

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Hukuku Anabilim Dalı

**UZAY HUKUKUNDA MİLLİ İKTİSABA KONU OLMAMA
İLKESİNİN YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Ayten Selin DOĞAN

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

**UZAY HUKUKUNDA MİLLİ İKTİSABA KONU OLMAMA
İLKESİNİN YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Ayten Selin DOĞAN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

KABUL VE ONAY

Ayten Selin Doğan tarafından hazırlanan "Uzay Hukukunda Milli İktisaba Konu Olmama İlkesinin Yeniden Değerlendirilmesi" başlıklı bu çalışma, 07.02.2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ayşe Melda Sur (Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Bahadır Bumin Özarslan (Danışman)

Doç. Dr. Gökhan Güneysu (Üye)

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Üye)

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof.Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŐEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ..... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

15/02/2022

Ayten Selin DOĞAN

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Dr. Bahadır Bumin ÖZARSLAN** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Ayten Selin DOĞAN

ÖZET

DOĞAN, Ayten Selin. Uzay Hukukunda Milli İktisaba Konu Olmama İlkesinin Yeniden Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2022.

Milli iktisaba konu olmama ilkesi, uzay hukukunun yaklaşık 60 yıllık geçmişinin bütününe eşlik etmiş bir ilke olarak karşımıza çıkmaktadır. Hiçbir devletin uzayda herhangi bir egemenlik iddiasında bulunamayacağına hükmeden bu ilke, uzay hukukunun tüm gelişim sürecine tanıklık etmiştir. Bu sürecin milli iktisaba konu olmama ilkesi üzerindeki etkisi ve ilkenin mevcudiyette kabul edilen yorumunun uzay teknolojilerinin gelecek planlarına hazırlıklı olup olmadığı hususu ise çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır. Çalışmamızda öncelikle tarihsel gelişimi içerisinde milli iktisaba konu olmama ilkesi tüm yönleriyle ve diğer ilkelerle ilişkisiyle birlikte ele alınacaktır. Sonrasında ise planlanmakta olan uzaya yerleşim projelerinin milli iktisaba konu olmama ilkesini nasıl etkileyeceği ve bu projelerin gerçekleştirilmesi için uzay hukukunda bir değişimin gerekip gerekmeyeceği değerlendirilecektir.

Anahtar Kavramlar: Uluslararası Hukuk, Uzay Hukuku, Milli İktisaba Konu Olmama İlkesi, Dış Uzay Antlaşması, Ay Anlaşması, Mars Projeleri, Uzaya Yerleşim

ABSTRACT

DOĞAN, Ayten Selin. The Re-Evaluation of the Non-Appropriation Principle in Space Law, Master's Thesis, Ankara, 2022.

The non-appropriation principle is a principle that has been in effect ever since the beginning of space law around 60 years ago. This principle which rules that no state can appropriate land in space has also wholly experienced the development of space law. In this thesis we will look at how this phase has affected the non-appropriation principle and whether this principle's current interpretation is enough for the future plans of space technologies. We will first be looking at every aspect of the non-appropriation principle along with its historical development and its relations with the other principles. After that, we will be looking into how the planned space settlement projects will affect the non-appropriation principle and whether a change will be needed in space law to be able to carry them out.

Keywords: International Law, Space Law, Non-Appropriation Principle, Outer Space Treaty, Moon Agreement, Mars Projects, Space Settlement

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	viii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: UZAY HUKUKUNUN GELİŞİMİ VE TEMEL İLKELERİ.....	4
1.1. TARİHİ GELİŞİM.....	4
1.1.1. Uzay Faaliyetlerinin Tarihçesi.....	4
1.1.2. Uzay Hukukunun Tarihçesi.....	11
1.2. UZAY HUKUKUNUN TEMEL İLKELERİ.....	17
1.2.1. Genel Olarak.....	17
1.2.2. 1967 Dış Uzay Antlaşması.....	19
1.2.2.1. Madde 1.....	20
1.2.2.2. Madde 2.....	21
1.2.2.3. Madde 3.....	23
1.2.2.4. Madde 4 ve 9.....	24
1.2.2.5. Madde 5, 6, 7 ve 8.....	25
1.2.2.6. Madde 10, 11 ve 12.....	27
1.2.3. 1979 Ay Anlaşması.....	28
1.2.3.1. Ay Anlaşması'nın Alanı Güneş ile Sınırlandırılmıştır.....	29
1.2.3.2. Ay Anlaşması Uzay Materyallerinin Çıkarılmasına İlişkindir.....	31
2. BÖLÜM: MİLLİ İKTİSABA KONU OLMAMA İLKESİ.....	36
2.1. GENEL OLARAK.....	36
2.2. MİLLİ İKTİSABA KONU OLMAMA İLKESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ.....	41
2.2.1. Devletler ile Diğer Aktörleri Kapsayıcı Görüş.....	46

2.2.2. Yalnızca Devletleri Kapsayıcı Görüş.....	49
2.2.3. Çıkarılmış Materyalleri Kapsayıcı Görüş.....	51
2.2.4. Çıkarılmış Materyalleri Ayrı Tutan Görüş.....	52
2.3. MİLLİ İKTİSABA KONU OLMAMA İLKESİNİN FİZİKİ SINIRLARI: HAVA – UZAY SINIRI SORUNU.....	55
2.3.1. Atmosferin Bitimi Teorisi.....	57
2.3.2. Yörünge Tabanı Teorisi.....	58
2.3.3. Karman İlk Yetki Çizgisi Teorisi / Hava Tepkisinin Sona Erdiği Yer Teorisi.....	59
2.3.4. Bogota Deklarasyonu.....	60
3. BÖLÜM: TEKNOLOJİK GELİŞMELER VE HUKUKİ BOYUTLARI.....	64
3.1. GENEL OLARAK.....	64
3.2. UZAYDA YAŞAM PROJELERİ.....	65
3.2.1. Mars One Projesi.....	68
3.2.2. SpaceX Mars Projesi.....	69
3.2.3. NASA Artemis ve Mars Programı.....	72
3.3. MARS PROJELERİNİN YÜRÜRLÜKTEKİ HUKUK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	74
3.4. MİLLİ İKTİSABA KONU OLMAMA İLKESİNİN GELECEĞİ.....	80
3.4.1. Yarı Bölgesel Haklar.....	81
3.4.2. İlk Keşfedenin Hakkı.....	86
3.4.3. Kiralama Sistemi.....	89
3.5. BİR BAŞKA ÖNERİ: UZAYDA MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE BENZERİ BİR SİSTEMİN KURULMASI.....	92
SONUÇ.....	112
KAYNAKÇA.....	119
EK-I.....	144
EK-II.....	153
EK-III.....	161
EK-IV.....	174
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU.....	187
EK 2. ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU.....	189

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Akt.	: Aktaran
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BMDHS	: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
COPUOS	: Committee on the Peaceful Uses of Outer Space (Dış Uzayın Barışçıl Amaçlarla Kullanımı Komitesi)
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
EUS	: Exclusive Utilization Space (Münhasır Kullanım Alanı)
Haz.	: Hazırlayan
ISS	: International Space Station (Uluslararası Uzay İstasyonu)
Km	: Kilometre
m.	: Madde
MS	: Milattan Sonra
NASA	: National Aeronautics and Space Agency (Ulusal Havacılık ve Uzay Ajansı)
s.	: Sayfa
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UNSER	: United Nations Space Exploitation Registry (Birleşmiş Milletler Uzay Kullanım Kaydı)
VAHS	: Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi
vb.	: Ve benzeri

GİRİŞ

Milli iktisaba konu olmama ilkesi, uzay hukukunun belki de en önemli ilkesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ilke, uzay hukukuna ilişkin görüşmelerin Soğuk Savaş döneminde yapılmasının da etkisiyle Dünya üzerindeki çatışma ortamının uzaya taşınmaması amacını taşımakta ve görüşmelerin en başından beri uzay hukukuna hâkim olacak ilkeler arasında sayılmaktadır. Ancak bu ilkenin gerekliliği, özel şirketlerin uzay faaliyetlerindeki rolünün artması ve teknolojik imkânların uzaya insanlı veya insansız araç yollamanın ötesinde faaliyetlerde bulunmayı mümkün kılması ile birlikte tartışılmaya başlanmıştır.

Hem ulusal ve uluslararası uzay ajansları hem de uzay sektöründe faaliyet gösteren özel şirketler, insanlığın geleceğinin uzayda olduğu noktasında hemfikirdirler. Gerek uzay madenciliğiyle uğraşmak gerekse yerleşim bölgeleri oluşturmak yoluyla uzayda süreli yahut daimî kullanım alanları oluşturmaya yönelik planlar yapılmaktadır. Bu noktada ise gündeme milli iktisaba konu olmama ilkesi gelmekte ve bu ilkenin kimleri kapsadığı, nelere ilişkin olduğu ile bu tür faaliyetleri engeller nitelikte olup olmadığı tartışılmaktadır.

İnsanlığa tahsis, keşif ve araştırma hakkı, eşitlik gibi uzay hukukuna ilişkin temel ilkelerin diğer birçoğu milli iktisaba konu olmama ilkesi ile birlikte değerlendirilmesi gereken ve birbirini tamamlayan niteliktedir. O halde milli iktisaba konu olmama ilkesinin uzay hukukunun merkezinde olduğunu söylemek mümkündür. Hal bu ilkenin, bu ilke değiştirilmeden ya da kaldırılmadan yerleşim projelerinin gerçekleştirilmesi mümkün müdür?

Bu çalışmada milli iktisaba konu olmama ilkesi, uzay faaliyetlerinin ve uzay hukukunun tarihi arka planından başlayarak gerçekleştirilmesi planlanan faaliyetlere kadar olan yaklaşık 100 yıllık bir süreç içerisinde değerlendirilecektir. Böylece amaçlanan, ilkenin ortaya çıkma sebeplerini ortaya koyarak bu sebeplerin hâlâ geçerliliğini koruyup korumadığını tespit etmektir. İlkenin kendisi kadar nasıl ortaya çıktığı da büyük önem arz etmektedir. İlkenin ortaya çıktığı zamandan bu yana değişen koşulların milli iktisaba konu olmama ilkesini de değiştirmeye zorlayacak ölçüde olup olmadığı incelenecektir.

Günümüz gelişmeleri arasında sayılan ve çalışmamıza da konu olan yerleşim bölgeleri kurma projeleri de ayrıca inceleme konusu yapılarak bu tür projelerin gerçekten milli iktisaba konu olmama ilkesi kaldırılmaksızın yahut en azından ilkede değişiklik yapılmaksızın hayata geçirilemez olup olmadıkları irdelenecektir. Zira “uzayda yerleşim” fikri, insanda ilk olarak bu bölgelerin kolonileştirileceği izlenimini uyandırmakta ve kolonileştirme de milli iktisaba konu olmama ilkesi gibi toprak iktisabına engel olan bir ilkeyle bağdaşmayacak nitelikler taşımaktadır. Ancak bu ilk izlenimin doğruluğunun tespiti, geniş bir incelemeyi gerekli kılmaktadır.

Çalışmamız üç bölümden oluşmakta ve bu bölümler uzay hukukunun temel ilkeleri ile tarihi gelişiminden başlayacak, daha sonra milli iktisaba konu olmama ilkesini mercek altına alacak ve son olarak teknolojik gelişmelere değinilerek bunların hukuktaki yansımalarını inceleyecektir. İlk bölüm “Uzay Hukukunun Gelişimi ve Temel İlkeleri” başlığını taşımakta, sırasıyla uzay hukuku ile uzay teknolojilerinin tarihi gelişimini ve uzay hukukunun temel ilkelerini açıklayan iki temel alt başlıktan oluşmaktadır. Bu bölümün temel amacı uzay hukukunu, nasıl geliştiğini, ne gibi tartışmaları içerdiğini genel hatlarıyla sunmaktır. Burada uzay hukukunun temel ilkelerini düzenlemeleri sebebiyle özellikle 1967 Dış Uzay Antlaşması ve 1979 Ay Anlaşması üzerinde durulacak, bu iki antlaşmanın hükümleri ve farkları detaylıca incelenecektir. Antlaşmalarla birlikte hükme bağladıkları insanlığa tahsis, insanlığın ortak malvarlığı, eşitlik ve keşif, araştırma ve kullanım serbestliği gibi temel ilkeler de içerdikleri tartışmalarla birlikte çalışmamıza konu olacaklardır. Milli iktisaba konu olmama ilkesine bu bölümde yalnızca değinilmekle yetinilecektir.

Milli iktisaba konu olmama ilkesinin detaylıca inceleneceği ve “Milli İktisaba Konu Olmama İlkesi” başlıklı İkinci Bölüm’de ise tıpkı Birinci Bölüm’deki gibi yine tarihi gelişimini de içermek suretiyle, bu kez yalnızca ilkeye odaklanılarak inceleme yapılacaktır. Bu bölümde ilkeye ilişkin tartışmalar da detaylıca inceleme konusu yapılacaktır. Öncelikle ilkeye ilişkin genel açıklamalar yapılacak, daha sonra ilkenin kapsamına ilişkin tartışmalara yer verilecektir. Bu tartışmalar hem ilkenin kimleri kapsadığına hem de neleri kapsadığına ilişkindir. Son olarak günümüzde hangi görüşlerin genel olarak kabul edildiği belirtilerek hava – uzay sınırının nerede olduğu sorunu ele

alınacaktır. Hava – uzay sınırının belirlenmesi, milli iktisaba konu olmama ilkesinin hangi yükseklikten itibaren geçerli olacağına saptanması açısından önem taşımaktadır. Bilinmektedir ki devletin kara ve deniz ülkesinin üstündeki hava sahası, ilgili devletin hava ülkesini oluşturmaktadır ve burada hâlâ devlet egemen konumdadır. Ancak uzayda milli iktisaba konu olmama ilkesi gereği, devletlerin egemenliği söz konusu olamayacaktır. Bu sebeple bu bölümde, büyük önemi haiz olan hava – uzay sınırı tartışmalarına da ortaya atılmış olan sınırı belirlemeye ilişkin teorilerle birlikte yer verilmiş ve günümüzdeki genel kabul de ele alınmıştır.

Çalışmamızın üçüncü ve son bölümü ise “Teknolojik Gelişmeler ve Hukuki Boyutları” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde uzayda yerleşim projelerine yer verilmiş ve bunların günümüz hukuk düzeni içerisindeki uygulanabilirlikleri değerlendirilmiştir. Daha sonra uzayın daha geniş kullanımını sağlamanın yolları irdelenmiş ve bu noktada ileri sürülen önerilerden üçüne yer verilmiştir. Son olarak bu kısımda konuya ilişkin kendi yaklaşımımız da ortaya konulmuştur. Ayrıca çalışmamız boyunca sıklıkla değinilen Dış Uzay Antlaşması ve Ay Anlaşması’nın resmi Türkçe çevirileriyle İngilizce orijinaleri de çalışmanın sonuna eklenmiş olup resmi Türkçe çeviride yapılmış olan çeviri hataları da antlaşmalar üzerinde dipnotlar ile belirtilmiştir.

1. BÖLÜM: UZAY HUKUKUNUN GELİŞİMİ VE TEMEL İLKELERİ

1.1. TARİHSEL GELİŞİM

1.1.1. Uzay Faaliyetlerinin Tarihçesi

Uzay Çağı'nın 1957 yılında Sovyetler tarafından *Sputnik-I*'in fırlatılmasıyla başlamış olduğu kabul ediliyor olsa da insanoğlunun uzaya ilgisi ve uzay faaliyetlerinin tarihi çok daha geriye uzanmaktadır. Uzayın bilinmezliği, dolayısıyla sunabileceği imkânların sonsuzluğu, insanoğlunu belki de tarihin başlangıcından beri büyülemiştir. İnsanoğlu henüz bunu başarabilecek teknolojik gelişmişliğe sahip dahi değilken uzaya çıkma hayalleri kurmuştur.

Bu durum, erken dönem ütöpik eserlerde kendini göstermesiyle birlikte incelendiğinde bunun sebebinin belki de insanın Dünya'dan yani doğal yaşam alanından farklı bir mekanda farklı bir düzen oluşturma olasılığının daha yüksek olacağı inancı olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunun en erken örneklerinden biri Lukianos'un MS 160 yılında yazdığı "*Gerçek Tarih*" adlı ütopya türündeki eseridir¹. Lukianos'tan sonra da 20. yüzyılın ikinci çeyreğinin başlarında insanlığın uzaya çıkma arzusunun yalnızca hayal olmaktan çıkmaya başlamasına değin pek çok yazar, uzayda yaşamı ve uzay yolculuğunu konu alan eserler üretmiştir. Bu eserlerden başlıcaları "*Somnium*" (Johannes Kepler, 1634), "*Ay'daki Adam*" (Francis Godwin, 1638), "*Ay'da Yeni Bir Dünyanın Keşfi*" (John Wilkins, 1638), "*Ay'daki Devletlerin ve İmparatorlukların Gülünç Hikâyesi*" (Cyrano de Bergerac, 1657), "*Dünya'dan Ay'a Yolculuk*" (Jules Verne, 1856) ve "*Ay'da İlk İnsanlar*" (H.G. Wells, 1901) olarak sayılabilir².

¹ MERAY, Seha L., *Uzay ve Milletlerarası Hukuk*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1964, s. 1.

² MERAY, 1964, s. 1; CLAEYS, Gregory (Haz.), *Ütopya Edebiyatı*, (Çev. Zeynep Demirsü), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017, s. XVII-XX.

Tarihin en büyük gökbilimcilerinden olan Johannes Kepler'in "*Somnium*" adlı eseri, içerdiği bilimsel tezler sebebiyle çoğunluk tarafından ilk bilimkurgu eseri olarak kabul görmektedir³. Kepler'in heliosentrik evren teorisini desteklemek amacıyla kaleme aldığı bu eser, Dünya ve Güneş Sistemi'nin Ay'dan nasıl görüneceğini tahmin etmektedir. Aynı zamanda Ay'a yolculuğun mümkün olması için gerekli koşulları (yerçekimini yenmek ve seyahat için ortalama hızı belirlemek gibi) sıralamaktadır⁴. Kepler'in ardından Isaac Newton, 1687 yılında "*De Philosophiae Naturalis Principia Mathematica*" adlı kitabında, yapay bir uydunun Dünya yörüngesine nasıl yerleştirileceğinin matematiksel formülünü geliştirmiş ve böylece yörüngeye yapay uydu yerleştirmeyi teklif eden ilk insan olmuştur⁵. Dönemlerinin çok ötesinde olan Kepler ve Newton'un bu fikirleri, 20. yüzyıldaki havacılık ve uzay çalışmalarının gelişimine büyük katkı sağlamıştır⁶.

Uzay çalışmalarının 20. yüzyıldaki gelişimini sağlayan asıl olay ise 1903 yılında Konstantin Tsiolkovsky'nin uzaya ulaşabilmek için roketin kimyasal bir yakıtı ihtiyacı duyacağını fark etmesiyle mümkün olmuştur⁷. 17. yüzyılda Kepler'in ve Newton'un eserlerinde de anlatılanın roket benzeri araçlar olduğu aşikârdır ancak her ikisi de araca ilişkin teknik detaylara girmekten kaçınmışlar⁸, hatta Newton açıklamalarını top güllesi üzerinden yapmıştır⁹. Roket güdümlü uzay aracı fikrini ilk ortaya atan ise Arthur C. Clarke'a göre Cyrano de Bergerac olmuştur ancak bu da yalnız fikir aşamasında kalmıştır¹⁰.

³ Johannes Kepler: His Life, His Laws and Times, <https://www.nasa.gov/kepler/education/johannes> (Erişim Tarihi: 04.02.2020)

⁴ SELZ, Paul B., "Space Travel to the Moon and Kepler's Dream", **Proceedings of the Iowa Academy of Science**, 79 (1), 1972, s. 48.

⁵ MERAY, 1964, s.1; Earth Satellite, <https://www.britannica.com/technology/Earth-satellite> (Erişim Tarihi: 04.02.2020)

⁶ SELZ, s. 47.

⁷ A Brief History of Space, <https://www.iop.org/resources/topic/archive/space/> (Erişim Tarihi: 27.01.2020)

⁸ SELZ, s. 48.

⁹ Earth Satellite, <https://www.britannica.com/technology/Earth-satellite> (Erişim Tarihi: 04.02.2020)

¹⁰ RATT, David, **Space Elevators: A History**, LULU COM, 2017, s. 10.

Tsiolkovsky'nin fikirlerini geliştirip 1926 yılında ilk yakıtlı roketi fırlatarak hayata geçiren ise Amerikalı bilim insanı Robert H. Goddard olmuştur¹¹. Walter Dornberger, Wernher von Braun ve ekipleri, Goddard'ın bu çalışmalarını esas alarak Nazi Almanyası tarafından savaşta kullanılmak amacıyla V-1 ve V-2 roketlerini geliştirmiştir¹². İkinci Dünya Savaşı sonrasında von Braun ve Dornberger ABD tarafına¹³, diğer bazı Alman roket mühendisleri de kendi roketlerini üretmelerine yardımcı olmak amacıyla SSCB tarafına geçmişlerdir¹⁴. Takip eden yıllarda ABD ve SSCB, uzay araştırmalarında V-2 ve onu temel alan pek çok roket kullanmışlardır¹⁵. Burada belirtmek gerekir ki Hermann Oberth'in 1928 yılında yayımladığı, roketlerin uzay yolculuğundaki önemini anlatan "*Die Rakete zu den Planetenräumen*" adlı kitabının da aslen savaş silahı olarak kullanılmak için tasarlanan bu araçların uzay araştırmalarında kullanılması kararında etkisi vardır¹⁶.

4 Ekim 1957 yılında *Sputnik-I*'in başarılı biçimde fırlatılmasıyla ve yörüngeye yerleşmesiyle birlikte ise "Uzay Çağı" resmen başlamıştır¹⁷. Ayrıca SSCB, bundan bir ay sonra *Sputnik-II* içerisinde *Laika* adlı köpeği uzaya göndererek uzaya canlı gönderen ilk devlet unvanına da sahip olmuştur¹⁸. Bu durum, SSCB'nin uydu fırlatabilecek kadar ileri bir teknolojiye sahip olmadığını düşünen¹⁹ ABD için bir itici güç haline dönüşmüştür. ABD de 31 Ocak 1958'de kendi uydusu *Explorer-I*'i yörüngeye göndermiş²⁰ ve 1 Ekim

---

¹¹ MAYER, Hannes, "A Short Chronology of Space Flight", **Outer Space in Society, Politics and Law** (Ed. BRÜNNER, Christian / SOUCEK, Alexander), Springer Wien New York, Almanya, 2011, s. 21.

¹² MERAY, 1964, s. 3.

¹³ SORGUCU, Ayhan, **Hava ve Uzay Hukuku**, Adalet Yayınevi, 4. Baskı, Ankara, 2018, s. 189.

¹⁴ MAYER, s. 21.

¹⁵ MAYER, s. 22.

¹⁶ MERAY, 1964, s. 2; MAYER, s. 21. Ayrıca Oberth ve von Braun İkinci Dünya Savaşı öncesinde uzay yolculuğu araştırmalarına ilişkin bir dernek kurmuşlardır. Bkz. ANGELO, Joseph A., **Space Technology**, Greenwood Press, Amerika Birleşik Devletleri, 2003, s. 9.

¹⁷ MERAY, 1964, s. 6; BELL, Jim, **The Space Book**, Sterling Publishing, Revised & Updated Edition, New York, 2018, s. 439; LYALL, Francis / LARSEN, Paul B., **Space Law: A Treatise**, Ashgate, Büyük Britanya, 2009, s. 1.

¹⁸ VON DER DUNK, Frans, "International Space Law", **Handbook of Space Law** (Ed. VON DER DUNK, Frans / TRONCHETTI, Fabio), Edward Elgar Publishing, Birleşik Krallık, 2015, s. 36.

¹⁹ ANGELO, s. 14.

²⁰ BELL, s. 439.

1958’de de uzay çalışmalarını hızlandırmak amacıyla NASA’yı (Ulusal Havacılık ve Uzay Ajansı) kurmuştur²¹.

İki devletin de uydularını fırlatmalarıyla ABD ile SSCB arasındaki Soğuk Savaş’ın uzay çalışmalarına tezahürü olan “Uzay Yarışı” da başlamış kabul edilmektedir²². İkinci Dünya Savaşı’nda kullanılan nükleer silahların tekrar kullanılabilmesi ihtimalinin korkutuculuğu ve Soğuk Savaş atmosferinin etkisiyle bu dönemde uzay çalışmalarındaki rekabet barışçıl olmuş ve aynı zamanda bu alanda büyük bir ilerleme kaydedilmiştir²³.

SSCB 1959 yılında *Lunik-II* adlı araçlarının aya ulaşmasını sağlamış²⁴, 1961 yılında ise *Vostok-I* aracıyla kozmonot Yuri Gagarin’i uzaya göndererek onun uzaya giden ilk insan olarak tarihe geçmesine vesile olmuştur²⁵. SSCB’nin uzayda elde ettiği bu ardışık başarıların etkisiyle dönemin ABD Başkanı John Kennedy, 25 Mayıs 1961 tarihinde 10 yıl içinde Ay’a insan yollayacakları açıklamasını yapmıştır²⁶. Bunun üzerine NASA, çalışmalarını Ay’a inişe yoğunlaştırmış ve 1968 yılında *Apollo-8* ile Ay’ın yörüngesinde ilk insanlı uçuşu gerçekleştirmiş, ardından 21 Temmuz 1969 tarihinde *Apollo-11* mürettebatından Neil Armstrong ve Edwin Aldrin’in Ay’a ilk ayak basan insanlar olmasını sağlamıştır²⁷. 1972 yılına kadar Ay’a birkaç insanlı sefer daha düzenleyen ve Ay yüzeyine toplamda 12 insan indiren ABD, bu başarısıyla uzay yarışından galip çıkan taraf kabul edilmiştir²⁸.

1960’ların başından itibaren iki uzay gücü devlet, dış uzayı gözlemlemek amacıyla uzaya araçlar göndermişlerdir²⁹. 1970’lerin başından itibaren Dünya yörüngesine uzay istasyonu kurma çalışmalarına da başlamışlar ve SSCB 1971 yılında ilk uzay istasyonu

²¹ ANGELO, s. 14; SORGUCU, s. 189.

²² SORGUCU, s. 189 – 190.

²³ LEE, Ricky J., **Law and Regulation of Commercial Mining of Minerals in Outer Space**, Springer, Sidney, 2012, s. 4.

²⁴ MERAY, 1964, s. 6.

²⁵ MERAY, 1964, s. 7; MAYER, s. 22; KAŞIKARA, Mustafa Serhat, **Devletlerin Uzay Faaliyetlerinden Doğan Sorumluluğu**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017, s. 14.

²⁶ ANGELO, s. 15.

²⁷ MAYER, s. 24; ANGELO, s. 17.

²⁸ BELL, s. 439 – 440.

²⁹ MERAY, 1964, s. 8.

Salyut-I'i uzaya göndermiştir. Bunu 1973 yılında Amerikan *Skylab* takip etmiştir. SSCB, *Salyut* serisinin sonlandırılmasının ardından, 1986 yılında *Mir* uzay istasyonunu yörüngeye yollamıştır³⁰. En sonunda da 1998 yılında devletlerin ortak girişimi olan *Uluslararası Uzay İstasyonu*'nun (ISS) ilk parçası olan *Zarya*, Rusya tarafından uzaya gönderilmiştir³¹. Tüm bunlara ek olarak 1973 yılında ABD, yeniden kullanılabilir *Space Shuttle*'ları geliştirmeye başlamıştır³². 1981'de yapımı tamamlanan bu araçlar, temelde Dünya ile uzay istasyonları arasındaki taşıma işlemlerini gerçekleştirmek için kullanılmıştır³³. Uzay yarışının sonlanmasıyla beraber uzay faaliyetlerinde ABD – SSCB işbirliği de artmış ve bunun sonucunda, ABD'nin *Space Shuttle*'ları Sovyetlerin uzay istasyonu *Mir*'e de seferler düzenlemiştir³⁴.

Tamamen sonlandırmamasına rağmen Ay'a inişinin ardından ABD'nin uzay çalışmalarına gösterdiği yoğunluk azalmıştır. Dönemin uzmanlarının tahminlerine göre 1960'lı yıllarından başından itibaren 25 yıl içinde ABD'nin uzay çalışmaları şu şekilde bir yol izleyecekti³⁵:

1962 – 1970	Ay'a ve gezegenlere uzay aracı indirilmesi, derin uzay araştırmaları
1967 – 1975	Ay'a insanın ayak basması, geçici üsler kurulması
1970 – 1978	Ay'a bilim adamlarının yerleşmesi, büyük laboratuvarlar
1972 – 1980	Uzun yolculuklar için uzay istasyonları
1975 – 1982	Nükleer güçlü uzay araçları ile insanların Venüs'e ve Mars'a yolculuğu
1980 – 1987	Mars'a insanın ayak basması, Mars'ta araştırmalar

Tablo 1: ABD'nin 1962 – 1987 arasındaki uzay çalışmaları planı

Ay'a inişin ardından uzaya yönelik çalışmaların bu plan doğrultusunda ilerlememiş olmasının sebebi, yalnızca teknolojik gelişmelerin beklenilenin altında bir hızda

³⁰ ANGELO, s. 18.

³¹ BELL, s. 628.

³² MAYER, s. 24.

³³ ANGELO, s. 19.

³⁴ ANGELO, s. 18 – 19.

³⁵ MERAY, 1964, s. 11 – 12.

gerçekleşmiş olmasından kaynaklı değildir. Öncelikle, planlanan bu projeler oldukça pahalı projelerdir³⁶. Ayrıca ABD'nin Ay'a insan çıkarmasından sonra SSCB uzay çalışmalarını Ay'a ve Mars'a insan göndermekten, yörüngeye uzun süreli uzay istasyonları yerleştirmeye çevirmiştir³⁷. Böyle bir durumda ABD de uzay planlarının yönünü doğal olarak değiştirmiştir. Ancak ABD'nin bu planlarını yalnızca askıya aldığı açıktır. Zira 1989 yılında, ABD'nin Ay'a inişin 20. yıldönümünde Başkan George Bush, Ay'da daimi bir üs kurulması ve 21. yüzyılın başlarında Mars'a insan gönderilmesine dair isteklerini belirtmiştir³⁸. 2004 yılında da ABD, Ay'a ve Mars'a insanlı uçuşlar yapmak için *Takımyıldız Programı*'nı başlatmıştır³⁹. Aynı yıl keşif araçları *Spirit* ve *Opportunity* Mars'ın yüzeyine ulaşarak keşiflerine başlamışlardır⁴⁰. *Takımyıldız Programı*, Başkan Barack Obama tarafından 2010 yılının Şubat ayında sonlandırılmıştır⁴¹. Aynı yılın Nisan ayında Başkan Obama, Kennedy Uzay Merkezi'nde yaptığı bir konuşmada, bu programın hem devlet bütçesine büyük yük bindirdiği hem de asıl planının gerisinde kalmış olduğu açıklamasında bulunmuştur⁴².

Başkan Donald Trump ise 2017 yılında Ay ve Mars görevlerini yeniden başlatacağını açıklamıştır. Amaç, öncelikle Ay üzerinde uzun süreli insanlı keşif faaliyetlerinde bulunmak ve ardından Mars ve diğer yerlere insan göndermektir.⁴³ Yapılan plana göre 2020'de, robotik ay yüzeyi görevleri başlatılacaktı. 2023 yılında uzay araçları Ay yörüngesine girecek, 2020'lerin sonuna doğru da astronotlar Ay'a indirilecekti. Şu anki *Artemis Programı*'na göre de 2024 yılında Ay yüzeyine dönüş ve 2028 yılında da

³⁶ How much did the Apollo program cost? <https://www.planetary.org/get-involved/be-a-space-advocate/become-an-expert/cost-of-apollo-program.html> (Erişim Tarihi: 06.02.2020)

³⁷ BARNES-BROWN, Alice (Ed.), **The Space Race**, Future Publishing, Birleşik Krallık, 2019, s. 29.

³⁸ ANGELO, s. 28.

³⁹ LEE, 2012, s. 5; MAYER, s. 25.

⁴⁰ MAYER, s. 25.

⁴¹ Constellation Program, <https://www.britannica.com/science/Constellation-program> (Erişim Tarihi: 07.02.2020)

⁴² President Barack Obama on Space Exploration in 21st Century, https://www.nasa.gov/news/media/trans/obama_ksc_trans.html (Erişim Tarihi: 07.02.2020)

⁴³ New Space Policy Directive Calls for Human Expansion Across Solar System, <https://www.nasa.gov/press-release/new-space-policy-directive-calls-for-human-expansion-across-solar-system> (Erişim Tarihi: 07.02.2020)

sürdürülebilir keşif çalışmalarının başlaması planlanmaktadır⁴⁴. Ayrıca 2021 başlarında hedefine ulaşması beklenen ve 2020 yazında fırlatılması planlanan bir Mars yüzey aracı projesi de yürütülmektedir. Bu araçla Mars'ta yerleşimin nasıl sağlanacağına ilişkin bilgi edinilmesi amaçlanmaktadır⁴⁵.

Soğuk Savaş'ın sonlarına doğru ortaya çıkmaya başlayan uzay alanında faaliyet gösteren özel şirketler de 21. yüzyıl itibariyle uzaya insan yollamaya yönelik faaliyetler yürütmektedirler⁴⁶. Gerek tek başlarına gerek ulusal ve uluslararası uzay ajanslarıyla birlikte çalışmalarını sürdüren bu şirketler, uzay çalışmalarının geleceği açısından oldukça önem arz etmektedirler. Özellikle *SpaceX*, Mars projesiyle günümüzde adını en çok duyuran şirket olarak özel uzay faaliyetlerinde ön plana çıkmaktadır. *SpaceX*'in Mars'a yönelik şu anki hedefleri, 2022 yılında insansız ve 2024 yılında insanlı uçuşlar yaparak gelecek projeler için orada bir istasyon kurmaktır⁴⁷. *SpaceX*'in CEO'su Elon Musk bir yazısında, asıl hedefinin Mars üzerinde bir koloni oluşturmak ve insanlığı çok gezegenli bir türe dönüştürmek olduğunu açıklamıştır⁴⁸.

Ay'a, Mars'a ve belki daha sonra diğer gezegenlere yerleşme planları, henüz gerçekleşmesi uzun zaman alacak planlar gibi görünmektedir. Ancak bunların gerçekleşmesi olasılığında hangi hukuki kuralların uygulanacağı konusu şimdiden tartışılmaya başlanmıştır. Çalışmamızın sonraki kısımlarında dünya dışı yerleşimlerin hukuki niteliği tartışılacak olmakla birlikte öncesinde uzay hukukunun nasıl bir gelişim göstermiş olduğu incelenecektir.

---

⁴⁴ Artemis: Humanity's Return to the Moon, <https://www.nasa.gov/specials/artemis/> (Erişim Tarihi: 07.02.2020)

⁴⁵ NASA Unveils Sustainable Campaign to Return to Moon, on to Mars, <https://www.nasa.gov/feature/nasa-unveils-sustainable-campaign-to-return-to-moon-on-to-mars> (Erişim Tarihi: 07.02.2020)

⁴⁶ LEE, 2012, s. 5.

⁴⁷ Mission to Mars, <https://www.spacex.com/mars> (Erişim tarihi: 07.02.2020)

⁴⁸ MUSK, Elon, "Making Humans a Multi-Planetary Species", **New Space**, Vol.5, No.2, 2017, s. 46.

1.1.2. Uzay Hukukunun Tarihçesi

Her ne kadar uzay çalışmalarının tarihini yüzyıllar öncesine kadar dayandırabilsek de uzay hukuku kavramının ortaya çıkışı ancak 20. yüzyılın ortalarına doğru uzay çalışmalarında somut sonuçlar elde edilmeye başlanmasıyla söz konusu olabilmıştır. Uzay hukuku, uzay ve uzay faaliyetlerine ilişkin düzenlemeleri içeren⁴⁹ ve uluslararası kamu hukuku içinde yer alan bir hukuk dalıdır⁵⁰. Dünya'dan bakıldığında dış uzayın, hava sahasının devamı niteliğinde olduğu görülmektedir. Ancak hava sahasında olduğunun aksine, uzay ve gök cisimleri ulusal egemenliğe tabi değildir⁵¹. Hava ile dış uzay arasındaki bağ, kendini hava hukuku ile uzay hukuku arasında da göstermektedir. Bu sebeple kısaca hava hukukunun gelişimini incelemeksizin uzay hukukunun ortaya çıkışını tam anlamıyla anlamak da mümkün olmayacaktır.

1903 yılında Wright kardeşlerin motor gücüyle çalışan uçak denemelerinin başarıyla sonuçlanması, hava hukukunun gelişimi açısından büyük önem taşımaktadır⁵². Bunun öncesinde de balonlar gibi araçlarla uçuş denemeleri yapılmış olmasına ve hava hukukunu öncülleyen yayımlar ortaya konmuş olmasına rağmen⁵³, Wright kardeşlerin motorlu uçağının bir dönüm noktası olarak görülmesinin sebebi, bu aracın askeri ve ticari değerinin olabileceğinin⁵⁴ ve bununla hava sahasının da egemenlik konusu olabileceğinin fark edilmiş olmasıdır⁵⁵. Bu sebeple 1919 yılında imzalanan Paris Konvansiyonu'nda, Roma Hukuku'ndan kalan “*cuius est solum eius est usque ad coelum et ad inferos (toprak kime aitse onun altındaki ve üstündeki de ona aittir)*” ilkesinin hava hukukunda da geçerli olacağı hükme bağlanarak devletlerin gökyüzünde egemenlik kurabilecekleri bir

⁴⁹ SORGUCU, s. 181; ERDEM, Merve, **Uzayın ve Uzay Faaliyetlerinin Hukuki Rejimi**, Savaş Yayınevi, Ankara, 2014, s. 6.

⁵⁰ STEER, Cassandra, “Sources and Law-making Processes Relating to Space Activities”, **Routledge Handbook of Space Law**, (Ed. JAKHU, Ram S. / DEMPSEY, Paul Stephen), Oxon / New York, 2017, s. 3.

⁵¹ SUR, Melda, **Uluslararası Hukukun Esasları**, Beta Yayınları, 14. Baskı, İstanbul, 2020, s. 417, 428; PAZARCI, Hüseyin, **Uluslararası Hukuk**, Turhan Kitabevi, 20. Baskı, Ankara, 2021, s. 323.

⁵² DIEDERIKS-VERSCHOOR, I. H. Ph. / KOPAL, V., **An Introduction to Space Law**, 3rd Revised Edition, Wolters Kluwer, Hollanda, 2008, s. 2.

⁵³ Detaylı bilgi için bkz. SORGUCU, s. 7 – 13.

⁵⁴ DIEDERIKS-VERSCHOOR / KOPAL, s. 2.

⁵⁵ SORGUCU, s. 7.

uluslararası antlaşmayla teyit edilmiştir⁵⁶. Paris Konvansiyonu ayrıca hava seferlerini de düzenleme konusu yapmıştır. Ancak milletlerarası tarifeli hava seferlerini düzenleme dışında tutmuş olduğu için bu konuya ilişkin olarak 1944 yılında Uluslararası Sivil Havacılık (Chicago) Sözleşmesi imzalanmıştır⁵⁷.

Chicago Sözleşmesi de “*her devletin ülkesinin üstündeki hava sahasında tam ve münhasıran egemenlik hakkına sahip olduğunu*” teyit etmesi ve aynı zamanda hava sahasının yatay sınırını belirlemesi bakımından büyük önem taşımaktadır⁵⁸. Ancak 1919 Paris Konvansiyonu’nda olduğu gibi hava sahasının tam olarak tanımını yapmamış olması, Bin Cheng tarafından coğrafi anlamının (yani hava sahasının havanın bulunabildiği yer olduğunun) kastedildiği şeklinde yorumlanmıştır⁵⁹.

20. yüzyılın ilk yarısında henüz uzay çalışmalarından söz edebilmek mümkün olmadığı halde, uzayın sınırının nerede çizilmesi gerektiğine ilişkin düşünceler ortaya atılmaya başlanmıştır. Bir hava hukukçusu olan Vladimir Mandl, uzayda hava hukuku ile çözülemeyecek sorunların ortaya çıkacağını öngörerek devlet egemenliğinin dikey düzlemde sınırlandırılması gerektiğini öne sürmüştü ve 1932 yılında konuya ilişkin bir monografik eser kaleme almıştır⁶⁰. Yine yakın tarihlerde, 1934 yılında Korovin, stratosferin hukuki durumunun ne olması gerektiğine ilişkin bir makale yayımlamıştır⁶¹. Uzayın sınırının nerede başladığı meselesi, görüldüğü gibi uzay çağının başlangıcından

⁵⁶ DIEDERIKS-VERSCHOOR / KOPAL, s. 2.

⁵⁷ SORGUCU, s. 13.

⁵⁸ SUR, s. 420.

⁵⁹ CHENG, Bin, **Studies in International Space Law**, Clarendon Press Oxford, Reprinted, New York, 2004, s. 32.

⁶⁰ MANDL, Vladimir, **Das Weltraum-Recht: Ein Problem der Raumfahrt**, J. Bensheimer, Mannheim / Berlin / Leipzig, 1932, http://epizodsspace.airbase.ru/bibl/inostr-yazyki/nemets/mandl/Mandl_Das_Weltraum-Recht_1932.pdf, s. 7, 31 – 33; JANKOWITSCH, Peter, “The Background and History of Space Law”, **Handbook of Space Law** (Ed. VON DER DUNK, Frans / TRONCHETTI, Fabio), Edward Elgar Publishing, Birleşik Krallık, 2015, s. 1; MERAY, 1964, s. 58; LYALL / LARSEN, s. 6.

⁶¹ MERAY, 1964, s.58; Söz konusu makale, 1933 yılında Leningrad’da düzenlenmiş bir Hava Hukuku Konferansı’nda Korovin’in yapmış olduğu sunuma dayanmaktadır. Bkz. LYALL / LARSEN, s. 6.

da öncesine uzanmaktadır ancak henüz bu soruya kesin bir cevap getirilmesi mümkün olmamıştır⁶².

1957 yılında *Sputnik-1*'in fırlatılmasının ardından⁶³ uzay çalışmalarının doğuracağı muhtemel hukuki sorunlar üzerine yapılan çalışmalarda bir artış meydana gelmesinin yanında⁶⁴, uluslararası örgütlerin uzay çalışmaları ve uzay hukukuna ilişkin çalışmaları da ağırlık kazanmıştır. 1348 (XIII) sayılı kararıyla Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu, 1958 yılında dış uzayın araştırılması programlarının uygulanması sırasında ortaya çıkabilecek hukuki sorunları çözüme kavuşturması amacıyla “Dış Uzayın Barışçıl Amaçlarla Kullanımı Ad Hoc Komitesi”ni kurmuştur⁶⁵. 1959 yılında daimi komite halini alan “Dış Uzayın Barışçıl Amaçlarla Kullanımı Komitesi (COPUOS)”, 1962 yılında kurulan Hukuki ve Teknik Alt Komitelerinin çalışmalarının da yardımıyla uzay hukukuna ilişkin kararların ve antlaşmaların hazırlandığı bir organ olarak faaliyet göstermeye devam etmektedir⁶⁶.

Uzay hukukunun gelişimini üç döneme ayırmak mümkündür⁶⁷. *Sputnik-1*'in fırlatılmasıyla başlayan birinci dönemde (1957 – 1979), uzay hukukunun BM eliyle şekillendirildiği görülmektedir. 1980 – 1991 yılları arasında kapsayan ikinci dönemde, devletler ulusal uzay hukuklarını geliştirmeye yönelmişler ve uzay aktörleri de yalnızca devletler olmaktan çıkmaya başlamıştır. 1991'den günümüze uzanan üçüncü dönemde ise dış uzayın özelleştirilmesi çalışmaları hız kazanmıştır.⁶⁸

⁶² Hava – Uzay sınırı tartışmasına ilerleyen bölümlerde değinilecektir.

⁶³ Elbette burada 1957 – 1958 Uluslararası Jeofizik Yılı kapsamında yapılan diğer çalışmalar da önem arz etmektedir. Bkz. DIEDERIKS-VERSCHOOR / KOPAL, s. 2.

⁶⁴ MERAY, 1964, s. 59.

⁶⁵ MATTE, Nicolas Mateesco, “Space Law”, **Encyclopedia of Public International Law 11: Law of the Sea, Air and Space**, (Ed. Rudolf DOLZER vd.), Elsevier Science Publishers, Amsterdam, 1989, s. 304.

⁶⁶ SUR, s. 427; COPUOS History, <http://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/copuos/history.html> (Erişim Tarihi: 16.02.2020).

⁶⁷ Fabio Tronchetti, bunların başına “hazırlık dönemi” olarak nitelendirdiği bir dönem daha eklemekte ve toplamda 4 dönemden söz etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. TRONCHETTI, Fabio, **Fundamentals of Space Law and Policy**, Springer, 2013, s. 6 – 7.

⁶⁸ WEEKS, Edythe, **The Politics of Space Law in a Post Cold War Era: Understanding Regime Change**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Amerika Birleşik Devletleri, 2006, s. 3 – 4.

Uzay hukukunun temel kaynakları olan beş uluslararası antlaşma da bu dönemde meydana getirildiği için birinci döneme “antlaşmalar dönemi” demek de yanlış olmayacaktır. Soğuk Savaş şartları sebebiyle ilk yıllarında birkaç kez çalışmalarını durdurmak zorunda kalmış olmasına rağmen COPUOS, 20 Aralık 1961 tarihinde kabul etmiş olduğu 1721 (XVI) sayılı kararla uzay hukukuna ilişkin temel ilkeleri ilk kez ortaya koymuştur⁶⁹. Bu kararda sözü geçen ilkeler, uluslararası hukuk kurallarının uzay hukukunda da geçerli olduğu ve uzayın milli iktisaba konu olamayacağı şeklindedir. 1721 (XVI) sayılı bu karar, uzay hukukunun temel ilkelerini daha detaylı biçimde ortaya koyan “Uzay Araştırmalarında ve Uzayın Kullanımında Devletlerin Çalışmalarını Yönetecek Hukuk İlkeleri Bildirisi” başlıklı, 13 Aralık 1963 tarihli ve 1962 (XVIII) sayılı kararı öncüllemektedir⁷⁰. Ancak her ne kadar bu iki karar büyük önem arz etse de BM Genel Kurulu kararlarının hukuki bağlayıcılıklarının olmaması sebebiyle bağlayıcı nitelik taşıyan bir antlaşma yapılması ihtiyacı duyulmuştur⁷¹. Böylece hazırlanan 1967 “Ay ve Diğer Gök Cisimleri Dâhil, Uzayın Keşif ve Kullanılmasında Devletlerin Faaliyetlerini Yöneten İlkeler Hakkında Antlaşma” (kısaca “Dış Uzay Antlaşması”) 27 Ocak 1967 tarihinde imzaya açılmıştır⁷². Türkiye de Dış Uzay Antlaşması’nı imzaya açıldığı bu tarihte imzalamıştır⁷³. Bu antlaşma, ilkelere bağlayıcılık kazandırmasının yanında onu takip eden antlaşmaların da konularını belirlemesi sebebiyle önem arz etmektedir. Örneğin 1967 Dış Uzay Antlaşması’nın 5. ve 8. maddelerinde yer alan hükümler, 1968

⁶⁹ HOSENBALL, S. Neil / HARTMAN, Pierre M., “The Dilemmas of Outer Space Law”, **American Bar Association Journal**, 60 (3), 1974, s. 299.

⁷⁰ MERAY, Seha, “Uzayda Devletlerin Çalışmalarını Yönetecek İlkelerle İlişkin Antlaşma”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 22 (1), 1967, s. 37.

⁷¹ Bu noktada ABD ile Sovyetler Birliği arasında bir görüş ayrılığı mevcuttu. ABD, BM Genel Kurul kararlarının yeterince güvence sağladıklarını savunmakta, Sovyetler Birliği ise bağlayıcılığı olan bir antlaşmanın güvenilirliği sağlamak açısından şart olduğunu savunmaktaydı. Nihayetinde diğer devletler de Sovyetler Birliği’nin görüşünü desteklemişler ve bir antlaşma yapılması gerektiği kararına varılmıştı. Bkz. ZHUKOV, Gennady / KOLOSOV, Yuri, **International Space Law**, (İngilizceye Çev. Boris Belizky), stereotyped 2nd edition, Statut Publishing House, 2014, https://mgimo.ru/upload/2016/05/KOLOSOV_space_law_eng.pdf (Erişim Tarihi: 16.02.2020), s. 19 – 20.

⁷² LYALL / LARSEN, s. 53.

⁷³ R. G. 01.06.1968, S: 12913, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/12913.pdf> (Erişim Tarihi: 08.01.2022). Buna göre R. G. 24.07.1967, S: 12655’te yayımlanan Antlaşma’nın uygun bulunmasına dair 13.07.1967 tarih ve 902 sayılı kanun R. G. 23.10.1967, S: 12732 ile uygun bulunmuş ve 01.06.1968 tarihinde, 27 Mart 1968’den itibaren geçerli olmak üzere, Dış Uzay Antlaşması bağlayıcılık kazanmıştır.

“Astronotların Kurtarılması, Astronotların ve Uzaya Fırlatılmış Olan Araçların Geri Verilmeleri Hakkında Anlaşma”nın (kısaca “Kurtarma Anlaşması”) temelini oluşturmuşlardır⁷⁴. Türkiye, bu antlaşmaya da 2006 itibariyle taraftır⁷⁵.

Çalışmanın konusu itibariyle aşağıda daha çok 1967 Dış Uzay Anlaşması ve 1979 Ay Anlaşması üzerinde durulacak olunmakla birlikte, konunun gerektirdiği ölçüde diğer antlaşmalara da değinilecektir. Ancak şimdilik yalnızca bu antlaşmaların sayılmasıyla yetinilecektir. Yukarıda da belirtildiği gibi 1967 Dış Uzay Antlaşmasını, 1968 Kurtarma Anlaşması takip etmiştir. 1972 yılında Dış Uzay Anlaşması’nın 7. maddesine binaen “Uzay Cisimlerinin Verdiği Zarardan Dolayı Uluslararası Sorumluluk Hakkında Sözleşme”⁷⁶ (kısaca “Uzay Sorumluluk Sözleşmesi”) ve 1975 yılında da 1721 (XVI) numaralı kararda sözü geçen uzay araçlarının tescili konusunu düzenleyen “Atmosfer Dışı Uzaya Gönderilen Cisimlerin Tescili Sözleşmesi” (kısaca “Tescil Sözleşmesi”) imzaya açılmıştır⁷⁷. Türkiye her iki antlaşmaya da 2006 itibariyle taraf olmuştur⁷⁸. Uzay hukuku alanında BM tarafından hazırlanan son antlaşma ise 1979 “Devletlerin Ay’da ve Diğer Gök Cisimlerindeki Faaliyetlerini Düzenleyen Anlaşma”dır (kısaca “Ay Anlaşması”). Ay Anlaşması, Dış Uzay Anlaşması’nın hükümlerini teyit ederek Ay’ın ve

⁷⁴ Agreement on the Rescue of Astronauts, the Return of Astronauts and the Return of Objects Launched into Outer Space, <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/introrescueagreement.html> (Erişim Tarihi: 16.02.2020).

⁷⁵ R. G. 07.10.2006, S: 26312, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/10/20061007-5.htm> (Erişim Tarihi: 08.01.2022). Böylece 19.12.1967 tarihinde BM Genel Kurulu’nun 2345 (XXII) sayılı kararıyla kabul edilen ve 24.04.2004 tarihinde 5153 sayılı kanunla uygun bulunan Kurtarma Anlaşması bağlayıcılık kazanmıştır. BM Genel Kurulu kararı için bkz: https://www.unoosa.org/oosa/oosadoc/data/resolutions/1967/general_assembly_22nd_session/res_2345_xxii.html (Erişim Tarihi: 08.01.2022).

⁷⁶ Convention on International Liability for Damage Caused by Space Objects, <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/introliability-convention.html> (Erişim Tarihi: 16.02.2020).

⁷⁷ Convention on Registration of Objects Launched into Outer Space, <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/introregistration-convention.html> (Erişim Tarihi: 16.02.2020).

⁷⁸ R. G. 20.12.2006, S: 26382 (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/12/20061220-1.htm> – Erişim Tarihi: 08.01.2022) ve R. G. 11.05.2006, S: 26165 (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/05/20060511-1.htm> – Erişim Tarihi: 08.01.2022). Böylece 28.04.2004 tarihli ve sırasıyla 5150 ile 5151 sayılı kanunlarla Uzay Sorumluluk Sözleşmesi ile Tescil Sözleşmesi uygun bulunmuştur. Uygun bulma kanunlarına ilişkin olarak bkz: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/05/20040504.htm#1> (Erişim Tarihi: 08.01.2022).

kaynaklarının kullanımını yönetmek amacıyla bir uluslararası rejim kurulmasını öngörmektedir⁷⁹. Türkiye, uzay hukukuna ilişkin BM antlaşmalarının sonuncusu olan Ay Anlaşması'na 2011 itibariyle taraftır⁸⁰.

Bu beş temel antlaşmayla uzay hukukunda karşılaşılması öngörülen temel sorunların hepsi hükme bağlanmış sayılmıştır. Sonrasında ise BM ortaya çıkabilecek sorunları Genel Kurul kararlarıyla çözüme yoluna gitmiştir. 1980 sonrasındaki antlaşmalara ek olarak Genel Kurul kararları aracılığıyla uydu yayınları (1982), uzaktan algılama (1986), nükleer güç kaynakları (1992) ve dış uzayın insanlığın tümü yararına kullanımı (1996) konularıyla ilgili İlkeler kabul edilmiştir⁸¹.

Uzay çalışmaları alanında özel şirketlerin de faaliyet göstermeye başlamasıyla birlikte uzay hukukunun gelişimi de başlangıçtaki gibi BM'nin egemenliğinden çıkmaya başlamıştır. BM tarafından hazırlanan antlaşmalar ve ilkeler dışında günümüzde devletler ve örgütler, kendi aralarında da uzay faaliyetlerine ve uzay hukukundaki iki veya çok taraflı antlaşmalar yapmak, kendi ulusal uzay hukuku sistemlerini geliştirmek suretiyle uluslararası uzay hukukuna katkıda bulunmaktadır. Bu düzenlemeler, devletlerin kendi faaliyetlerinin yanında özel şirketlerin faaliyetlerini de kapsamaktadır.⁸²

⁷⁹ Agreement Governing the Activities of States on the Moon and Other Celestial Bodies, <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/intromoon-agreement.html> (Erişim Tarihi: 16.02.2020).

⁸⁰ Ay Anlaşması, 23.02.2011 tarihli ve 6147 sayılı kanunla uygun bulunmuştur. Uygun bulma kanununa ilişkin olarak bkz: <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6147.html> (Erişim Tarihi: 08.01.2022). Sonrasında R. G. 11.06.2011, S: 27961 ile bağlayıcılık kazanmıştır. Bakanlar Kurulu Kararı'na ilişkin olarak bkz: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/06/20110611M1-9.htm> (Erişim Tarihi: 08.01.2022).

⁸¹ A Concise History of Space Law (Text), <https://www.iislweb.org/website/docs/2010keynote.pdf> (Erişim Tarihi: 16.02.2020).

⁸² KOPAL, Vladimir, "Origins of Space Law and the Role of the United Nations", **Outer Space in Society, Politics and Law** (Ed. BRÜNNER, Christian / SOUCEK, Alexander), Springer Wien New York, Almanya, 2011, s. 232.

1.2. UZAY HUKUKUNUN TEMEL İLKELERİ

1.2.1. Genel Olarak

Uzay hukukunun temel ilkeleri, 27 Ocak 1967 tarihli Dış Uzay Antlaşması ile bağlayıcılık kazanmıştır. Ancak 1957 ila 1967 yılları arasında uzay hukuku, pek çok hukukçu ile hukuki ve bilimsel kurumun insanlığın geleceğine ilişkin değerlendirmeleri göz önünde bulundurulmak suretiyle BM Genel Kurulu kararlarıyla geliştirilmiştir⁸³. Uzay hukukunun temel ilkelerinin bir kısmı da bu dönemde çıkarılmış 1721 (XVI) ve 1962 (XVIII) sayılı kararlar ile hüküm altına alınmıştır⁸⁴. Böylece Dış Uzay Antlaşması'nın öncesinde de uzaya yönelik bir teamül hukukunun oluştuğu görülmektedir⁸⁵. Bu sebeple 1967 Dış Uzay Antlaşması'nda ilkelerin ne şekilde yer aldığını incelemeden önce bunların 20 Aralık 1961 tarihli ve 1721 (XVI) sayılı karar ile 13 Aralık 1963 tarihli ve 1962 (XVIII) sayılı BM Genel Kurul kararlarındaki durumunu incelemek yerinde olacaktır.

1962 (XVIII) sayılı BM Genel Kurul kararı, “Uzayın Keşif ve Kullanılmasında Devletlerin Faaliyetlerini Yöneten Hukukî İlkeler Bildirisi” başlığını taşımaktadır ve bu başlıktan da anlaşılacağı üzere uzay hukukunun genel ilkeleri, ilk kez tam anlamıyla bu belgeyle düzenlenmiştir⁸⁶. Bununla birlikte, hem 1962 (XVIII) sayılı kararla doğrudan kendisine atıfta bulunulması hem de uzayın barışçıl amaçlarla kullanımı, eşitlik ve milli iktisaba konu olmama gibi en temel ilkelerin ilk kez burada zikredilmiş olması sebebiyle 1721 (XVI) sayılı karar da büyük önemi haizdir.

1721 (XVI) sayılı karar, “Uzayın Barışçıl Amaçlarla Kullanımında İşbirliği” başlığını taşımaktadır⁸⁷. Uzay hukukunu düzenleyecek temel ilkeler dışında meteoroloji ve iletişim

---

⁸³ BHATT, S., “Reflections on Space Law After Thirty-Two Years of Space Exploration and Emerging Trends for the 21st Century”, *Journal of the Indian Law Institute*, 31 (4), 1989, s. 449.

⁸⁴ PAZARCI, 2021, s. 322.

⁸⁵ CSABAFI, Imre Anthony, *The Concept of State Jurisdiction in International Space Law*, Martinus Nijhoff, Lahey, 1971, s. 103.

⁸⁶ MERAY, 1967, s. 37.

⁸⁷ BM Genel Kurulu 1721 (XVI) sayılı kararı.

uyduları gibi uzaya diğer alanlara yönelik maddeler de içermektedir. 1721 (XVI) sayılı kararın yalnızca A ve B kısımları, uzay hukukunun temel ilkelerine ilişkindir ve bu iki kısımda sözü geçen maddeler eşitlik, barışçıl amaçlarla kullanım, milli iktisaba konu olmama ilkelerinin yanı sıra uzay araçlarının kaydının tutulması gerekliliği ve uluslararası hukukun uzayda da geçerli olacağı hususlarını içermektedir⁸⁸. Karar, bu ilkelere çok yüzeysel biçimde değinmesine karşın, uzay faaliyetlerinin belli ilkeler çerçevesinde gerçekleştirilmesi gerektiğine dair ortak görüşü dile getiriyor olması nedeniyle önem arz etmekte⁸⁹ ve bu metin, bir düzenleme olmaktan çok ileriki düzenlemeler için bir yol gösterici niteliği taşımaktadır⁹⁰. 1721 (XVI) sayılı kararın önemli olmasının bir diğer nedeni ise henüz 1961 yılında uzayın keşfi ve kullanımının, devletlerin ekonomik ve teknolojik gelişmişlik düzeylerinden bağımsız olarak tüm insanlığın yararına olması gerekliliğini kayıt altına almış olmasıdır⁹¹.

1721 (XVI) karara göre uzay hukukunun genel ilkelerine çok daha geniş biçimde yer veren ve önceki kararların geliştirilmesiyle ortaya çıkan⁹² 1962 (XVIII) sayılı kararda ise ilkeler, dokuz maddeyle sıralanmıştır. Burada da uluslararası hukuk kurallarının geçerliliği ve milli iktisaba konu olmama ilkesi ile 1721 (XVI) sayılı kararda bahsi geçen diğer hususlardan söz edilmiştir. Buna ek olarak daha sonra 1967 Dış Uzay Antlaşması'nda da kendilerine yer bulacak olan devletlerin uzay faaliyetlerinden ve oluşacak zararlardan sorumluluğu gibi diğer ilkeler de karara eklenmiştir.⁹³ 1962 (XVIII) sayılı karara devletlerin sorumluluğuna ilişkin hükmün eklenmesiyle birlikte devletler, ister devletin kendi organları isterse tabiiyetindeki hükümet dışı kurumlar tarafından yürütülsün, devletin uzaydaki faaliyetlerinin diğer devletlerin yararlarına ve kararda

⁸⁸ HOSENBALL / HARTMAN, s. 299; GUPTA, Biswanath / RATHORE, Ekta, "United Nations General Assembly Resolutions in the Formation of the Outer Space Treaty of 1967", *Astropolitics*, 17 (2), 2019, s. 80.

⁸⁹ ZHUKOV, G., "The Problem of Outer Space Law Qualifications", Proceedings of the American Society of International Law at its Annual Meeting (1921 – 1969) Vol. 57, **Law and Conflict: Changing Patterns and Contemporary Challenges**, 1963, s. 194.

⁹⁰ ABEYRATNE, Ruwantissa, **Regulation of Commercial Space Transport: The Astrocizing of ICAO**, Springer, Quebec, 2015, s. 105.

⁹¹ TRONCHETTI, 2009, s. 15; GUPTA / RATHORE, s. 81.

⁹² SÜSSMANN HERRAN, Nicolas, "El Tratado de 1967: La Extension y Garantia del Mantenimiento de la Paz y la Seguridad Internacional en el Espacio", **Revista de Derecho, Comunicaciones y Nuevas Tecnologías**, 10, 2013, s. 12.

⁹³ BM Genel Kurulu 1962 (XVIII) sayılı kararı, https://www.unoosa.org/pdf/gares/ARES_18_1962E.pdf (Erişim Tarihi: 01.09.2020).

belirtilmiş olan ilkelere aykırılık teşkil etmemesini sağlamak için sürekli denetimle sorumlu kılınmışlardır⁹⁴. Ayrıca bu karar, milli iktisaba konu olmama ilkesini de “Ay ve diğer gök cisimleri dâhil, uzay, egemenlik ilânı, kullanma ve işgal suretiyle veya diğer herhangi bir suretle millî iktisaba konu olamaz” şeklinde tanımlayarak ilkenin 1967 Dış Uzay Antlaşması’ndaki haline ulaşmasını sağlamıştır⁹⁵. Kararın hükümlerinden diğer pek çoğu da yine aynı şekilde Antlaşma’ya aktarılmıştır ve bu da bize, 1962 (XVIII) sayılı kararın aslında Dış Uzay Antlaşması’nın bağlayıcılığı bulunmayan bir taslağı niteliği taşıdığını kesin olarak göstermektedir⁹⁶.

1.2.2. 1967 Dış Uzay Antlaşması

Uzay hukukuna ilişkin temel ilkeleri düzenlemesi ve daha sonra çıkan kararlara ve antlaşmalara da temel teşkil ediyor olması sebebiyle sıklıkla “*Uzay hukukunun Magna Cartası*” olarak anılan 1967 Dış Uzay Antlaşması’na⁹⁷, imzaya açılmış olduğu 27 Ocak 1967 tarihinden bu yana aralarında Türkiye’nin de bulunduğu toplamda 111 devlet taraf olmuştur⁹⁸. Antlaşmanın önsöz kısmında, 1962 (XVIII) sayılı kararın giriş cümleleri şu şekilde alıntılanmaktadır:

“İnsanın uzayı keşfi sonucunda insanlığa açılan geniş imkânlardan *ilham alarak*,
Uzayın barışçı amaçlarla keşfi ve kullanılmasındaki gelişmenin bütün insanlık için arzettiği ortak menfaati *takdir ederek*,
Uzayın keşif ve kullanılmasının, iktisadî ve bilimsel kalkınma dereceleri ne olursa olsun, bütün halkların menfaati için yürütülmesi gerektiğine *inanarak*,
Uzayın barışçı amaçlarla keşfi ve kullanılmasının bilimsel olduğu kadar hukukî veçheleri bahsinde geniş ölçüde milletlerarası işbirliğine katılmayı *arzulayarak*,

⁹⁴ GUPTA / RATHORE, s. 83.

⁹⁵ GUPTA / RATHORE, s. 81.

⁹⁶ SÜSSMANN HERRAN, s. 10.

⁹⁷ LYALL / LARSEN, s. 53.

⁹⁸ STATUS OF INTERNATIONAL AGREEMENTS RELATING TO ACTIVITIES IN OUTER SPACE AS AT 1 JANUARY 2021, https://www.unoosa.org/res/oosadoc/data/documents/2021/aac_105c_22021crp/aac_105c_22021crp_10_0_html/AC105_C2_2021_CRP10E.pdf (Erişim Tarihi: 10.10.2021)

Böyle bir işbirliğinin karşılıklı anlayışın gelişmesine ve Devletler ve halklar arasındaki dostane ilişkilerin kuvvetlendirilmesine yardımcı olacağına inanarak,⁹⁹”

Bu durumdan da anlaşılacağı gibi 1967 Dış Uzay Antlaşması'nın temel amacı hâlihazırda 1962 (XVIII) sayılı BM Genel Kurulu Kararı ile belirlenmiş olan uzay hukukunun temel ilkelerinin bağlayıcılığını arttırmaktır. Bu antlaşmanın yapılması, 1962 (XVIII) sayılı kararın yeterli olacağı inancını taşıyan ABD'ye karşılık olarak, SSCB tarafından talep edilmiş ve diğer devletlerin de desteğinin alınması sonucu gerçekleştirilmiştir¹⁰⁰.

Antlaşma 17 maddeden oluşmaktadır ve bu maddelerin ilk 12'si uzay hukukunda geçerli olan temel ilkelere ilişkindir. Aşağıda söz konusu maddeler detaylıca incelenecektir.

1.2.2.1. Madde 1

Uzayın barışçıl amaçlara kullanımına ilişkin olan 1. madde şu şekildedir:

“Ay ve diğer gök cisimleri dahil, uzayın keşfi ve kullanılması, iktisadî veya bilimsel kalkınma derecelerine bakılmaksızın, bütün ülkelerin hayır ve menfaatine yürütülmelidir; bu bütün insanlığa tahsis olunmuştur.
Ay ve diğer gök cisimleri dahil, uzay, hiçbir ayırdedici muameleye tabi tutulmaksızın, eşitlik esasına ve Devletler hukukuna uygun olarak, bütün Devletlerin keşif ve kullanılmasına açık olup, gök cisimlerinin bütün bölgelerine serbestçe girilebilir.
Ay ve diğer gök cisimleri dahil, uzayda bilimsel araştırmalar serbestçe yapılır ve Devletler bu araştırmalarda milletlerarası işbirliğini kolaylaştırmak ve teşvik etmelidirler.”

Bu maddenin ilk fıkrasında sözü edilmekte olan “insanlığa tahsis ilkesi”nin tam olarak ne anlama geldiği belli değildir ve bu ilkenin anlamı ne bu antlaşmada ne de başka bir yerde açıklanmaktadır¹⁰¹. Anlamının antlaşma içerisinde açık olarak belirtilmemesi, bu ilkenin yazarlarca farklı şekillerde yorumlanmasına yol açmıştır. Virgiliu Pop, Ay ve diğer gök

⁹⁹ 1967 Dış Uzay Antlaşması, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/12732.pdf> (Erişim Tarihi: 16.02.2020).

¹⁰⁰ ZHUKOV / KOLOSOV, s. 19 – 20.

¹⁰¹ LEIB, Karl, “State Sovereignty in Space: Current Models and Possible Futures” *Astropolitics*, 13 (1), 2015, s. 9.

cisimleri için “*res publica internationalis*” ifadesini kullanmış ve bunu Ay ile diğer gök cisimlerinin ulusal egemenliğe değil, uluslararası egemenliğe tabi olduğu şeklinde açıklamıştır¹⁰². Andrew Brearley, Ay ve diğer gök cisimlerini “*res extra commercium*” şeklinde tanımlayarak bunların mülkiyet konusu olamayacağını vurgulamıştır¹⁰³. Lawrence A. Cooper ve Nikhil D. Cooper ise tüm insanlığa tahsis ilkesinin basitçe “*res communis*”e işaret ettiğini belirtmişlerdir¹⁰⁴. Nikhil Cooper, ayrıca 1967’de Dış Uzay Antlaşması’nın getirmiş olduğu bu ilkeyle uzaya ilişkin olarak öncesinde kabul edilmekte olan “*res nullius*” görüşünün de terk edilmiş olduğundan ve böylece gök cisimlerine ilk ulaşmanın egemen olabilmesinin önüne geçildiğinden de söz etmektedir¹⁰⁵. Görüldüğü gibi, ilkenin tam olarak neyi kastettiğine dair tam bir görüş birliğinden söz etmek mümkün değilse de insanlığa tahsis ilkesi uyarınca, Ay ve diğer gök cisimlerinin herkese ait olduğu ve kimsenin egemenliğine tabi olamayacağı hususunda bir mutabakat söz konusudur.

1.2.2.2. Madde 2

Milli iktisaba konu olmama ilkesini düzenleyen 2. madde metni şu şekildedir:

“Ay ve diğer gök cisimleri dahil, uzay, egemenlik ilânı, kullanma ve işgal suretiyle veya diğer her hangi bir suretle millî iktisaba konu olamaz.”

Milli iktisaba konu olmama ilkesi aşağıda daha detaylı olarak ele alınacaktır. Bununla birlikte maddenin yorumlanmasına ilişkin temel görüşlere değinilmesinde fayda olması sebebiyle bu görüşlere burada kısaca yer verilecektir. Uzay egemenliği hususunda üç ana görüş mevcuttur. Bunlardan ilki, uzayda kati surette hiç kimsenin egemenliğinin söz konusu olamayacağı görüşüdür. Daha çok antlaşmanın ilk yıllarında savunulmuş olan bu görüşe göre, başta devletler olmak üzere kimse – uluslararası örgütler, özel şirketler ya da şahıslar – uzayın herhangi bir parçası üzerinde egemenlik iddia edemez ve bu, hem

¹⁰² POP, Virgiliu, “Appropriation in Outer Space: The Relationship Between Land Ownership and Sovereignty on Celestial Bodies”, **Space Policy**, 16 (4), 2000, s. 280-281.

¹⁰³ BREARLEY, Andrew, “Mining the Moon: Owning the Night Sky?”, **Astropolitics**, 14 (1), 2006, s. 47.

¹⁰⁴ COOPER, Lawrence A., “Encouraging Space Exploration Through a New Application of Space Property Rights”, **Space Policy**, 19 (2), 2003, s. 113; COOPER, Nikhil D., “Circumventing Non-Appropriation: Law and Development of United States Space Commerce”, **Hastings Constitutional Law Quarterly**, 36 (3), 2009, s. 459.

¹⁰⁵ COOPER, N., s. 460. Aynı konuya ilişkin olarak bkz: BREARLEY, s. 46.

uzay boşluğu hem de Ay ve diğer gök cisimlerinin yüzeyleri, altı ve üstü için geçerlidir¹⁰⁶. Bu görüşün antlaşmanın hazırlık aşaması sırasında da etkin olduğunu, UNOOSA internet arşivlerinde yer alan Arthur J. Goldberg'in 17 Haziran 1966 tarihli mektubundan anlamak mümkündür. Söz konusu mektupta “gök cisimlerinin ‘herhangi bir’ egemenlik iddiasına konu olmaması gerektiği” görüşü açıkça belirtilmiştir¹⁰⁷. Diğer bir görüş, Ay’a uzay araçlarının başarılı biçimde indirilebilmiş olmasıyla birlikte etkinlik kazanan, Ay ve diğer gök cisimlerinden çıkarılan parçalar üzerinde egemenliğin söz konusu olabileceği görüşüdür¹⁰⁸.

Üçüncü ve son görüş ise uzayda yalnızca devlet egemenliğinin yasaklanmış olduğu görüşüdür. Bu görüşe göre özel şirketlerden ve şahıslardan bilinçli olarak madde içerisinde söz edilmemiştir.¹⁰⁹ Uzayda özel mülkiyet yasaklanmamıştır ancak hâlihazırda devlet egemenliğinden bağımsız bir mülkiyet hakkından söz edilememesi sebebiyle özel mülkiyetin serbestliği bir anlam ifade etmemektedir¹¹⁰. Belirtmek gerekir ki Pershing gibi bazı yazarlar tarafından yakın gelecekte devlet egemenliğine gerek kalmaksızın özel mülkiyeti mümkün kılan bir düzenleme yapılacağı düşüncesi de ortaya atılmıştır¹¹¹.

Antlaşmanın ikinci maddesinin yorumlanmasına ilişkin bu üç görüşün yanı sıra, değinilmesi gereken başka bir husus ise milli iktisaba konu olmama ilkesine karşı çıkan görüştür. Buna ilişkin en önemli örnek, 1976 Bogota Deklarasyonu’dur¹¹². Bogota Deklarasyonu ile Kolombiya, Brezilya, Ekvador, Uganda, Endonezya, Kongo, Zaire ve Kenya uzay sınırları içerisinde yer alan jeostatik yörüngenin uzaya dâhil olmadığını,

¹⁰⁶ PERSHING, Abigail D., “Interpreting the Outer Space Treaty’s Non-Appropriation Principle: Customary International Law from 1967 to Today”, *Yale Journal of International Law*, 44 (1), 2019, s. 154 – 155.

¹⁰⁷ Arthur J. Goldberg’in mektubu, www.unoosa.org/pdf/limited/c2/AC105_C2_L012E.pdf (Erişim Tarihi: 21.07.2020).

¹⁰⁸ PERSHING, s. 157.

¹⁰⁹ PERSHING, s. 157.

¹¹⁰ TRONCHETTI, Fabio, “The Non-Appropriation Principle Under Attack: Using Article II of the Outer Space Treaty in Its Defence”, *Proceedings 50th IISL Colloquium*, Hyderabad, 2007, s. 528; POP, 2000, s. 281.

¹¹¹ PERSHING, s. 166.

¹¹² 1976 Bogota Deklarasyonu’na aşağıda detaylıca değinilecektir.

aksine bir doğal kaynak olduğunu öne sürerek burada egemenlik iddia etmişlerdir¹¹³. Ancak bu deklarasyona rağmen, milli iktisaba konu olmama ilkesinin bir uluslararası hukuk normu oluşturduğu görüşü sarsılmamıştır.

1.2.2.3. Madde 3

Uzay hukukunun kaynaklarını belirten 3. maddeye göre uzay hukukunda da niteliğine uygun düştüğü ölçüde uluslararası hukuk kuralları geçerlidir ve dolayısıyla uzay hukukunun kaynakları arasında BM Antlaşması dâhil olmak üzere uluslararası hukuk kaynakları da bulunur¹¹⁴. Uluslararası hukukun kaynakları, bu maddede sözü edilmiş olan BM Antlaşması'nın 92. maddesinde “antlaşmanın ayrılmaz bir parçası” olduğu belirtilen¹¹⁵ Uluslararası Adalet Divanı (UAD) Statüsü'nün 38. maddesinin ilk fıkrasında sıralandıkları haliyle uzay hukukunda da kabul edilecektir¹¹⁶. Böylece uzay hukukunun kaynaklarını, uzay hukukunun beş temel antlaşması ve uzay hukukuna ilişkin BM Genel Kurulu tarafından kabul edilmiş kararlar ile birlikte uluslararası hukukun kaynakları olarak UAD Statüsü m. 38'de sayılmış olan antlaşmalar, teamül, uluslararası hukukun genel ilkeleri ve yardımcı kaynaklar olarak da adlandırılabilir yargı kararları ve doktrin oluşturuyor kabul edilmektedir.

¹¹³ 3 Aralık 1976 Bogota Deklarasyonu, https://www.jaxa.jp/library/space_law/chapter_2/2-2-1-2_e.html (Erişim Tarihi: 24.07.2020).

¹¹⁴ SORGUCU, s. 215; ERDEM, s. 21 – 22; KAŞIKARA, s. 39 – 41.

¹¹⁵ 26 Haziran 1945 tarihli Birleşmiş Milletler Antlaşması, m. 92.

¹¹⁶ UAD Statüsü, m. 38'e göre: “Kendisine sunulan uyuşmazlıkları uluslararası hukuka uygun olarak çözmekle görevli olan Divan:

- Uyuşmazlık durumundaki devletlerce açık seçik kabul edilmiş kurallar koyan, gerek genel gerekse özel uluslararası antlaşmaları;
- Hukuk olarak kabul edilmiş genel bir uygulamanın kanıtı olarak uluslararası yapılagelmiş kurallarını;
- Uygur uluslarca kabul edilen genel hukuk ilkelerini;
- 59. madde hükmü saklı kalmak üzere, hukuk kurallarının belirlenmesinde yardımcı araç olarak adli kararları ve çeşitli ulusların en yetkin yazarlarının öğretilerini uygular.”

1.2.2.4. Madde 4 ve 9

4. maddeye göre taraf devletler, “*nükleer silâhlar veya diğer çeşitli kütlesel tahrip silâhları taşıyan cisimleri dünya etrafındaki bir yörüngeye oturtmamayı, bu gibi silâhları gök cisimlerine yerleştirmemeyi ve bu gibi silâhları diğer herhangi bir şekilde uzaya yerleştirmemeyi*” taahhüt etmektedirler. Silahsızlanma ile ilgili olan bu hüküm, 1962 (XVIII) sayılı BM Genel Kurul kararındaki ilkeler arasında mevcut olmayan ve bu antlaşmayla getirilen ilkelerden biridir. Ancak bunun sebebi o zamana dek konunun gündeme gelmemiş olması değil, aksine ilkeleri içeren 1962 (XVIII) sayılı kararın yayımlanmış olduğu 27 Kasım 1963’te hâlâ silahsızlanma konusundaki tartışmaların devam ediyor oluşudur. Genel olarak ABD ile SSCB arasında cereyan etmiş olan tartışmalarda, 1963 yılında tarafların çeşitli konulara ilişkin antlaşmalar imzalayarak uzlaşmasıyla ilerleme kaydedilmiştir. 1963 yılında imzalanan antlaşmalardan en önemlisi, 5 Ağustos tarihli Nükleer Denemeleri Yasaklama Antlaşması’dır. Kısaca “Moskova Antlaşması” olarak bilinen bu antlaşmayla ortaya konulmuş olan nükleer denemelerin durdurulması kararı ve uzayda yörüngeye kitle imha silahlarının yerleştirilmesinin yasaklanmasına ilişkin 17 Ekim tarihli ve 1884 (XVIII) sayılı BM Genel Kurul kararı, daha sonra 1967 Dış Uzay Antlaşması’nın 4. maddesinde bu şekilde yer almıştır.¹¹⁷

Maddede geçen “barışçıl amaçlar” tabiriyle ne kastedildiği ise bir tartışma konusu olmuş ancak maddenin devamındaki, “askeri personelin bilimsel araştırmaya veya diğer barışçı amaçlı kullanımlara katılabileceği” hükmü sebebiyle bu genel olarak “saldırı amaçlı olmayan” şeklinde yorumlanmıştır¹¹⁸. ABD de yorumu bu yönde yapmış ve aynı zamanda savunma amaçlı faaliyetlerin de serbest olabileceğini öne sürmüştür¹¹⁹.

Yine uzaydaki zararlı faaliyetlerin önlenmesine yönelik olan 1967 Dış Uzay Antlaşması’nın 9. maddesi ise temelde uzay kirliliğinin önlenmesini ve uluslararası

¹¹⁷ MERAY, 1964, s. 235 – 238.

¹¹⁸ DIEDERIKS-VERSCHOOR / KOPAL, s. 27.

¹¹⁹ LARSON, Wiley J. / WERTZ, James R. (Ed.), **Space Mission Analysis and Design**, Third Edition, Microcosm Press, Kaliforniya, 2005, s. 823.

işbirliğini konu almaktadır. Antlaşma'nın bu maddesi, uzaydaki çevre sorunlarına değinen tek madde olması sebebiyle de dikkat çekmektedir¹²⁰. Uzayda kirliliği ve dünya-dışı maddelerden kaynaklanan çevre kirliliğini önleme amacı taşıyan hüküm şu şekildedir: “*Andlaşmaya taraf Devletler, ay ve diğer gök cisimleri dâhil, uzayla ilgili inceleme ve keşiflerini, bunların zararlı bir şekilde kirlenmesini ve yer - dışı maddelerin sokulması sonucunda yeryüzü ortamında hasıl olacak zararlı değişimleri önleyecek şekilde yürütecekler ve, gerektiğinde, bu maksatla uygun tedbirler alacaklardır*”¹²¹. Bu hüküm, her ne kadar yüzeysel olsa da gerek 1721 (XVI) gerekse de 1962 (XVIII) sayılı BM Genel Kurul kararlarına böyle bir hükmün konulmamış olması¹²² ve dolayısıyla uzayda çevre sorunlarına yönelik ilk kez uluslararası bir düzenleme yapılmış olması sebebiyle büyük önem taşımaktadır.

Aynı zamanda devletlerin, diğer devletlerin uzay faaliyetlerini zararlı biçimde engellemesinin önüne geçmeye çalışma amacı da taşımakta olan bu maddeye göre böyle bir durumda uluslararası istişare yapılması gerekliliği, “*taraf devletlerin uzayda girişmeyi düşündüğü herhangi bir faaliyetin, diğer bir taraf devletin menfaatlerine aykırılık teşkil ettiğine dair inandırıcı bir sebep bulunduğu takdirde söz konusu faaliyete ilişkin olarak istişare talep edebileceği*” şeklinde ifade edilmiştir¹²³.

1.2.2.5. Madde 5, 6, 7 ve 8

Sırasıyla 1968 Kurtarma Anlaşması'na, 1972 Uzay Sorumluluk Sözleşmesi'ne ve 1975 Tescil Sözleşmesi'ne temel oluşturan 5, 7 ve 8. maddeler ile içerdiği düzenlemeler bakımından bu maddelerle bir bütün olarak değerlendirilmesi gereken 6. madde genel

¹²⁰ TRONCHETTI, s. 9.

¹²¹ 1967 Dış Uzay Antlaşması, m. 9.

¹²² 1721 (XVI) sayı 20 Aralık 1961 tarihli ve 1961 (XVII) sayı 27 Kasım 1963 tarihli BM Genel Kurul Kararları. Bkz. BM Genel Kurulu 1721 (XVI) sayılı kararı, https://www.unoosa.org/pdf/gares/ARES_16_1721E.pdf (Erişim Tarihi: 24.07.2020).

¹²³ TRONCHETTI, Fabio, “Legal Aspects of the Military Uses of Outer Space”, **Handbook of Space Law** (Ed. VON DER DUNK, Frans / TRONCHETTI, Fabio), Edward Elgar Publishing, Birleşik Krallık, 2015, s. 356.

olarak uzay araçlarının tescilini, bunların bağlı oldukları devletlerin yetkileriyle sorumluluklarını ve bu araçlar ile uzaya çıkan astronotların durumlarını düzenlemektedir.

Astronotları “**insanlığın temsilcileri**” olarak tanımlayan ve olası bir tehlike anında onlara yardım edilip bir an önce uzay aracının tescilinin yapılmış olduğu devlete teslim edilmelerine ilişkin olan bu madde, aynı zamanda 1968 Kurtarma Anlaşması’nın da temelini oluşturmaktadır¹²⁴. Bu anlaşmanın yapılması, ortaya çıkan uluslararası işbirliğine yönelik endişeleri gidermiş ve Dış Uzay Antlaşması’nın 5. maddesinin ayrı bir antlaşmayla detaylıca düzenlenmesine ilişkin oluşmuş doğal beklentileri de karşılamıştır¹²⁵.

1967 Dış Uzay Antlaşması’nın 7. maddesi ise devletlerin uzay faaliyetlerinden doğan zararlardan sorumluluğuna ilişkin kuralların genel hatlarını çizmektedir¹²⁶. Konuya ilişkin daha kapsamlı düzenlemeler, bu maddeye uygun olarak hazırlanmış olan 1972 Uzay Sorumluluk Sözleşmesi ile getirilmiş olmakla beraber¹²⁷, bu maddeye göre diğer bir taraf devlete yahut bir taraf devletin tabiiyetinde bulunan gerçek veya tüzel kişilere karşı oluşan zararlardan doğan uluslararası sorumluluk “fırlatan devlet”e yüklenmiştir¹²⁸.

İlk kez 1721 (XVI) sayılı BM Genel Kurulu kararında bahsi geçen¹²⁹ ve 1975 Tescil Sözleşmesi’ne de temel oluşturan hükümler içeren 8. madde, aynı zamanda devletlerin uzay araçları ve içindeki personel üzerinde olan yargı ve denetim hakkı düzenlemesi açısından da büyük önem arz etmektedir¹³⁰. Yargı ve denetim hakkının kapsamı ve buna ilişkin sorunlar aşağıda detaylıca incelenecek ve burada, maddeye göre uzay aracının

¹²⁴ DIEDERIKS-VERSCHOOR / KOPAL, s. 28.

¹²⁵ QUINN, Adam G., “The New Age of Space Law: The Outer Space Treaty and the Weaponization of Space”, **Minnesota Journal of International Law**, 63, 2008, s. 481-482.

¹²⁶ VON DER DUNK, 2015, s. 39.

¹²⁷ DIEDERIKS-VERSCHOOR / KOPAL, s. 29.

¹²⁸ TRONCHETTI, 2013, s. 9.

¹²⁹ 1721 (XVI) sayılı ve 20 Aralık 1961 tarihli BM Genel Kurul Kararı.

¹³⁰ DIEDERIKS-VERSCHOOR / KOPAL, s. 44; JANKOWITSCH, s. 7; SUNDAHL, Mark J., “Legal Status of Spacecraft”, **Routledge Handbook of Space Law**, (Ed. JAKHU, Ram S. / DEMPSEY, Paul Stephen), Oxon / New York, 2017, s. 43.

uzaya fırlatılmış herhangi bir cisim olarak tanımlanmış olduğunu belirtmekle yetinilecektir¹³¹.

Son olarak, Dış Uzay Antlaşması'nın 6. maddesi ise devletlerin uzay faaliyetlerinden doğan sorumluluklarını hükme bağlamıştır. Aynı zamanda bu madde, içerdiği bu düzenlemenin antlaşmanın diğer maddelerinde yer alan ve yukarıda değinilmiş olan düzenlemeler için de geçerli olduğunu "*Taraf Devletler, ay ve diğer gök cisimleri dahil, uzayda gerek Hükümet teşekkülleri, gerek Hükümetler – dışı teşekküller tarafından yürütülen millî faaliyetlerde ve millî faaliyetlerin işbu Andlaşmada yer alan hükümler uyarınca yürütülmesinde...*"¹³² şeklinde belirtmiştir. Bu maddeye göre uzayda faaliyet gösterenler hükümet-dışı kurumlar dahi olsa söz konusu faaliyete ilişkin olarak o kurumun tabi olduğu devletin sorumluluğu doğacaktır. Ayrıca devletler, uzaya ilişkin faaliyetleri sürekli ve düzenli olarak kontrol etmekle ve gözlemlemekle de yükümlüdürler. Bunu sağlamak amacıyla birtakım devletler, ulusal düzenlemeler yapmışlardır.¹³³

1.2.2.6. Madde 10, 11 ve 12

Dış Uzay Antlaşması'nın 10. 11 ve 12. maddeleri ise genel olarak taraf devletlerarası işbirliği, bilgi paylaşımı ve bunların tesislerinin ortak kullanımına ilişkin hükümler içermektedir. Antlaşmanın 10. maddesinde, devletlerarası işbirliği teşvik edilmiş ve işbirliği faaliyetlerinin eşitlik ilkesi gözetilerek yapılması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca bu madde ile devletlere birbirlerinin uçuşunu gözlem imkânı da tanınarak "*Bu gibi müşahede imkânlarının mahiyeti ve bunlara hangi şartlar altında rıza gösterileceği hususu, ilgili devletler arasında varılacak bir mutabakatla tespit olunacaktır.*" hükmü ile bunun koşullarını ilgili devletlerin kendi aralarında yapılacak bir antlaşmayla belirleyecekleri kararlaştırılmıştır.¹³⁴

¹³¹ DIEDERIKS-VERSCHOOR / KOPAL, s. 9.

¹³² 1967 Dış Uzay Antlaşması, m. 6.

¹³³ TRONCHETTI, 2013, s 9; DIEDERIKS-VERSCHOOR / KOPAL, s. 28.

¹³⁴ Ancak Dış Uzay Antlaşması'nın 10. maddesinde ve daha önce de 1. maddesinde sözü edilmiş olan bu devletlerarası işbirliği ve yardımlaşma, düzensiz biçimde ve antlaşmanın arzu ettiği gibi

Antlaşmanın 11. maddesi, bilgi paylaşımına ilişkin hükümler içermektedir ve buna göre devletler, uzayda yürüttükleri faaliyetlere ilişkin olarak BM Genel Sekreteri ve bilim adamlarının yanı sıra dünya kamuoyuna da bilgi vermekle yükümlüdür. Ancak Diedericks-Verschoor ve Kopal, bu maddenin uygulanıp uygulanmaması noktasında endişelerini dile getirmişler ve çalışmalarında uygulanmadığına ilişkin çeşitli örnekler olduğundan söz etmişlerdir¹³⁵. Uzay tesislerinin antlaşmaya taraf devletlerce ortak kullanılmasını düzenleyen 12. maddenin ilgili “*Ay ve diğer gök cinsleri üzerinde bulunan bütün istasyonlar, tesisler, teçhizat ve uzay araçları, mütekabiliyet şartıyla işbu Andlaşmaya taraf diğer Devletlerin temsilcilerine açık olacaktır.*” hükmü ise BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen uzay hukukuna ilişkin daha önceki kararlarda yer almaması açısından önem arz etmektedir.

13. maddede ise uzay faaliyetleri sebebiyle ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkların “*Andlaşmaya Taraf Devletler ve ilgili milletlerarası teşkilât veya söz konusu teşkilâtın üyesi bulunan işbu Andlaşmaya Taraf bir veya birçok Devlet*” arasında çözümleneceği hükme bağlanmıştır. Antlaşmanın 14 – 17. maddelerdeki sonuç hükümleri ise Antlaşma’ya katılma ve Antlaşma’dan çekilme, Antlaşma’nın hükümlerinin değiştirilmesi, Antlaşma’nın dili ve depoziter devletlerini düzenlemektedir.

1.2.3. 1979 Ay Anlaşması

Taraf devletlerinin azlığı sebebiyle çoğunlukla göz ardı ediliyor oluşuna rağmen, içerdiği hükümlerin niteliği ve bu çalışmanın konusuyla antlaşmanın içeriği arasındaki yakın ilişki sebebiyle Ay Anlaşması’na da ayrıca değinmekte fayda bulunmaktadır. 5 Aralık 1979 tarihli Ay Anlaşması, imzaya açıldığı 18 Aralık 1979 tarihinden beri, yalnızca 22 devlet tarafından imzalanmış olup bu devletlerden Fransa, Hindistan, Guatemala ve Romanya’da ise onaylanmamış ve yalnızca imza aşamasında bırakılmıştır. Ayrıca

---

insanlığın yararı amacından ziyade ekonomik amaçlarla gerçekleştirilmektedir. Bkz. LYALL / LARSEN, s. 58.

¹³⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. DIEDERIKS-VERSCHOOR / KOPAL, s. 30.

Anlaşma'ya taraf devletler arasında uzay güçleri olan ABD, Rusya ve Çin bulunmamaktadır¹³⁶.

1979 Ay Anlaşması temelinde, uzay materyallerinin kullanımına ilişkin bir antlaşma olmasına rağmen büyük oranda, 1967 Dış Uzay Antlaşması hükümlerinin tekrarı sayılabilecek bir niteliği haizdir. Ancak içerdiği birtakım yeni hükümler dikkat çekmekte ve Ay Anlaşması'nın Dış Uzay Antlaşması'ndan ayrışmasını sağlamaktadır. Aşağıda daha detaylıca incelenecek olan iki antlaşma arasındaki bu farkları kısaca şu şekilde saymak mümkündür¹³⁷:

- Ay Anlaşması'nın alanı, Güneş Sistemi ile sınırlandırılmıştır.
- Ay Anlaşması, uzay hukukuna ilişkin temel ilkelerin neler olduğundan çok, uzay materyallerinin çıkarılması ve kullanımı sırasında nasıl uygulanacağına ilişkindir.
- Ay Anlaşması, düzenlediği faaliyetlerin yürütülebilmesi için bir uluslararası rejim oluşturmaktadır.
- Ay Anlaşması, “insanlığın ortak malvarlığı” kavramının uzaya uygulandığı ilk metin olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bunlardan son üçü, birbirleriyle olan bağlantılarından dolayı birlikte incelenecektir.

1.2.3.1. Ay Anlaşması'nın Alanı Güneş Sistemi ile Sınırlandırılmıştır

1979 Ay Anlaşması'nın 1. maddesinin ilk fıkrasında yer alan “*Bu Anlaşma'nın Ay ile ilgili hükümleri, Dünya hariç, güneş sistemi içindeki bütün diğer gök cisimleri için de ... geçerli olacaktır.*” hükmü açıkça ifade etmektedir ki bu antlaşmanın kapsamı, 1967 Dış Uzay Antlaşması'nın aksine, yalnızca Güneş Sistemi ile sınırlandırılmıştır. Buna göre, Güneş Sistemi'nin dışında Ay Anlaşması'nın hükümleri değil, yalnızca Dış Uzay

¹³⁶ STATUS OF INTERNATIONAL AGREEMENTS RELATING TO ACTIVITIES IN OUTER SPACE AS AT 1 JANUARY 2020, <https://www.unoosa.org/documents/pdf/spacelaw/treatystatus/TreatiesStatus-2020E.pdf> (Erişim Tarihi: 01.09.2020)

¹³⁷ 1979 Ay Anlaşması, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/06/20110611M1-9-1.pdf> (Erişim Tarihi: 01.09.2020).

Antlaşması'nda düzenlenmiş olan uzay hukukunun genel ilkeleri uygulama alanı bulacaktır.

Güneş Sistemi'nin sınırlarının neresi olduğu bilgisi de bu noktada önem kazanmaktadır¹³⁸. Güneş Sistemi'nin sınırını üç farklı ölçüte göre belirlemek mümkündür. Sırasıyla Güneş Sistemi'nin sınırını genişleten bu kriterlerin ilkinde göre en son gezegen temel alınmaktadır. İkinci kriter Güneş'in manyetik alanını dikkate alırken, üçüncüsüne göre önemli olan Güneş'in yerçekimi etkisinin sınırlarıdır¹³⁹.

İlk kriter gereği sınırları çizmemiz halinde, Plüton'un antlaşma hazırlandığı sıradaki sınıflandırması ile mevcut sınıflandırması arasındaki farklılık sebebiyle Güneş Sistemi'nin sınırlarının belirlenmesinde bir değişiklik meydana gelip gelmeyeceği hususu önem arz etmektedir. 1979 yılında hâlâ gezegen sınıfında yer alan Plüton, 24 Ağustos 2006 yılında gezegen olmanın kriterlerini sağlamadığı gerekçesiyle¹⁴⁰ cüce gezegen sınıfına alınmıştır. Bu sebeple 1979 yılında son gezegen olarak Plüton sayılmaktaydı. Ancak günümüzde son gezegen, Neptün'dür. İlk bakışta bunun son gezegen kriterine göre Güneş Sistemi'nin sınırlarında değişikliğe sebep olacağı düşünülebilir. Fakat bu kriter gereği asıl sınırı, gezegen sınıfındaki son gök cismi yerine Kuiper Kuşağı¹⁴¹ çizmekte olduğu için Plüton'un gezegen sayılıp sayılmaması sınırlarda büyük bir farklılığa sebep

¹³⁸ Bu sınırın belirlenmesinin Uzay Hukuku açısından henüz pratik bir önemi yok gibi görünse de hızla gelişen uzay teknolojisi göz önünde bulundurulduğunda bu sınıra değinmenin faydalı olacağına kanaat getirilmiştir.

¹³⁹ Where is the Edge of the Solar System?, <https://solarsystem.nasa.gov/resources/2232/where-is-the-edge-of-the-solar-system/> (Erişim Tarihi: 11.09.2020)

¹⁴⁰ 24 Ağustos 2006 tarihli Uluslararası Astronomi Birliği'nin B5 Kararı'na göre gezegen olmanın şartları:

- Güneşin etrafında bir yörüngede dönüyor olmak,
- Hidrostatik dengeyi sağlayabilmek için yeterli kütleyle sahip olmak,
- Bulunduğu bölgede hâkim konumda olmak,

olarak sayılmıştır. Plüton bunlardan üçüncü şartı yerine getirmediği, yani çevresindeki diğer gök cisimlerine karşı hâkim olabilecek bir kütleyle sahip olmadığı gerekçesiyle gezegen sınıfından alınarak cüce gezegen sınıfına yerleştirilmiştir. (Resolution B5: Definition of a Planet in the Solar System, https://www.iau.org/static/resolutions/Resolution_GA26-5-6.pdf - Erişim Tarihi: 12.09.2020)

¹⁴¹ Kuiper Kuşağı, Neptün'ün yörüngesinin ilerisinde bulunan ve Güneş'in etrafında dönen küçük buzlu gök cisimlerinden meydana gelmiş yassı bir halkadır. Plüton'un yanı sıra Güneş Sistemi'nin diğer cüce gezegenleri de bu kuşakta yer almaktadır. (Kuiper Belt, <https://www.britannica.com/place/Kuiper-belt> - Erişim Tarihi: 11.09.2020)

olmayacaktır. Zira Plüton da 1992 yılında varlığı kanıtlanmış olan¹⁴² bu bölgede yer almaktadır.

Güneş'in manyetik alanı kriterine göre ise sistemimizin sınırlarını heliosfer¹⁴³ oluştururken, Güneş'in yerçekimi etkisi kriterine göre sınırlar Oort Bulutu'na¹⁴⁴ dek genişletilmektedir. Genellikle heliosferin dış çeperi, Güneş Sistemi'nin sınırı olarak kabul edilmektedir¹⁴⁵.

1.2.3.2. Ay Anlaşması Uzay Materyallerinin Çıkarılmasına İlişkindir

1967 Dış Uzay Antlaşması'nın hazırlanmış olduğu dönemde dünya kamuoyunun ve uzay güçlerinin odak noktası Ay'a insan göndermekti. Henüz Ay ve diğer gök cisimlerinin kullanılması konusu ön planda değildi. Ancak 1969 yılındaki *Apollo 11* mürettebatının Ay'a inişinden sonra, o sıradaki uzay güçleri olan ABD'nin ve SSCB'nin uzaya ilişkin planları yön değiştirmiştir. Ay'a inişin başarılı biçimde gerçekleştirilmesiyle birlikte ABD hükümeti ve vatandaşları arasında, *Apollo* görevlerine ayrılan bütçenin "boşa harcanan para" olduğu görüşü hâkimiyet kazanmaya başlamış ve 7 Aralık 1972 tarihli son insanlı Ay görevi olan *Apollo 17* ile NASA, Ay'a insanlı uçuşlarını tamamladığını

¹⁴² 1943'te astronom Kenneth Edgeworth, Neptün'ün ötesinde kuyruklu yıldızlar ve daha büyük gök cisimlerinin olabileceğini ileri sürmüş ve 1951'de de astronom Gerard Kuiper Güneş Sistemi'nin dış çeperinde buzlu cisimlerden oluşan bir halkanın olduğu varsayımında bulunmuştur. Bu iki astronomun tahminleri, 1992 yılında Dave Jewitt ve Jane Luu adlı iki astronom tarafından kanıtlanmıştır. (The Kuiper Belt: Objects at the Edge of the Solar System, <https://www.space.com/16144-kuiper-belt-objects.html> - Erişim Tarihi: 12.09.2020)

¹⁴³ Heliosfer, Güneş ve Güneş Sistemi'ni çevreleyen ve solar manyetik alanla solar rüzgârların protonları ve elektronları ile dolu olan bölgedir. Heliosfer, Plüton'a olan uzaklığın yaklaşık üç katı kadar bir mesafeye kadar bir alanı kaplamakta ve sistemimizi bir balon gibi çevreleyerek galaktik kozmik ışıklardan korumaktadır. (Heliosphere, <https://www.britannica.com/science/heliosphere> - Erişim Tarihi: 11.09.2020; Heliosphere, <https://science.nasa.gov/heliophysics/focus-areas/heliosphere> - Erişim Tarihi: 11.09.2020)

¹⁴⁴ Oort Bulutu, Güneş'in Neptün'e olan uzaklığının 1000 katından daha fazla uzaklıkta bulunan ve küçük buzlu gök cisimlerinden oluşan küresel bir buluttur. Doğrudan gözlemlenemeyecek kadar uzakta bulunmasına rağmen, Oort Bulutu'nun kuyruklu yıldızlarının büyük çoğunluğunun kaynağı olduğu düşünülmektedir. (Oort Cloud, <https://www.britannica.com/science/Oort-cloud> - Erişim Tarihi: 11.09.2020; Oort Cloud, <https://solarsystem.nasa.gov/solar-system/oort-cloud/overview/> - Erişim Tarihi: 11.09.2020)

¹⁴⁵ Where does the Solar System end?, <https://supernova.eso.org/exhibition/0319/> (Erişim Tarihi: 11.09.2020)

açıklamıştır¹⁴⁶. ABD, 21 Aralık 1968 tarihinde *Apollo 8* göreviyle Ay çevresinde insanlı uçuşu başarılı biçimde tamamlamıştır. Bu zamandan beri uzay yarışında geride kaldığını fark eden ve sonraki birkaç yıl yapmış olduğu Ay'a insanlı uçuş denemeleri başarısız olan SSCB ise Ay'a iniş gerçekleştiremeden bu planlarını iptal etmiştir¹⁴⁷. 1972 yılındaki son Ay'a inişin ardından Ay ve diğer gök cisimlerinin yüzeyine yolculuklar yalnızca insansız araçlarla devam etmiştir¹⁴⁸.

Apollo ve *Luna* görevleri sırasında, Ay'dan Dünya'ya getirilmiş olan Ay taşı örneklerinin incelenmesiyle bunların çeşitli elementler bakımından oldukça zengin bir yapıda oldukları tespit edilmiştir. Özellikle Ay'da büyük miktarlarda bulunan Oksijen ve Helyum-3 (sembolü: ³He) izotopunun varlığı, Ay madenciliği açısından büyük ilgi çekmiştir¹⁴⁹. Bir yakıt bileşeni olarak büyük öneme sahip olan Helyum-3, Dünya'daki tüm doğal Helyum rezervlerinin yalnızca % 0,3'ünü oluşturmaktadır ve bunların büyük kısmı çıkarılmamaktadır. Helyum-3 hâlihazırda hidrojenin bir radyoaktif izotopu olan trityumun beta bozumundan elde edilmektedir¹⁵⁰. Bunun yanında Ay'ın yaklaşık % 41-45'ini oluşturmakta olan oksijen¹⁵¹ de yaşamsal ihtiyaçlarımızı karşılamak amacıyla yanısıra yakıt olarak da kullanılabilir¹⁵².

Özellikle Helyum-3 çıkarmak amacı taşıyan ve *Apollo* jeologlarından Harrison Schmidt tarafından da bu amaç doğrultusunda yapılması gerektiği düşünülmüş olan Ay madenciliği, yukarıda açıklanmış olan sebeplerden ötürü uzay araştırmalarında bir

¹⁴⁶ BURGESS, Colin, **Shattered Dreams: The Lost and Cancelled Space Missions**, University of Nebraska Press, Amerika Birleşik Devletleri, 2019, s. 26.

¹⁴⁷ JOHNSON, Nicholas L., **The Soviet Reach for the Moon**, Second Edition, Cosmos Books, 1995, s. 24, <https://www.lpi.usra.edu/publications/books/sovietReach/index.pdf> (Erişim Tarihi: 22.09.2020).

¹⁴⁸ Apollo 17, https://www.nasa.gov/mission_pages/apollo/missions/apollo17.html (Erişim Tarihi: 19.09.2020).

¹⁴⁹ BREARLEY, s. 44 – 46. Ayrıntılı bilgi için bkz: HASKIN, Larry / WARREN, Paul, “Lunar Chemistry”, **Lunar Sourcebook** (Ed. HEIKEN, Grant H. / VANIMAN, David T. / FRENCH, Bevan M.), Cambridge University Press, New York, 1991, s. 363, https://www.lpi.usra.edu/publications/books/lunar_sourcebook/pdf/FrontMatter.pdf (Erişim Tarihi: 22.09.2020).

¹⁵⁰ NEWBURY, Sarah / COHEN, Samuel / GENTILE, Charles, “Evaluation of Earth's Helium Supply”, s. 3, <https://w3.pppl.gov/ppst/docs/newbury12.pdf> (Erişim Tarihi: 22.09.2020).

¹⁵¹ The Chemical Composition of Lunar Soil, <https://sites.wustl.edu/meteoritesite/items/the-chemical-composition-of-lunar-soil/> (Erişim Tarihi: 22.09.2020).

¹⁵² BREARLEY, s. 45.

motivasyon aracı olarak görülmüştür¹⁵³. Ay ve diğer gök cisimlerinin kaynaklarının kullanımını konusu bu şekilde önem kazanmıştır. ABD'nin ve Rusya'nın yanında Çin, Japonya ve Hindistan gibi uzay faaliyetlerine daha yakın zamanda başlamış olan devletler de uzay kaynaklarına olan ilgilerini ve Ay materyallerinin kullanımı ile araştırılmasına yönelik planlarını duyurmuşlardır¹⁵⁴.

Pek çok devlet tarafından imzalanmamış olmasına rağmen, konuya ilişkin temel antlaşma konumunda olması sebebiyle devletlerin bu planlarının nasıl uygulanacağı hususunda, Ay Anlaşması'nın çizmiş olduğu çerçevenin dikkate alınması gerekmektedir. Bu sebeple, Anlaşma'nın 11. maddesinde kendisine yer edinmiş olan “insanlığın ortak malvarlığı” ilkesinin mahiyeti önem taşımaktadır.

“İnsanlığın ortak malvarlığı” teriminin uzay hukuku açısından tam olarak neyi ifade ettiği açık değildir. Ay Anlaşması, bu ilkenin tam bir tanımını yapmamıştır. Ancak insanlığın ortak malvarlığı ilkesi, karşımıza ilk olarak burada çıkmamaktadır. 2749 (XXV) sayılı ve 17 Aralık 1970 tarihli deniz yatağının barışçıl amaçlarla kullanımına ilişkin BM Genel Kurulu kararında ilk kez bu ilkeden söz edilmiştir. Bu karara göre insanlığın ortak malvarlığı ile kastedilen “*herhangi bir devletin veya gerçek ya da tüzel kişinin mülkiyetinde olmayan, üzerinde herhangi bir hak iddiasında bulunamayacakları ve yetki alanları dışında kalan bölge*”dir¹⁵⁵.

İnsanlığın ortak malvarlığı ilkesi, görüşmeleri aynı dönemlerde gerçekleşmiş olan iki antlaşmada yani 1979 Ay Anlaşması ile 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesinde (BMDHS) sırasıyla 11. ve 136. maddelerde geçmektedir¹⁵⁶. Yukarıda belirtilmiş olduğu gibi Ay Anlaşması'nın ilgili maddesi yalnızca bu ilkeyi zikretmiş olup

¹⁵³ Helium-3 Mining on the Lunar Surface, https://www.esa.int/Enabling_Support/Preparing_for_the_Future/Space_for_Earth/Energy/Helium-3_mining_on_the_lunar_surface (Erişim Tarihi: 22.09.2020).

¹⁵⁴ JAKHU, Ram / BUZDUGAN, Maria, “Development of the Natural Resources of the Moon and Other Celestial Bodies: Economic and Legal Aspects”, *Astropolitics*, 6, 2008, s. 203 – 204.

¹⁵⁵ 17 Aralık 1970 tarih ve 2749 (XXV) sayılı BM Genel Kurul Kararı, https://digitallibrary.un.org/record/201718/files/A_RES_2749%28XXV%29-EN.pdf (Erişim Tarihi: 22.09.2020).

¹⁵⁶ BMDHS, m. 11, 136; BREARLEY, s. 50.

daha detaylı bir açıklama sunmazken Uluslararası Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 137. maddesi, ilkeyi 2749 (XXV) sayılı karardaki haline uygun biçimde tanımlamış ve ayrıca 136. madde ile söz konusu bölgenin kaynaklarının da insanlığın ortak malvarlığı olduğunu belirtmiştir. Bu sebepten ötürü, Uzay Hukuku'nda bu ilkenin ne anlam ifade ettiğini belirleyebilmek için ilk akla gelecek olan yöntem, doğal olarak Deniz Hukuku'ndaki anlamını ödünç almak olacaktır. Ancak bilindiği üzere, 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin (VAHS) 31. maddesinin ilk fıkrasına göre bir antlaşma, konusuna ve amacına göre terimlerin olağan anlamına uygun biçimde yorumlanmalıdır¹⁵⁷. Yukarıda belirtilmiş olduğu gibi insanlığın ortak malvarlığı ilkesi, kısıtlı kaynaklarda geçmekte olduğu için 2749 (XXV) sayılı kararda sözü edilen ortak genel özelliklerin haricinde, bu ilkenin genel olarak kabul edilen bir olağan anlamının oluşmadığı ileri sürülebilir. VAHS'nin 32. maddesi ise anlamın muğlak olduğu zamanlarda, antlaşmanın hazırlık görüşmeleri ve hazırlandığı dönemki koşullar göz önünde bulundurularak yorumlanacağını düzenlemektedir. Aynı anda görüşülmeleri sebebiyle BMDHS ile Ay Anlaşması'nda geçen insanlığın ortak malvarlığı teriminin aynı anlama geldiğini iddia etmek mümkündür. Ancak BMDHS'deki bu ilkenin tam karşılığını ancak bu sözleşmeye dayanılarak sonradan kurulmuş olan uluslararası rejimde bulmuş olması sebebiyle doğrudan bir kıyaslamanın yapılması doğru olmayacaktır¹⁵⁸. Ayrıca doktrindeki görüşlere göre de Ay Anlaşması'ndaki insanlığın ortak malvarlığı ilkesinin BMDHS'dekinden bağımsız olarak ve yalnızca Anlaşma'nın kendi sınırları içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir¹⁵⁹.

Uzay Hukukunda insanlığın ortak malvarlığı ilkesinin ne anlama geleceği hususu, bu sebeple, Ay Anlaşması'nın 11. maddesinde düzenlenmiş olan uluslararası rejimin gerçekleştirilmesine bağlıdır¹⁶⁰. Söz konusu maddenin 5. fıkrasında, uluslararası rejimin "*Ay'ın doğal kaynaklarının işletilmesi mümkün hale gelir gelmez*" kurulması gerektiği hükme bağlanmıştır. 7. fıkrada ise bu sistemin temel amaçlarının kaynakların düzenli ve

¹⁵⁷ 23 Mayıs 1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, m. 31.

¹⁵⁸ BREARLEY, s. 52.

¹⁵⁹ BREARLEY, s. 52.

¹⁶⁰ TRONCHETTI, Fabio, **The Exploitation of Natural Resources of the Moon and Other Celestial Bodies**, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2009, s. 44 – 45; JAKHU / BUZDUGAN, s. 229 – 230; BREARLEY, s. 56.

güvenli biçimde geliştirilmesini, idaresini, yeni kullanım imkânlarının geliştirilmesini sağlamak ve bu kaynaklardan elde edilen yararların hakkaniyete uygun biçimde taraf devletlere paylaşılmasını gözetmek olduğu belirtilmiştir¹⁶¹. Görüldüğü gibi temel çerçevesi bu şekilde çizilmiş olan bu uluslararası rejim de aslında 2749 (XXV) sayılı kararda sözü edilmiş olan insanlığın ortak malvarlığı ilkesinin temel özelliklerini sağlama gayesini gerçekleştirmek amacıyla tasarlanmıştır.

Bu noktada belirtilmesi gereken son husus ise doktrindeki bir görüşe göre, bu uluslararası rejimin kurulmasıyla ve ancak onun sınırları içerisinde insanlığın ortak malvarlığı ilkesinin uygulama alanı bulacağıdır. Hükümetin sınırları dışında ve bu hükümetin kuruluşundan önce ise Dış Uzay Antlaşması'nda yer alan insanlığa tahsis ilkesidir. Gerekçesi, insanlığın ortak malvarlığı ilkesinden Ay Anlaşması'nın başlarında değil de ancak 11. maddesinde söz edilmiş olması ve Anlaşma'nın önceki maddelerinin Dış Uzay Antlaşması'nın hükümlerini yalnızca tekrar eder nitelikte olmasıdır. Bu görüşün benimsenmesi halinde, uluslararası rejimin sınırları içerisinde insanlığın ortak malvarlığı ilkesine göre kaynakların kullanımı gerçekleştirilecek ve bu sınırların dışında ise keşif ve araştırmalar insanlığa tahsis ilkesi uyarınca yürütülecektir. Bu iki ilke arasındaki temel farklılık ise uzay faaliyetlerinden doğan yararların paylaşımında ortaya çıkmaktadır. Zira insanlığa tahsis ilkesine göre de faaliyetler tüm insanlığın yararına yapılıyor olsa bile bu ilke, diğeri gibi edinilen yararların hakkaniyetli paylaşımını gerektirmemektedir.¹⁶²

---

¹⁶¹ 1979 Ay Anlaşması, m. 11.

¹⁶² TRONCHETTI, 2009, s. 44.

2. BÖLÜM: MİLLİ İKTİSABA KONU OLMAMA İLKESİ

2.1. GENEL OLARAK

Milli iktisaba konu olmama ilkesi, yukarıda söz edildiği gibi, uzay hukukunun en temel ilkeleri arasında yer almaktadır. Temel olarak uzayın herhangi bir devletin egemenliğine tabi olamayacağına ilişkin olan bu ilke, 1967 Dış Uzay Antlaşması'nın 2. maddesinde yer almaktadır. Ancak ilkeye ilişkin tek madde bu değildir. Hem Dış Uzay Antlaşması'nın diğer birtakım maddeleri hem de uzay hukukunun temel antlaşmalarından biri olan Ay Anlaşması'nın bazı maddeleri de milli iktisaba konu olmama ilkesiyle yakından ilişkilidir.

Dış Uzay Antlaşması'nın 1, 2, 4 ve 8. maddeleri ile Ay Anlaşması'nın 1, 4, 11 ve 12. maddelerinin bu ilkeye ilişkin olduğunu söylemek mümkündür. İlkeyi düzenleyen 2. maddesi dışında, hatırlanacağı üzere, Dış Uzay Antlaşması'nın sözü geçen maddeleri genel olarak uzay faaliyetlerinin tüm insanlığın menfaatine yürütülmesine ilişkin ilkeleri, uzayda kurulan tesislerin amaçlarının ne olabileceğini ve uzayda devletlerin yargı ve denetim hakkını düzenlemektedir. Bu maddeler milli iktisaba konu olmama ilkesini destekler niteliktedir ve bu ilkenin sınırlarını çizmemize de yardımcı olmaktadır¹⁶³. Nitekim Ay Anlaşması'nın sayılan maddeleri de benzer konuları düzenlemekte ve milli iktisaba konu olmama ilkesinin tam anlamını kavrama noktasında önem arz etmektedirler¹⁶⁴.

Milli iktisaba konu olmama ilkesinin tam olarak neyi ifade ettiğinin açık olmadığından daha önce söz edilmişti. Bu sebeple tam anlamını ortaya çıkarabilmek için söz konusu antlaşmalarda adı geçen benzer bazı ilkelerden farklarının da incelenmesi gerekmektedir. Bu noktada ise milli iktisaba konu olmama ilkesinin özellikle Dış Uzay Antlaşması'nın

¹⁶³ TRONCHETTI, Fabio, "Legal Aspects of Space Resource Utilization", **Handbook of Space Law** (Ed. VON DER DUNK, Frans / TRONCHETTI, Fabio), Edward Elgar Publishing, Birleşik Krallık, 2015, s. 779.

¹⁶⁴ HOBE, Stephen / CHEN, Kuan-Wei, "Legal Status of Outer Space and Celestial Bodies", **Routledge Handbook of Space Law**, (Ed. JAKHU, Ram S. / DEMPSEY, Paul Stephen), Oxon / New York, 2017, s. 29 – 30.

1. ve Ay Anlaşması'nın 4. maddesinde sözü geçen insanlığa tahsis ilkesi ile Ay Anlaşması'nın 11. maddesinde söz edilen insanlığın ortak malvarlığı ilkesinden farkları önem taşımaktadır¹⁶⁵.

Bu iki ilkenin milli iktisaba konu olmama ilkesi ile farklarının ortaya konması, bunlar arasındaki sınırın belirlenebilmesi ve dolayısıyla milli iktisaba konu olmama ilkesinin tanımının daha isabetli yapılabilmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Yukarıda bu iki ilkenin anlamlarının açık olmadığı ancak ikisinin de uzayda egemenlik kurmayı engelledikleri belirtilmişti. Yani üç ilke de uzayda egemenliğin kurulamayacağı hususunda hemfikirdir.

O halde temelde aynı hususları işaret eden üç farklı ilkeden neden söz edilmektedir? Bunların farkları nelerdir? Öncelikle belirtmek gerekir ki bu ilkelerin amaçları arasında bir fark mevcuttur. İnsanlığa tahsis ilkesinin düzenlendiği Dış Uzay Antlaşması'nın 1. maddesinin ilk fıkrası, “*bütün ülkelerin hayır ve menfaatine yürütülmesi gereken*” uzayın keşfi ve kullanımı faaliyetlerinden söz ederek bu ilkenin daha çok insancıl amaçlara hizmet ettiğini ortaya koymuştur¹⁶⁶. Öte yandan, insanlığın ortak malvarlığı ilkesinin daha çok ticari amaçlara hizmet eden bir ilke olduğu söylenebilir¹⁶⁷. İnsanlığın ortak malvarlığı ilkesi, Ay Anlaşması'nın 11. maddesinde düzenlenmektedir ve bilindiği gibi Ay Anlaşması, Güneş Sistemi'nin sınırları içerisindeki uzay materyallerinin çıkarılması ve işlenmesi faaliyetlerini konu almaktadır. Bu anlamda insanlığın ortak malvarlığı ilkesinin kapsama alanının insanlığa tahsis ilkesinden daha dar olduğunu söylemek mümkündür¹⁶⁸. Elde edilen yararların hakkaniyete uygun olarak paylaşımını içeren insanlığın ortak malvarlığı ilkesinin¹⁶⁹ aksine, insanlığa tahsis ilkesinde böyle bir

¹⁶⁵ TRONCHETTI, 2015, s. 779; HOBE / CHEN, s. 29.

¹⁶⁶ SACHDEVA, G. S., “Select Tenets of Space Law as Jus Cogen”, **Recent Developments in Space Law: Opportunities & Challenges** (Ed. VENKATA RAO, R. / GOPALKRISHNAN, V. / ABHIJEET, Kumar), Springer, Singapur, 2017, s. 18.

¹⁶⁷ VON DER DUNK, Frans, “Back in Bussiness? The Moon Agreement, Private Actors and Possible Commercial Exploitation of the Moon and its Natural Resources”, **Moon Proceedings Workshop Session 5**, McGill University, Kanada, 2006, s. 250.

¹⁶⁸ WESSEL, Brian, “The Rule of Law in Outer Space: The Effects of Treaties and Nonbinding Agreements on International Space Law”, **Hastings International and Comparative Law Review**, 35 (2), 2012, s. 311.

¹⁶⁹ TRONCHETTI, 2009, s. 52 – 53.

paylaşım zorunlu kılınmamıştır. Elde edilen yararın paylaşılması kararı, faaliyeti yürüten devletin inisiyatifine bırakılmış ancak uzayı yalnızca kendi yararları için kullanmalarının önüne geçilmiştir. Bunun sebebi ise Dış Uzay Antlaşması'nın ilgili hükmünün devletler arası işbirliğini sağlamayı hedeflemesidir.¹⁷⁰

Bir görüşe göre, daha sıkı kurallar içeriyor oluşu sebebiyle insanlığın ortak malvarlığı ilkesi Dış Uzay Antlaşması'na aykırılık teşkil etmektedir¹⁷¹. Zira insanlığın ortak malvarlığı ilkesinin uygulanabilmesi için bir uluslararası rejimin kurulması gerekmekte ve bunun gerçekleştirilmesi de Dış Uzay Antlaşması'nın temel değerlerine aykırılık teşkil etmektedir¹⁷². Üstelik insanlığa tahsis, uzayda ticari bir hâkimiyete de izin vermemektedir¹⁷³. Aksi bir görüş ise insanlığa tahsis ile insanlığın ortak malvarlığı ilkelerinin benzer ve birbirini destekler nitelikte iki ilke olduğunu dile getirmekte¹⁷⁴ ve bunu destekleyen 1957 – 1967 dönemi BM Genel Kurulu raporları, açıkça kullanılmış olmasa da insanlığın ortak malvarlığı ilkesinin uzayda da geçerli olacağı fikriyle hareket edildiğini göstermektedir¹⁷⁵.

İnsanlığa tahsis ilkesinin beraberinde getirdiği keşif, araştırma ve kullanım serbestliği ile altında yatan uzayın “herkesin ve hiç kimsenin” olduğu anlamı birlikte değerlendirildiğinde, bu ilkenin milli iktisaba konu olmama ilkesini destekler nitelikte olduğu aşikârdır¹⁷⁶. Uzay, tüm insanlığa tahsis edilmiştir ve herkes uzayı serbestçe kullanma hakkına sahiptir. Bu nedenle bir devletin uzayın herhangi bir bölgesinde özel olarak hak iddia etmesi mümkün değildir. Ancak insanlığın ortak malvarlığı ilkesi ile milli iktisaba konu olmama ilkesinin birbiriyle çatışıp çatışmadığı hususu, yeterince açık

¹⁷⁰ TRONCHETTI, 2015, s. 781.

¹⁷¹ VON DER DUNK, 2006, s. 252; WESSEL, s. 311.

¹⁷² WESSEL, s. 311.

¹⁷³ ODUNTAN, Gbenga, “Aspects of the International Legal Regime concerning Privatization and Commercialization of Space Activities”, **Georgetown Journal of International Affairs**, 17 (1), 2016, s. 84.

¹⁷⁴ DIEDERICKS-VERSHOOR / KOPAL, s. 550; VON DER DUNK, 2006, s. 252; SACHDEVA, s. 18.

¹⁷⁵ GUPTA, Biswanath / RATHORE, Ekta, “United Nations General Assembly Resolutions in the Formation of the Outer Space Treaty of 1967”, **Astropolitics**, 17 (2), 2019, s. 81.

¹⁷⁶ DIEDERICKS-VERSHOOR / KOPAL, s. 50 – 51; LEIB, s. 9.

değildir ve insanlığın ortak malvarlığı ilkesinin daha detaylı incelenmesini gerektirmektedir.

İnsanlığın ortak malvarlığı, uzay hukuku dışında da karşımıza çıkan ve tek bir anlamı bulunmayan bir ilkedir. Ancak insanlığın ortak malvarlığı ilkesini tanımlamak için bazı ortak temel özelliklerden söz edilmektedir. Herhangi bir devletin ya da özel kişinin mülkiyetine tabi olmama, uluslararası bir kurumun varlığı, eşit katılımlı bir şekilde yönetim ve işletim, elde edilen yararların hakkaniyetli paylaşımı, silahtan arınma ve barışçıl amaçlarla kullanım ve korunarak gelecek nesillere aktarımını sağlamak gibi özellikler, insanlığın ortak malvarlığı ilkesini tanımlamamıza yaramaktadır.¹⁷⁷

Yukardaki gibi tanımı yapılabilen bu ilkenin getirdiği hükümlerin, Dış Uzay Antlaşması hükümlerine göre daha kısıtlayıcı olması sebebiyle ilkenin milli iktisaba konu olmama ilkesine aykırılık teşkil edeceğine yönelik doktrinde bir görüş mevcuttur¹⁷⁸. İnsanlığın ortak malvarlığı ilkesinin tanımlayıcı unsurlarından bir tanesi de mülkiyete tabi olmama olmasına rağmen birtakım yazarlarca bu ilkenin mülkiyet edinmeyi teşvik edici nitelik taşıdığı savı da ileri sürülen görüşlerden bir diğeridir. Bu görüşe göre, Dış Uzay Antlaşması'nın ilk maddesinde geçen "kullanma" terimi aslında maliki olunan bir şeyden elde edilmiş faydalara işaret etmekte ve dolayısıyla Dış Uzay Antlaşması aslında tüm mülkiyet tiplerini reddedici bir nitelik taşımamaktadır. Ay Antlaşması ile ortaya konan insanlığın ortak malvarlığı ilkesinin düzenlenme şekli ise bu mülkiyet edinmeyi kolaylaştırıcı biçimdedir zira doğrudan elde edilen yararların kullanımına ilişkindir.¹⁷⁹

Diğer bir görüşe göre ise insanlığın ortak malvarlığı ilkesi, milli iktisaba konu olmama ilkesini güçlendirmekte ve Dış Uzay Antlaşması'nın ilkeyi kaleme alışı biçimi sebebiyle ortaya çıkmış olan bir boşluğu gidermektedir. Bu boşluk, Dış Uzay Antlaşması'nda özel sektör aktörlerine ilişkin bir hükmün bulunmamasına ilişkindir ve Ay Antlaşması

¹⁷⁷ BOZKURT, Hüseyin / POYRAZ, Yasin / ERDAL, Selcen, **Devletler Hukuku**, 10. Baskı, Legem Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 134 – 135.

¹⁷⁸ WESSEL, s. 311 – 312.

¹⁷⁹ ODUNTAN, Gbenga, **Sovereignty and Jurisdiction in Outer Space**, Routledge, Oxon / New York, 2012, s. 202. Belirtmek gerekir ki yazar, bu tür bir yorumun akademinin dikkatini çekebilecek nitelikte ancak yetersiz olduğu kanaatindedir. Bkz. ODUNTAN, s. 203.

metninde bunların da mülkiyet edinmesinin açıkça yasaklanması ile ortadan kaldırılmıştır¹⁸⁰. Ancak özel şirketler bu görüşü lehlerine kullanarak Ay Anlaşması'na taraf olmayan devletlerdeki özel şirketler için dış uzayda bulunan Ay ve diğer gök cisimlerinin hala *terra nullius* (sahipsiz toprak) sayılacağı fikrini ortaya atmışlardır¹⁸¹.

Son bir görüş ise insanlığın ortak malvarlığı ilkesi ile milli iktisaba konu olmama ilkesinin konularının farklı olduğunu, bu sebeple birbirleriyle çatışmalarının mümkün olmadığını savunmaktadır¹⁸². Buna göre, milli iktisaba konu olmama ilkesi bölgenin kendisine ilişkin iken insanlığın ortak malvarlığı ilkesi, o bölgeden çıkarılan materyale ilişkin bir ilkedir¹⁸³. Bölgenin iktisabı ile o bölgeden çıkarılan materyalin mülkiyeti birbirinden ayrıdır ve faydaların paylaşımından söz edilmekte ise bu durumda, çıkarılan materyaller üzerinde mülkiyet de mümkün olmalıdır¹⁸⁴.

Görülmektedir ki insanlığın ortak malvarlığı ilkesi uzay hukukundaki niteliği bakımından pek çok farklı şekilde yorumlanabilmesi sebebiyle hem mülkiyet edinmeye yardımcı hem de mülkiyet edinmenin önüne geçebilecek bir biçimde karşımıza çıkabilmektedir. Ancak kanaatimce uzay hukukundaki görünümüne ilişkin olarak bu ilkenin temelde çıkarılan materyal ve bunun kullanımına ilişkin olması gerektiği görüşü en kabul edilebilir görüştür. Zira değerlendirme yaparken Ay Anlaşması'nın uzay hukukundaki en temel antlaşma olan Dış Uzay Antlaşması hükümlerinin aksi yönde bir düzenleme getirmek amacıyla olmadığı, aksine onun hükümlerini teyit eder nitelik taşıdığını da göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

---

¹⁸⁰ BOHINC, Erazem, **International Space Law: Legal Aspects of Exploiting Outer Space**, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Slovenya, 2013, s. 31.

¹⁸¹ BOHINC, s. 36.

¹⁸² BUXTON, Carol R., "Property in Outer Space: The Common Heritage of Mankind Principle vs. The First in Time, First in Right, Rule of Property", **Journal of Air Law and Commerce**, 69 (4), 2004, s. 692.

¹⁸³ BUXTON, s. 692; PALIOURAS, Zachos A., "The Non-Appropriation Principle: The Grundnorm of International Space Law", **Leiden Journal of International Law**, 27 (1), 2014, s. 47 – 48; WHITE, Mary Victoria, "The Common Heritage of Mankind: An Assessment", **Case Western Reserve Journal of International Law**, 14 (3), 1982, s. 522.

¹⁸⁴ MAVROEIDI, Eleni-Anna, "The Effectiveness and Applicability of the Moon Agreement in the Twenty-First Century: Will there be a future?", **The Space Treaties at Crossroads**, (ed. Kyriakopoulos G.D., Manoli M.), Springer, Cham, 2019, s. 42 – 43.

2.2. MİLLİ İKTİSABA KONU OLMAMA İLKESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

Milli iktisaba konu olmama ilkesi, uzay hukukuna ilişkin olarak ortaya atılmış ilk ilkeler arasında yer almakta olup BM Genel Kurulu kararlarında da 1961 gibi erken bir tarihte 1721 (XVI) sayılı kararda belirtilmiştir. Kararın A/1-b bendinde dış uzay ve gök cisimlerinin milli iktisap konusu olamayacağı belirtilmiş ve bu görüş bundan sonraki 1963 tarihli ve 1962 (XVIII) sayılı Uzay Hukuku'nun Genel İlkelerine İlişkin Bildirge ile 1967 Dış Uzay Antlaşması ve diğer tüm uzay antlaşmalarında da korunmuştur. Günümüzde, uzay hukukunun temel antlaşması olan Dış Uzay Antlaşması'nda sözü edilen keşif, araştırma ve kullanım serbestliği, bilimsel çalışma yapma özgürlüğü ve eşitlik ilkesi gibi diğer ilkelerin de uygulanabilirliğini sağlaması sebebiyle¹⁸⁵, milli iktisaba konu olmama ilkesi uzay hukukunun belki de en önemli ilkesi konumundadır. Bu ilke aynı zamanda, insanlığa tahsis ilkesi ile birlikte henüz uzay faaliyetlerine başlamamış devletlerin uzaydaki güvencesidir¹⁸⁶. Ancak buna rağmen ilkenin kapsamına dair bir fikir birliğine varılabilmemiş değildir.

1721 (XVI) sayılı karar öncesinde dış uzaya uygulanacak hukuk konusunda çeşitli görüşler mevcuttu. Hem doktrin hem de devletlerin tutumuna dayanan bu görüşler, uzayda bir hukuki boşluk olduğu ve olmadığı şeklinde iki ana kola bölünmekteydi¹⁸⁷. Doktrinde birtakım yazarlar uzay araçlarına ve uzay faaliyetlerine ilişkin olarak doğrudan uygulanabilecek kuralların bulunmadığını ve bu nedenle boşluk olduğunu savunmaktaydı¹⁸⁸. İtalya ve Avusturya gibi bazı devletlerin temsilcileri de 1958 yılında

¹⁸⁵ TRONCHETTI, 2009, s. 28.

¹⁸⁶ 17 Aralık 1966 tarihli BM Genel Kurulu'nun 21. Oturumu ve 1492. Toplantısı sırasında Amerika Birleşik Devletleri delegesi Goldberg tarafınca belirtilmiştir. (http://unoosa.org/pdf/garecords/A_C1_SR1492E.pdf, Erişim Tarihi: 14.01.2021)

¹⁸⁷ MERAY, 1964, s. 147.

¹⁸⁸ Heinrich uzayı, “*no-man's-land*” yani sahipsiz bölge olarak tanımlayarak burada herhangi bir hukukun bulunmadığını ima etmiştir. Bkz. HEINRICH, Welf, “Problems in Establishing a Legal Boundary Between Air Space and Space”, **First Colloquium on the Law of Outer Space The Hague 1958 Proceedings** (Ed. HALEY, Andrew G. / HEINRICH, Welf), Springer-Verlag Wien, 1959, s. 29. Gorove ise konuya ilişkin olarak ulusal yahut uluslararası herhangi bir hukukun bulunmadığını söylemektedir. Bkz. GOROVE, Stephen, “On the Threshold of Space: toward a cosmic law, problems of the upward extend of sovereignty”, **First Colloquium**, 1959, s. 70; SMIRNOFF, M., “The Need for a New System of Norms for Space Law and the Danger of Conflict with the terms of the Chicago Convention”, **First Colloquium**, 1959, s. 105.

yapılmış BM Genel Kurulu 13. Toplantısında bu görüş yönünde fikir beyan etmişlerdi¹⁸⁹. Boşluk olduğuna ilişkin diğer bir görüş ise uyduların egemenlik için bir sınır çizdiği ve bu uyduların ilerisindeki bölgenin sahipsiz olduğu şeklindeydi¹⁹⁰. Buna karşılık, insan uzaya çıktığında dahi kurallar yine devletler arasındaki ilişkileri düzenlemek amacı taşıyacağı için uzayda da geçerli kuralların uluslararası hukuk kuralları olacağı görüşü uzayda bir hukuki boşluk olmadığını savunmaktaydı¹⁹¹. Zira uluslararası hukuk kurallarından tamamen bağımsız olarak bir uzay hukuku oluşturmak mümkün olmayacağı için uluslararası hukuk doğal olarak uzay hukukunda da geçerliydi¹⁹². Bu görüşe göre asıl önemli olan hangi kuralların uzayda da uygulanabileceğini belirlemektir¹⁹³. 1721 (XVI) sayılı kararın kabulü ve böylece milli iktisaba konu olmama ilkesinin uzay hukukundaki temel ilke halini alması ile birlikte uzayda bir hukuki boşluk olduğu BM tarafından resmen reddedilmiş¹⁹⁴ ve milli iktisaba konu olmama ilkesi de 1967 Dış Uzay Antlaşması'nın imzalanışına dek uzay hukuku için teamül niteliği taşımıştır¹⁹⁵.

1967 Dış Uzay Antlaşması'nın imzalanması ile birlikte ilkenin uzay hukukundaki temel ilke olma niteliği resmîyet kazanmış olsa da¹⁹⁶ bu kez de milli iktisaba konu olmama ilkesinin neleri kapsadığına ilişkin bir fikir ayrılığı ortaya çıkmıştır¹⁹⁷. Dış Uzay Antlaşması'nın 2. maddesine göre uzay, "*Ay ve diğer gök cisimleri dâhil olmak üzere, herhangi bir devletin hiçbir şekilde iktisap edemeyeceği bir bölgedir*". Bir bölgenin, bir devletin ülkesine dâhil olması çeşitli şekillerde mümkün olabilmektedir. Dış Uzay

---

¹⁸⁹ MERAY, 1964, s. 151.

¹⁹⁰ COOPER, John Cobb, "Legal Problems of Upper Space", **Journal of Air Law and Commerce**, 23 (3), 1956, s. 314.

¹⁹¹ MERAY, 1964, s. 148.

¹⁹² "National Sovereignty of Outer Space", **Harvard Law Review**, 74 (6), 1961, s. 1155.

¹⁹³ MERAY, 1964, s. 149.

¹⁹⁴ MERAY, 1964, s. 152.

¹⁹⁵ PERSHING, s. 156.

¹⁹⁶ TRONCHETTI, 2007, s. 527, 530.

¹⁹⁷ GOROVE, Stephen, "Interpreting Article II of the Outer Space Treaty", **Fordham Law Review**, 37 (2), 1969, s. 349.

Antlaşması'nın 2. maddesinde örnekleme yoluyla sayılmış olan bu ülke edinme yollarının uluslararası hukukta beş tane olduğu kabul edilmektedir¹⁹⁸.

Ülke edinme yollarını temelde asli iktisap ve ferî iktisap yolları olarak ikiye ayırmak mümkündür. Asli iktisapta sahipsiz bir ülkenin kazanımı söz konusu iken ferî iktisap yollarında daha önce başka bir devlete ait olan bir ülkenin iktisabından söz edilmektedir.¹⁹⁹ Ferî iktisap yolları olarak devir, kazandırıcı zamaşımı, fetih ve doğal oluşum olarak sayılabilir. Devir, bir devlet ülkesinin başka bir devlete antlaşma yoluyla verilmesidir ve bunun gerçekleşebilmesi için iki devlet arasında bir antlaşmanın yapılmış olması ile ülkenin teslim alan devletin fiilen egemenliği altına girmesi şartları gerçekleşmelidir. Fetih, kuvvet kullanılarak elde edilmiş bir bölgenin devletin ülkesine katılması işlemidir ve bunun için toprak kaybeden devletin savaş sonucu diğer devlete karşı yenilmiş olması ve ülkesinin diğer devletin egemenliğine gireceğini kabul etmesi gerekir. Kazandırıcı zamaşımı yoluyla kazanmada, başlangıçta herhangi bir hakka dayanmamış olmasına rağmen belli bir süre fiili işgal altında kalmış bir bölgenin işgal eden devletin ülkesine katılması söz konusudur.²⁰⁰ Doğal oluşum yoluyla ülke kazanımında ise devlet ülkesi zamanla, doğa olayları aracılığıyla genişlemektedir²⁰¹. Bu ferî iktisap yollarının uzay hukukunda mümkün olmayacağı aşikârdır. Zira bunların gerçekleşebilmesi için öncesinde, bölgede egemen bir başka devletin varlığı gereklidir.

Asli iktisap yolu olarak karşımıza çıkan işgalin ise ayrıca incelenmesi gerekmektedir. İşgalde sahipsiz, yani daha önce bir devletin egemenliğine girmemiş olan bir ülkenin kazanılması söz konusudur²⁰². Bu sebeple, hiçbir devletin egemenliğinde olmayan uzayda önem arz edecek iktisap yöntemi de işgal olmalıdır. İşgalin gerçekleştiğinin kabul edilebilmesi için bölgenin fiili işgali (*corpus occupandi*) ve bölgenin egemenlik altına

¹⁹⁸ BUDERI, Charles L.O. / RICART, Luciana T., **The Iran-UAE Gulf Islands Dispute**, Brill-Nijhoff, Leiden, 2018, s. 151; DENK, B. Erdem, **Egemenliği Tartışmalı Adalar Sorunu: Karşılaştırmalı Bir Çalışma**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1999, s. 21.

¹⁹⁹ SUR, s. 149.

²⁰⁰ BUDERI / RICART, s. 153 – 162; SUR, s. 150 – 151; PAZARCI, Hüseyin, **Uluslararası Hukuk Dersleri 2. Kitap**, Turhan Kitabevi, 11. Baskı, Ankara, 2017, s. 240 – 242; JENNINGS, Robert / WATTS, Arthur, **Oppenheim's International Law Volume I: Peace**, Longman London and New York, 9. Baskı, Bath, 1996, s. 222 – 226.

²⁰¹ BUDERI / RICART, s. 153.

²⁰² PAZARCI, 2017, s. 237.

alınmasına yönelik niyetin ve iradenin bulunması (*animus occupandi*) koşullarının sağlanması gerekmektedir²⁰³. Dış Uzay Antlaşması'nın 2. maddesinde işgal yoluyla ülke kazanımı açıkça yasaklanmış olduğu halde, aynı antlaşmanın 1. maddesinde belirtilen serbestçe keşif ve kullanım hakkı ile 4. maddesinde belirtilen araştırma tesislerinin kurulmasına izin verilmesi, işgalin iki koşulundan birini yani fiili işgal koşulunu sağlar niteliktedir. Bu sebeple uzayda faaliyet gösterirken ne tür davranışların diğer koşulun yani egemenlik iradesinin varlığına kanaat getirilmesine yol açabileceğinin titizlikle incelenmesi ve buna göre yanlış anlaşılmalara yol açmayacak şekilde hareket edilmesi gerekmektedir²⁰⁴.

Dış Uzay Antlaşması'nda uzayın serbestçe kullanımına ilişkin birtakım şartların varlığı göze çarpmaktadır. Uzay serbestçe araştırılırken tüm devletlerin menfaatlerine uygun, eşitlik ilkesi gözetilerek hareket edilmeli; Ay ve diğer gök cisimlerindeki tüm tesisler ve teçhizatlar bütün devletlerin temsilcilerine açık olmalıdır²⁰⁵. O halde, bu şartlara uygun hareket edilmemesi halinde, serbestçe kullanım ilkesinin yanı sıra milli iktisaba konu olmama ilkesine de aykırı davranılmış sayılacağını söylemek mümkündür. Zira serbestçe kullanım ilkesi, milli iktisaba tabi olmama ilkesini tamamlayan ve uzayın tüm devletlerin ortak kullanımına açık olduğunu belirterek tek bir devlet tarafından iktisabının önüne geçen bir ilkedir²⁰⁶.

Serbestçe kullanma ilkesine ilişkin ayrıca incelenmesi gereken bir başka durum da buradaki “kullanma”nın ne anlama geldiğidir. Hukuki anlamıyla kullanma, tasarruf yetkisini haiz olma anlamına gelmekte ve bu da maliki olunan şeyin semerelerinden yararlanmayı da içermektedir²⁰⁷. Antlaşmada kullanmanın alelade anlamından ziyade hukuki anlamının göz önünde bulundurulduğu düşünülmekle²⁰⁸ birlikte uzayda

²⁰³ PAZARCI, 2017, s. 237.

²⁰⁴ DE MAN, Philip, “Rights over Areas vs Resources in Outer Space: What’s the Use of Orbital Slots”, **Journal of Space Law**, 38 (1), 2012, s. 128.

²⁰⁵ 1967 Dış Uzay Antlaşması, m. 1.

²⁰⁶ PALIOURAS, s. 48.

²⁰⁷ SİRMEN, Lale, **Eşya Hukuku**, Yetkin Yayınları, 9. Baskı, Ankara, 2021, s. 261; DURAL, Mustafa / SARI, Suat, **Türk Özel Hukuku Cilt I: Temel Kavramlar ve Medeni Hukukun Başlangıç Hükümleri**, Filiz Kitabevi, 16. Baskı, İstanbul, 2021, s. 155.

²⁰⁸ GOROVE, Stephen, “Freedom of Exploration and Use in the Outer Space Treaty: A Textual Analysis and Interpretation”, **Denver Journal of International Law and Policy**, 1, 1971, s. 98.

mülkiyetin söz konusu olamayacağı da Dış Uzay Antlaşması'nın 2. maddesiyle sabittir. Bu durumda, uzayda toprak üzerinde mülkiyet edinilmesi mümkün değil iken diğer şeyler (örneğin çıkarılmış uzay materyalleri) üzerinde mülkiyetten söz etmek mümkün müdür?²⁰⁹

Uzayda nelerin iktisap konusu olabileceği ve iktisabın kimler için yasak olduğu hususları, ilkeye ilişkin doktrindeki diğer tartışmalardır. Doktrindeki bir görüş, nelerin iktisap konusu olabileceğine ilişkin olarak Ay ve diğer gök cisimleri ile bunlardan elde edilen materyali ayırarak materyallerin iktisap konusu olabileceğini savunmaktayken²¹⁰ diğer görüş böyle bir ayrıma gerek olmaksızın uzayda hiçbir şeyin iktisap konusu yapılamayacağını belirtmektedir²¹¹. Materyallerin ayrıca mülkiyet konusu olabileceği görüşünün dayanak noktası ise yukarıda belirtildiği gibi, Dış Uzay Antlaşması'nın 1. maddesinin terim tercihleri ve teknolojik gelişmelerdir. Mülkiyet edinme yasağının kimlere ilişkin olduğu noktasında ise yine bir görüş ayrılığı söz konusudur. Bunun sebebi ise Dış Uzay Antlaşması'nın 2. maddesinde yalnızca devletlerin geçiyor olmasıdır²¹². Madde metninin yalnızca devletleri içeriyor oluşu sebebiyle yasağın sadece bunların mülkiyet edinmesine yönelik olduğuna ve özel kişiler için iktisabın mümkün olacağına ilişkin bir görüş mevcuttur²¹³. Buna karşı olan görüş ise devlet yahut özel şirket fark etmeksizin iktisabın kimse tarafından mümkün olmayacağı ile ilgilidir²¹⁴. Bu görüşe göre Antlaşma'nın kaleme alındığı tarihteki şartlar göz önünde bulundurulmalı ve o tarihlere yalnızca devletlerin uzay araştırmalarıyla ilgilenebilecek sermaye ve teknolojiye sahip olabildiği göz ardı edilmemelidir. Aşağıda bu görüşler detaylıca incelenecektir.

²⁰⁹ PALIOURAS, s. 47.

²¹⁰ PERSHING, s. 158 – 159.

²¹¹ PERSHING, s. 156; TRONCHETTI, 2009, s. 31 – 32.

²¹² Belirtmek gerekir ki milli iktisaba konu olmama ilkesinin kimleri ve neleri kapsadığı hususu Ay Anlaşması'nın 11. maddesinin 3. fıkrasında belirtilmiş ve burada devletlerin yanı sıra uluslararası veya uluslararası örgütlerin, hükümet-dışı kurumların ve hatta gerçek kişilerin uzayda mülkiyet sahibi olamayacağı açıkça ortaya konulmuştur. Ancak Ay Anlaşması ile Dış Uzay Antlaşması arasında 12 yıllık bir dönemin varlığı ile Ay Anlaşması'nın genel kabul görmemiş olması, görüş ayrılıklarının ortaya çıkış sebeplerini anlamak bakımından önem taşımaktadır.

²¹³ POP, 2000, s. 276; PERSHING, s. 156-157.

²¹⁴ PERSHING, s. 155 – 156; POP, 2000, s. 276; TRONCHETTI, 2009, s. 29 – 32; ZHUKOV / KOLOSOV, s. 49.

2.2.1. Devletler ile Diğer Aktörleri Kapsayıcı Görüş

Özel şirketler ve devlet dışı diğer aktörler, bilinçli bir tercihten ziyade zamanın şartlarından ötürü antlaşmada zikredilmemişlerdir. Dış Uzay Antlaşması'nın görüşülmekte olduğu sırada, yalnızca devletler (ismen ABD ve SSCB) uzaya gidebilecek kaynaklara sahip olarak görülmekteydiler²¹⁵. Bu sebeple devlet dışı aktörlerin antlaşmaya eklenmesi gerekli görülmemiştir. ABD temsilcisi tarafından 9 Mayıs 1966 tarihinde BM Genel Sekreteri'ne gönderilen mektupta belirtilen, hiçbir devletin herhangi bir şekilde egemenlik iddiasında bulunmasına izin verilmemesi ve devletlerce yürütülen uzay faaliyetlerinden elde edilen sonuçların tüm insanlığa açık olması gereklilikleri²¹⁶ dönemin uzay aktörlerine ilişkin görüşlerine ışık tutmakta ve bu dönemde yalnızca devletlerin uzay aktörü olabileceğinin düşünüldüğünü teyit etmektedir²¹⁷. Bunun yanı sıra, Dış Uzay Antlaşması'nın görüşüldüğü BM Genel Kurulu 21. Oturumu görüşmeleri sırasında çeşitli devletlerin delegelerinin beyanları da o sıradaki genel görüşün herhangi bir egemenliği reddeder yönde olduğunu göstermektedir. Şili delegesi Fuentealba'nın 17 Aralık 1966 tarihli 1492. Toplantıdaki “*bu ilke ile uzayda yeni tip bir kolonileşmenin önüne geçileceği*” beyanı²¹⁸, buna güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Kolonileşme, yeni bir kavram değildir. Tarihi, oldukça eski zamanlara dayanmaktadır. “Çiftçi” anlamına gelen Latince “*colonus*” sözcüğünden gelen kolonileşme, kökeninden de anlaşılacağı üzere bir bölgenin tabiri caizse yetiştirilmesini amaçlamaktadır. Genel olarak kolonileştirilen bölgeye kalıcı bir nüfus transferi söz konusu olmakta ve aynı zamanda yerleşilen bu bölgeden ekonomik kazanç sağlama amacı da güdülmektedir.²¹⁹ Kolonileşme, her ne kadar mahiyeti tartışmalı olsa bile, milli iktisabın mümkün olduğu Dünya üzerinde kolaylıkla söz konusu olabilmıştır. Ancak milli iktisaba konu olmama

²¹⁵ PERSHING, s. 155; TRONCHETTI, 2009, s. 29.

²¹⁶ ABD Daimî Temsilcisi tarafından BM Genel Sekreteri'ne gönderilmiş 9 Mayıs 1966 tarihli mektup. (http://unoosa.org/pdf/gadocs/A_6327E.pdf, Erişim Tarihi: 14.01.2021)

²¹⁷ PERSHING, s. 155.

²¹⁸ 17 Aralık 1966 tarihli BM Genel Kurulu 21. Oturumu 1492. Toplantısı (http://unoosa.org/pdf/garecords/A_C1_SR1492E.pdf, Erişim Tarihi: 14.01.2021).

²¹⁹ Colonialism, Stanford Encyclopedia of Philosophy, <https://plato.stanford.edu/entries/colonialism/#Def> (Erişim Tarihi: 10.03.2021) ; BALANDIER, Georges / CUNNEEN, Joseph E., “The Fact of Colonialism: A Theoretical Approach”, *CrossCurrents*, 2 (4), 1952, s. 15.

ilkesinin temel ilke olarak yer aldığı Ay ve diğer gök cisimlerinde bir kolonileşmeden söz edebilmek için birtakım gereklerin karşılanması gerekmektedir.

Ricky J. Lee bu gerekleri, yedi madde halinde şu şekilde sıralamıştır:

1. Bilimsel araştırma ve keşif yapma hakkı,
2. Özellikle kâr amacı güderek ticari faaliyetlerde bulunabilme hakkı,
3. Konut yapma, tarım yahut başka türlü ticari faaliyet alanı oluşturma ve arsa alım-satımını sağlayabilmek amacıyla özel mülkiyet edinebilme hakkı,
4. Yerel kullanım yahut kâr amacıyla Dünya'ya gönderilmek üzere Ay ve Mars üzerindeki kaynaklardan yararlanma hakkı,
5. Olası saldırılara karşı meşru müdafaa hakkı,
6. Medeni bir toplumun inşası için hukukun üstünlüğü ilkesinin uygulanması,
7. Gerekirse ileriki zamanlarda koloninin kendi kararını verebilmesi için kendi kaderini tayin hakkı.²²⁰

Sayılan bu gerekliliklerden bilimsel araştırma ve keşif hakkı, meşru müdafaa hakkı ve hukukun üstünlüğü ilkesi, zaten Dış Uzay Antlaşması'nın 1, 4 ve 8. maddelerinin hükümleriyle hâlihazırda gerçekleştirilmişlerdir. Ricky J. Lee, kendi kaderini tayin hakkının da bu hakkın kullanılabilmesi için gerekli tüm şartların oluşması halinde uluslararası teamül hukuku gereğince kullanılabileceğini ve buna hukuki bir engelin bulunmadığını eklemektedir²²¹. Birbirleriyle yakın ilişkide bulunan ticari faaliyetlerde bulunma ve kaynaklardan yararlanma haklarının ise durumları tartışmalıdır ve aşağıda bu tartışmalara yer verilecektir.

Özel mülkiyet edinebilme hakkının ise doktrinadaki milli iktisaba konu olmama ilkesinin yalnızca devletlere ilişkin olmadığı zira bir devlet egemenliği söz konusu olmaksızın özel

---

²²⁰ LEE, Ricky J., "Review of Existing Legal Principles that Enable or Disable the Colonization of the Moon and Mars", **56th International Astronautical Congress of the International Astronautical Federation, the International Academy of Astronautics, and the International Institute of Space Law**, Fukuoka / Japonya, 17 – 21 Ekim 2005, s. 1.

²²¹ LEE, 2005, s. 9.

mülkiyetin anlamsız olacağı görüşü²²² sebebiyle mümkün olmadığı söylenebilir. Günümüz hukukunda mülkiyetin dokunulmaz bir doğal hak olmadığı, var olabilmesi için bir toplum düzeninin gerekliliği kabul edilmektedir²²³. Mülkiyet hakkı günümüz hukuk sistemlerinde yalnızca kullanma, yararlanma ve tasarrufta bulunma yetkilerinden meydana gelmeyen, aynı zamanda bünyesinde çeşitli ödevleri de barındıran ve dolayısıyla sosyal bir işlevi de mevcut olan bir haktır²²⁴. Devlet de bu hakkı yalnızca korumakla kalmamakta, aynı zamanda insanların neler üzerinde mülkiyet hakkı tesis edebileceğini belirleyerek onu sınırlandırmakta ve kendi varlığına bağlı kılmaktadır²²⁵. Yani özel mülkiyetin var olabilmesi, devlet gibi bunu sağlayabilecek üstün bir otoritenin varlığına bağlıdır. Bu durumda, uzayda devlet egemenliği bulunmadığına göre özel mülkiyete izin verilip verilmemesi önem arz etmeyecektir.²²⁶ Burada ayrıca belirtmek gerekir ki devlet dışı aktörlerin faaliyetleri de Dış Uzay Antlaşması'nın 6. maddesi uyarınca devletin onayına tabi olduğu için, Antlaşma'nın hâlihazırda doğrudan olmasa da dolaylı olarak özel mülkiyeti yasaklamakta olduğu görüşü de mevcuttur²²⁷.

Özel mülkiyetin devlet egemenliğinden bağımsız olarak var olamayacağı görüşüne karşılık doktrindeki bir görüş, devlet egemenliği olmaksızın da uzayda mülkiyet benzeri bir hakkın tesis edilebileceğini savunmaktadır. Dış Uzay Antlaşması'nın 8. maddesinde belirtildiği gibi devletlerin uzay araçları ile Ay ve diğer gök cisimleri üzerine kurmuş oldukları tesisler üzerindeki yargı ve denetim hakkı devam etmektedir. Bundan yola çıkarak Wayne White, devletlerin bu yargı ve denetim haklarını kullanarak tesisler ve çevresindeki kaynaklar üzerinde yarı bölgesel haklar tesis edebileceklerini ve bunun da milli iktisaba konu olmama ilkesine aykırılık teşkil etmeyeceğini zira bu hakların yalnızca tesis o bölgede varlık gösterdiği sürece söz konusu olabileceğini savunmaktadır²²⁸. Bin

²²² POP, 2000, s. 276 – 277.

²²³ SEYİTOĞLU DANIŞMAN, Zeynep, **Uzay Hukukunda Devlet Egemenliği ve Mülkiyet**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 71.

²²⁴ SİRMEN, s. 261 – 262.

²²⁵ COHEN, Morris R., “Property and Sovereignty”, **Cornell Law Quarterly**, 13 (1), 1927-28, s. 13 ; SEYİTOĞLU DANIŞMAN, s. 71.

²²⁶ POP, 2000, s. 277.

²²⁷ TRONCHETTI, 2009, s. 30.

²²⁸ WHITE, Wayne N., “Real Property Rights in Outer Space”, https://www.spacefuture.com/archive/real_property_rights_in_outer_space.shtml (Erişim Tarihi: 14.03.2021); LEIB, s. 6.

Cheng'in devletin tesisler üzerindeki yargı ve denetim hakkının, tesiste bulunan yabancılar için de geçerli olacağı ve bu hakkın yabancıların kendi devletlerinin onlar üzerindeki yargı hakkına göre üstün konumda olacağı görüşü²²⁹ de White'ın bu önerisini destekler niteliktedir. Zira böyle bir durumda devletler yargı ve denetim hakları kapsamında kendi yargı sınırları içerisinde özel kişilere tek taraflı olarak kısıtlı haklar tanıyabilecek²³⁰ ve bu haklar yabancılar açısından da geçerli olabilecektir.

2.2.2. Yalnızca Devletleri Kapsayıcı Görüş

1960'lı yılların sonunda ilk kez Stephen Gorove, milli iktisaba konu olmama ilkesinin düşünüldüğü kadar açık olmadığı ve belli başlı varsayımlar üzerine kurulduğu görüşünü ileri sürerek devlet dışı aktörler için bu ilkenin geçerli olmayabileceği fikrini ortaya atmıştır. Bu varsayımlar, yalnızca devletlerin uzayı iktisap etmek isteyecekleri ve “Ay ve gök cisimleri” ile anlaşılmanın, çıkarılmış materyaller dâhil olmak üzere gök cisimlerinin bütünü olarak yorumlanacağı varsayımlarıdır. Bunlar Antlaşma metnine açıkça eklenmemiş oldukları için özel iktisabın ya da uluslararası örgütlerce iktisabın mümkün hale gelmesi gibi birtakım bilinçsiz boşluklara sebep olmaktadır.²³¹

Belirtmek gerekir ki Gorove'nin görüşlerinin aksine, günümüzdeki bazı hukukçular bu boşluğun bilinçli olarak yaratıldığını savunmaktadırlar. Buna göre madde metninde bilinçli olarak bir boşluk bırakılmamış olsa, devlet dışı aktörlerin Ay Anlaşması'nda özellikle sayılmayacağı ve Dış Uzay Antlaşması'nın diline bağlı kalınacağı belirtilmiş olması gerekirdi²³². Yasaklanan bir şey varsa bunun Antlaşma'da açık bir dille belirtilmesi gerekir²³³. Ancak unutmamak gerekir ki bu iki antlaşma arasında, teknolojik gelişmeler açısından yoğun bir 12 yıllık dönem bulunmaktadır²³⁴. Dış Uzay Antlaşması'nın imzalanmış olduğu 1967 yılından beri teknolojik gelişmeler hızla

²²⁹ CHENG, s. 232.

²³⁰ WHITE, Wayne N., “Implications of a Proposal for Real Property Rights in Outer Space”, s. 1, <http://www.marshome.org/files2/White.pdf> (Erişim Tarihi: 14.03.2021).

²³¹ PERSHING, s. 156; POP, 2000, s. 276.

²³² WASSER, Alan / JOBES, Douglas, “Space Settlements, Property Rights, and International Law: Could a Lunar Settlement Claim the Lunar Real Estate It Needs to Survive?”, **Journal of Air Law and Commerce**, 73 (1), 2008, s. 43.

²³³ WASSER / JOBES, s. 47.

²³⁴ PERSHING, s. 157.

ilerleme kaydetmiş ve o zaman yalnızca devletlerle sınırlı olan uzaya yönelik ilgi, özel şirketlerde de baş göstermeye başlamıştır²³⁵. Yani Dış Uzay Antlaşması hazırlanırken devlet dışı aktörlerin uzay faaliyetlerinde bulunacağına hesaba katılmamış olması daha olası görünmektedir.

Milli iktisaba konu olmama ilkesinin özel şirketler başta olmak üzere, devlet dışı diğer aktörleri madde metninin dışında tutması bilinçli bir tercih olsun yahut olmasın, pek çok kişi bunun milli iktisaba konu olmama ilkesinin kapsamını yalnızca devletleri içerecek şekilde dar bir şekilde yorumlayarak Ay ve diğer gök cisimleri üzerinde özel mülkiyet iddiasında bulunmuştur. Örneğin Dennis Hope, Dış Uzay Antlaşması'nın özel kişilerin değil yalnızca devletlerin uzayı iktisap etmesini yasakladığını ve bunu engellemeye yönelik olan Ay Anlaşması'nın ise başarısız olduğunu beyan ederek 1980 yılında kurmuş olduğu *Lunar Embassy* aracılığıyla Dünya'nın dört bir yanından insana Ay'dan arsa satmış ve satmaya devam etmektedir²³⁶. Yaptığı bu satışların ve Ay üzerindeki mülkiyet iddialarının yasallığını, 1980 yılında San Francisco Belediyesi'ne yaptığı, BM ile Rus Hükümetine bildirmiş olduğu başvuru ve daha sonra buna dayanarak yaptığı telif hakkı başvurusuna dayandırmaktadır²³⁷.

Diğer bir örnek ise Gregory W. Nemitz'in, *Nemitz v. United States* davasında konu olmuş olan bir asteroid üzerindeki mülkiyet iddiasıdır. Davacı Gregory W. Nemitz, Archimedes Institute internet sitesi üzerinden yapmış olduğu kayda dayanarak asteroid 433 "Eros" üzerinde mülkiyet hakkının var olduğunu ve bu nedenle NASA'nın NEAR Shoemaker adlı uzay aracının bu asteroid üzerine 12 Şubat 2001 tarihinde yapmış olduğu iniş sebebiyle NASA'nın kendisine ödeme yapmak durumunda olduğunu iddia etmiştir. Buna ilişkin olarak 2003 yılında açmış olduğu dava sonucunda mahkeme, davacı Nemitz'in mülkiyet iddialarının temelsiz olduğunu, keza Archimedes Institute'a yapmış olduğu

²³⁵ WRENCH, John G., "Non-Appropriation, No Problem: The Outer Space Treaty is Ready for Asteroid Mining", *Case Western Reserve Journal of International Law*, 51, 2019, s. 438.

²³⁶ POP, Virgiliu, **Who Owns the Moon?: The Extraterrestrial Aspects of Land and Mineral Resources Ownership**, Springer, 2009, s. 2; WRENCH, s. 438.

²³⁷ Lunar Embassy, Buying Land on the Moon FAQ, <https://lunarembassy.com/buying-land-on-the-moon-faq-lunar-embassy/> (Erişim Tarihi: 24.03.2021).

kaydın herhangi bir mülkiyet hakkı tesis etmeyeceği kararına varmıştır. Bunun yanı sıra, ABD'nin Ay Anlaşması'nın tarafı olmamasının Dış Uzay Antlaşması uyarınca asteroidler üzerinde özel mülkiyet hakkı tesis edilebileceği anlamını taşımadığı da karara eklenmiştir. Nemitz, hak iddiasının Dış Uzay Antlaşması'na ilişkin olmadığını çünkü sahip olduğu hakkın bir doğal hak olduğunu, Antlaşma'nın ise yalnızca tesis edilmiş haklara ilişkin olduğunu beyan etmiş ise de bu iddiası da mahkemece hukuki temelden yoksun olduğu sebebiyle reddedilmiştir.²³⁸

Nemitz v. United States davasından anlaşılacağı üzere Ay ve diğer gök cisimleri üzerindeki özel mülkiyet hakkının söz konusu olabileceği iddiaları, her ne kadar doktrinde bir kısım yazarlarca kabul edilmekte ise de uygulamada böyle bir durumun kabulü söz konusu değildir. Dennis Hope'un hâlâ sürmekte olan uzay arazisi satışları da her ne kadar kendi ulusal hukuk sistemlerinde bir şekilde yasal dayanak bulmuş olsa da bunlar uluslararası uzay hukukunda geçerli olamayacaktır. Zira mevcut düzende hâlâ milli iktisaba konu olmama ilkesinin hem devletleri hem de özel kişileri kapsadığı görüşü ağırlıktadır²³⁹.

2.2.3. Çıkarılmış Materyalleri Kapsayıcı Görüş

Dış Uzay Antlaşması'nın hazırlık aşaması sırasında, milli iktisaba konu olmama ilkesinin dayandırıldığı varsayımlardan biri de bu ilkenin çıkarılan materyaller için de geçerli olacağı yönündeydi. Yukarıda belirtilen bu görüş, BM Genel Kurulu görüşmeleri sırasında Fransa delegesinin beyanlarında da kendini göstermektedir. Delegeye göre “uzayın (kaynaklarının) kullanımı sırasında fiili hâkimiyet ile egemenlik sınırının iyi çizilmesi ve devletlerin birbirlerinin haklarını ihlal etmemeye özen göstermeleri gerekmektedir”²⁴⁰. Buna göre devletlerin materyaller üzerinde de egemenlik iddia

²³⁸ *Nemitz v. United States*, ayrıntılı bilgi için bkz: KELLY, Robert, “Nemitz v. United States, a case of First Impression: Appropriation, Private Property Rights and Space Law before the Federal Courts of the United States”, **Journal of Space Law**, 30 (2), 2004, ss. 297 – 310.

²³⁹ Örneğin bkz: VON DER DUNK, Franz, “The Moon Agreement and the Prospect of Commercial Exploitation of Lunar Resources”, **Annals of Air and Space Law** 32, 2007, s. 97; PERSHING, s. 165 - 166; ODUNTAN, 2016, s. 82; PERRY, s. 4; TRONCHETTI, 2007, s. 528.

²⁴⁰ 17 Aralık 1966 tarihli BM Genel Kurulu 21. Oturumu 1492. Toplantısı, http://unoosa.org/pdf/garecords/A_C1_SR1492E.pdf (Erişim Tarihi: 14.01.2021).

etmeleri söz konusu değildir ancak kullanım hakları mevcuttur. Tronchetti'ye göre ise materyallerin üzerinde mülkiyetin söz konusu olamamasının sebebi, böyle bir durumun “*insanlığın ortak yararı*”na aykırılık teşkil edeceği görüşüdür²⁴¹.

2.2.4. Çıkarılmış Materyalleri Ayrı Tutan Görüş

Dış Uzay Antlaşması'nın imzalanmasından kısa bir süre sonra kaynaklar üzerindeki egemenliğe ilişkin fikirler değişime uğramaya başlamıştır. 1969 yılındaki Ay'a iniş sırasında toplanan ay taşı numunelerinin ABD malı olarak listelenmesi, bu konudaki görüşlerin değişmeye başladığına dair en erken göstergelerdir²⁴². ABD'nin ardından SSCB de topladığı ay taşlarını kendi mülkü saymış ve hatta sonrasında özel kişilere satmıştır²⁴³. Uzay devletlerinin bu tür uygulamaları destekliyor oluşları sebebiyle bu değişim, büyük ölçüde tepkisiz biçimde kabul edilmiştir²⁴⁴.

Günümüzde de kaynakların iktisap edilebilir olduğu görüşü baskın görüş olarak karşımıza çıkmaktadır²⁴⁵. Bunun gerekçesi olarak da uzay materyallerinin iktisap edilebilirliği konusunun hiçbir uluslararası antlaşmada düzenlenmemiş oluşunu ve Dış Uzay Antlaşması'nın 1. maddesindeki “kullanma” teriminin bu tür bir kullanımı da içerebilir nitelikte olması gösterilmektedir²⁴⁶. Bunun yanı sıra, ABD'nin yapmış olduğu “1984 *Commercial Space Launch Act*”, “2004 *Commercial Space Launch Amendments Act*” ve

²⁴¹ TRONCHETTI, 2009, s. 32.

²⁴² PERSHING, s. 158.

²⁴³ GANGALE, Thomas / DUDLEY-ROWLEY, Marilyn, “To Build Bifrost: Developing Space Property Rights and Infrastructure, **American Institute of Aeronautics and Astronautics Working Paper**, 2005, s. 5, <http://www.astro sociology.org/Library/PDF/Submissions/To%20Build%20Bifrost.pdf> (Erişim Tarihi: 24.03.2021).

²⁴⁴ PERSHING, s. 158.

²⁴⁵ DE MAN, Philip, “The Exploitation of Asteroids and the Non-Appropriation Principle: Reflections on the Nature of Property Rights in Light of the US Space Resource Act of 2015, **Journal of Space Law** 40:1, 2015 – 2016 , s. 52; LEON, Amanda M., “Mining for Meaning: An Examination of the Legality of Property Rights in Space Resources”, **Virginia Law Review**, 104 (3), 2018, s. 523; WRENCH, s. 439; PERRY, s. 1.

²⁴⁶ LEON, s. 523. Bu görüşte olanlar, uzay materyallerini düzenliyor olduğu halde çoğunluk devletlerce ve özellikle ABD ile Rusya tarafından desteklenmediği gerekçesiyle Ay Anlaşması'nı bu kapsam dışında tutmakta ve dikkate almamaktadırlar. Bkz. DE MAN, s. 3.

“2015 *Commercial Space Launch Competitiveness Act*” gibi bu görüşü destekleyici kanun çalışmaları da bu gelişmede büyük rol oynamıştır²⁴⁷.

1984 *Commercial Space Launch Act*, uzay faaliyetlerine yatırım yapılmasını kolaylaştırmak amacıyla kabul edilmiştir. 3. Bölüm’de kanunun amaçları, prosedürleri kolaylaştırmak suretiyle özel sektörün uzay faaliyetlerine katılımını teşvik etmek ve uzayın barışçıl amaçlarla kullanımı yoluyla ekonomik büyüme ile girişimciliğin artmasını sağlamak olarak belirtilmiştir²⁴⁸. Bu kanun ayrıca ABD’nin özel sektörün uzay faaliyetlerine olan tutumunu da sağlamlaştırması sebebiyle önem taşımaktadır.²⁴⁹ Bu kanunla herhangi bir uzay aracının kalkışı veya bir kalkış pistinin işletmesi gibi faaliyetlerin yapılabilmesi, devlet tarafından bu kanun uyarınca verilecek bir lisansın varlığı şartına bağlanmıştır²⁵⁰. Her kalkış öncesinde bu lisansın varlığı ve faaliyetin ilgili Federal kanunlara uygunluğu da denetlenecektir²⁵¹. Kanun ayrıca lisansların askıya alınması, kaldırılması ve değiştirilmesine ilişkin hükümler ile faaliyetlerin acil durum halinde durdurulmasına ilişkin düzenlemeler de içermektedir. Bunun yanı sıra kanuna uygun olarak lisans almış faaliyetlerin denetimi, kamu malı kullanımı ve sorumluluklarına ilişkin hükümlerle faaliyetler sırasında yapılması yasak olan eylemlerle bunların yaptırımları gibi daha pek çok konu da kanun metninde düzenlenmektedir²⁵².

2004 *Commercial Space Amendments Act* ile amaçlanan, ticari amaçla yapılacak insanlı uzay taşımacılığı için açık bir yasal zemin oluşturmaktır. Bu kanunla birlikte özel sektöre düzenlenen insanlı uzay uçuşlarına ayrıca bir düzenleme getirilmiştir.²⁵³ Bu kanunla,

²⁴⁷ PERSHING, s. 159.

²⁴⁸ 1984 Commercial Space Launch Act Section 3, <https://www.congress.gov/98/statute/STATUTE-98/STATUTE-98-Pg3055.pdf> (Erişim Tarihi: 15.09.2021).

²⁴⁹ FILIATO, Anthony R., “The Commercial Space Launch Act: America’s Response to the Moon Treaty”, *Fordham International Law Journal*, 10 (4), 1987, s. 774.

²⁵⁰ STRAUBEL, Michael S., “The Commercial Space Launch Act: The Regulation of Private Space Transportation”, *Journal of Air Law and Commerce*, 52 (4), 1987, s. 950, 952.

²⁵¹ 1984 Commercial Space Launch Act Section 6.

²⁵² 1984 Commercial Space Launch Act.

²⁵³ HUGHES, Timothy Robert / ROSENBERG, Este, “Space Travel Law (and Politics): The Evolution of the Commercial Space Launch Amendments Act of 2004”, *Journal of Space Law*, 31 (1), 2005, s. 4.

önceki kanun hükümleri insanlı ticari uçuşları da kapsayacak biçimde genişletilmiştir²⁵⁴. Bu iki kanun da uzay materyallerinin iktisabına ilişkin hükümler içermemekte ise de özel sektörün uzay faaliyetlerine ilişkin birer düzenleme olmaları sebebiyle uzay materyallerinin iktisabını düzenleyen *2015 Commercial Space Launch Competitiveness Act*'a giden yolda önemli birer basamak olduklarını söylemek mümkündür.

2015 Commercial Space Launch Competitiveness Act ile ise çıkarılmış uzay materyallerinin iktisap edilebileceği düzenlemesi hem ulusal hem uluslararası hukukta ilk kez hüküm altına alınmıştır²⁵⁵. Bu kanunla ABD vatandaşlarına uzaydaki materyaller üzerinde tanınan haklar “*mülkiyet, zilyetlik, taşıma hakkı, kullanma hakkı ve satışını yapma hakkı*” olarak sayılmıştır. Kanun ayrıca uzay materyallerinin tanımını da “*su ve mineraller dâhil olmak üzere dış uzayda bulunmakta olan ve biyolojik olmayan kaynaklar*” şeklinde yaparak kanun kapsamındaki materyallere ilişkin bir açıklık getirmiştir²⁵⁶. Kanun aynı zamanda, ABD Başkanı'nın kaynakların ticari olarak araştırılmasını ve çıkarılmasını kolaylaştırmaya yönelik çalışmalar yürüteceğini de düzenlemekte ve aynı maddede (muhtemelen Başkan'ın bu tür teşviklerine rağmen özel sektörün uzay faaliyetlerinin ve materyalleri iktisap etmesinin milli iktisaba konu olmama ilkesine aykırılık teşkil etmeyeceğini vurgulamak için²⁵⁷) bu düzenlemelerin Dış Uzay Antlaşması'nın 2. maddesine aykırılık teşkil etmediği, ABD'nin herhangi bir gök cismi üzerinde egemenlik iddiasında bulunmadığı belirtilmektedir²⁵⁸.

ABD'nin ardından diğer bazı devletler de kaynakların iktisabını düzenleyen kanunlar çıkarmışlardır. Lüksemburg 2017 yılında, uzay materyallerinin iktisabını mümkün kılan bir yasanın kabulüne karar vererek bu yönde bir kanunu kabul eden ilk Avrupa devleti

²⁵⁴ 2004 Commercial Space Amendments Act, <https://www.congress.gov/108/bills/hr3752/BILLS-108hr3752rfs.pdf> (Erişim Tarihi: 15.09.2021).

²⁵⁵ LEON, s. 517 – 518.

²⁵⁶ U.S. 2015 Commercial Space Launch Competitiveness Act Section 402, <https://www.congress.gov/114/plaws/publ90/PLAW-114publ90.pdf> (Erişim Tarihi: 15.09.2021).

²⁵⁷ DE MAN, s. 4.

²⁵⁸ U.S. 2015 Commercial Space Launch Competitiveness Act Section 402, <https://www.congress.gov/114/plaws/publ90/PLAW-114publ90.pdf> (Erişim Tarihi: 15.09.2021).

olmuştur²⁵⁹. Birleşik Arap Emirlikleri, Japonya, Çin ve Avustralya gibi bazı devletlerin de yakın zamanda benzer kanunlar çıkarması beklenmektedir²⁶⁰.

2.3. MİLLİ İKTİSABA KONU OLMAMA İLKESİNİN FİZİKİ SINIRLARI: HAVA – UZAY SINIRI SORUNU

Milli iktisaba konu olmama ilkesinin kapsamı ele alınırken, bu ilkenin nereden itibaren geçerli olduğu da incelenmelidir. Yukarıda uluslararası hukukta kabul edilmiş olan “*cuius ed solum eius est usque ad coelum et ad inferos*” ilkesi sebebiyle devletlerin kara ve deniz ülkeleri üzerindeki hava sahasının da hava ülkelerini oluşturduğundan söz edilmişti. Ancak hava sahasının nerede bitip dış uzayın nerede başladığı tam olarak belirlenmemiş olduğu için devletlerin hava sahasındaki bu egemenlik yetkilerinin hangi mesafeye dek sürdüğü konusu tartışmalıdır²⁶¹.

Devletlerin hava sahaları üzerinde tam ve münhasır egemenliğe sahip oldukları, 1919 Paris Konvansiyonu’nun ve daha sonra da bu antlaşmanın yerine geçmiş olan 1944 Chicago Sözleşmesi’nin her ikisinin de 1. maddelerinde belirtilmiştir²⁶². Ancak buna karşılık olarak uzayda geçerli olan “uzayın milli iktisaba konu olmaması ilkesi” de aslında kaynağını hava hukukunun gelişmeye başladığı 20. yüzyıl başlarındaki hava sahasının serbestliği görüşünden almaktadır²⁶³. 1900’lerin başlarında hava sahasının serbest olması gerektiğini savunmuş olanlardan Fauchelle’ye göre bu ilkenin benimsenmesi gerekliliği, hava sahası üzerinde etkin hâkimiyet kurulmasının mümkün olmamasından kaynaklanmaktadır²⁶⁴. Ancak Fauchelle aynı zamanda, bir devletin kendini hava yoluyla

²⁵⁹ Luxembourg Adopts Space Resources Law, <https://spacenews.com/luxembourg-adopts-space-resources-law> (Erişim Tarihi: 26.03.2021).

²⁶⁰ PERSHING, s. 160.

²⁶¹ BAL, Ali, “Hava – Uzay Araçlarının (Aerospacecraft) Hukuki Rejimi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 15 (0), 2013, s. 1474; SCHICK, F. B., “Space Law and Communication Satellites”, **The Western Political Quarterly**, 16 (1), 1963, s. 24; VON DER DUNK, 2015, s. 61; DIEDERIKS-VERSCHOOR / KOPAL, s. 5; LYALL / LARSEN, s. 153; HOBE / CHEN, s. 27.

²⁶² 1919 Paris Konvansiyonu, m. 1; 1944 Chicago Sözleşmesi, m. 1.

²⁶³ SCHICK, F. B., “Space Law and Space Politics”, **International and Comparative Quarterly**, 10 (4), 1961, s. 684.

²⁶⁴ HEINRICH, Welf, “Air Law and Space”, **Saint Louis University Law Journal**, 5 (1), 1958, s. 17.

yapılabilecek casusluk faaliyetlerinden koruyabilmek adına bazı haklara sahip olması gerektiğini ve buna göre devletin belli bir yüksekliğin altında herhangi bir hava faaliyetinin gerçekleştirilmesini yasaklayabileceğini de belirtmektedir²⁶⁵. Buna karşılık Nys, bunun yol açabileceği tek tehlike olan casusluk faaliyetlerinin birçok durumda fazlasıyla abartıldığını söyleyerek hava sahasının mutlak serbestliğini savunmuştur²⁶⁶. Ancak bu iki görüş de hava sahasının herhangi bir şekilde serbest hale getirilmesinin, devletlerin askeri ve ekonomik güvenliklerini tehlikeye sokacağı gerekçesiyle kabul edilmemiştir²⁶⁷.

Hava sahasında tam ve münhasır egemenliğin kabulü ve uzay hukukunun şu anki ilkelerine göre gelişimiyle birlikte hava ile dış uzayda geçerli olan hukuki rejim birbirinden farklılaşmış ve bu da hava – uzay sınırının belirlenmesi meselesini ortaya çıkarmıştır. Sınırın belirlenmesi meselesi, ancak *Sputnik*'in uzaya fırlatılmasının ardından gündeme gelmiştir²⁶⁸. *Sputnik* öncesinde devlet egemenliğinin dikey sınırının nereye ulaştığı konusu üzerine düşünülmesi gerekmemiş ve bu egemenliğin sonsuza dek uzanacağı varsayılmıştır²⁶⁹. Bu tür bir belirlemenin gerekli olmadığı ve uzay faaliyetlerini sekteye uğratma ihtimaline de yol açabileceği ve hâlihazırda sınırın belli olmamasından dolayı herhangi bir anlaşmazlığın ortaya çıkmamış olduğu gibi gerekçelerle tartışmanın başlarından beri hava – uzay sınırının belirlenmesine karşı çıkan görüşler ortaya atılmıştır²⁷⁰. Fakat şimdiye dek bir soruna yol açmamış olsa bile gerçekleşen teknolojik gelişmeler ışığında, bundan sonraki uzay faaliyetlerinin sorunsuzca ilerleyebilmesi

²⁶⁵ HEINRICH, s. 16. Bu yüksekliği zamanın teknolojisine bağlı olarak o sırada, daha üstü bir mesafeden net fotoğraf çekmek mümkün olmayacağı için önce 1500 metre olarak belirlemiş; daha sonra da bunu 500 metreye indirmiştir. Heinrich ayrıca hava sahasının serbestliğinin de başladığı yüksekliği, binaların ve bitkilerin bittiği yükseklik olarak belirtmiş ve bunu da Eysel Kulesi'ni referans olarak yaklaşık 330 metre olarak belirlemiştir. Bkz. HEINRICH, s. 17.

²⁶⁶ HEINRICH, s. 18.

²⁶⁷ SCHICK, 1961, s. 685.

²⁶⁸ BAL, Ali, **Uluslararası Hava Hukuku: Hava Sahasının Hukuki Rejimi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 251; HOBE / CHEN, s. 27.

²⁶⁹ COLLIS, Christy, "Territories Beyond Possession? Antarctica and Outer Space", **The Polar Journal**, 7 (2), 2017, s. 295. Bu varsayım "*cuius ad coelum*" ilkesine dayanmaktadır. Ancak Schick'e göre, *Corpus Iuris Civilis*'in detaylı bir incelemesi aslında Romalıların hava üzerindeki egemenliklerinin sonsuzluğa uzandığını düşünmemiş olduklarını ortaya koymaktadır. Onlara göre bu egemenlik yalnızca devletin ve vatandaşlarının mülkiyet haklarının korunabileceği güvenli bir yüksekliğe kadar sürmekteydi. Bkz. SCHICK, 1961, s. 682 – 683.

²⁷⁰ MERAY, 1964, s. 142 – 144; DIEDERIKS-VERSCHOOR / KOPAL, s. 15; HOSENBALL / HARTMAN, s. 302.

bakımından hava – uzay sınırı sorunun bir an önce çözüme kavuşturulması gerekliliği bu sorunu gündemde tutmakta ve çözülmesi amacıyla çeşitli teoriler ileri sürülmektedir²⁷¹. Ortaya atılan bu teoriler arasında başlarda etkin denetim²⁷², devlet güvenliği²⁷³, yerçekimi²⁷⁴ gibi kıstaslara dayalı olanlar da mevcuttu ancak bu bölümde günümüzde en fazla en fazla tartışılan dört teoriden söz edilecektir.

2.3.1. Atmosferin Bitimi Teorisi

Bu görüşe göre atmosferin yani havanın bulunduğu yerlerin tamamının hava sahası içerisinde olduğu ve dolayısıyla egemenliğe tabi olduğu kabul edilmelidir. Havanın bulunmadığı yükseklikler ise uzayın başlangıcıdır ve buralarda egemenlik iddiasında bulunulamaz.²⁷⁵ Bu şekilde bir yorumun uzay hukukunun oluşumundan öncesine dayandığı söylenebilir. Zira henüz 1929 yılında Keil Üniversitesi'nden Walter Schönborn, bir devletin egemenliğinin sınırının atmosferin sınırı olduğu şeklinde bir görüş belirtmiştir²⁷⁶. Atmosfer tabakasının tamamının egemenliğe dâhil olması

²⁷¹ VON DER DUNK, Frans, “Liability for Damage Caused by Small Satellites - A Non-Issue?”, **Small Satellites: Regulatory Challenges and Changes** (MARBOE, Irmgard -Ed.), Brill Nijhoff, Leiden, 2016, s. 158, 163; MERAY, 1964, s. 127 – 142; BAL, 2013, s. 1475; VON DER DUNK, 2015, s. 64; STEER, s. 17 - 20.

²⁷² Bu kıstasa göre hava ile uzay arasındaki sınır, devletin zorlayıcı gücünün uzanabildiği noktada çizilmelidir. Ancak bu kıstas, her devlet askeri ve teknolojik gücü ölçüsünde farklı boyutlarda hava sahasına sahip olacağı için tartışılmıştır. Bkz. MERAY, 1964, s. 136 - 137; BERESFORD, Spencer M., “The Future of National Sovereignty”, **Second Colloquium on the Law of Outer Space London 1959 Proceedings** (Ed. HALEY, Andrew G. / HEINRICH, Welf), Springer-Verlag Wien, 1960.

²⁷³ Devlet egemenliğinin dışardan gelebilecek saldırılara karşı koruyabileceği bir yüksekliğe dek sürmesi gerektiğini savunan bu görüş, devlet güvenliğinin zorunlu olarak değişken bir niteliği haiz olması ve dolayısıyla objektif olarak yorumu yapılamayacağı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bkz. MERAY, 1964, s. 140 – 141; GOROVE, Stephen, “On the Threshold of Space: Toward a Cosmic Law”, **First Colloquium**, 1959, s. 74 – 75. Bu görüşün temellerini Fauchelle’de bulmak mümkündür.

²⁷⁴ Bu görüşe göre kıstas olarak alınması gereken, yerçekiminin etkisini yitirdiği yüksekliktir. Bkz. MERAY, 1964, s. 135. Savunucularından Rinck’e göre önemli olan bu görüşü kabul etmektir, yerçekiminin bittiği noktayı tespit ise uzmanların işidir. Bkz. RINCK, “Comments”, **XIth International Astronautical Congress (Third Colloquium on the Law of Outer Space) Stockholm 1960** (Ed. HALEY, Andrew G. / GRÖNFORS, Kurt), Springer-Verlag Berlin, 1961, s. 16. Ancak yerçekimi belli bir yükseklikte etkisini yitirmediği, yalnızca yükseldikçe bu etki azaldığı için bu görüş çoğunlukla reddedilmiştir. Zira kabul edilmesi halinde Dünya’nın yerçekiminin etkisi altında bulunduğu için Ay’ın dahi hava sahası içerisinde olduğu iddia edilebilecektir. Bkz. GUNNARSEN, “Comments”, **Third Colloquium**, 1961, s. 19.

²⁷⁵ MERAY, 1964, s. 133.

²⁷⁶ LYALL / LARSEN, s. 5.

gerektiğinin gerekçesi olarak ise atmosfer ile uzayın nitelikleri bakımından bir farklılık içerisinde oldukları, atmosferin canlıların yaşamı için vazgeçilemez bir unsur olması sebebiyle egemenliğe tabi kılınabildiği ileri sürülmüştür²⁷⁷. *Second Colloquium*'un uzayın hukuki statüsünü ele alan Birinci Çalışma Grubu metinlerinde hava sahası için eşanlam olarak “atmosfer” kelimesini kullanmış olmaları²⁷⁸ ve Fransızların Dış Uzay Antlaşması'nın çevirisinde hava sahası için “*espace atmosphérique*” terimini tercih etmeleri de bu görüşe dayanak oluşturan diğer bir unsurdur²⁷⁹. Bununla birlikte, Chicago Konvansiyonu'nun 7 numaralı ekinde verilmiş olan “*havanın zemine uyguladığı tepkiler dışında kalan atmosferden destek alabilen herhangi bir makine*” şeklindeki hava aracı tanımından yola çıkılarak, hava aracının hareket edebileceği yer olarak verilmiş atmosferin hava sahasını oluşturacağı şeklinde bir yorum yapmak da mümkündür²⁸⁰.

Bu teorinin en büyük eleştirisi, atmosferin bittiği yerin tam olarak belli olmamasıdır²⁸¹. Atmosferin yerini kozmik gaza bıraktığı yükseklik 1000 – 3000 km arasındadır²⁸². Hatta yaklaşık olarak deniz seviyesinden 10.000 km yükseklikte dahi atmosferik gaza rastlamak mümkündür²⁸³. Böylesine geniş bir aralık, sınırın çizilmesini anlamsız kılacaktır.

2.3.2. Yörünge Tabanı Teorisi

Yapay uyduların konumlandığı bölgenin en alt noktasının yani tabanının, hava ile uzay arasındaki sınır kabul edilmesi gerektiğini belirtmekte olan bu görüşe göre sınır günümüzde yaklaşık olarak 160 km'de çizilmektedir²⁸⁴. Ancak bu yükseklik, teknolojik gelişmelere bağlı olarak değişiklik gösterebilecek niteliktedir²⁸⁵. Uyduların en alçak

²⁷⁷ MERAY, 1964, s. 115.

²⁷⁸ *Second Colloquium*, s. III.

²⁷⁹ GOEDHUIS, D., “An Evaluation of the Leading Principles of the Treaty on Outer Space of 27th January 1967”, *Netherlands International Law Review*, 15 (1), 1968, s. 19; BINET, Henri T. P., “Toward Solving the Space Sovereignty Problem”, *Second Colloquium*, s. 11.

²⁸⁰ DIEDERIKS-VERSCHOOR / KOPAL, s. 19.

²⁸¹ MERAY, 1964, s. 133; BINET, s. 11.

²⁸² GOEDHUIS, s. 19.

²⁸³ KING, Matthew T., “Sovereignty’s Gray Area: The Delimitation of Air and Space in the Context of Aerospace Vehicles and the Use of Force”, *Journal of Air Law and Commerce*, 81 (3), 2016, s. 408.

²⁸⁴ DIEDERIKS-VERSCHOOR / KOPAL, s. 17; MERAY, 1964, s. 138; HOBE / CHEN, s. 29.

²⁸⁵ OGUNBANWO, Ogunsula O., *International Law and Outer Space Activities*, Martinus Nijheff, Lahey, 1975, s. 57.

yörüngesi yükseldikçe bu sınır da yükselecektir. Bu sebeple Goedhuis'a göre, bir devlete yörünge tabanına dek uzanan bir egemenlik hakkı tanımak, uzayın serbestliği ilkesini zedeleyebilecektir²⁸⁶. International Law Association'ın 1966 yılında Helsinki'de düzenlemiş olduğu konferans sırasında sunduğu taslak kararnameye de “*havadaki egemenliğinin en alçak yörüнгеye kadar uzanmadığı*” şeklinde bir ibare eklenmek suretiyle bu yöndeki gittikçe güçlenen anlayışın kayıt altına alınması amaçlanmıştır²⁸⁷.

2.3.3. Karman İlk Yetki Çizgisi Teorisi / Hava Tepkisinin Sona Erdiği Yer Teorisi

Uzay hukukunun öncülerinden Andrew G. Haley, havacılık ve uzay mühendisi Theodore von Karman'ın farklı yüksekliklerdeki sürat gereksinimini belirlemek amacı taşıyan hesaplamalarını, hava – uzay sınırının belirlenmesine uyarlamıştır. Karman'ın hesaplamalarına göre havanın kaldırma kuvveti, hava yoğunluğunun azalmasına bağlı olarak, yükseklik arttıkça azalmaktadır. Haley'e göre, hava aracının havanın kaldırma kuvvetinden kurtulup yalnızca merkezkaç kuvvetine tabi olduğu yükseklik, sınır kabul edilmelidir.²⁸⁸ Haley bu sınıra “Karman İlk Yetki Çizgisi” adını vermiştir²⁸⁹. Uluslararası Havacılık Federasyonu, 1960 yılında almış olduğu bir kararla bir uçuşun uzay uçuşu sayılması için aracın yaklaşık 100 km yükselmiş olması gerektiğini kabul etmiş ve Haley de bu yüksekliğin Karman İlk Yetki Çizgisi ile uyumlu olduğunu söylemiştir²⁹⁰.

Karman İlk Yetki Çizgisi teorisinin ortaya atıldığı dönemde bir yandan da uçuş için hava tepkisinin sona erdiği yüksekliğin sınır kabul edilmesi gerektiğine ilişkin bir teori tartışılmaktaydı. Buna göre uzay, pervaneli ya da motorlu hava taşıtlarının havanın tepkisine bağlı olarak uçma imkânlarının ortadan kalktığı yükseklikte başlamalıdır²⁹¹. Ancak bu yükseklik, uçuş imkânlarının gelişmesine bağlı olarak değişiklik

²⁸⁶ GOEDHUIS, s. 30.

²⁸⁷ GOEDHUIS, s. 31.

²⁸⁸ HALEY, Andrew G., “Space Law and Metalaw – Jurisdiction Defined”, **Journal of Air Law and Commerce**, 24 (3), 1957, s. 297.

²⁸⁹ HALEY, Andrew G., “Space Age Presents Immediate Legal Problems”, **First Colloquium**, s. 8.

²⁹⁰ HALEY, Andrew G., “Survey of Legal Opinion on Extraterrestrial Jurisdiction”, **Third Colloquium**, s. 41; MERAY, 1964, s. 132 – 133.

²⁹¹ MERAY, 1964, s. 130.

gösterecektir²⁹². Örneğin John Cobb Cooper, 16 Aralık 1960 tarihli mektubunda normal bir hava aracının en yüksek limitinin yaklaşık 32 km olduğunu belirtmişken²⁹³ günümüzde teknolojik gelişmeler göz önünde bulundurularak havada kalmak için yörüngesel hızın üstüne çıkması gereken nokta, havanın en yüksek limiti olarak kabul edilmektedir²⁹⁴.

Hava araçlarının uçabilmek için yörüngesel hızın üstüne çıkması gereken bu yükseklik de Karman İlk Yetki Çizgisi'ne dayanmakta ve dolayısıyla Karman Çizgisi ile paralel biçimde yaklaşık 100 km olarak belirtilmektedir²⁹⁵. Teknolojik gelişmeler sayesinde günümüzde bu iki teori, birbiriyle eşanlı olarak kullanılmaktadır²⁹⁶. Bu teorilere göre belirlenmiş olan 100 km yüksekliğin ise hava ile uzay arasındaki sınırı oluşturduğu genel olarak kabul edilmektedir²⁹⁷. 28 Mart 1979 tarihinde yapılan COPUOS Hukuk Alt Komitesi toplantısında SSCB, hava ile uzay sınırının 100 – 110 km'ye çizilmesine ilişkin bir öneride bulunmuştur²⁹⁸. Günümüzde bu sınır, Avustralya ve Kazakistan gibi bazı devletlerin iç hukukunca da kabul görmektedir²⁹⁹.

2.3.4. Bogota Deklarasyonu

Görüldüğü gibi hava ile uzay sınırını belirleme amacı taşıyan teorilerin tamamı, bu sınırı oldukça alçak bir yükseklikte belirleme eğilimindedirler. Ancak 3 Aralık 1976 tarihinde

²⁹² NEGER, Thomas / WALTER, Edith, "Space Law – An Independent Branch of the Legal System", **Outer Space in Society, Politics and Law** (Ed. BRÜNNER, Christian / SOUCEK, Alexander), Springer Wien New York, Almanya, 2011, s. 240.

²⁹³ COOPER, John Cobb, "International Control of Outer Space (Additional Remarks)/ Die Internationale Kontrolle des Weltraums (Ergänzende Bemerkungen)", **Zeitschrift für Luft und Weltraumrecht – German Journal of Air and Space Law**, 10 (2), 1961, s. 104 – 105.

²⁹⁴ LIU, Hao / TRONCHETTI, Fabio, "Regulating Near-Space Activities: Using the Decedent of the Exclusive Economic Zone as a Model?", **Ocean Development and International Law**, 50 (2,3), 2019, s. 94.

²⁹⁵ VON DER DUNK, 2015, s. 65; TRONCHETTI, 2013, s. 89.

²⁹⁶ TRONCHETTI, 2013, s. 89.

²⁹⁷ BAL, 2019, s. 255; SUNDAHL, s. 54; LEIB, s. 5; VON DER DUNK, 2015, s. 69 – 70; TRONCHETTI, 2013, s. 8. Bal da bir uluslararası antlaşmasıyla 100 km yükseklikte kesin bir sınırın belirlenmesinin uygun olacağı görüşündedir. Bkz. BAL, 2013, s. 1483; BAL, 2019, s. 255.

²⁹⁸ SLOUP, George Paul, "Outer Space Delimitation Proposals: Enlightened Jurisprudence or Celestial Breakdown – Some Implications for Private Enterprise", **Houston Journal of International Law**, 2 (1), 1979, s. 88.

²⁹⁹ ABEYRATNE, s. 3; LIU / TRONCHETTI, s. 94; VON DER DUNK, 2015, s. 69 – 70.

yapılmış bir deklarasyon ile hem sınırı ortalama 100 – 160 km yükseklikte belirlemiş olan teorilerin hem de Dış Uzay Antlaşması'nın 2. maddesinde belirtilmiş olan milli iktisaba konu olmama ilkesinin karşısında duran yeni bir görüş ortaya atılmıştır. Zira sekiz ekvatorial devletin³⁰⁰ katılmış olduğu Bogota Deklarasyonu ile bu devletler, ekvatorun yaklaşık 35.786 km uzaklıkta³⁰¹ bulunan jeostatik yörüngenin milli iktisaba konu olacağını iddia etmektedirler. Temel gerekçe olarak ise jeostatik yörüngenin devletin ülkesiyle bir bütün oluşturmasını ve Dış Uzay Antlaşması'nın uzayın nerede başladığına ilişkin belli bir sınır çizmemiş olmasını göstermektedirler.³⁰²

Bogota Deklarasyonu ile devletler, kendi ülkelerinin üstüne denk gelen bölgesinde jeostatik yörünge üzerinde egemenlik iddiasında bulunmuşlardır³⁰³. Jeostatik yörünge, Dünya ile aynı yönde ve aynı sürede dönmektedir³⁰⁴. Buna istinaden Bogota Deklarasyonu'nda jeostatik yörüngenin varlığının tamamen Dünya'nın yerçekimi gücüne bağlı olmasından dolayı uzayın bir parçası sayılamayacağı ileri sürülmüştür³⁰⁵. Bu sebeple devletlerin jeostatik yörünge üzerinde egemenlik hakları mevcut olacaktır. Ancak jeostatik yörüngenin yapay uyduların konumlanabileceği birçok yerden yalnızca biri olması ve uyduların burada konumlanmalarının yalnızca Dünya'nın yerçekimi gücüne değil, kalkışın itme gücü ve Ay ile Güneş gibi başka faktörlere de bağlı olması sebebiyle ekvator devletlerinin bu iddiası yerinde değildir³⁰⁶. Ayrıca bu tür faktörler uydunun

³⁰⁰ Bu devletler; Kolombiya, Brezilya, Kongo, Ekvador, Endonezya, Kenya, Uganda ve Zaire'dir.

³⁰¹ ESA - Types of Orbits, https://www.esa.int/Enabling_Support/Space_Transportation/Types_of_orbits#GEO (Erişim Tarihi: 09.04.2021).

³⁰² "The Bogota Declaration", *Journal of Space Law*, 6 (2), 1978, s. 194 – 195.

³⁰³ GOEDHUIS, D., "Influence of the Conquest of Outer Space on National Sovereignty: Some Observations", *Journal of Space Law*, 6 (1), 1978, s. 38; SITTENFELD, Linda R., "The Evolution of a New and Viable Concept of Sovereignty for Outer Space", *Fordham International Law Journal*, 4 (1), 1980, 207; SMITH, Milton L., "The Role of the ITU in the Development of Space Law", *Annals of Air and Space Law*, 17, 1992, s. 169.

³⁰⁴ GORBIEL, Andrej, "The Legal Status of Geostationary Orbit: Some Remarks", *Journal of Space Law*, 6 (2), 1978, s. 171.

³⁰⁵ "The Bogota Declaration", s. 193.

³⁰⁶ GORBIEL, s. 176.

zaman içerisinde yörüngedeki arzu edilen konumundan kaymasına da sebep olabilmektedir³⁰⁷.

Jeostatik yörünge'nin sınırlı bir doğal kaynak olması da Bogota Deklarasyonu'nda onun devlet egemenliğine tabi olmasını gerektiren bir diğer neden olarak sıralanmaktadır. Jeostatik yörünge için "sınırlı doğal kaynak" tanımı, Uluslararası Telekomünikasyon Birliği'nin 1973 yılındaki Konvansiyonu sırasında yapılmıştır. Bu tanıma göre jeostatik yörünge, bir maddi kaynak olmaktan ziyade mekânsal bir kaynaktır ve sınırlılığı da ancak belli sayıda uyduyu yörüngesinde barındırabilmesinden kaynaklanmaktadır³⁰⁸. Ekvator devletlerine göre bu sınırlılık, egemenliğin var olması için bir sebeptir. Goedhuis'a göre ise asıl önemli olan jeostatik yörünge'nin doğal bir kaynak olup olmaması değil, uzayda yer alıp almamasıdır zira bu yörünge ile diğer herhangi bir yörünge arasında hiçbir fark bulunmamaktadır³⁰⁹.

SSCB delegesi Maiorski'nin Hukuk Alt Komitesi'nin 1977 yılındaki 16. Oturumu'nda yapmış olduğu, ekvator devletlerinin argümanlarının fazlasıyla üstünlüğü ve genel nitelikte olmasına ilişkin açıklama da diğer devletlerin Deklarasyon'a bakış açılarını özetler niteliktedir. Buna göre Deklarasyon, sebep olabileceği sorunlar ve konunun hukuki yönleri detaylıca incelenmeden hazırlanmıştır.³¹⁰ Uzayın belli herhangi bir sınırı bulunmasa dahi jeostatik yörünge'nin uzay sınırları içerisinde olduğu açıktır³¹¹. Böyle bir yükseklikte egemenlik iddiasında bulunmak, Dış Uzay Antlaşması'nın 1. maddesinde sözü edilen uzayın özgürce araştırılması ve kullanımı ilkesine de ters düşmektedir ve daha alçak yüksekliklerde bu ilke uygulanabiliyorken jeostatik yörüngede uygulanamaz sayılabilmesi de akla yatkın bir durum olmayacaktır³¹². Bu sebeple kolaylıkla iddialarının aksi ispatlanabilen Bogota Deklarasyonu fazla destek toplayamamış ve diğer devletler

³⁰⁷ "The Geostationary Orbit: Legal, Technical and Political Issues Surrounding Its Use in World Telecommunications", **Case Western Reserve Journal of International Law**, 16 (2), 1984, s. 226.

³⁰⁸ ROWBO, Barbara J., "Air Space – Outer Space – The Geostationary Orbit and the Need for a Precise Definition of Outer Space", **New York Law School Journal of International and Comparative Law**, 4 (1), 1982, s. 122.

³⁰⁹ GOEDHUIS, 1978, s. 39.

³¹⁰ GORBIEL, s. 175.

³¹¹ SLOUP, s. 96.

³¹² SITTENFELD, s. 209.

tarafından temelde teknolojik açıdan gelişmiş devletlere karşı yapılmış politik bir hareket olarak görülmüştür³¹³. Fakat fazla destek görmemiş olsa dahi hava – uzay sınırının belirlenmemiş olmasının ortaya çıkarabileceği sorunlara bir örnek niteliğinde olması sebebiyle önem arz etmektedir³¹⁴.

---

³¹³ SMITH, s. 169; SITTENFELD, s. 209

³¹⁴ BRIDGE, Robert L., “International Law and Military Activities in Outer Space”, **Akron Law Review**, 13 (4), 1980, s. 652.

3. BÖLÜM: TEKNOLOJİK GELİŞMELER VE HUKUKİ BOYUTLARI

3.1. GENEL OLARAK

Uzay hukukunun ve uzay faaliyetlerinin ilk ortaya çıktığı dönemde uzay aktörlerinin yalnızca devletler olacağı varsayılmaktaydı ve o dönemde, bu imkâna sahip yalnızca iki devlet öne çıkmaktaydı³¹⁵. Ancak zaman içerisinde uzay faaliyetlerine katılan devletlerin artmasının yanı sıra, özellikle 1990'lardan itibaren yeni uzay aktörleri olarak özel şirketlerin de ortaya çıkışı bu durumun değişmesine sebep olmuştur³¹⁶. Özel şirketlerin katılmasıyla ABD'nin uzay politikası da bunların desteklenmesine odaklanmış ve bu destekle birlikte uzay faaliyetlerinin kapsamı da uzayın keşfinin yanında uzay turizmi ve uzay kaynaklarının kullanımı gibi geleceğe yönelik planları da içine alacak şekilde genişlemiştir³¹⁷.

Özel şirketlerin uzay faaliyetlerine katılıp katılamayacağı meselesi daha öncesine dayanmaktadır. Henüz 1967 Dış Uzay Antlaşması görüşülmeye dahi başlanmadan önce gündeme gelmiş olan bu konu, ilk olarak 1962 yılında SSCB tarafından bir Hukuk Alt Komitesi toplantısında dile getirilmiş ve SSCB bu toplantıda, uzayın araştırılması ve kullanımının yalnızca devletlere bırakılmasına yönelik bir ilke teklifinde bulunmuştur. Bu teklifin gerekçesi, SSCB'nin özel şirketlerin uzay faaliyetlerine katılması halinde kapitalist rekabetin uluslararası işbirliğinin önüne geçeceği şeklindeki görüşüdür. Ancak SSCB'nin bu teklifine, başta ABD olmak üzere bazı devletler karşı çıkmıştır. ABD, devletlerin uzay faaliyetlerini nasıl yürüteceklerinin kendilerinin karar vereceği bir konu olduğunu ve ister tamamen özel ister karma nitelikte olsunlar, şirketlerin de devletlerin yanı sıra uzay faaliyetlerine katılabileceklerini söylemiştir. Diğer devletler de bunun

---

³¹⁵ JAKHU / BUZDUGAN, s. 215.

³¹⁶ LEIB, s. 2; JAKHU / BUZDUGAN, s. 215.

³¹⁷ PERSHING, s. 150; LEIB, s. 2 – 3.

devletlerin içişlerine karışmak olduğunu belirterek SSCB'nin bu önerisine karşıtlıklarını dile getirmişlerdir.³¹⁸

1962 (XVIII) sayılı karara özel şirketlerin uzay faaliyetlerine ilişkin bir madde eklenmemiş ve bu mesele görünüşe göre o dönem fazla önemsenmemiştir³¹⁹. Ancak ilerleyen yıllarda uzay aktörlerinin çoğalması ve bunlara özel şirketlerin de dâhil olmasıyla birlikte konu tekrar gündeme gelmiştir. Bununla birlikte, teknolojik gelişmelerin de etkisiyle başa milli iktisaba konu olmama ilkesi olmak üzere, uzay hukukunun ilkelerinin gözden geçirilmesi gerektiği de tartışılmaya başlanmıştır³²⁰. Özellikle Mars One ve SpaceX gibi özel şirketlerin Mars kolonisi kurmaya ilişkin projeleri ve NASA'nın da Ay'da ve Mars'ta uzun süreli yerleşimi gerçekleştirmeyi hedefleyen Artemis Projesi bu noktada dikkat çekmektedir³²¹. Bu bölümde öncelikle sözü geçen projeler açıklanacaktır. Daha sonra bu projelerin şu anki hukuki sistemle ne kadar örtüşükleri ve bunların sorunsuzca ilerleyebilmesi adına hükümlerin bir değişikliğe ihtiyacı olup olmadığı ve varsa bunların ne gibi değişiklikler olacağı incelenecektir.

3.2. UZAYDA YAŞAM PROJELERİ

Uzun zamandır Dünya'nın artık üzerinde yaşanılmaz bir hale gelmesi ihtimalinin gündeme geldiği hemen her ortamda, Mars'a yerleşim konusu bir "B Planı" olarak tartışılmaktadır³²². Ancak bu planın gerçekçiliği, yani Mars'a yerleşimin makul olup olmadığı da aynı zamanda bir başka tartışmanın konusunu oluşturmaktadır. Bill Nye, Mars'a yerleşimin makul olmadığını zira Mars'ın soğuk, havasız ve yiyecek ile sudan arı

³¹⁸ MERAY, 1964, s. 288 – 290.

³¹⁹ MERAY, 1964, s. 290.

³²⁰ ERLANK, Wian, "Rethinking Terra Nullius and Property Law in Space", **Potchefstroom Electronic Law Journal**, 18 (7), 2015, s. 2507.

³²¹ Roadmap, <https://www.mars-one.com/mission/roadmap> (Erişim Tarihi: 02.05.2021); Mars & Beyond, <https://www.spacex.com/human-spaceflight/mars/> (Erişim Tarihi: 02.05.2021); NASA Artemis, <https://www.nasa.gov/specials/artemis/> (Erişim Tarihi: 02.05.2021).

³²² PAPADOPOULOS, Loukia, "Mission to Mars: Four Projects Heading to the Red Planet in 2020 and Beyond", <https://interestingengineering.com/missions-to-mars-four-projects-heading-to-the-red-planet-in-2020-and-beyond> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

olduğunu belirtmiştir³²³. Buna karşılık olarak birtakım bilim adamları, Mars'ta bilim-kurgu yazarlarının sıklıkla eserlerine dâhil etmiş oldukları “Dünyalaştırma” işleminin uygulanarak yaşanabilir bir ortam hazırlanması fikrini ileri sürmüşlerdir³²⁴.

Dünyalaştırma, en basit tanımıyla yaşama uygun olmayan koşullara sahip (örneğin çok soğuk yahut çok sıcak) gezegenlerin koşullarının insan yaşamına uygun biçime getirilmesi işlemidir³²⁵. Mars gibi atmosferi yok sayılabilecek ve soğuk bir gezegende bunun ilk aşaması, atmosferin oluşturulması ve gezegenin yüzey sıcaklığının artırılması şeklinde olmalıdır³²⁶. NASA'nın *Curiosity* adlı insansız uzay aracının 2015 yılında yapmış olduğu keşif neticesinde, önceki bulgular sonucu ortaya atılmış olan ve bundan yaklaşık 3 – 4 milyar yıl önce Mars'ın yüzeyinin göllerle ve nehirlerle kaplı olduğu fikri teyit edilmiştir³²⁷. Ancak Mars'ın bu suyla kaplı durumu muhtemelen uzun sürmemiş, manyetik alanının bozulması sonucu Mars'ı etkisi altına alan güneş rüzgârları sebebiyle gezegen, atmosferini ve yüzey sularını yitirmiştir³²⁸. Bilim adamları, Mars'ın daha önce bir atmosfere sahip olması sebebiyle orada Dünyalaştırma işleminin yapılabilir olduğunu

---

³²³ TODD, Sarah, “Bill Nye Says It Wouldn't be Fun to Live on Mars and He is Absolutely Right”, <https://qz.com/1470080/elon-musk-should-listen-to-bill-nye-and-give-up-on-colonizing-mars/> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³²⁴ “Mars Terraforming Not Possible Using Present-Day Technology”, <https://www.nasa.gov/press-release/goddard/2018/mars-terraforming> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³²⁵ WILLIAMS, Matt, “The Definitive Guide to Terraforming”, <https://www.universetoday.com/127311/guide-to-terraforming/> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³²⁶ WILLIAMS, Matt, “The Future of Space Colonization – Terraforming or Space Habitats?”, <https://phys.org/news/2017-03-future-space-colonization-terraforming-habitats.html> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³²⁷ “NASA's Curiosity Rover Team Confirms Ancient Lakes on Mars”, <https://mars.nasa.gov/news/1865/nasas-curiosity-rover-team-confirms-ancient-lakes-on-mars/> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³²⁸ “Can We Make Mars Earth-like Through Terraforming?”, <https://www.planetary.org/articles/can-we-make-mars-earth-like-through-terraforming> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

ileri sürmektedirler³²⁹. Ancak NASA'nın son araştırmalarına göre günümüz teknolojisi bu işlemin yapılabilmesi için yeterli değildir³³⁰.

Atmosfer oluşturulması ve gezegenin ısıtılması için Mars'ta bulunan karbondioksitin yoğunlaştırılması gereklidir ancak Mars'ta bunu yapmamıza imkân sağlayacak miktarda karbondioksit bulunmadığı anlaşılmıştır³³¹. Mars atmosferinin yoğunluğu hâlihazırda Dünya atmosferinin % 0,6'sı kadardır, yani Mars oldukça ince bir atmosfere sahiptir³³². Ayrıca Mars'ın yüzey sıcaklığı da ortalama -60°C 'dir. Bir başka deyişle suyun yüzeyde sıvı halde durmasına imkân yoktur³³³. Mars atmosferinin yoğunlaştırılması ve yüzeyde sıvı halde suyun bulunmasına imkân sağlanması için "sera gazları" diye adlandırılan ve ısıyı hapsedme özelliğine sahip olan birtakım gazların Mars'taki yoğunluğunun artırılması önerilmiştir. Ancak sera gazlarından yalnızca karbondioksit ve su buharının Mars'ta bulunabilir olmaları, bunların da yeterli miktarda olmaması sebebiyle bu önerinin uygulanabilirliğinin olmadığı belirtilmiştir.³³⁴ Şu an Mars'ın yüzeyinde kullanılabilir halde bulunan karbondioksit miktarının atmosfer yoğunluğunu ancak üç katına çıkarabilecek yeterlilikte olduğu ve bunun da yaşanabilir seviyenin yalnızca % 2'si oranına denk geldiği belirtilmektedir³³⁵. Buna rağmen Mars'ın Dünyalaştırılması

---

³²⁹ WILLIAMS, "The Future of Space Colonization", <https://phys.org/news/2017-03-future-space-colonization-terraforming-habitats.html> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³³⁰ "Mars Terraforming Not Possible Using Present-Day Technology", <https://www.nasa.gov/press-release/goddard/2018/mars-terraforming> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³³¹ "Mars Terraforming is not Possible Using Present-day Technology", <https://www.nasa.gov/press-release/goddard/2018/mars-terraforming> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³³² "Can We Make Mars Earth-like Through Terraforming?", <https://www.planetary.org/articles/can-we-make-mars-earth-like-through-terraforming> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³³³ WILLIAMS, "The Future of Space Colonization", <https://phys.org/news/2017-03-future-space-colonization-terraforming-habitats.html> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³³⁴ "Mars Terraforming is not Possible Using Present-day Technology", <https://www.nasa.gov/press-release/goddard/2018/mars-terraforming> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³³⁵ RICE, Doyle, "NASA Says We Can't Terraform Mars. Elon Musk Disagrees.", <https://www.usatoday.com/story/tech/science/2018/08/01/mars-terraform-nasa-elon-musk/878404002/> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

işleminin mümkün olduğunu savunanlar mevcuttur³³⁶. Buna yönelik planlara aşağıda değinilecektir.

Mars'ta atmosfer oluşturmayı içersin yahut içermesin, pek çok özel şirketin ve uzay ajansının Mars'a yerleşmeye yönelik projesi vardır³³⁷. Aşağıda bunlara örnek olarak Mars One ve SpaceX şirketlerinin projeleri ile NASA'nın pek çok diğer uzay ajansı ile ortak yürütmeyi amaçladığı çok aşamalı Artemis programı incelenecektir. Daha sonra bu projelerin günümüz uzay hukuku düzeniyle uyumları irdelenecektir.

3.2.1. Mars One Projesi

2011 yılında kurulan ancak 2019 yılında iflasını açıklayan³³⁸ Hollandalı girişimin amacı, insanların Mars'a daimî yerleşimini sağlamaktı. Mars One, insanlı uçuşların öncesinde birden fazla insansız uçuş gerçekleştirerek Mars'ı insan yaşamına uygun hale getirmeyi amaçlamaktaydı. Mars One astronotları, Mars'a yerleşmek amaçlı gidecekleri için bu projede dönüş uçuşu planlanmamıştı.³³⁹ İflas etmiş olmasına rağmen tek yönlü bir uçuş planlamış olması sebebiyle Mars'a insanlı uçuş projeleri arasında Mars One, önemli bir yere sahiptir.

2013'te Mars'a gönderilmek üzere astronotların seçilmesinin yanında, teknolojik denemelerin ve antrenmanların yapılabilmesi amacıyla Dünya üzerinde Mars benzeri bir habitatın kurulumu planlanmıştır³⁴⁰. İnsanlı ilk görevi 2031 yılına planlayan Mars One girişimi, bunun öncesinde Mars habitatını araştırmak ve en iyi yerleşim bölgesini planlamak için pek çok insansız görev yapılmasını planlamaktaydı³⁴¹. Bunlardan en

³³⁶ “Can We Make Mars Earth-like Through Terraforming?”, <https://www.planetary.org/articles/can-we-make-mars-earth-like-through-terraforming> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³³⁷ WILLIAMS, “The Definitive Guide to Terraforming”, <https://www.universetoday.com/127311/guide-to-terraforming/> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³³⁸ FOUST, Jeff, “Mars One Company Goes Bankrupt”, <https://spacenews.com/mars-one-company-goes-bankrupt/> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³³⁹ About Mars One, <https://www.mars-one.com/about-mars-one> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³⁴⁰ Roadmap -2013: Start Crew Selection, <https://www.mars-one.com/mission/roadmap> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³⁴¹ Roadmap – 2031: Departure Crew One, <https://www.mars-one.com/mission/roadmap> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

erkeni 2022 yılına planlanmış olan deneme göreviydi. Bu görev ile Mars'tan canlı yayın yapılması, Mars toprağından su çıkarılabileceğini teyit etmek amacıyla bir su elde etme deneyi gerçekleştirilmesi ve Mars'ta kullanılmaya en uygun güneş panelinin bulunabilmesi amacıyla birden fazla marka ve özellikte güneş panelinin denenmesi planlanmaktaydı³⁴². İnsanların kıvıll gezegene inişinden önce 2024 yılında Mars görüngesine bir iletişim uydusu yerleştirmek, 2026 yılında da yerleşim için en uygun bölgeyi bulmak ve o bölgeyi kargo görevlerine uygun hale getirecek bir yüzey aracı göndermek de planlar arasındaydı³⁴³. Son olarak da 2029 yılında astronotların yaşam ünitelerini içeren kargo görevi gerçekleştirilecek ve yüzey araçlarının gönderilen yaşam, yaşam destek ve ikmal ünitelerini hazırlamasının ardından ilk astronot ekibinin uçuşu yapılacaktı³⁴⁴. Mars One projesiyle aralıklarla küçük ekipler Mars'a gönderilerek zamanla orada bir koloni oluşturulması planlanmaktaydı³⁴⁵. Ancak Mars One'ın 2019 yılında iflasını açıklaması sebebiyle bu planlar hayata geçirilememiştir³⁴⁶.

3.2.2. SpaceX Mars Projesi

2002 yılında Elon Musk tarafından kurulan SpaceX şirketinin amacı, kurucusunun insanlığı çok gezegenli hale getirme hayalini gerçekleştirmek ve böylece Dünya üzerinde herhangi bir sebepten dolayı insan ırkının sona ermesi halinde, Mars'ta yahut başka bir gezegende insanlığın varlığını sürdürebilmesini sağlamaktır³⁴⁷. Bunu gerçekleştirmek amacıyla SpaceX, önümüzdeki 50 ila 100 yıl arasında Mars'a bir milyon kişi yerleştirmeyi ve Mars üzerinde kendi kendine yetebilir bir şehir kurmayı

³⁴² Roadmap, 2022: Demo Mission, <https://www.mars-one.com/mission/roadmap> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³⁴³ Roadmap, 2024: ComSat Mission / 2026: Rover & ComSat Mission, <https://www.mars-one.com/mission/roadmap> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³⁴⁴ Roadmap, 2029: Cargo Missions, <https://www.mars-one.com/mission/roadmap> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³⁴⁵ WALL, Mike, "Mission to Mars: Here are All of the Red Planet Plans in the Works", <https://www.space.com/34365-mars-missions-by-nasa-spacex-and-more.html> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³⁴⁶ FOUST, "Mars One Company Goes Bankrupt", <https://spacenews.com/mars-one-company-goes-bankrupt/> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³⁴⁷ WALL, Mike, "Now is the Time to Colonize Mars, Elon Musk Says", <https://www.space.com/31388-elon-musk-colonize-mars-now.html> (16.05.2021).

planlamaktadır³⁴⁸. Bunu gerçekleştirebilmek için 100 kişi kapasiteli ve birden fazla kez kullanılabilir bir uzay aracının tasarlanması da planları arasındadır³⁴⁹.

Elon Musk, insanlığın çok gezegenli bir tür olabilmesi için Ay'a gitmenin yeterli olmayacağını, Mars'a yerleşimin gerekli olduğunu iddia etmektedir. Zira Ay yerleşim için yeterli değildir – bir gezegene kıyasla fazlasıyla küçüktür, kaynak bakımından yetersizdir ve bir atmosfere sahip değildir. Buna karşılık Mars ise Venüs ve dış gezegenlerin uyduları gibi diğer seçeneklere kıyasla insan yaşamına uyarlamaya daha elverişli şartlara sahiptir.³⁵⁰ Mars'ın Güneş'e uzaklığının Dünya'nın uzaklığının 1,5 katı olması, günlerinin 24 saat 37 dakika sürmesi ve atmosferinin karbondioksit, nitrojen ve argon gibi yoğunlaştırılması halinde canlı yaşamını destekleyebilecek gazlardan oluşması gibi sebepler, Mars'ın insan yerleşimine uygun görülmesini sağlamaktadır³⁵¹.

SpaceX'in Mars'a yerleşim planlarının ilk basamağını 2023 yılında gerçekleştirilmesi planlanan Ay çevresinde insanlı uçuş oluşturmaktadır³⁵². Ay çevresine yapılacak olan bu ilk ticari uçuşun tarihi dışında SpaceX, Mars projesine ilişkin belirli bir zaman çizelgesi duyurmamıştır³⁵³. Ancak Mars'a “*Mars Base Alpha*” adlı ilk karargâhın 2028'e kadar kurulabileceği söylenmektedir³⁵⁴. Aynı zamanda 2026 yılına kadar Mars'a insan

---

³⁴⁸ MUSK, s. 50.

³⁴⁹ WALL, Mike, “Starship and Super Heavy: SpaceX's Mars-Colonizing Transportation System”, <https://www.space.com/spacex-starship-super-heavy.html> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³⁵⁰ MUSK, s. 46.

³⁵¹ Mars & Beyond, <https://www.spacex.com/human-spaceflight/mars/index.html> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³⁵² LEWIN, Sarah, “#dearMoon: SpaceX's First Passenger Flight Around the Moon Will Be an Epic Art Project”, <https://www.space.com/41857-dearMoon-spacex-epic-lunar-art-project.html> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³⁵³ WEITERING, Hanneke, “How SpaceX's Starship Will Help Establish a Mars Base”, <https://www.space.com/spacex-starship-mars-transportation-plans.html> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³⁵⁴ WALL, Mike, “A Base on Mars? It Could Happen by 2028, Elon Musk Says”, <https://www.space.com/41935-mars-base-alpha-2028-elon-musk.html> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

yollanmasının mümkün olduğu³⁵⁵, hatta her şey yolunda giderse bunun 2024'te de mümkün olabileceği açıklanmıştır³⁵⁶.

SpaceX'in Mars görevleri başlarda mürettebatsız kargo görevleri şeklinde olacaktır. Bu görevlerle Mars'a ayak basacak ilk astronotların oraya yerleşmek için ihtiyaç duyacakları yaşam destek üniteleri, güç jeneratörleri gibi sistemler yüzeye indirilecektir. Bu görevle aynı zamanda çift yönlü uçuş için gerekli dolumu gerçekleştirebilmek amacıyla Mars'ta yakıtı dönüştürülecek yeterli miktarda suyun ve karbondioksitin varlığının da kontrol edilmesi planlanmaktadır. Bu görevlerden sonra iki mürettebatlı görev ve eşzamanlı olarak iki kargo görevi daha gerçekleştirilecektir.³⁵⁷

SpaceX'in 1 milyon nüfuslu şehrinin nasıl kurulacağı da belli bir plana bağlı değildir. Mars'a yerleşen insanların artmasıyla birlikte zaman içerisinde doğal olarak bir şehir oluşacaktır³⁵⁸. İnsanların Mars'ta nasıl bir ortamda yaşayacaklarına dair planlar ise biraz daha belirgindir. Elon Musk daha önce, Mars'ta yaşama uygun bir atmosfer oluşturabilmek amacıyla Mars'ın kutuplarında nükleer silahlar patlatılması yoluyla buralarda saklı olan sera gazlarının serbest bırakılmasını önermiştir³⁵⁹. Sonrasında bu planından vazgeçerek Mars'a yerleşecek ilk insanların orada bir atmosfer oluşmadan ve

---

³⁵⁵ SHEETZ, Michael, "Elon Musk: 'Highly Confident' SpaceX Will Land Humans on Mars by 2026", <https://www.cnbc.com/2020/12/01/elon-musk-highly-confident-spacex-will-land-humans-on-mars-by-2026.html> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³⁵⁶ WALL, Mike, "SpaceX's 1st Crewed Mars Mission Could Launch as early as 2024, Elon Musk Says", <https://www.space.com/spacex-launch-astronauts-mars-2024> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³⁵⁷ WEITERING, Hanneke, "How SpaceX's Starship Will Help Establish a Mars Base", <https://www.space.com/spacex-starship-mars-transportation-plans.html> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³⁵⁸ WALL, Mike, "Elon Musk is Still Thinking Big with SpaceX's Starship Mars-Colonizing Rocket. Really Big.", <https://www.space.com/elon-musk-starship-spacex-flights-mars-colony.html> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³⁵⁹ RICE, Doyle, "NASA Says We Can't Terraform Mars. Elon Musk Disagrees.", <https://www.usatoday.com/story/tech/science/2018/08/01/mars-terraform-nasa-elon-musk/878404002/> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

Mars şehri kendine yetebilir hale gelmeden önce uzunca bir süre cam bir kubbe içerisinde yaşamaları gerekeceğini belirtmiştir³⁶⁰.

SpaceX'in Mars projesi, Mars One projesinin aksine tek yönlü olarak planlanmamıştır. Çok kullanımlı *Starship* roketine Mars yüzeyinde yeniden yakıt sağlanması suretiyle Mars'tan da kalkışlar planlanmakta ve dileyenlerin tekrar Dünya'ya dönmeye imkân sağlanması planlanmaktadır³⁶¹. Bununla birlikte, Mars'a yerleşen insanların "özgür ve Dünya üzerindeki hiçbir devletin yasasına tabi olmayan bir gezegene incekleri", SpaceX'in *Starship* uygulamasının kullanım koşulları arasında yer almakta ve oluşacak Mars şehrinin insanların kendi kanunlarını oluşturacaklarını ima etmektedir³⁶².

3.2.3. NASA Artemis ve Mars Programı

NASA'nın Artemis I, II, III adlı üç aşamadan ve bunlar öncesine planlanan erken dönem görevlerden meydana gelen projesi, yukarıda bahsedilmiş olan özel girişimlerin aksine planının temelini Ay'a geri dönüş üzerine kurmuştur. Ay'da uzun dönemde sürdürülebilir görevler yapabilmek amacının gerçekleştirilmesinin ardından, bu tecrübeye dayanılarak Mars'a iniş yapılması planlanmaktadır.³⁶³

Artemis'in erken dönem görevleriyle insanlı Ay uçuşları için tasarlanan uzaya fırlatış ve insanlı iniş sistemleri ile Orion uzay aracı gibi mekanikler tamamlanacak ve 2024 yılında Orion uzay aracıyla Ay yüzeyine iniş görevi gerçekleştirilecektir. Artemis planının en

³⁶⁰ CHILDERS, Tim, "Elon Musk Says We Need to Live in Glass Domes Before We Can Terraform Mars", <https://www.popularmechanics.com/space/moon-mars/a34738932/elon-musk-glass-domes-terraforming-mars/> (Erişim Tarihi: 16.05.2021); D'AGOSTINO, Ryan, "Elon Musk: The Popular Mechanics Interview", <https://www.popularmechanics.com/space/moon-mars/a26513651/elon-musk-interview-spacex-mars/> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³⁶¹ WALL, Mike, "Elon Musk Unveils Interplanetary Spaceship to Colonize Mars", <https://www.space.com/34210-elon-musk-unveils-spacex-mars-colony-ship.html> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³⁶² DELBERT, Caroline, "SpaceX Says There are No Laws on Mars, So Maybe Elon Musk Will Be President", <https://www.popularmechanics.com/space/moon-mars/a34525209/spacex-laws-mars-elon-musk-starlink-app/> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³⁶³ Artemis Plan: NASA's Lunar Exploration Program Overview, Eylül 2020, s. 10, https://www.nasa.gov/sites/default/files/atoms/files/artemis_plan-20200921.pdf (Erişim Tarihi: 10.05.2021).

önemli parçalarından biri olan, güç ve sevk elementi ile yaşam üniteleri ve lojistik mevkiini içeren “*The Gateway (Geçit)*” de bu görevlerle Ay yörüngesine yerleştirilecektir. Daha sonraki görevler ise diğer uzay ajanslarının da katkılarıyla uygulamaya konulacaktır.³⁶⁴

Artemis I ile “*Space Launch System (Uzay Kalkış Sistemi – SLS)*” ve Orion uzay aracının performanslarının test edilmesi amacıyla insansız uçuş gerçekleştirilecektir³⁶⁵. Bunun ardından, Artemis II ile yörüngeye insanlı uçuş gerçekleştirilerek önceki görevlerle yörüngeye yerleştirilmiş olan “*Power and Propulsion Element (Güç ve İtiş Elementi – PPE)*” ve “*Habitation and Logistics Outpost (Yaşam Alanı ve Lojistik Karargâhı – HALO)*” sistemlerinin telekomünikasyon ve navigasyon testleri yapılacaktır³⁶⁶. Ay yüzeyine insanlı iniş ise Artemis III kapsamında olacaktır. Artemis III’te dört astronot, “*Human Landing System (İnsanlı İniş Sistemi – HLS)*” kullanılarak Ay yüzeyine inecek ve bir hafta sürecek yüzey görevleri gerçekleştirecektir³⁶⁷. Bu yüzey görevleriyle Ay yüzeyinde güneş ışığına erişim, Dünya ile iletişimin kesintisizliği ve su buzu gibi kaynakların varlığı test edilecek ve Dünya’ya götürülmek üzere taş örnekleri toplanacaktır³⁶⁸.

Artemis Planı’nın amaçları NASA tarafından gezegen kaynaklı süreçleri ve uçuş döngülerini anlamak, Dünya – Ay sisteminin etki tarihini yorumlamak, evreni farklı bir açıdan gözlemlemek, Ay ortamında bilimsel deneyler gerçekleştirmek ve uzay keşiflerinin insanlar üzerindeki risklerini araştırıp azaltmak olarak açıklanmıştır³⁶⁹. Artemis Planı ile elde edilen bu bilgilerle bir insanlı Mars görevine hazırlanması

³⁶⁴ Artemis Plan, s. 10, https://www.nasa.gov/sites/default/files/atoms/files/artemis_plan-20200921.pdf (Erişim Tarihi: 10.05.2021).

³⁶⁵ Artemis Plan, s. 15.

³⁶⁶ Artemis Plan, s. 18 – 19.

³⁶⁷ Artemis Plan, s. 20, 22 – 23.

³⁶⁸ Artemis Plan, S. 22 – 23.

³⁶⁹ Artemis Plan, s. 33.

planlanmaktadır³⁷⁰. Ayrıca Artemis III ile ilk kez kullanılacak olan Geçit sisteminin ileriki Mars görevlerinin işleyişini de belirleyeceği düşünülmektedir³⁷¹.

NASA'nın hâlihazırda yürütmekte olduğu Mars keşif programının temel amaçları dört madde halinde şu şekilde sıralanmıştır: 1. Yaşam, 2. İklim, 3. Jeoloji, 4. İnsanlar³⁷². İnsansız yüzey araçları ile yürütülmekte olan Mars Keşif Programı'nın şu anki amacı Mars'ın iç katmanlarının sıcaklığını belirlemek, Mars'ta sismik faaliyetlerin varlığını doğrulamak ve Mars'ta yaşam olup olmadığını açığa çıkarmaktır³⁷³. Bu görevlerle ve Artemis Planı'nın sonuçlarıyla birlikte Mars'a yapılacak insanlı görevler şekillendirilecektir³⁷⁴. Ayrıca NASA'nın Mars'a ilişkin hedeflerinin sonucusu, Mars'ta sürdürülebilir insan varlığının kabul edilebilir risk, performans ve ücretle sağlanabilmesi olarak belirlenmiştir³⁷⁵.

3.3. MARS PROJELERİNİN YÜRÜRLÜKTEKİ HUKUK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

NASA'nın Artemis ve Mars planları ayrı tutulmak üzere, sözü geçen projelerin en temel ortak noktasının Mars üzerinde insanlığın tıpkı Dünya'da olduğu gibi daimî ve başka gezegenden sürekli erzak taşınmasını gerektirmeyecek şekilde kendine yetebilir bir yerleşim kurmasını sağlamaktır. NASA'nın ise projeleriyle asıl amaçladığının Ay ve Mars üzerinde, uzayın keşfedilmesi özgürlüğü doğrultusunda uzun süreli görevler gerçekleştirmek olduğu görülmektedir. Bu sebeple, bu projelerin günümüz hukukundaki yerini tartışabilmek için Mars One ve SpaceX projeleri ile NASA'nın planlarını ayrı ayrı değerlendirmek gerekmektedir.

³⁷⁰ Artemis Plan, s. 26.

³⁷¹ Artemis Plan, s. 20.

³⁷² The Red Planet, Science Goals, https://mars.nasa.gov/#red_planet/1 (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³⁷³ The Red Planet, Past Present Future Timeline – Present, https://mars.nasa.gov/#red_planet/5 (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³⁷⁴ The Red Planet, Past Present Future Timeline – Future, https://mars.nasa.gov/#red_planet/5 (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³⁷⁵ The Red Planet, Science Goals – Humans, https://mars.nasa.gov/#red_planet/1 (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

NASA'nın açıklamış olduğu ve yukarıda sözü edilmiş olan Artemis ve Mars planlarının amaçlarından yola çıkılarak bu planların her ikisinde de yer almakta olan uzun dönem konaklama sağlanmasının Ay'a ve Mars'a insanların daimî yerleşimini gerçekleştirmekten çok buralarda birkaç günden daha uzun süreli araştırmaların yapılabilmesini mümkün kılabilmek anlamına geldiği yorumunda bulunulması mümkündür. Bu görevlerin, Uluslararası Uzay İstasyonu'nda başarılı biçimde gerçekleştirilmekte olan ve aylar süren uzun dönem görevlerden edinilen bilgilerle ileriki dönemlerde gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir³⁷⁶. Buna karşın Mars One ve SpaceX projelerinde doğrudan Mars'ın kolonileştirilmesinden söz etmişlerdir.

Koloni, Türk Dil Kurumu'nun Güncel Türkçe Sözlüğü'ne göre “*göçmen topluluğu veya bu topluluğun yerleştiği yer*” anlamına gelmektedir³⁷⁷. Yani burada bölgenin yerlisi olmayan kişilerin o bölgeye yaşam kurmak amacıyla taşınması söz konusudur. Bu durumda Mars'ın kolonileştirilmesi, insanların Mars'a ömürleri boyunca kalmak için gitmeleri ve nesillerinin devamını da orada sağlamaları anlamını taşıyacaktır. Keza, yukarıda belirtildiği gibi, SpaceX Mars projesiyle insanlığı çok gezegenli bir ırka dönüştürmek istediğini dile getirmektedir³⁷⁸. Kolonileştirme teriminin tarihi arka planı sebebiyle olumsuz bir çağrışım yaptığını ve bunun yerine “yerleşim” sözcüğünün kullanılması gerektiğini savunanlar mevcuttur³⁷⁹. Ancak hangi sözcük olduğu fark etmeksizin bunun Mars'a, tabiri caizse insanlığın taşınmasını açıklamak amacıyla kullanılacağı aşikârdır. Böylesine bir plan da doğal olarak mevcut uzay hukukuna ve özellikle milli iktisaba konu olmama ilkesine uygunluğu sorununu gündeme getirecektir.

Milli iktisaba konu olmama ilkesini tartışmadan önce özel şirketlerin uzay faaliyetlerinin hukuka uygunluğunu incelemek gerekmektedir. Yukarıda özel şirketlerin uzay aktörü

---

³⁷⁶ Space Colonization, https://www.nasa.gov/centers/hq/library/find/bibliographies/space_colonization (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³⁷⁷ Koloni, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 10.06.2021).

³⁷⁸ Mars & Beyond, <https://www.spacex.com/human-spaceflight/mars/index.html> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

³⁷⁹ WALL, Mike, “Bill Nye: It's Space Settlement, Not Colonization”, <https://www.space.com/bill-nye-space-settlement-not-colonization.html> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

olup olamayacağı tartışmasının tarihçesinden bahsedilmişti. Özel şirketlerin faaliyetlerinden Dış Uzay Antlaşması'nın 6. maddesi kapsamında tabiiyetinde buldukları devletin sorumlu tutulduğu daha önce belirtilmişti³⁸⁰. Özel şirketlere, daha doğrusu devlet dışı aktörlere, ilişkin var olan tek hükmün bu olması sebebiyle özel şirketler bağımsız birer aktör olarak kabul edilmemektedirler³⁸¹. Ancak özel şirketlerin uzay faaliyetlerinde bulunabilmeleri, uzayın barışçıl amaçlarla kullanılması özgürlüğü kapsamına giren ve uluslararası hukuktan kaynağını alan bir hak olarak da karşımıza çıkmaktadır³⁸². Bu sebeple özel şirketlerin uzay faaliyetlerine olan katkılarının ve bunların sonuçlarının da uzay hukukunun gelişiminde kullanılması arzu edilmektedir³⁸³. Fakat devletler ve diğer uluslararası hukuk aktörleri insanlığın uzaya dönüşünden önce planlanan uzay faaliyetlerine ilişkin olarak yalnızca devletler üzerinden kurgulanmamış yeni bir hukuki rejim oluşturmak istemişlerse de teknolojik gelişmelerin hızı bu tür hukuki gelişmelerin önüne geçmiştir³⁸⁴.

Antlaşmaların hazırlandığı sırada bu tür teknolojik gelişmelerin öngörülememiş olması da özel şirketlerin faaliyetlerine ilişkin olarak mevcut hükümlerin yetersiz görülmesine yol açmıştır³⁸⁵. Benzer biçimde, yukarıda belirtilmiş olduğu gibi, Dış Uzay Antlaşması'nın imzalanmış olduğu ilk vakitler, milli iktisaba konu olmama ilkesinin düzenlenmiş olduğu Antlaşma'nın 2. maddesinin metninin gayet açık olduğu ve hem Ay ve diğer gök cisimlerinin hem de bunlar üzerindeki kaynakların bu ilke kapsamında iktisap edilemez olduğu kabul edilmekteydi. Ancak daha sonra bu madde metninin düşünüldüğü kadar açık olmadığı ileri sürülmüş ve maddenin nasıl yorumlanması gerektiği tartışma konusu olmuştur³⁸⁶. Uluslararası antlaşmaların imzalanmasının

³⁸⁰ 1967 Dış Uzay Antlaşması, m. 6.

³⁸¹ DIEDERIKS-VERSCHOOR, P. / GOMLEY, W. Paul, "Future Legal Status of Nongovernmental Entities in Outer Space: Private Individuals and Companies as Subjects and Beneficiaries of International Space Law", **Journal of Space Law**, 5 (1,2) 1977, s. 129; DiMARIA, Stephen, "Starships and Enterprise: Private Spaceflight Companies' Property Rights and the U.S. Commercial Space Launch Competitiveness Act", **St. John's Law Review**, 90 (2), 2016, s. 421.

³⁸² DIEDERIKS-VERSCHOOR / GOMLEY, s. 128.

³⁸³ DIEDERIKS-VERSCHOOR / GOMLEY, s. 129.

³⁸⁴ DiMARIA, s. 415.

³⁸⁵ HERSHKOWITZ, Matthew B., "Deep Space (Treaty) Exploration: Reviving Today's Obsolete Space Treaties", **Michigan State International Law Review**, 28 (1), s. 1.

³⁸⁶ PERSHING, s. 154, 156.

ardından bir süre sonra uygulamada sorunlar çıkabilir, bazı hususlar belirsiz hale gelmiş olabilir ve bu sebeple antlaşmaların yorumlanması gerekebilir³⁸⁷.

VAHS'nin 31. maddesine göre antlaşma hükümlerinin yorumu, “*antlaşmanın bütünü içinde, konu ve amacının ışığında verilecek olağan anlama uygun şekilde iyi niyetle*” yapılmalıdır³⁸⁸. Bulunması gereken bu olağan anlam, yalnızca kullanılan kelimelerin anlamından yola çıkılarak değil antlaşmanın bağlamı, konusu ve amacı da göz önünde bulundurularak ortaya çıkarılmalıdır³⁸⁹. Antlaşma hükmünün olağan anlamının antlaşmanın akdedildiği dönemdeki şartlara göre mi yoksa yorumlandığı zamanın şartlarına göre mi kararlaştırılacağı tartışmalıdır ve aslında bu iki yöntem de yeri geldiğinde kullanılmaktadır³⁹⁰. Ancak kanımızca, özellikle uzay hukuku gibi teknolojik gelişmelere ayak uydurabilmek için dinamik olması gereken bir alanda, antlaşmanın yapıldığı dönemin tamamen göz ardı edilmemesi gerekliyse de yorum yapılırken gerçekleşmiş olan gelişmelerin göz önünde bulundurulması, hukukun zamanın gerisinde kalmaması için elzemdir³⁹¹. Nitekim VAHS'nin 31. maddesinin 3. fıkrasının b bendinde sözü edilen tarafların mutabakatının dikkate alınacağı hükmü de yorumun zamanın şartlarına göre yapılabileceğine ilişkindir³⁹².

Devletlerin mutabakatı ile antlaşma hükümlerinin anlamının değişmesini, Ay ve diğer gök cisimlerinin doğal kaynakları üzerinde mülkiyetin mümkün olup olmadığı konusuna ilişkin olarak Dış Uzay Antlaşması'nın 2. maddesinin yorumlanmasında görmekteyiz. Antlaşmanın imzalandığı dönemde bu madde, Ay ve diğer gök cisimlerinin yüzeyleri ile bunların doğal kaynakları arasında bir fark gözetmiyordu. Günümüzde ise devletlerin

³⁸⁷ BOZKURT / POYRAZ / ERDAL, s. 63.

³⁸⁸ 1969 VAHS, m. 31.

³⁸⁹ ŞARBAK, Hilal Nur, **Uluslararası Hukukta Yorum ve Uluslararası Hukukun Ulusal Mahkemelerde Yorumlanması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018, s. 38.

³⁹⁰ BAYINDIR, Ümit Barış, **Milletlerarası Andlaşmaların Evrimsel Yorumlanması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020, s. 26. Detaylı bilgi için bkz: BAYINDIR, s. 24 ve devamındaki Birinci Bölüm B Kısmı.

³⁹¹ BAYINDIR, s. 39; ŞARBAK, s. 54 – 55.

³⁹² ŞARBAK, s. 55.

genel görüşü, bu kaynaklar üzerinde mülkiyetin söz konusu olabileceği zira kaynaklar çıkarıldığında bunların gök cisminin bir parçası olmaktan çıkacağı yönündedir³⁹³.

Kaynaklara ilişkin olarak yapılan bu yorumun devletlerin ortak kararıyla Ay ve diğer gök cisimlerinin yüzeyini de kapsayacak şekilde genişletilebileceğini düşünmek mümkündür. Ancak antlaşmanın yorumunun antlaşmayı uygulanamaz hale getirmemesi için böyle bir yorumun dikkatlice yapılması gerekmektedir³⁹⁴. 2. maddenin bu şekilde yorumlanması ise doğal olarak milli iktisaba konu olmama ilkesinin uygulanamaz hale gelmesine yol açacaktır. Zira milli iktisaba konu olmama ilkesinin özünde, Ay ve diğer gök cisimlerinin tamamının veya bir parçasının herhangi bir devletin mülkiyetine tabi kılınmaması çabası mevcuttur³⁹⁵.

Özel şirketlerin Dış Uzay Antlaşması'nın 6. maddesi gereğince tabiiyetinde buldukları devletlerden tamamen bağımsız birer uzay hukuku aktörü olarak kabul edilmediklerini belirtmiştik. Bu sebeple özel şirketlerin uzayda kalıcı yerleşimler kurma gibi planları da devletlerden bağımsız değerlendirilemeyecektir. Zira farklı şirketlerin uzayda aynı bölgeye ilişkin taleplerinden ortaya çıkan çatışmalar, devletlerin şirketlerin faaliyetleri üzerindeki sorumluluğundan dolayı mahkemelere taşınacak ve bu da devletin yargılama yetkisini, yetkisinin sınırları dışında kullanması anlamına gelecektir³⁹⁶. Dış Uzay Antlaşması'nın 8. maddesi uyarınca devletlerin uzaya gönderdikleri araçları ve personelleri üzerindeki yetkilerinin varlığı söz konusudur³⁹⁷. Ancak bu yetkinin kullanımına ilişkin temel ilke, kötü niyetli olarak kullanılmaması ve herhangi bir şekilde bir devletin teknelci kontrolüne yol açmamasıdır³⁹⁸. Devletlerin kendi ulusal yargı organına Ay ve diğer gök cisimleri veya bunların herhangi bir bölgesinin hangi şirketin

³⁹³ TRONCHETTI, 2009, s. 31 – 32.

³⁹⁴ SUR, s. 73.

³⁹⁵ TRONCHETTI, 2009, s. 16; PERSHING, s. 156; WESSEL, s. 310.

³⁹⁶ SALTER, Alexander W. / LEESON, Peter T., “Celestial Anarchy: A Threat to Outer Space Commerce”, *Cato Journal*, 34 (3), 2014, s. 582.

³⁹⁷ Dış Uzay Antlaşması, m. 8.

³⁹⁸ CSABAFI, s. 116.

alanında olacağını belirleme yetkisi vermek ise bu prensibin dışına çıkmak olarak değerlendirilebilmektedir³⁹⁹.

Özel şirketler arasında bu şekilde bir çatışma olmaması yahut devletlerin bu tür bir müdahaleyi gerçekleştirmemeleri halinde dahi diğer gezegenlerde oluşturulmuş olan yerleşimlerin uzun süre boyunca Dünya'ya bağımlı olmak zorunda olmaları sebebiyle devletlerin uzay hukukuna aykırı biçimde buralarda toprak iktisap etmeleri sonucuna yol açabilecektir. Zira şirketlerin devletleriyle olan bağlılıkları yalnızca bunların tabiiyetlerinde olmalarından dolayı hukuksal değildir. Aynı zamanda kaynaklarını kullanmaları sebebiyle özel şirketler ile devletleri arasında doğal bir bağ da mevcuttur. Mars One ve SpaceX'de olduğu gibi Mars kolonisi oluşturma projelerinde, şirketler uzun yıllar boyunca Dünya'dan Mars'a kaynak yardımında bulunacakları için devletlerin uzaydaki bu yerleşimlere en azından dolaylı olarak etki etmelerine neden olacaklardır.⁴⁰⁰

Sonuç olarak, açıklamış oldukları plana sadık kalmaları halinde, NASA'nın Artemis ve Mars planları yalnızca uzayda araştırma ve keşfe yönelik olup bunlar da Dış Uzay Antlaşması'nın 1. maddesi uyarınca mümkündür ve milli iktisaba konu olmama ilkesine aykırılık teşkil etmemektedir. Bu sebeple mevcut hukuki düzen bu planların uygulanması için yeterli olabilecektir. Ancak Mars One ve SpaceX Mars projeleri, Mars'ta kalıcı yerleşimler kurmayı planlayan projeler olmaları sebebiyle milli iktisaba konu olmama ilkesine aykırı hususlar içermektedirler. Bu hususlar, Dış Uzay Antlaşması'nın 2. maddesinin farklı yorumlanmasıyla giderilebilecek nitelikte değildir ve Mars kolonisi planlarının uygulamaya geçirilebilmesi için öncelikle uzay hukuku kurallarının gözden geçirilmesi gerekmektedir. Aşağıda bunu mümkün kılmaya yönelik olarak ortaya atılmış çeşitli çözümler üzerinde durulacak ve konuya ilişkin yaklaşımımıza yer verilecektir.

³⁹⁹ SALTER / LEESON, s. 582 – 583.

⁴⁰⁰ HASKINS, Caroline, “The Legal Battle to Colonize Mars”, <https://theoutline.com/post/3739/mars-colony-settlement-spacex-elon-musk-trump?zd=1&zi=powhxcn> (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

3.4. MİLLİ İKTİSABA KONU OLMAMA İLKESİNİN GELECEĞİ

Uzaya yerleşime ilişkin projeler, teknolojik ilerlemeler göz önünde bulundurulduğunda geleceğimizin bir parçasıymış gibi düşünülseler dahi uzay hukukunun bu tür girişimleri desteklemiyor oluşu, bunların sonuçsuz kalması ve uzay teknolojilerinin de başka alanlarda gelişim göstermesi çok olasıdır⁴⁰¹. Uzay çalışmalarının geleceğini düşünerek uzay hukukunun nasıl bir yol izleyeceğinin kararlaştırılması gerekmektedir. Bu noktada yeni uzay hukuku kuralları oluşturulmasına ilişkin olarak da çeşitli öneriler ileri sürülmüştür. Buna karşılık, uzay hukukunun mevcut kurallarının muhafaza edilmesi önerisi de mevcuttur.

1967 Dış Uzay Antlaşması ile hüküm altına alınmış olan mevcut düzen, Soğuk Savaş döneminin etkisi altında oluşturulmuş ve bunun sonucunda da barışın teminini sağlamak, antlaşmanın temel amacı olarak karşımıza çıkmıştır⁴⁰². Bu sebeple devletlerin uzayda, Ay veyahut diğer gök cisimleri üzerinde toprak iktisap edebilmesi imkânı, Antlaşma'nın 2. maddesiyle ortadan kaldırılmıştır zira böyle bir imkânın Dünya'daki anlaşmazlıkların uzaya taşınmasına yol açabileceği düşünülmüştür⁴⁰³. 1960'ların başında oluşturulmuş olan bu uzay hukuku düzeni, çıkarılan materyallerin mülkiyetinin milli iktisaba konu olmama ilkesine dâhil olup olmadığı hususu gibi yoruma bağlı ufak değişiklikler dışında, büyük oranda muhafaza edilmiştir⁴⁰⁴. 60 yıldan uzun süredir geçerliliğini sürdürmekte olan mevcut kurallara göre herhangi bir devlet, hiçbir yöntem ve suretle Ay ve diğer gök cisimleri üzerinde toprak iktisabında bulunamamaktadır. Buna karşılık, ekonomik ya da bilimsel gelişmişlik düzeyleri önemsenmeksizin tüm devletler yahut bunları temsilen özel şirketler, uzayı bilimsel amaçlarla keşfetme veya kullanma özgürlüğüne sahiptirler. Ayrıca devletlerin Ay ve diğer gök cisimleri üzerinde egemenlik hakları bulunmasa dahi

⁴⁰¹ REINSTEIN, Ezra J., "Owning Outer Space", **Northwestern Journal of International Law & Business**, 20 (1), 1999, s. 61 – 62.

⁴⁰² REINSTEIN, s. 62.

⁴⁰³ HYTREK, Matthew, "Property Rights in Current Space Law: A Hindrance to Space Exploration", **Whittier Law Review**, 39 (1), 2018, s. 91 – 92; LEIB, s. 2; COOPER, L., s. 112.

⁴⁰⁴ LEIB, s. 3.

keşif, araştırma yahut kullanma amacıyla uzaya gönderdikleri araçların, yüzeye kurulan tesislerin ve bunların personelinin üzerinde yargı ve denetim hakları devam etmektedir.

Ana hatları belirtilmiş olan bu mevcut düzenin yapılması planlanan projeleri destekleyecek nitelikte olabilmesi mümkün değildir. Ancak burada göz ardı edilmemesi gereken bir başka husus daha vardır ki o da devletlerin ve özel şirketlerin hukuk düzeni müsait olmadığı için planlarından vazgeçmek yerine hukukun bunlara yetişmesi beklentisiyle planlarını uygulamaya devam etmeleri olasılığıdır. Bu durumda, planlanan bu teknolojik gelişmeler gerçekleşmeden önce hukuki zemin hazırlanmamış olacak; devletler ve özel şirketler, kâğıt üzerindeki hukukun yanında Ay ve diğer gök cisimleri üzerinde bölge paylaşımı yapmış oldukları bir uygulanan hukuk ortaya çıkaracaklardır⁴⁰⁵. Kâğıt üzerindeki hukukun da bu uygulamalara yetişmesi beklenecektir.

Hukuki zeminin önceden hazırlanması, bu sebeple, yukarıdaki gibi bir durumun önüne geçebilmek ve belirsizlikleri mümkün olduğunca en aza indirebilmek için büyük önem taşımaktadır. Aşağıda uzaya yerleşimi ve burada “toprak iktisabını sağlayabilmek” için ortaya atılmış önerilerden söz edilecek, ardından bunu kendi önerimiz üzerinde durulacaktır.

3.4.1. Yarı Bölgesel Haklar

Yukarıda kısaca değinilen Wayne White’ın bu önerisi en kısa anlatımla, Dış Uzay Antlaşması’nın 8. maddesine dayanarak uzayda devlet egemenliğine dayanmayan ve dolayısıyla milli iktisaba konu olmama ilkesine aykırı olmayacak birtakım yarı bölgesel haklar oluşturulabileceğini ileri sürmektedir⁴⁰⁶. White’ın bu önerisi oldukça dikkat çekmiş ve taraftar toplamıştır⁴⁰⁷.

⁴⁰⁵ LEIB, s. 15.

⁴⁰⁶ WHITE, “Implications of a Proposal for Real Property Rights in Outer Space”, <http://www.marshome.org/files2/White.pdf> (Erişim Tarihi: 18.05.2021).

⁴⁰⁷ SALTER / LEESON, s. 582 – 583; WALTER, Edith, “The Privatisation and Commercialisation of Outer Space”, **Outer Space in Society, Politics and Law** (Ed. BRÜNNER, Christian / SOUCEK, Alexander), Springer Wien New York, Almanya, 2011, s. 506; ODUNTAN, s. 210.

Dış Uzay Antlaşması'nın 8. maddesi “*devletin, uzay cismi ve cismin personeli üzerindeki yargı ve denetim hakkının devam edeceği*” hükmünü taşımaktadır. Maddenin söz etmekte olduğu bu duruma, “*devletin yarı bölgesel yetkileri*” denilmektedir. Buna göre devletler, yargı ve denetim haklarının onlara sağlamakta olduğu sınırlar içerisinde yani devlet adına kaydı yapılmış olan uzay araçları, uzay tesisleri, tesislerin civarındaki bölgeler, bunlardan kopmuş parçalar ve bunların personeli üzerinde uluslararası hukuka aykırılık teşkil etmeyecek ölçüde kendi ulusal kanunlarını uygulayabilmektedirler⁴⁰⁸. Devletin yetkisinin personel dışındaki yolculara uygulanıp uygulanmayacağı konusu ise madde metninde yer almamaktadır ancak Ogunbanwo, bunlara da yine yargı ve denetim hakkının uygulanacağını zira uzayda barış ve düzenin sağlanmasının buna bağlı olduğunu belirtmektedir⁴⁰⁹.

Yarı bölgesel yetkiler, devletin söz konusu uzay aracını tescil etmesiyle birlikte ortaya çıkan yetkililerdir⁴¹⁰. Kendi sistemlerinde aracı tescil eden her devletin, Tescil Sözleşmesi'nin 3. ve 4. maddeleri uyarınca BM Genel Sekreterliği tarafından tutulan bir “Tescil Sistemi”ne eklenmesi amacıyla kaydetmiş oldukları araca ilişkin olarak aracın tescil edildiği devlet, tescil numarası veya adı, fırlatıldığı yer ve genel fonksiyonu gibi birtakım bilgileri bildirmesi gerekmektedir⁴¹¹. Bu bildirimle birlikte uzay aracının tescilinden ortaya çıkan yarı bölgesel yetkiler de BM'ye ve diğer üye devletlere bildirilmiş olmaktadır.

Yarı bölgesel yetki, devletin ülkesi içerisinde gerçekleşmediği halde bir devletin söz konusu olaya müdahale etmesini mümkün kılan bir yetkidir⁴¹². Hava ve Deniz Hukuku'nda “bayrak yasası” olarak karşımıza çıkan bu yetki ile birlikte araç ve bunun yakın çevresi, devletin toprağı sayılmaktadır⁴¹³. White da yarı bölgesel yetkiler ve aracın

⁴⁰⁸ TRONCHETTI, 2009, s. 202. Ortak uçuşlarda da yine aracın hangi devlet adına kayıtlı olduğuna göre uygulanacak ulusal hukuk belirlenmektedir. Bkz. OGUNBANWO, s. XV.

⁴⁰⁹ OGUNBANWO, s. XV.

⁴¹⁰ VON DER DUNK, Frans, “The Origins of Authorisation: Article VI of the Outer Space Treaty and International Space Law”, **National Space Legislation in Europe** (Ed. VON DER DUNK, Frans), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2011, s. 16.

⁴¹¹ Tescil Sözleşmesi, m. 3 – 4.

⁴¹² ODUNTAN, s. 36.

⁴¹³ BOZKURT / POYRAZ / ERDAL, s. 129 – 130; PAZARCI, 2017, s. 392.

tescilinin BM'ye bildirilmesiyle birlikte bu yetkilerin diğer devletlerce öğrenilmiş olmasına dayanarak devletlerin uzayda yarı bölgesel haklar oluşturabileceğini savunmaktadır⁴¹⁴.

White'ın önerisi, Dış Uzay Antlaşması'nın 8. maddesinin yanı sıra, Roma Hukuku'nun devlet egemenliğinden tamamen bağımsız bir özel mülkiyet anlayışına sahip olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bu varsayımına göre Dış Uzay Antlaşması ancak Anglosakson hukuk sistemine göre değerlendirildiğinde, milli iktisabın yanında özel mülkiyeti de reddetmektedir zira bu sistem feodal düzene dayanmakta ve temelde toprağın tamamını kraliyetin yani devletin mülkiyetinde saymaktadır. Bu durumda aslında özel mülkiyet diye bir durum söz konusu değildir. Vatandaşlar devletten toprağı ancak ödünç alabilmektedir. Buna karşılık olarak, temeli Roma hukukuna dayanan Kıta Avrupası hukuk sistemine göre bir değerlendirmede bulunulduğunda, bu sistemde egemenlik ve mülkiyet iki ayrı kavram olarak karşımıza çıktığı için devlet egemenliğinden bağımsız bir özel mülkiyet söz konusu olabilecektir.⁴¹⁵

Bu şekilde bir değerlendirme ilk bakışta akla yatkın gelse de bu durum, Roma hukukundaki mülkiyet anlayışının yanlış yorumlanmasından kaynaklanmakta olup Roma Hukuku'nda da temelde devletin varlığından ve egemenliğinden kaynak bulan özel mülkiyetin söz konusu olması sebebiyle geçerli olmayacaktır. Yapılan araştırmalar sonucunda özel mülkiyetin Roma'da, ilk Roma kralları Romulus ve Numa tarafından *pater familias*'lara (aile reisleri/babaları) dağıtılan toprak parçaları üzerinde oluşmuş olduğu sonucuna varılmıştır⁴¹⁶. Buna göre en başlarda devlet arazisi sayılan yerlerde özel kişilere verilen fiili egemenliğin (*possessio*) üzerine zamanla mülkiyete ilişkin başka

⁴¹⁴ WHITE, “Real Property Rights in Outer Space”, https://www.spacefuture.com/archive/real_property_rights_in_outer_space.shtml (Erişim Tarihi: 18.05.2021).

⁴¹⁵ WHITE, “Real Property Rights in Outer Space”, https://www.spacefuture.com/archive/real_property_rights_in_outer_space.shtml (Erişim Tarihi: 18.05.2021).

⁴¹⁶ KARADENİZ ÇELEBİCAN, Özcan, “Çağdaş Mülkiyet Anlayışı Dolayısıyla Roma Mülkiyetinin Yeniden Değerlendirilmesi Zorunluluğu”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, 13 (3), 1986, s. 165.

yetkilerin eklenmesiyle mülkiyet hakkı ortaya çıkmıştır ve bu hak da her daim “kamu yararı” adına sınırlanabilir nitelikte olmuştur⁴¹⁷.

Günümüz Kıta Avrupası hukuku anlayışında da mülkiyet, “kişiye bir mal üzerinde tanınan en geniş kapsamlı aynı hak”⁴¹⁸ olarak tanımlanmakla birlikte bu hakkın ancak kanuni sınırlar içerisinde kullanılabilceği, yani kanunla sınırlandırılabilceği öngörülmektedir⁴¹⁹. O halde bir hukuk düzeni içerisinde varlığını sürdüren ve kişinin toprağın bir kısmı üzerinde mülkiyet hakkının bulunduğu kabul edilmesi için devlet tarafından tanınmış olması gereken bu hakkın, White’ın iddia ettiği biçimde devlet egemenliğinden bağımsız bir şekilde var olması söz konusu olamayacaktır.

Öte yandan, White’ın önerisinde dile getirmiş olduğu, tanınacak hakkın bir devletin uzayın belli bir bölgesindeki egemenliğinden ziyade o devletin o bölgedeki uzay araçları ve personel üzerindeki yetkisine dayanacağı fikri de Dış Uzay Antlaşması’nda sözü edilen ilkelere ters düşmektedir. Yukarıda, milli iktisaba konu olmama ilkesinin tamamlayıcı ilkelerinden olan ve Dış Uzay Antlaşması’nın 1. ve 8. maddelerinde sözü edilen serbestçe kullanım ilkesi gereğince uzay araçlarının ve teçhizatlarının tüm devletlerin temsilcilerine açık olması gerekliliğine değinilmişti. White’ın önerisine göre ise devletin bölgedeki uzay araçları ve personel üzerindeki yetkisine dayanılarak özel kişilere tanınacak olan bu hak, Dünya’daki özel mülkiyet hakkına benzer olarak kullandırmama hakkını da içerecek şekilde oluşturulacaktır⁴²⁰. Ancak serbest kullanım ilkesi bir devletin yetkisi altında bulunan uzay aracının diğer devletlerin temsilcilerine açık olacağını söylemekte ve bu şekilde kullandırmama hakkının uzayda geçerli olamayacağını hükme bağlamış olmaktadır.

Wayne White’ın önerisi ayrıca yukarıda açıklanmış olanlar dışında başka hususlar da içermektedir. Bu hususlar, ABD Yerleştirme Yasalarının öngördüğü şekilde mülkiyet

⁴¹⁷ KARADENİZ ÇELEBİCAN, s. 165 – 166.

⁴¹⁸ SİRMEN, s. 31; ERDOĞMUŞ, Belgin, **Roma Eşya Hukuku**, Der Yayınları, 8. Basım, İstanbul, 2020, s. 36.

⁴¹⁹ SİRMEN, s. 31; KARADENİZ ÇELEBİCAN, s. 160 – 161.

⁴²⁰ WHITE, “Real Property Rights in Outer Space”, https://www.spacefuture.com/archive/real_property_rights_in_outer_space.shtml (Erişim Tarihi: 18.05.2021).

hakkı edinebilmek imkânının sağlanması ve mülkiyetten doğan uyuşmazlıkların çözülebilmesi amacıyla özel nitelikli mahkemelerin kurulmasıdır⁴²¹. ABD Yerleştirme Yasalarının ilki, 1862 yılında Amerikan İç Savaşı'nın ardından Batı kesimlerde üretimi artırmak amacıyla yürürlüğe konulmuştur. Bu yasaya göre vatandaşlar (ve vatandaş adayları), 5 yıl boyunca sürekli işgal ve bu süre içerisinde toprağın verimlileştirilmesi karşılığında yerleştirilmiş oldukları arazilerin mülkiyetine sahip olabilmektedirler.⁴²² White'ın önerisine göre, tıpkı Yerleştirme Yasaları'nda olduğu üzere süre şartı gibi belirlenecek bazı şartların yerine getirilmesi halinde şahıslar, mülkiyet iddiasında buldukları bölgeyi mülk edinebilmelidirler. Birden fazla devlet bu şekilde mülkiyet hakkı tanımaya başladıktan sonra da bunlar için bir kayıt oluşturulması gündeme gelebilecektir. Bu sistemin yol açabileceği anlaşmazlıklar olacağını da belirten White, bunların çözülmesi için özel nitelikli mahkemelerin kurulması önerisini ortaya atmıştır.⁴²³

White'ın bu son önerileri tek başlarına değerlendirildiklerinde akla yatkın gelseler de önceki açıklamaların ışığında bakılmaları halinde, uygulanma imkânlarının bulunmadığı görülmektedir. Zira yukarıda belirtilmiş olduğu gibi, devletlerin uzaydaki tesisler ve çevresi ile buralardaki personel üzerinde yetkileri devam etmekte ise de bu yetki, dışlama hakkının yokluğu sebebiyle mülkiyet hakkı benzeri bir nitelik taşımamaktadır⁴²⁴. Ayrıca mahkemelerin kurulması hususu da daha önce belirtilmiş olduğu gibi herhangi bir devletin yargılama yetkisini sınırları dışında kullanması sonucuna yol açacaktır⁴²⁵.

Bu haliyle White'ın önerisi uygulanamaz görünmekte ise de uzaya yerleşimin sağlanabilmesi noktasındaki tartışmaların ilerlemesine ve buna yönelik fikirlerin türemesine yardımcı olmuştur.

⁴²¹ WHITE, "Implications of a Proposal for Real Property Rights in Outer Space", <http://www.marshome.org/files2/White.pdf>. (Erişim Tarihi: 18.05.2021).

⁴²² The Homestead Act, <https://history.house.gov/Historical-Highlights/1851-1900/The-Homestead-Act/>.

⁴²³ WHITE, "Implications of a Proposal for Real Property Rights in Outer Space", <http://www.marshome.org/files2/White.pdf>. (Erişim Tarihi: 18.05.2021).

⁴²⁴ Dışlama hakkının yoksunluğu hakkında bkz. s. 83.

⁴²⁵ Ulusal yargı organlarının yargılama yetkilerinin uzaya taşınması hakkında bkz. s. 77 – 78.

3.4.2. İlk Keşfedenin Hakkı

Wayne White’in önerisi dışında değinilmesi gereken bir diğer öneri ise uzayda “ilk keşfeden” ilkesinin yürürlüğe konması suretiyle bir toprak paylaşımı yapılmasıdır. Aslında binlerce yıldır uygulanmakta olan “*ilk keşfedenin hakkı ilkesi*”⁴²⁶, şu anki haliyle ABD’nin Batı eyaletlerindeki su kaynakları üzerinde mülkiyetin sağlanması sırasında, bu kaynağı belli bir amaca göre kullanan yahut yönlendiren ilk şahsın bu hakkı kazanması sonucu ortaya çıkmıştır⁴²⁷. Hâlihazırda Uluslararası Telekomünikasyon Birliği’nin uygulaması doğrultusunda yörüngelere uydu yerleştirilirken bu ilkeye göre hareket edilmekte olup⁴²⁸ bu ilkenin uygulanmasına ilişkin olarak pek çok farklı yöntem ileri sürülmüştür. Aşağıda bu yöntemlerden, önemli olan birkaçına değinilecektir.

Bu ilkenin uzayda uygulanmasına yönelik olarak değinilecek olan önerilerden ilki Reynolds’a ve Merges’a ait olandır ve doğrudan ilkenin uygulanmasını tasarlamaktadır. Reynolds ve Merges, bunun uzayda mülkiyeti dağıtmak için neden en iyi yöntem olduğunu üç maddeyle açıklamışlardır. İlk keşfedenin hakkı ilkesinin uygulanabilmesi için hükümet müdahalesi gerekmeyecektir. Bu sebeple devletlerce müdahale en az seviyede kalacaktır. Bununla birlikte, bu yöntemle herkes en kârlı yerleri elde etmeye çalışacağı için oldukça hızlı bir gelişim gerçekleşecek ve böylesi bir gelişim, hem teknolojik gelişmeleri hızlandıracak hem de uzaya yerleşimi daha hızlı gerçekleştirerek insanlığın devamını güvence altına alacaktır. Ayrıca tüm mülkiyet edinimlerinin ve ilgili bilgilerin saklanacağı bir “kayıt otoritesi”nin de kurulması gerekeceğini belirtmişlerdir.⁴²⁹ Buna ek olarak, gelişmekte olan devletler yararına, bölgelerin yaklaşık % 10 – 15’inin ayrılmasını ve ancak belli bir zaman geçtikten sonra bu bölgelere ilgi olmaz ise gelişmekte olan devletlere verilmelerini ya da açık artırmaya çıkarılmalarını da teklif etmişlerdir. Zira böyle bir uygulama, hakkaniyete uygun olacak ve aynı zamanda da bu

⁴²⁶ BUXTON, s. 690.

⁴²⁷ TARLOCK, A. Dan, “Prior Appropriation: Rule, Principle, or Rhetoric”, **North Dakota Law Review**, 76 (4), 2000, s. 884; Prior Appropriation Doctrine, https://www.law.cornell.edu/wex/prior_appropriation_doctrine#:~:text=In%20dealing%20with%20water%20rights,individual%20rights%20to%20the%20water. (Erişim Tarihi: 1.09.2021).

⁴²⁸ BUXTON, s. 703; ODUNTAN, s. 319.

⁴²⁹ REYNOLDS, Glenn H. / MERGES, Robert P., **Outer Space: Problems of Law and Policy**, Westview Press, 2. Baskı, Colorado / Oxford, 1997, s. 171 – 173.

devletlerin uzayın geliştirilmesi sürecine katılımları sağlanarak mülkiyetin varlığını tanıyan yeni bir uluslararası sistemi, daha kolay kabul etmelerini sağlayacaktır.⁴³⁰ Leib da Reynolds'ın ve Merges'in bu önerisinden yola çıkarak mülkiyetin paylaşımına yönelik bir düzenleme getirilmemesi halinde uzayın bu şekilde paylaşılmaya başlanacağını ileri sürmüştür⁴³¹.

Uzayda mülkiyetin dağıtılmasına ilişkin olarak “ilk keşfedenin hakkı” ilkesini temel alan önerilerden bir diğeri ise bu ilkeyi her devlete özel bölgeler ayrılması fikriyle harmanlayarak sunmaktadır. Matthew Hytrek tarafından sunulmuş olan bu öneriye göre uzayda belli bir miktarda toprak, her devlet için o devlet bu toprağı kullanabilir teknolojiye ulaşabilene kadar ayrılmış olacaktır. Geri kalan kısımda ise devletlerin “ilk keşfedenin hakkı” ilkesine göre işgal ile hak kazanabilmesi mümkün olacaktır. Ancak bu şekilde kazanım devletlerin ülkelerinin büyüklüğü, nüfusları ve kaynak kullanımlarına göre belirlenecek bir sınırlandırmaya tabi olacaktır. Hytrek önerisinde, uzay yerleşimine değinmeyi de ihmal etmemiş ve yaşanabilir olduğu kabul edilen gök cisimlerinde yerleşim için ayrıca belli bir miktar alan ayrılmasını öngörmüştür. Bu yerleşim alanları belli bir devletin hâkimiyeti altında olmayan ve her devletten vatandaşların birlikte yaşayabileceği yerler olacaklardır. Ayrıca Hytrek, özel kişilerin mülkiyete ilişkin faaliyetlerinin sorumluluğunun devlete ait olduğunu da belirtmiştir.⁴³²

Ezra Reinstein'in önerisi ise ilk keşfedenin hakkı ilkesinin bir organizasyon tarafından denetlenerek uygulanmasıdır. Böylece bu ilkeye bağlı bir sistemin kolayca sabote edilmesinin ve özel sektör tarafından yeni bir uzay yarışı başlatılarak yatırımların sonuçsuz kalmasının önüne geçilecektir. Reinstein, BM bünyesinde kurulacak olan bir kayıt birimi tasarısıyla bu denetimin gerçekleşeceğini söylemiştir. *United Nations Space Exploitation Registry* (Birleşmiş Milletler Uzay Kullanım Kaydı, kısaca UNSER) olarak adlandırmış olduğu bu birimin temel görevi, uzayda gerçekleştirilmesi gereken projeleri değerlendirerek projelerin planlandıkları bölgelerin çakışmalarını ve çevreye yahut diğer projelere zarar vermelerini önlemektir. Bu şartları sağlayanlar arasından başvuru tarihi

---

⁴³⁰ REYNOLDS / MERGES, s. 176 – 177.

⁴³¹ LEIB, s. 15.

⁴³² HYTREK, s. 112.

daha önde olan proje UNSER tarafından onaylanmış ve projenin sahibi şirket, bölgenin mülkiyetini edinmiş olacaktır.⁴³³

Reinstein, UNSER sisteminin bu haliyle bir gök cisminin bütünüyle bir şirket tarafından alınmasını engellemeyeceğini ancak bunun önlenmesi gereken bir durum olduğunu da belirtmiştir. Bir gök cisminin tek bir şirketin mülkiyetine girmesini engellemek amacıyla dört farklı yöntem önerisinde bulunmuştur. Bu yöntemler projenin kullanacağı alanın büyüklüğüne göre vergilendirme yapmak (toprak vergisi koymak)⁴³⁴, UNSER'in proje onayı verme şartları arasına “verimli kullanım”ı da eklemek⁴³⁵, mülkiyeti ancak projenin kâr getirmesi halinde devretmek⁴³⁶ ve mülkiyeti açık artırma yoluyla satışa çıkarmak⁴³⁷ şeklindedir. Bunun yanı sıra Reinstein, yalnızca şirketlerin mülkiyet edinmesinin yeterli olmayacağını, hukuk düzenin sağlanabilmesi için devlet egemenliğinin de kurulması gerektiğini belirtmektedir. Ancak egemenlik, mülkiyetin el değiştirmesi noktasında birtakım zorluklara yol açabileceği için ne şekilde kurulacağı hususu açıklığa kavuşturulmamıştır.⁴³⁸

Görüldüğü üzere, ilk keşfedenin hakkı ilkesinin uygulanmasına dair önerilerin hemen hepsinde bu ilkenin çatışmaları önleyemez nitelikte olduğu ve bu sebeple devletlerin yahut özel şirketlerin uzayda mülkiyet edinmeye yönelik faaliyetlerinin bir şekilde kayıt

⁴³³ REINSTEIN, s. 84 – 87.

⁴³⁴ REINSTEIN, s. 88. Bu yöntemin avantajları, daha büyük alanların daha az cazip gelmesi sebebiyle gök cisimlerinin bütün olarak alınmasını engelleyecek oluşu ve UNSER'e finansman sağlayacak olmasıdır. Ancak böyle bir vergilendirme aynı zamanda maliyeti artıracacağı için daha düşük kâr marjı olan projelerden vazgeçilmesine de sebep olacak ve teknolojik gelişimi sekteye uğratabilecektir. Bkz. REINSTEIN, s. 88 – 89.

⁴³⁵ REINSTEIN, s. 89. Böyle bir şart, verimli kullanımın objektif bir tanımının yapılamayacak olması sebebiyle akla yatkın olmayacaktır. Ayrıca verimli kullanımın gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini belirlemek için daha derin bir finansal analiz yapılması gerekecek ve bu da hem gecikmelere yol açacak hem de özel sektörün karar verme yetisini elinden alacaktır. Bkz. REINSTEIN, s. 89.

⁴³⁶ REINSTEIN, s. 90. Böyle bir yaklaşım, kayıplar ile kazançlar arasında uçurum oluşturacak ve bu da kayıtlarda yolsuzluğa yol açabilecektir. Bkz. REINSTEIN, s. 90.

⁴³⁷ REINSTEIN, s. 90. Bu yöntemle UNSER'in başvuru tarihi ile tanımış olduğu önceliğe gerek duyulmayacak, proje onay almadan önce bölgenin mülkiyeti edinilmiş olacaktır. Öte yandan böyle bir yöntem bölgeyi, ona en çok değer biçene bırakacağı için bölgenin verimli kullanımı bakımından faydalı olacaktır. Ayrıca açık artırma usulünde bir şirketin bir gök cisminin tamamını almak istemesi halinde gök cismi üzerindeki tüm tekliflerin üstünde bir teklif vermesi gerekecektir. Bkz. REINSTEIN, s. 90 – 91.

⁴³⁸ REINSTEIN, s. 94.

altına alınarak ilk gelene bir güvence sağlanması gerektiği görüşü mevcuttur. Ancak bu şekilde bir kayıt sisteminin oluşturulması, tek başına milli iktisaba konu olmama ilkesini kaldırmayacaktır. Bu da tüm bu önerilerin uygulanabilirliğini, uzay hukukunun temelden bir dönüşüm geçirmesi şartına bağlamaktadır. Bunun yanı sıra, ileri sürülmüş olan “ilk keşfedenin hakkı” ilkesinin uygulanmasına yönelik önerilerin tümü, az gelişmiş ve gelişmekte olan devletlerin haklarını zedeleyecek niteliktedir. Bunun bilincinde olan öneri sahipleri, bu devletler için (daha doğrusu yalnızca “gelişmekte olan devletler” için) bölgeler ayrılması gerektiğini eklemiş olsalar dahi bu durum değişmeyecektir. Zira bu, hem az gelişmiş devletleri denklem dışında tutmakta hem de bölgelerin adlarına ayrıldığı gelişmekte olan devletler, gelişmiş devletlere kıyasla daha aza mahkûm olmaktadır. Buna karşın gelişmiş devletler, daha ilk aşamada daha verimli bölgeleri edineceklerdir. O halde, bu şekilde bir öneri de milli iktisaba konu olmama ilkesine tamamen aykırı olmasının yanı sıra eşitlik ilkesine de aykırılık teşkil edecektir.

3.4.3. Kiralama Sistemi

Doktrinde çok destekçi toplayamamış olsa dahi değerlendirilmesi gereken bir diğer öneri ise uzayın kiraya verilmesi önerisidir. Bu bağlamda, kiralamayı öne sürmüş olan üç yazara değinilecektir. Bunlardan G. S. Sachdeva'nın önerisi, yörünge otellerinin yapılması amacıyla yönelik olarak yalnızca belli yörüngelerin mülkiyet hakkının kiralanmasına ilişkindir ancak bunun düzenlenmesine ve denetlenmesine yönelik bir kuruluş oluşturması bakımından önem arz etmektedir⁴³⁹.

Marcel Williams'a ait olan diğer bir öneri ise % 1 kuralına göre uzayın kiralanabilmesi gerektiğini belirtmektedir. % 1 kuralına göre Ay'ın ve Mars'ın % 99'unun doğal ortamının korunması şartıyla kalanı BM tarafından yıllık 1 milyon ABD doları karşılığında ve her 20 yılın sonunda 1 milyon ABD doları yenileme bedeli ödemek

⁴³⁹ Akt. PERSHING, s. 173. Diğer yörüngelerin kiralanması önerileri için bkz: LEVIN, Harvey, “The Political Economy of Orbit Spectrum Leasing”, **Michigan Yearbook of International Legal Studies**, 5, 1984, ss. 41 – 72; THOMPSON, Jannat C., “Space for Rent: The International Telecommunications Union, Space Law, and Orbit/Spectrum Leasing”, **Journal of Air Law and Commerce**, 62 (1), 1996, ss. 279 – 314. Ancak Thompson böyle bir uygulamanın milli iktisaba konu olmama ilkesinin ruhuna aykırı olacağı sonucuna varmıştır. Zira bunun sonucunda devletler, uzayda bir nevi mülkiyet hakkı elde edeceklerdir. Bkz. THOMPSON, s. 309.

suretiyle devletlere kiraya verilebilecektir. Devletlerin de kiralamış oldukları bölgeleri özel şirketlere ve gerçek kişilere kiralama imkânı bulunacaktır. Williams bu % 1'lik bölgenin kiralanmasına yönelik de ayrıca kurallar belirlemiştir. Öncelikle kiraya verilmesi yasak, korunması gereken bölgeler bulunmaktadır ve bu bölgeler, Ay'ın öteki yüzünün kuzey ve güney kutuplarında 70° enlemlerden ötesinde bulunan yerler olarak belirlenmelidir. Bunun dışındaki kutup bölgelerinde kiraya verilebilir bölgeleri de yine toplam alanın % 1'i ile sınırlamak gerekmektedir. Ayrıca bir devlet tarafından kiralanabilecek tek bir alanın büyüklüğü, en fazla 5 km'lik yarıçapta 25 km², kutup bölgelerinde ise 3 km'lik yarıçapta 16 km² olmalıdır. Kiraya verilen bölgelerin her birinin arasında da belli bir uzaklık bulunması gerektiğini söyleyen Williams, bu uzaklıkları da aynı devlete ait bölgeler arasında en az 100 km (kutup bölgelerinde 50 km), farklı devletlerin bölgeleri arasında ise en az 5 km olarak belirtmiştir. Mars için ise bölgeler arası mesafeler aynı kalırken bir devlet tarafından kiralanabilecek tek bir alanın büyüklüğü, 10 km'lik yarıçapta 100 km² olarak belirlenmiştir.⁴⁴⁰

Yukarıdaki diğer iki öneriden yola çıkan Abigail Pershing ise BMDHS'yi model olarak bir kiralama sistemi geliştirilmesini önermiştir. BMDHS'nin çevreye olan zararları gibi nedenlerden ötürü sorunlu bir düzen olduğunu kabul eden Pershing, bununla birlikte gelişmekte olan devletlerin etkin katılımını sağlayabilmesi sebebiyle en iyi seçenek olarak karşımıza çıktığını da belirtmektedir⁴⁴¹. Ayrıca BMDHS'ye dayalı bir model oluşturmak hem deniz hukuku ile uzay hukuku arasında olan benzerlikten dolayı hem de BMDHS'nin milli iktisaba konu olmama ilkesini daha detaylıca açıklaması ve bu ilke çerçevesinde devletlerin okyanus kaynaklarını nasıl kullanacaklarını kurala bağlamış olması sebebiyle faydalı olacaktır⁴⁴². Pershing, uzayda böyle bir kiralama sisteminin yalnızca kaynaklara yönelik değil aynı zamanda toprağa ilişkin de geliştirilmesini tavsiye etmektedir. Böylece, şu an için şirketler daha çok uzay madenciliğine odaklanmış olsalar

⁴⁴⁰ WILLIAMS, Marcel F., "Leasing the Moon", NEW POPYRUS, 2017, <http://newpapyrusmagazine.blogspot.com/2017/02/leasing-moon.html> (Erişim Tarihi: 05.09.2021).

⁴⁴¹ PERSHING, s. 173.

⁴⁴² PERSHING, s. 173 – 174.

bile ileriki dönemlerde uzay turizmi ve uzaya yerleşim gündeme geldiği sırada hukuk düzeni bu gelişmelere hazır olabilecektir.⁴⁴³

Pershing, COPUOS'un böyle bir kiralama sistemini uygulamaya koyabilecek nitelikte olduğunu belirtmektedir⁴⁴⁴. COPUOS farklı ekonomik ve sosyal kapasitelere sahip 95 üye devletten oluşmaktadır⁴⁴⁵. Uzayda barışın ve işbirliğinin sağlanması noktasında merkezi bir konumda olan bu kurum, kiralama sisteminin hayata geçirilebilmesi için ideal bir seçimdir⁴⁴⁶. COPUOS bu sistemin uygulanabilmesi için uzay üzerindeki kontrolün sağlanması ve kiralama sisteminin düzenlenmesi amacıyla Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi'ne paralel olarak bir Uluslararası Dış Uzay Otoritesi kurmalıdır⁴⁴⁷. Pershing'e göre böyle bir sistem, Dış Uzay Antlaşması ile tamamen uyumlu olacaktır. Çünkü böylesine bir kiralama sistemi içerisinde hiçbir devlete mülkiyet hakkı tanınmayacak ve böylece Antlaşma'nın 2. maddesine herhangi bir aykırılık söz konusu olamayacaktır. Bahsi geçen sistem, mülkiyet hakkı oluşturulmasına rağmen yine de özel şirketler ve diğer yatırımcılar için yeterli hukuki güvence oluşturacaktır. Kiralama sistemi ayrıca Dış Uzay Antlaşması'nın 1. maddesine uygun biçimde uzayın devletler ve özel şirketler tarafından kullanılabilmesini ve kaynaklarından yararlanabilmesini sağlamakla birlikte henüz uzaya gitmeye elverişli bir gelişmişliğe ulaşmamış devletlerin de bir kira ücreti yahut çıkarılmış kaynaklar üzerinden uygulanacak bir vergi ile elde edilen kârda pay sahibi olmasını sağlayacaktır.⁴⁴⁸

Pershing'in önerisi ilk bakışta oldukça akla yatkın gelse de önerinin böyle bir sistemin nasıl uygulanacağına dair detayların tümünü, kurulmasını öngördüğü Uluslararası Dış Uzay Otoritesi'nin inisiyatifine bırakmış olması itibarıyla oldukça soyut kaldığı görülmektedir. Öneride özel şirketlere ilişkin olarak yalnızca bunların hukuki güvencelerinin olacağı belirtilmiş ve bunun dışında bir bilgi verilmemiştir. Yani özel şirketlerin doğrudan kiracı olup olamayacağı konusu açıklığa kavuşturulmamıştır. Bu ve

---

⁴⁴³ PERSHING, s. 174 – 175.

⁴⁴⁴ PERSHING, s. 174.

⁴⁴⁵ Member of the Committee on the Peaceful Uses of Outer Space, <https://www.unoosa.org/oosa/en/members/index.html> (Erişim Tarihi: 11.09.2021).

⁴⁴⁶ PERSHING, s. 174.

⁴⁴⁷ PERSHING, s. 175.

⁴⁴⁸ PERSHING, s. 175.

akla gelebilecek benzer başka soruların tamamı için yalnızca BMDHS benzeri bir sistem oluşturulacağı belirtilmiş, bu benzerliklerin hangi noktalarda olduğu hususu kapsam dışı bırakılmıştır. Bu sebeple, kanımca Pershing’in önerisi akla yatkın olmakla beraber geliştirilmesi gereken bir öneri olarak değerlendirilmelidir.

3.5. BİR BAŞKA ÖNERİ: DIŞ UZAYDA MÜNHASİR EKONOMİK BÖLGE BENZERİ BİR SİSTEMİN KURULMASI

Önceki başlıkta, Abigail D. Pershing’in BMDHS’nin XI. bölümünü dayanak alarak uzayda bir tür “kiralama sistemi” kurulması önerisinden söz edilmişti. Ancak bu önerinin yeterince detay içermemesi sebebiyle anlatıldığı haliyle uygulanabilir olamayacağını, bunun için birtakım hususların daha öneride açıklanması gerektiği de belirtilmişti. Zira Pershing önerisinde, bir Uluslararası Uzay Otoritesi’nin kurulmasından söz etse de bu kurumun nasıl işleyeceğinden neredeyse hiç bahsetmemiş, yalnızca bu kurumun kiralamayı yöneteceğinden söz etmiştir. Bu önerinin eksiklerinin giderilmesi amacıyla uzayın kiralanması mümkün hale getirilebilir yahut bu başlıkta yapılacağı gibi, dış uzayda münhasır ekonomik bölge benzeri bir kurum oluşturulması gibi farklı bir öneri geliştirilebilir.

Münhasır ekonomik bölgenin uzay hukukunda bir model olarak kullanılması fikri daha önce de ortaya atılmıştır. Örneğin Liu ve Tronchetti, münhasır ekonomik bölgeyi model olarak yakın uzay olarak adlandırdıkları 18 ila 100 km yükseklikleri arasında bir “*exclusive utilisation space* (münhasır kullanım alanı, kısaca EUS)” oluşturulmasını teklif etmişlerdir⁴⁴⁹. Zira bu yükseklikler arasında havanın yoğunluğunun oldukça azalmış olması sebebiyle ticari hava araçları artık uçamaz hale gelmekte ve uzay faaliyetleri de ancak uzayın başlangıcı olarak kabul edilen yaklaşık 100 km yükseklikten itibaren yapılabilmektedir⁴⁵⁰. Liu ve Tronchetti, 18 – 100 km arasının devlet egemenliği dışına çıkarılmasını ve bu bölgenin mümkün olan en kârlı biçimde kullanımını sağlayacak birtakım kurallara tabi olmasını dile getirmektedir⁴⁵¹. Ancak görüldüğü gibi bu öneri

---

⁴⁴⁹ LIU / TRONCHETTI, s. 93.

⁴⁵⁰ LIU / TRONCHETTI, s. 94.

⁴⁵¹ LIU / TRONCHETTI, s. 93.

yalnızca yakın uzaya ilişkindir. Bunun dışında münhasır ekonomik bölge modelinin uzaya uygulanmasını teklif eden öneriler de mevcuttur, bunlara yeri geldikçe aşağıda değinilecektir.

Bilindiği üzere BMDHS, 10 Aralık 1982’de kabul edilmiştir ve başlığından da anlaşılacağı gibi deniz hukukunun temel kurallarını düzenlemeye ilişkin bir uluslararası antlaşmadır⁴⁵². Deniz hukuku, hukuki statüsü itibarıyla uzay hukukunun gelişiminin başlarından itibaren örnek alınabilecek bir alan olarak değerlendirilmiştir⁴⁵³. Zira hem açık denizler hem dış uzay, herkese açık ancak kimse tarafından iktisap edilemez bir nitelik taşımaktadır ve bu da deniz hukuku kurallarını uzay hukukuna uygun bir örnek haline getirmektedir⁴⁵⁴.

Uzay hukuku bakımından önemi kısaca bu şekilde özetlenebilecek olan ve Türkiye’nin taraf olmadığı⁴⁵⁵ BMDHS’nin V. bölümü, bu bölümümüzün oluşturulmasına ilham olan münhasır ekonomik bölgeyi düzenlemektedir. Ancak münhasır ekonomik bölgenin bu sözleşmede düzenleniyor olması, bunun Türkiye gibi Sözleşme’ye taraf olmayan devletlerce ilan edilememesi anlamını taşımamaktadır. Bunun sebebi UAD’nin münhasır ekonomik bölgeyi örf ve âdet kuralı olarak kabul etmiş olmasıdır⁴⁵⁶. Keza Türkiye de Karadeniz’de 1986 yılı itibarıyla genişliği ve rejimi BMDHS’ye uygun biçimde düzenlenmiş bir münhasır ekonomik bölge oluşturmuştur. Bu bölgenin sınırları, SSCB ile yapılan bir antlaşma ile belirlenmiştir⁴⁵⁷. Münhasır ekonomik bölgenin sınırlarının belirlenmesi, karşılıklı veya bitişik kıyıları olan devletlerin anlaşmaları yoluyla gerçekleşmektedir⁴⁵⁸. Uygun süre içerisinde bir anlaşmaya varılamaması halinde ise

---

⁴⁵² United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982, Overview and Full Text,

https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/convention_overview_convention.htm (Erişim Tarihi: 28.09.2021).

⁴⁵³ WILLIAMS, Jack H., “The Law of the Sea: Parallel for Space Law”, **Military Law Review**, 22, 1963, s. 156.

⁴⁵⁴ PETERSON, M. J., “The Use of Analogies in Developing Outer Space Law”, **International Organization**, 51 (2), 1997, s. 252.

⁴⁵⁵ SUR, s. 341.

⁴⁵⁶ SUR, s. 383.

⁴⁵⁷ SUR, s. 384. Buna ek olarak, Akdeniz’de de 2019 yılında Libya ile kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin sınırlarına ilişkin bir antlaşma yapılmıştır. Bkz. SUR, s. 384.

⁴⁵⁸ BMDHS, m. 74.

BMDHS Bölüm XV’te detaylıca anlatılmış olan uyuşmazlık çözüm yollarına başvurulması gerekmektedir⁴⁵⁹.

Münhasır ekonomik bölge, karasularının ilerisinde ve buna bitişik, kıyı şeridinden itibaren 200 deniz mili uzaklığa kadarki bölgedir⁴⁶⁰. Devletin burada tam egemenliği söz konusu değildir ancak bir takım egemenlik yetkilerini haizdir⁴⁶¹. Buna göre münhasır ekonomik bölge sınırları içerisinde devletlerin suda, deniz yatağında ve toprağın altında bulunan doğal kaynaklar üzerinde egemen yetkileri söz konusudur⁴⁶². Diğer devletlerin bu bölgelerden geçişlerinde ise açık denizlerde geçiş serbestisine ilişkin hükümler geçerliliğini korumaktadır⁴⁶³. Ayrıca devletlere bu bölge içerisinde, ilan etmek suretiyle yapay ada ve tesis kurma, bilimsel araştırma yapma ve deniz ortamının korunmasını sağlamaya yönelik yetkiler de tanınmıştır⁴⁶⁴. Devletlerin kurmuş oldukları yapay ada ve tesisler üzerinde münhasır yetkileri mevcuttur ve aynı zamanda bunlar çevresinde kenarlarından itibaren 500 metreyi geçmeyecek bir mesafede güvenlik alanları da oluşturabilmektedirler⁴⁶⁵. Oluşturulmuş güvenlik alanlarının doğal ortam ile yapay adalar ve tesislerin amacıyla uyumlu olması da gerekmektedir⁴⁶⁶.

Münhasır ekonomik bölge hükümleri düzenlenirken denize kıyısı olmayan ve coğrafi açıdan dezavantajlı devletlerin de bu bölgedeki doğal kaynaklardan belirli ölçüde yararlanabilmesi sağlanmak istenmiştir. Buna uygun olarak eklenen 69. ve 70. maddelere göre, kıyı devletlerinin bulunduğu bölgedeki denize kıyısı olmayan ve coğrafi açıdan dezavantajlı olan devletler, ikili veya bölgesel antlaşmalar ile kıyı devletlerin münhasır ekonomik bölgelerinde bulunan canlı doğal kaynakların fazlası üzerinde mülkiyet hakkı tesis edebileceklerdir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken, kıyı devletinin bölgedeki balıkçılığa ilişkin haklarının zedelenmemesini ve balıkçılık endüstrinin gerilememesini

---

⁴⁵⁹ SUR, s. 383. Bu bölüme göre anlaşmazlıkların çözümünün barışçıl yollarla yapılması esastır. Bkz. BMDHS Bölüm XV.

⁴⁶⁰ BMDHS, m. 57.

⁴⁶¹ SUR, s. 383.

⁴⁶² BMDHS, m. 56.

⁴⁶³ BMDHS, m. 58.

⁴⁶⁴ BMDHS, m. 60/1.

⁴⁶⁵ BMDHS, m. 60/4 – 7.

⁴⁶⁶ BMDHS, m. 60/5.

sağlamaktır. 71. madde de bu amaca paralel olarak, ekonomileri yalnızca canlı kaynakların kullanımına bağlı olan kıyı devletlerinin münhasır ekonomik bölgelerinde 69 ve 70. maddelerin uygulanmayacağını düzenlemektedir.

Münhasır ekonomik bölge benzeri bir kurumun varlığı Liu ve Tronchetti'nin önerdiği gibi yalnızca yakın-uzay için mümkün değildir, dış uzayda da buna benzer bir sistem kurulması sağlanabilir. Bu süreçte karşımıza çıkacak olan ilk soru ise denizin aksine uzay gibi devletlerin ülkesiyle bağlantının olmadığı bir bölgede münhasır ekonomik bölgenin ne şekilde gerçekleştirilebileceği sorusudur. Buna ilişkin olarak gök cisimleri üzerinde devletler için paylar ayrılması⁴⁶⁷ ve devletlerin uzaya kurmuş oldukları istasyonları orta nokta kabul etmek suretiyle bunlar çevresinde münhasır ekonomik bölge oluşturulması gibi öneriler ortaya atılmıştır^{468, 469}.

Deniz hukukunda münhasır ekonomik bölgenin sınırlarının belirlenmesi uzun süren tartışmaların sonucu gerçekleşmiştir. Münhasır ekonomik bölgenin uygulanmaya başlanmasının temelini, 23 Temmuz 1947 tarihinde Şili'nin yapmış olduğu kıta sahanlığı ve ona bitişik 200 deniz miline kadarlık alan üzerindeki egemenlik iddiasının oluşturduğu söylenmektedir⁴⁷⁰. Açık denizlerdeki geçiş serbestisini etkilemeyeceği de belirtilmiş olan bu iddianın benzeri, aynı yıl Peru tarafından da yapılmış ve Peru da 1 Ağustos'ta, kıyıdağ itibaren 200 deniz millik bir alanda bir koruma, saklama ve araştırma bölgesi kurduğunu bildirmiştir⁴⁷¹. Görülmektedir ki 200 deniz mili olan sınır, Latin Amerika devletlerinin kararları ile ortaya çıkmıştır. Bu sınır, daha sonra 1952 Santiago Deklarasyonu'na da konu yapılmıştır⁴⁷². Birleşmiş Milletler Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda da 200

⁴⁶⁷ DiMARIA, s. 436.

⁴⁶⁸ BRUHNS, Sara / HAQQ-MISRA, Jacob, "A Pragmatic Approach to Sovereignty on Mars", **Space Policy**, 38, 2016, s. 61; BABCOCK, Hope M., "The Public Trust Doctrine, Outer Space, and the Global Commons: Time to Call Home ET", **Syracuse Law Review**, 69 (2), 2019, s. 251; COFFEY, Sarah, "Establishing a Legal Framework for Property Rights to Natural Resources in Outer Space", **Case Western Reserve Journal of International Law**, 41 (1), 2009, s. 143.

⁴⁶⁹ Aynı zamanda bu iki görüşü birleştiren öneriler de mevcuttur. Bkz. BABCOCK, s. 251.

⁴⁷⁰ BOZKURT / POYRAZ / ERDAL, s. 124.

⁴⁷¹ BOZKURT / POYRAZ / ERDAL, s. 125.

⁴⁷² BOZKURT / POYRAZ / ERDAL, s. 125; The United Nations Convention on the Law of the Sea (A Historical Perspective) - Exclusive Economic Zone, https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/convention_historical_perspective.htm#Exclusive%20Economic%20Zone (Erişim Tarihi: 28.09.2021).

deniz millik alanda devletlerin hakları görüşülmüş ve o dönemki balıkçılar arasındaki anlaşmazlıklar ile petrol krizinin de etkisiyle münhasır ekonomik bölgenin kapsamı netleştirilmiştir⁴⁷³. Ancak uzay hukukunda bu tür egemen hakların varlığı henüz tartışılmaya başlanmıştır⁴⁷⁴.

Yukarıda, çıkarılmış kaynaklar üzerinde devlet mülkiyetinin artık kabul edilir olduğu belirtilmişti. Ancak bunların çıkarıldığı tesisler ve çevresinde devletler, yargı ve denetim hakkından daha geniş bir yetkiyi haiz değillerdi. Aşağıda ise egemenlik hakkına ve dolayısıyla iktisaba yol açmayan ancak yargı ve denetim hakkından daha geniş nitelikli olan münhasır ekonomik bölgeye benzer bir sistemin uzayda ne şekilde kurulabileceğine ilişkin, gök cisimlerinde münhasır ekonomik bölge kurulması için devletlere paylar oluşturma ve devletlerin tesisleri çevresinde münhasır ekonomik bölge kurabilmeleri önerileri incelenecektir. Kanımca bu şekilde devletlere uzayı iktisap hakkı tanımayacak bir sistemin kurulması, uzay hukukunun tarihi gelişimini ve milli iktisaba konu olmama ilkesinin kabul edilme sebebinin dikkate alındığımızda daha isabetli olacaktır.

DiMaria'ya ait olan gök cisimlerinin paylara ayrılması önerisine göre bir uluslararası kurum tarafından gök cisimleri, devletlerin üzerlerinde yapı oluşturabilmeleri amacıyla bölgelere ayrılabilir⁴⁷⁵. Devletlerin bu bölgeleri daha sonra kullanabilmeleri de mümkündür, bu da gelişmekte olan devletlerin uzaya ilişkin haklarını geliştirmiş ve hâlihazırda uzaya erişebilecek teknolojiye sahip devletler karşısında koruyacaktır⁴⁷⁶. Bu şekilde bir sistemin işleyebilmesi için bir uluslararası kurumun varlığı gerekli olacağından dolayı Ay Anlaşması yürürlüğe konularak bu anlaşmanın 11. maddesinin 5. fıkrası uyarınca bir uluslararası rejim kurulmasının uygun olacağı da söylenmektedir⁴⁷⁷. Bu rejimin başarılı olabilmesi için devletlerin hak taleplerinin kaydını oluşturmak, taraflar arası bildirimleri yönetmek ve uyuşmazlıkları çözmek gibi mekanizmaları içeriyor

---

⁴⁷³ The United Nations Convention on the Law of the Sea (A Historical Perspective) - Exclusive Economic Zone, https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/convention_historical_perspective.htm#Exclusive%20Economic%20Zone (Erişim Tarihi: 28.09.2021).

⁴⁷⁴ PERRY, s. 14.

⁴⁷⁵ DiMARIA, s. 436.

⁴⁷⁶ DiMARIA, s. 436 – 437.

⁴⁷⁷ DiMARIA, s. 437; BABCOCK, s. 252.

olması gerektiğini de belirten DiMaria, ayrıca rejimin henüz uzay kapasitesi bulunmayan devletlerin uzaya yönelik haklarını da güvenceye alması gerekliliğini belirtmiştir⁴⁷⁸. Bunu sağlamak amacıyla ya kaynakları kullanan devletin kâr elde etmesini beklemeyi ya da rejimin belli oranda kaynağı gelişmekte olan devletlere dağıtmak üzere alması önerilerinde bulunmuştur⁴⁷⁹.

Babcock da temelde bölgelere ayırmayı desteklemekle birlikte, bu tür bir paylaşımın devletler arasında “hakkaniyete aykırılık” tartışmalarına yol açabileceği ihtimalini de göz önünde bulundurmaktadır⁴⁸⁰. Aynı zamanda (DiMaria’nın da görüşü dâhil olmak üzere), şimdiye kadarki önerilerin temel odağının kaynakların kullanımı olduğunu ifade etmekte ve teknolojinin ilerlemesiyle uzayın kullanım amaçlarının da genişleyeceğini – örneğin uzay araçlarının daha uzağa gidebilmesi amacıyla gök cisimlerinin dinlenme istasyonu olarak kullanılması gibi – belirterek böyle bir durumda faaliyetlerin göz önünde tutularak bir paylaşım yapılmasının daha uygun olacağını söylemektedir⁴⁸¹. Ancak DiMaria ve Babcock da bu şekilde önceden bölgelere ayırmanın Dış Uzay Antlaşması’nın 1. maddesinde sözü edilen serbestçe kullanım ilkesine aykırılık oluşturmasının oldukça kolay olduğunu kabul etmektedirler. Zira ayrılan bölgelerin üzerinde ancak pay sahibi devletin tasarruf hakkının olduğunun kararlaştırılması halinde, serbestçe kullanım ilkesi ve devletlerin araştırma ve keşif özgürlüğü ihlal edilmiş olacaktır⁴⁸². Devletlere pay ayrılmış olduğu halde araştırma ve keşif özgürlüğünün şu an olduğu gibi sürdürülmesi halindeyse bu kez gök cisimlerinin paylara bölünmüş olması anlamsız olacaktır. Böyle bir durumda araştırma ve keşif özgürlüğünün ihlal edilmemesi için uzayda bir tesisin kurularak münhasır ekonomik bölgeye uygun biçimde bunun üzerinde ve çevresinde bir güvenlik alanının kurulmasını beklemek gerekecektir. Bu sebeple önceden paylara ayırmanın uzayda kurulacak bir münhasır ekonomik bölge sistemiyle bağdaşamaz olduğu sonucuna varmak mümkündür.

---

⁴⁷⁸ DiMARIO, s. 437.

⁴⁷⁹ DiMARIO, s. 437 – 438.

⁴⁸⁰ BABCOCK, s. 251 – 252.

⁴⁸¹ BABCOCK, s. 252.

⁴⁸² DiMARIO, s. 437; BABCOCK, s. 252.

Gök cisimleri üzerinde kurulan tesisleri merkez alarak bir münhasır ekonomik bölge oluşturulmasını ileri süren diğer önerilerin geneline göre ise oluşturulan bu bölgelerde doğal kaynaklara dokunmamak kaydıyla diğer devletlerin serbest geçiş hakları geçerli olmaya devam etmektedir⁴⁸³. Ancak bu modeli savunan Bruhns ve Haqq-Misra ile Coffey'nin sunmuş oldukları öneriler, birbirinden oldukça farklıdır. Örneğin modelini Mars üzerinden tasarlayan Bruhns'ın ve Haqq-Misra'nın önerisi iki aşamalıdır. Buna göre ilk aşamada, uluslararası toplum tarafından Mars üzerinde bir "gezegensel park" sistemi oluşturulacaktır. Bu parklarda, kontrolsüz geçiş veya izinsiz yerleşim söz konusu olmayacaktır. Dünya çapında bilim adamları, uzmanlar ve liderler tarafından yerleri belirlenecek olan bu parkların hangi kurallara tabi olacağı ise COPUOS gibi bir uluslararası kurumun koordinasyonu ile belirlenecektir. Bu parklar kültürel, bilimsel ve benzeri pek çok amaç için kullanılabilir; bu amaçlar da her bir park için ayrıca belirlenecektir. İkinci aşamada ise yerleşimcilerin gelmesiyle birlikte, büyüklüğü bu grupların verimli kullanımlarına göre belirlenecek olan kullanım bölgeleri oluşturulacaktır. Bu bölgede yerleşimciler, kendi yönetimlerini kurabilecektir. Bahsi geçen bölgeye kurulmuş olan istasyon çevresinde onu merkez alan bir münhasır ekonomik bölge oluşacaktır. İstasyon üzerinde devletin hukuku geçerli olacak, dışında ise yerleşimcilerin yalnızca ekonomik yetkileri (yani doğal kaynaklar üzerindeki münhasır yetkileri) söz konusu olacaktır. Bu, münhasır ekonomik bölge sınırları içerisine başka grupların yerleşmesine imkân tanımaktadır ancak bu grupların kaynaklardan yararlanma hakkı olmayacaktır.⁴⁸⁴

Coffey ise bu hususu, devletlerarası iki veya daha fazla taraflı antlaşmalarla düzenlemenin bir seçenek olduğunu kabul etmektedir. Böylece devletler, uzayda diğer kamu veya özel girişimlerinin de rahatsızlık vermemek ve kaynaklara dokunmamak kaydıyla serbest geçiş yapabileceği münhasır ekonomik bölgeler oluşturabileceklerdir. Ancak bu tür bir yöntemin insanlığın ortak malvarlığı ve tüm insanlığa tahsis ilkelerine aykırılık teşkil edebileceğini de belirtmektedir. Zira münhasır ekonomik bölge sisteminin yalnızca devletlerarası antlaşmalarla düzenlenmesi halinde, buna ilişkin kurallar hâlihazırda uzaya çıkabilen gelişmiş devletlerce belirlenmiş olacağı için gelişmekte olan

⁴⁸³ BRUHNS / HAQQ-MISRA, s. 61; COFFEY, s. 143, 145.

⁴⁸⁴ BRUHNS / HAQQ-MISRA, s. 61.

devletlerin konuya ilişkin söz hakkı yok sayılmış olacaktır.⁴⁸⁵ Bu sebeple Coffey, yeni bir öneri geliştirmiştir. Coffey'nin bu yeni önerisine göre öncelikle Dış Uzay Antlaşması hükümlerinin devletlerin, özel şirketlerin ve bireylerin her biri için geçerli olduğunu kabul etmeye yönelik bir uluslararası antlaşma yapılmalıdır. Bu antlaşma ile aynı zamanda çıkarılmış doğal kaynaklar üzerinde mülkiyet hakkı doğacağı da hüküm altına alınmalı ve ilgili tartışmaların bitmesi sağlanmalıdır.⁴⁸⁶

Coffey ayrıca bu antlaşmayla UNOOSA çatısı altında bir yönetici organ oluşturulması ve bu organ nezdinde kurulacak konseyde, uzay faaliyetleri yürütebilecek nitelikte olan tüm devletlerin bir koltuğu bulunması gerektiğini de belirtmiştir. Gelişmekte olan devletlere de bu konseyde sınırlı sayıda koltuk ayrılacaktır.⁴⁸⁷ Bu organ, antlaşmanın uygulanmasını denetlemeli ve üye devletler arasındaki iletişimi sağlamalıdır ancak temel görevi, bir kredi sistemi oluşturup bunun işleyişini yönetmek olacaktır. Bu kredilerle devletler belli bir zaman dilimi içerisinde belli bir miktarda kaynak çıkarabileceklerdir. Krediler, bir bölge üzerinde kullanıldıkları zaman o bölge bir münhasır ekonomik bölge oluşturmuş olacaktır. Bu krediler aynı zamanda serbestçe devredilebilir olmalıdır ki uzay faaliyetleri yürütebilecek niteliği haiz olmayan devletler de bu kredilerini kiralamak veya vatandaşlarına satmak yoluyla bir gelir elde edebilsinler.⁴⁸⁸ Belirtmek gerekir ki Coffey'nin geliştirmiş olduğu bu öneri, temelde doğal kaynakların çıkarılmasına ilişkindir⁴⁸⁹.

Coffey'nin uzayda yalnızca ikili antlaşmalar yoluyla bir münhasır ekonomik bölge sistemi oluşturulmasına yönelik endişeleri yerinde olsa da kanımca kendi önerisi de eşit derecede endişe vericidir. Coffey'nin başta önermiş olduğu gibi Dış Uzay Antlaşması'nın kimleri kapsadığının ve artık genel kabul halini almış olan çıkarılmış kaynakların iktisap konusu olabileceğinin hüküm altına alınması, gerçekten de uzayda ilerleme sağlayabilmek için gerekli bir adımdır. Ancak buna ek olarak kaynakların çıkarılmasını düzenlemek amacıyla sunmuş olduğu kredi sistemi oluşturulması önerisinin teknolojik

---

⁴⁸⁵ COFFEY, s. 143.

⁴⁸⁶ COFFEY, s. 144.

⁴⁸⁷ COFFEY, s. 144.

⁴⁸⁸ COFFEY, s. 145.

⁴⁸⁹ COFFEY, s. 144.

gelişmeyi sekteye uğratması olasıdır. Böyle bir sistem içerisinde gelişmekte olan devletlerin başlıca amaçları, onlara verilmiş olan bu kredilerle mümkün olduğunca kâr elde edebilmek olacak; bu devletler kendileri uzaya ulaşabilecek duruma gelebilmek yerine kredilerini kiralama yoluna gideceklerdir. O halde başka türlü bir sistem kurgulamak gereklidir.

Uzayda münhasır ekonomik bölge oluşturulmasına yönelik önerilerin büyük kısmında, münhasır ekonomik bölge sistemiyle beraber bunu yönetmek ve denetlemek amacıyla bir uluslararası kurum kurulması yahut hâlihazırda var olan kurumlardan birine bu görevin verilmesinin söz konusu olduğu yukarıda görülmektedir. Bunun amacı, Coffey'nin yukarıda söz etmiş olduğu gibi gelişmiş devletlerin diğerlerini dışlayıcı biçimde uygulamalar yapabilmesinin önüne geçmektir. Bu durumda bir uzay otoritesinin oluşturulmasının kaçınılmaz olduğunu söylemek mümkündür. Öyleyse milli iktisaba konu olmama ilkesinin kapsamını da oldukça net biçimde açıklıyor oluşunu da göz önünde bulundurarak, Ay Anlaşması'nın uygulanır hale getirilmesi en kolay seçenek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ay Anlaşması, Ay ve diğer gök cisimlerinde bulunan kaynakların kullanımını düzenlemeye ilişkin olarak kaleme alınan ve kaynakların kullanımının gerçekleştirilmesi amacıyla uluslararası bir rejim tasarlayan bir antlaşmadır. İnsanlığın ortak malvarlığı ilkesini ve uluslararası rejimin kurulmasıyla bunun görevlerini de düzenleyen Anlaşma'nın 11. maddesinin 3. fıkrasında ayrıca çıkarılmış materyaller haricindeki diğer şeylere ilişkin mülkiyet düzenlenmiştir. Bu hükme göre *“Ay'ın yüzeyi, yüzeyinin altı yahut herhangi başka bir bölgesine ve yerinde duran kaynaklara ilişkin olarak herhangi bir devlet, uluslararası örgüt, hükümet-dışı kurumlar yahut tüzel veya gerçek kişiler mülkiyet iddiasında bulunamaz. Sayılan bu bölgelerde tesis kurulması da bir mülkiyet hakkı oluşturmaz”*. Bu fıkra milli iktisaba konu olmama ilkesinin kapsamını Dış Uzay Antlaşması'ndaki haline göre daha açık biçimde belirtmesi sebebiyle önem arz etmekte ve aynı zamanda münhasır ekonomik bölge benzeri bir sistem kurmak suretiyle çıkarılmış materyaller dışında dış uzayın herhangi bir kısmının iktisabını engelleme irademizi de desteklemektedir. Münhasır ekonomik bölgeden ilham alınarak geliştirilmiş olan önerimizin amacı da hükümde belirtildiği gibi oluşturulan tesisler yoluyla veya başka bir

şekilde (çıkarılmış materyaller dışında) uzayın herhangi bir parçası üzerinde mülkiyet hakkının oluşmasının önüne geçmektir.

Yukarıda Ay Anlaşması'na taraf devletlerin sayısının az olduğundan ve bunlar arasında uzay güçlerinin bulunmadığından söz edilmiş ancak bunun sebebi detaylıca işlenmemiştir⁴⁹⁰. Ay Anlaşması'nın geniş çaplı kabul görmemiş olmasının temel sebebi, 11. maddesinde sözü edilen insanlığın ortak malvarlığı ilkesi olarak kabul edilmektedir⁴⁹¹. İnsanlığın ortak malvarlığı ilkesinin Ay Anlaşması'nda yeterince açık düzenlenmemiş olması, bu ilkenin devletler tarafından farklı şekillerde yorumlanmasına yol açmış ve sonucunda da yorumlar üzerinde anlaşma sağlanamayarak ABD ve SSCB başta olmak üzere devletlerin çoğu anlaşmaya taraf olmama yoluna gitmişlerdir⁴⁹². Ay Anlaşması'nın onaylanmasındaki bir diğer engel ise yine anlaşmanın 11. maddesinde düzenlenen bir uluslararası rejim kurulması gerekliliğidir⁴⁹³. ABD, bu şekilde bir uluslararası rejimin kurulmasının ve insanlığın ortak malvarlığı ilkesinin kabulü halinde, doğal kaynakların kullanımının bu rejimin kuruluşuna kadar ertelenmesine yol açacağı; bunun serbest piyasa ilkelerine aykırılık teşkil edeceği ve böyle bir rejimin başta gelişmekte olan devletler olmak üzere diğer devletlerin izinlerinin, zamanlamasının ve faaliyetlerinin yönü üzerinde siyasi kontrol elde edeceğinden endişe etmiştir⁴⁹⁴. Aynı zamanda uzayda doğal kaynakların kullanımına ilişkin düzenlemelerin hazırlanmasında bu faaliyetlerde temel aktör olarak yer alacak olan özel şirketlerin yer alamayacak olması da diğer bir gerekçedir⁴⁹⁵. Ay Anlaşması'na taraf olmamasının son bir nedeni olarak, birkaç maddesinin içerdiği hükümler dışında, büyük oranda kendinden önceki

⁴⁹⁰ Bkz. "1979 Ay Anlaşması" başlıklı 1.2.3. bölüm.

⁴⁹¹ MILLER, Christopher C., "To The Moon & Beyond: The United States and the Future of International Space Law", *Suffolk Transnational Law Review*, 35 (1), 2012, s. 132; DAVID, Michael / LEE, Ricky, "Twenty Years Later – The Moon Agreement and Its Legal Controversies", *Australian International Law Journal*, 6, 1999, s. 9 – 10; JAKHU, Ram, "Twenty Years of the Moon Agreement: Space Law Challenges for Returning to the Moon / Zwanzig Jahre Mondvertrag: Eine Neue Herausforderung für das Weltraumrecht / Vingt Annees de Traite sur la Lune: Une Nouvelle Tache por le droit Spatial", *Zeitschrift für Luft- und Weltraumrecht - German Journal of Air and Space Law*, 54 (2), 2005, s. 255.

⁴⁹² TRONCHETTI, 2010, s. 492.

⁴⁹³ MILLER, s. 132; JAKHU, 2005, s. 256.

⁴⁹⁴ MILLER, s. 133.

⁴⁹⁵ JAKHU, s. 256.

antlaşmaların hükümlerini tekrar ediyor olmasını da göstermiş ve 21 maddesinin yalnızca altısının yeni hükümler getirdiği üzerinde durmuştur⁴⁹⁶.

Özetlemek gerekirse Ay Anlaşması, insanlığın ortak malvarlığı ilkesi ve uluslararası rejim kurulması dışında, önceki antlaşmaların hükümlerinden pek farklı düzenlemeler barındırmamakta ve bu farklılıklarına da devletlerin büyük kısmı tarafından çekinceyle yaklaşmaktadır. İnsanlığın ortak malvarlığı ilkesine karşı olan bu tutumun sebebi ise ilgili hükmün dilinin oldukça yoruma açık olması, ilkenin neyi kastettiğinin belli olmamasıdır. O halde Ay Anlaşması'nın kabul görebilmesi için öncelikle ilkenin açıklığa kavuşturulması gerekir.

Hatırlatmak gerekir ki uzay antlaşmalarının dili genellikle açık değildir ve insanlığın ortak malvarlığı ilkesiyle sıklıkla kıyaslanan insanlığa tahsis ilkesinin kapsamı da yine aynı şekilde belirsizdir. Ancak yukarıda belirtildiği gibi bunlar arasındaki temel fark, insanlığa tahsis ilkesi hakkaniyete uygun paylaşım gibi bir yükümlülük içermezken insanlığın ortak malvarlığı ilkesinin bu şekilde bir paylaşımı gerektiriyor olmasıdır. Yani insanlığın ortak malvarlığı ilkesinin asıl amacı hakkaniyete uygun biçimde paylaşımı sağlamak olarak alınmalıdır. Aksi takdirde insanlığa tahsis ilkesinin yanında bu şekilde başka bir ilkeden söz edilmesi anlamsız olacaktır. Kurulması öngörülen uluslararası rejim de insanlığın ortak malvarlığı ilkesinin uygulanmasını ve dolayısıyla çıkarılan doğal kaynaklardan elde edilen kârın hakkaniyete uygun biçimde paylaşılmasını kolaylaştırmak amacını taşımaktadır⁴⁹⁷.

Hem insanlığa tahsis ilkesinin hem de insanlığın ortak malvarlığı ilkesinin anlamı tam olarak belli değilken birinin geniş çapta kabul görmüş olup diğerinin kabul görmemesinin temel sebebi, yine hakkaniyete göre paylaşım yükümlülüğüdür. Uzay faaliyetlerinde bulunan devletler, böyle bir yükümlülük sebebiyle kendileri faaliyette bulunmamış devletlerin de çıkardıklarından yararlanmasını, kendi çıkarlarına aykırı kabul

---

⁴⁹⁶ WILSON, James R., "Regulation of the Outer Space Environment through International Accord: The 1979 Moon Treaty", **Fordham Environmental Law Report**, 2 (2), 1991, s. 182.

⁴⁹⁷ MILLER, s. 150.

etmektedirler⁴⁹⁸. Hakkaniyete göre paylaşım yükümlülüğü, özel sektörün yürüttüğü uzay faaliyetleri bakımından da kabul edilir görülmemiş, böyle bir yükümlülüğün özel sektörün zararına olduğu kanaatine varılmıştır⁴⁹⁹. Doktrinde de hakkaniyete göre bir paylaşımın ne ölçüde bir paylaşım olduğu belirlenmeksizin bunun kabul edilemeyeceği, özel şirketlerin bir ölçüye kadar bu paylaşmaya rıza gösterebileceği ancak bunun kârlarını büyük oranda azaltmayacak kadar olması gerektiği söylenmektedir⁵⁰⁰. Gelişmekte olan devletlerin haklarını gözetmesi sebebiyle bu ilkenin doğrudan antlaşmadan çıkarılması da kabul edilebilir değildir⁵⁰¹. Öyleyse Ay Anlaşması'nın kabul edilebilmesi için yapılması gereken, hakkaniyete göre paylaşımın ne oranda olacağını tespitidir.

BMDHS'nin 1982'deki hali, insanlığın ortak malvarlığı ilkesine ilişkin yorum farklılıklarının deniz yatağı madenciliğini durduracak nitelikte olmasından dolayı başarısız olmuş ve antlaşma yürürlüğe girememiştir⁵⁰². Bunun sonucunda BM Genel Sekreteri'nin girişimleriyle 1994 yılında XI. Kısmın Uygulanmasına Yönelik Antlaşma kabul edilmiş ve ilkenin yorumu üzerinde anlaşmaya varılmasıyla durum çözümlenerek Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi kurulmuştur⁵⁰³. Bu şekilde BMDHS'nin 140. maddesinde hüküm altına alınan insanlığın ortak malvarlığı ilkesi uyarınca elde edilen kârın hakkaniyete uygun biçimde paylaşılması hükmü de yürürlüğe girmiştir. 140. madde uyarınca bu hakkaniyete uygun paylaşım, m. 160/2/f-i hükmü uyarınca Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi Meclisi'nin gözetimi altında ve BMDHS'nin 82. maddesi hükümlerine uygun olarak yapılmalıdır. 82. maddenin 2. fıkrasında oranlar “*elde edilen kârın % 1'i, en çok % 7'si olmak üzere takip eden her yıl için de buna ek % 1'i*” olarak belirlenmiştir ve kanımca bu oranların uzayda da uygulanması hakkaniyete uygun olacaktır.

---

⁴⁹⁸ DAVID / LEE, s. 23.

⁴⁹⁹ TRONCHETTI, 2010, s. 514.

⁵⁰⁰ HOFFSTADT, Brian M., “Moving the Heavens: Lunar Mining and the Common Heritage of Mankind in the Moon Treaty”, **UCLA Law Review**, 42 (2), 1994, s. 591 - 592; TRONCHETTI, 2010, s. 514 – 515.

⁵⁰¹ JAKHU, 2005, s. 254.

⁵⁰² HOFFSTADT, s. 593.

⁵⁰³ LODGE, Michael W., “The Common Heritage of Mankind”, **International Journal of Marine and Coastal Law**, 27 (4), 2012, s. 736.

O halde Ay Anlaşması'nın kabul edilmesi ve antlaşma uyarınca uzayda bir uluslararası rejim kurulması halinde, insanlığın ortak malvarlığı ilkesi gereği hakkaniyete uygun paylaşım sırasında, BMDHS'de belirlenen oranlar kullanılabilir. Bu şekilde Ay Anlaşması'nın kabul edilmemesinin temel sebebi olan belirsizlik de çözümlenmiş olacaktır. Ayrıca, hatırlatmak gerekir ki insanlığın ortak malvarlığı ilkesi ancak uluslararası rejimin sınırları içerisinde geçerli olacaktır ve bu sınırlar dışında uygulanacak olan ilke insanlığa tahsis ilkesidir. Bir uluslararası rejimin kurulması, uzayın başarılı biçimde kullanılmasını da sağlayabilir. Bunun örneği Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi'nin deniz yatağı madenciliğinin denetlenmesi ve düzenlenmesindeki başarısıdır⁵⁰⁴.

Ay Anlaşması'nın 11. maddesinin 5. fıkrası uyarınca uzayda kurulacak olan uluslararası rejimin görevleri ilerleyen fıkralarda sayılmıştır. Buna göre rejimin temel amaçları 11. maddenin 7. fıkrasında *“Ay'ın doğal kaynaklarının düzenli ve güvenli biçimde geliştirilmesi, bu kaynakların akılcıca yönetilmesi ve kullanım alanlarının artırılması ile kaynakların çıkarılmasına katkı sağlayan devletlerin hakları gözetilerek ve gelişmekte olan devletlerin ihtiyaçları dikkate alınarak elde edilen kârın tüm taraf devletler arasında hakkaniyete uygun paylaşımının gerçekleştirilmesi”* olarak sıralanmıştır. 6. fıkrada ise rejimin işleminin kolaylaşabilmesi için taraf devletlere buldukları yeni madenleri ivedilikle BM, Genel Sekreter ve kamuoyu ile bilim adamlarına haber vermeleri yükümlülüğü getirilmiştir. Ay Anlaşması'nın 11. maddesi dışında, rejimden söz edilmemektedir zira bu maddenin 5. fıkrasında da belirtildiği gibi uluslararası rejimin kurulmasının tek sebebi, materyallerin çıkarılmasını yönetmek olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyleyse bu uluslararası rejimi yalnızca materyallere ilişkin faaliyet gösterecek bir kurum olmaktan çıkaracak hükümlerin antlaşmaya eklenerek rejimin amaçlarını genişletmek gerekmektedir⁵⁰⁵.

Yukarıda asıl amacımızın milli iktisaba konu olmama ilkesini ihlal etmeksizin yerleşim bölgeleri vb. yerlerin kurulabilmesi amacıyla uzayda münhasır ekonomik bölge benzeri

---

⁵⁰⁴ LODGE, s. 738.

⁵⁰⁵ Zaten Ay Anlaşması'nın antlaşmanın değiştirilmesi usulünü düzenleyen 18. maddesinin son cümlesi de gerçekleşen teknolojik gelişmelerin, m. 11/5'te sözü edilen uluslararası rejimin uygulanmasına ilişkin olarak, bir konferans ile ayrıca değerlendirilmesini öngörmektedir.

bir sistem kurgulamak olduğunu belirtmiştik⁵⁰⁶. Bunun için öncelikle milli iktisaba konu olmama ilkesinin kimleri kapsadığının açık biçimde hükme bağlanması ve daha sonra bu sistemin işlemlerini sağlayacak bir uluslararası otoritenin kurulması gerekliliğinden de söz etmiş ve bu iki durumun gerçekleştirilmesinin en kolay yolunun Ay Anlaşması'nın düzenlenerek uygulanır hale getirilmesini sağlamak olduğu sonucuna varmıştık. Ay Anlaşması hâlihazırda doğal kaynakların çıkarılmasını yönetmek amacıyla bir uluslararası rejim kurulmasını düzenlemekte olduğuna göre bu rejimin görevlerini münhasır ekonomik bölgeye benzer bir sistemin kurulmasını ve denetlenmesini de kapsayacak şekilde genişletmek makul bir yöntemdir.

Ay Anlaşması'nın uzay hukukuna katmış olduğu insanlığın ortak malvarlığı ilkesi, münhasır ekonomik bölge benzeri bir sistemin kurulmasına engel değildir. Aksine, deniz hukukunda olduğu gibi münhasır ekonomik bölge sisteminin bu ilkeyle uyum içerisinde işlemesi mümkündür⁵⁰⁷. Tekrar etmek gerekir ki uzayda kurulacak bu sistem, deniz hukukundan ilham alıyor olmasına karşın uzayın koşullarına ve hukuki rejimine özgü bir münhasır ekonomik benzeri sistemdir. Uzayda böyle bir sistem kurulması önerisi sınırlı yetkiler tanıırken iktisabı da önleyeceği için milli iktisaba konu olmama ilkesine de aykırı olmayacaktır⁵⁰⁸. Bu şekilde gök cisimleri üzerinde tesis kurmak suretiyle uzayda makul boyutlarda ve makul kısıtlamalara sahip münhasır ekonomik bölge benzeri bölgeler kurulabilir⁵⁰⁹. O halde Ay Anlaşması uyarınca kurulan uluslararası rejimin hâlihazırdaki görev tanımı da bunu sağlayacak şekilde genişletilebilir ve münhasır ekonomik bölge benzeri önerimize ilişkin yetkiler de eklenebilir. Buna göre kurulacak olan uluslararası rejim (bundan böyle “Uluslararası Uzay Otoritesi” denilecektir), kurulacak olan münhasır

---

⁵⁰⁶ Eklemek gerekir ki Annette Froehlich de münhasır ekonomik bölge benzeri bir sistemin uzayda da kurulmasının olası olduğunu belirtmiştir. Bkz. FROEHLICH, Annette, “Utilization – Consumption – Appropriation: Asteroid Mining is in the Pipeline”, **Zeitschrift für Luft- und Weltraumsrecht – German Journal of Air and Space Law**, 66 (2), 2017, s. 278.

⁵⁰⁷ O'DONNELL, Ryan Hugh, “Staking a Claim in the Twenty-First Century: Real Property Rights on Extra-Terrestrial Bodies”, **University of Dayton Law Review**, 32 (3), 2007, s. 477.

⁵⁰⁸ SCHWETJE, F. Kenneth, “Protecting Space Assets: A Legal Analysis of Keep-Out Zones”, **Journal of Space Law**, 15 (2), 1987, s. 141.

⁵⁰⁹ SATTler, Rosanna, “Transporting a Legal System for Property Rights: From the Earth to the Stars”, **Chicago Journal of International Law**, 6 (1), 2005, s. 43; SCHWETJE, s. 141.

ekonomik bölgelerin bildirilmesinden bunların kaldırılmasına kadar tüm işlemleri denetlemekle de yükümlü olmalıdır.

Uzayda Ay ve diğer gök cisimleri üzerinde, münhasır ekonomik bölge benzeri bir bölge kurabilmek için öncelikle bunu talep eden devletin Uluslararası Uzay Otoritesi Genel Sekreteri'ne, BM'ye ve diğer devletlere, kuracakları istasyonun büyüklüğü, konumu, personel/yerleşimci sayısı ve istasyonun kullanım amacına ilişkin olarak bildirimde bulunması gerekecektir. Bu bildirimi kayıt altına alan Uluslararası Uzay Otoritesi, daha sonra devlete makul bir süre tayin edecektir. Bu süre istasyonun büyüklüğü, konumu ve amaçlarına göre belirlenecek ancak projenin başlamasının çok uzun süreleri bulmamasına dikkat edilecektir⁵¹⁰. Projenin ilk görevi, makul süre içerisinde gerçekleşmeli ve en geç istasyonun kuruluşunun tamamlanmasının ardından bir sonraki görevde insan gönderilmiş olmalıdır⁵¹¹. Başlanan projenin bildirilene uygun olarak işlediğinin kontrolünü de proje son bulana ve kurulan istasyon kaldırılana kadar Uluslararası Uzay Otoritesi yapacaktır. İstasyonun devamlı kullanım niteliğini yitirmesiyle birlikte çevresinde oluşturulmuş olan münhasır ekonomik bölge benzeri bölge de kalkmış sayılacaktır⁵¹². Bu şekilde bir bildiri ve denetim sistemi, kurulacak bölgelerin konumlarının ve amaçlarının bildirilmesi ile yıllık kullanım durumuna ilişkin rapor verilmesini öngören Ay Anlaşması m. 9/1'e de uygun olacaktır⁵¹³.

Bu çalışmada münhasır ekonomik bölge benzeri bir sistemin uzayda, denizde olduğunun aksine yalnızca madencilik için değil, aynı zamanda yerleşim için de kurulması önerilmektedir. Bu sebeple uzaydaki münhasır ekonomik bölge benzeri bölgelerin zaman yönünden kısıtlanması makul değildir ancak her bir devletin münhasır ekonomik bölge benzeri bölge kurma hakkı bulunacağı için bu bölgelerin sınırlarının çizilmesi gerekmektedir. Bu noktada Marcel Williams'ın uzayın kiraya verilmesi önerisi sırasında ortaya atmış olduğu istasyonu merkez almak suretiyle belirlenecek olan 3 – 5 km'lik

⁵¹⁰ Örneğin “ilk kalkış hazırlıkları 2 aydan uzun sürmemelidir” şeklinde.

⁵¹¹ O'DONNELL, s. 485.

⁵¹² O'DONNELL, s. 485.

⁵¹³ Ay Anlaşması, m. 9/1.

yarıçapın makul olduğu düşünölmektedir⁵¹⁴. Ay Anlaşması'nın 9. maddesinin ilk fıkrası devletlerin insanlı veya insansız tesisler kurabileceğini ve tesis çevresindeki alanın da faaliyetlerin gerektirdiği ölçüde belirlenerek kullanılabileceğini hüküm altına almıştır⁵¹⁵. O halde önerimizdeki gibi bir sistemin gereksinim duyduğu bu boyutlardaki bir alanın Anlaşma'ya uygun olacağını zira Ay Anlaşması'nın çevredeki alanın gerektiği ölçüde tesisin faaliyetleri doğrultusunda kullanılmasına izin verdiğini söylemek mümkündür.

İnsanlığın ortak malvarlığı ilkesine uygun olarak, elde edilen kârın da uzaya erişimi olmayan devletlere hakkaniyete uygun biçimde paylaşılması gerekmektedir. Bu paylaşım için de en uygun oran, yukarıda belirtilmiş olduğu gibi, BMDHS m. 82/2'de belirlenmiş olan % 1 – 7'lik oranlardır. Bu oranlar, elde edilen kâra uygulanarak ortaya çıkan miktar, Uluslararası Uzay Otoritesi'nin ilgili birimine, gelişmekte olan devletlere paylaşılması üzere verilecektir. Ancak deniz yatağı madenciliğinin aksine uzay madenciliği, herkesin ulaşamayacağı bir hedeftir ve oldukça masraflıdır. Bu sebeple teşvik gerektiren bu bölgeye yatırımın artması için bu ödemenin kâr elde edilmesinden itibaren bir sonraki yılda başlatılması daha uygun olacaktır. Bu noktada tekrar belirtmek gerekir ki uzayda kurgulanan bu münhasır ekonomik bölge benzeri sistem, yalnızca madenciliğe yönelik değildir ve sadece yerleşim amaçlı olarak kurulacak istasyonları kapsamaktadır. Bildirimi sırasında yalnızca yerleşim amaçlı olarak kullanılacağı belirtilen münhasır ekonomik bölge benzeri bölgelerde bu yüzdelerin yarı oranda ve ancak üçüncü yılından itibaren uygulanması daha makul olacaktır.

Dış Uzay Antlaşması'nın 1. maddesi uyarınca tüm devletlerin uzayda serbestçe geçiş hakkı, araştırma ve keşif yapma hakkı ile kullanma hakkı mevcuttur. Uzayda münhasır ekonomik bölge benzeri bölge kurulması, bu ilkenin uygulanmasını büyük ölçüde engellemeyecektir. Zira münhasır ekonomik bölge benzeri bölge kurulması, diğer

---

⁵¹⁴ WILLIAMS, “Leasing the Moon”, NEW PAPYRUS, 2017, <http://newpapyrusmagazine.blogspot.com/2017/02/leasing-moon.html> (Erişim Tarihi: 05.09.2021)

⁵¹⁵ Ay Anlaşması, m. 9/1.

devletlerin bu bölgeden serbestçe geçişlerine mani olmayacaktır⁵¹⁶. Zaten Ay Anlaşması m. 9/2 ile de kurulan tesislerin serbest geçişi engellemeleri gerekliliğini hüküm altına almıştır⁵¹⁷. Münhasır ekonomik bölge benzeri bölge kurulmasıyla birlikte yalnızca bu bölgedeki doğal kaynakların araştırılması, çıkarılması, işlenmesi ve tasarrufuna yönelik haklar münhasıran münhasır ekonomik bölge benzeri bölgenin ait olduğu devlete ait olacaktır⁵¹⁸. Bu durumun uzayda diğer devletlerin özgürce keşif ve kullanım hakkını ihlal ettiğine yönelik eleştiriler mevcuttur⁵¹⁹. Ancak bu ilke, uzayın geri kalanı için yine de geçerli olacaktır ve yalnızca münhasır ekonomik bölge benzeri bölgenin sınırları içerisine ilişkin olarak bu ilkeye bir istisna getirilmesi söz konusudur. Kanımca bu tür bir istisna, ilkenin bütününe geçersiz kılmak için yeterli değildir⁵²⁰. Bu istisnanın mümkün olduğunca dar bir alanda geçerli olabilmesi için de bu bölgelerin sınırlarının kesin olarak belirleneceği yukarıda belirtilmiştir. Aynı zamanda Ay Anlaşması'nın 8. maddesi hükümleri de bu şekilde bir istisnayı destekleyecek nitelik taşımaktadır. Maddenin 1. ve 3. fıkraları uyarınca taraf devletler, Ay'ın zemininde veya zeminin altında herhangi bir yerde faaliyet gösterebilirler ve diğer devletler de onların bu faaliyetlerini engellemekle yükümlüdür. Bu hükümlerin Ay Anlaşması m. 5/2'deki iki devletin planlarının kullanılacak alan bakımından çakışması durumunda bu sorunun devletlerin planlarını birbirleriyle paylaşmak suretiyle bir uzlaşmaya varılarak çözülmesi hükmüyle birlikte değerlendirilmesi yerinde olacaktır⁵²¹. Bu şekilde bir değerlendirme de Ay Anlaşması'nın zaten aynı anda, aynı bölgede birden fazla devletin faaliyetlerini yürütmesine yönelik bir amaç gütmeyeceğini, bir faaliyet bölgesi içindeki kaynak kullanımının zaten yalnızca bir devlet tarafından yapılacağını farz ettiğini ortaya koymaktadır.

---

⁵¹⁶ SOLOMON, Lewis D., **The Privatization of Space Exploration: Business, Technology, Law and Policy**, Transaction Publishers, New Jersey, 2008, s. 107.

⁵¹⁷ Ay Anlaşması, m. 9/2.

⁵¹⁸ SATTLER, s. 42; DiMARIA, s. 436.

⁵¹⁹ BABCOCK, s. 252.

⁵²⁰ Münhasır ekonomik bölge benzeri sistem, yukarıda Wayne White'in önermiş olduğu yarı bölgesel haklar üzerinden kurulacak olan bir sistemin aksine bu tür bir istisnanın oluşmasına imkân sağlayabilecektir. Zira böyle bir sistemin uzayda kurulabilmesi ancak uzay hukukuna tanıtılmasıyla mümkün olacaktır. Hatırlanacağı üzere, White'in önerisinde böyle bir durum söz konusu değildir. Öneri, dayanağını tamamen mevcut hukuktan almakta ve bu süreçte Dış Uzay Antlaşması'nın 1. maddesi hükümlerine aykırılık oluşturmaktadır.

⁵²¹ Ay Anlaşması, m. 5/2.

Uzayın serbestliği ilkesiyle birlikte değerlendirilmesi gereken bir husus olarak karşımıza, dışlama hakkı çıkmaktadır. Dış Uzay Antlaşması'nın 1. ve 12. maddelerine göre uzay araçlarının ve teçhizatın diğer devletlerin temsilcilerine her daim açık olması gerekmektedir⁵²². Bu durumun münhasır ekonomik bölge benzeri bir sistem içerisinde, en azından istasyonlarda ve bunların yakın çevresinde uygulanması söz konusu olmayacaktır. BMDHS m. 60/4'e göre münhasır ekonomik bölge benzeri sistem ile devletler, istasyonların sınırlarından itibaren 500 metre mesafeye kadar güvenlik alanları oluşturma hakkına sahiptirler ve bu, uzayda da uygulanması mümkün bir kuraldır⁵²³.

Münhasır ekonomik bölge benzeri sistemin getirilmesiyle birlikte değerlendirilmesi gereken bir husus da bu bölgede geçerli olacak hukuktur. Münhasır ekonomik bölge benzeri bogelerde de temelde bir istasyon ve bunun çevresi söz konusu olduğu için buralarda uygulanması gereken hukuk, Dış Uzay Antlaşması'nın 8. maddesine göre devletin kendi hukuku olacaktır. Bu durum münhasır ekonomik bölge sistemiyle de uyumludur⁵²⁴ zira BMDHS'nin 56. maddesine göre de devletler sınırları dışında bir bölgede yetki sahibi olmaya devam etmektedirler. Ancak burada önemli nokta, Dış Uzay Antlaşması'nın 8. maddesinin ancak istasyon ve personele uygulanmasıdır. Bilimsel ve ekonomik amaçlarla kurulmuş bogeler için bu bir sorun teşkil etmeyecek olsa da yerleşim amaçlı kurulanlarda, yerleşimcilerin personel sayılıp sayılmayacağı hususu gündeme gelecektir. İstasyonun işleyişini sağlamayan yerleşimcileri personel statüsüne koymak, kanımca yersiz olacaktır. O halde, yerleşimcilere uygulanacak hukukun da başkaca bir hükümle belirtilmesi gerekmektedir. Burada yerleşimcilere de devletin kendi hukukunun uygulanamaması için herhangi bir sebep yoktur. Ancak tek bir devletin bölgesine diğer devlet vatandaşlarının da yerleşimci olarak gelmeleri ihtimal dahilinde

---

⁵²² Dış Uzay Antlaşması m. 12 hükmüne göre diğer devletlerin istasyonlarına yapılacak bu ziyaretlerin karşılıklılık esasına göre gerçekleştirilmesi ve makul bir süre önceden bildirilmesi gerekmektedir. Ancak devletlerin bu tür ziyaret taleplerini geri çevirmek gibi bir hakları mevcut değildir. Bkz: DIEDERIKS-VERSCHOOR / KOPAL, s. 92.

⁵²³ XU, Fengna / SU, Jinyuan / MEHDI, Miqdad, "A Re-Examination of Fundamental Principles of International Space Law at the Dawn of Space Mining", *Journal of Space Law*, 44 (1), 2020, s. 26.

⁵²⁴ O'DONNELL, s. 474.

olacağından, bunlara da yine tıpkı Dünya’da olduğu şekilde muamele edilmesi gerekliliğine ilişkin bir hüküm de eklemek yerinde olacaktır.

Uzayda kurulacak münhasır ekonomik bölge benzeri sisteme ilişkin olarak değinilmesi gereken son bir husus ise bu sistemin, özü gereği öncelikle uzaya ulaşabilmeyi gerektiriyor olmasıdır. Önceden pay ayırmanın hem bu sisteme hem de Dış Uzay Antlaşması’na aykırı olacağı yukarıda belirtilmiş ve bir istasyon çevresinde münhasır ekonomik bölge benzeri bölge oluşturulmasının uygun olacağı kanaatine varılmıştı⁵²⁵. O halde uzayda böyle bir bölge kurabilmek, uzaya ulaşabilmeye bağlı olmaktadır. Bu da henüz yeterli teknolojik gelişmişliği sağlayamamış devletleri dezavantajlı konuma sokmaktadır. Bunun önüne geçmek içinse söz konusu sistemin tek başına uygulanması yerine, eksik kaldığı bu gibi durumlarda Pershing’in önermiş olduğu kiralama sistemiyle birlikte uygulanması kanımca daha uygun olacaktır.

Uluslararası Uzay Otoritesi’nin önceden münhasır ekonomik bölge benzeri bölge kurulamayacak bölgeler belirlemesi ve bu bölgelerde en çok münhasır ekonomik bölge benzeri bölgenin azami boyutunun yarısı büyüklüğünde kiralık alanlar oluşturması ile kiralama sistemiyle desteklenen bir sistem oluşturulabilir. Bu kiralık alanlarda da yine uzayın serbestliği ilkesi, münhasır ekonomik bölgelerde olduğu şekilde geçerli olacaktır. Böylece hem doğrudan özel şirketler hem de uzaya ulaşabilecek yeterli teknolojiye sahip olmayan devletler, Uluslararası Uzay Otoritesi’nden bu bölgeleri kiralayabilecek ve bu devletler özel şirketler veya diğer devletler aracılığıyla buraları işleyebilecektir. Ancak belirtmek gerekir ki kiralama sistemi, yalnızca materyallerin çıkarılması ve işlenmesi için kullanılabilir ve bu şekilde bir yerleşim kurulamayacaktır⁵²⁶. Ayrıca kiralama yıllık yapılacak ve en fazla 20 yıla kadar uzatılabilecektir. Bu süre sınırının amacı, devletlerin bu süre içerisinde teknolojik olarak gelişmeye çabalamalarını sağlamaktır.

⁵²⁵ İstasyonu merkez alan görüşün uygunluğu hakkında bkz. s. 96.

⁵²⁶ Pershing böyle bir sistemin ileride uzay yerleşimi oluşturmak için de kullanılabilirliğini önermiş olsa da önerilmiş olan münhasır ekonomik bölge benzeri sistemle bu zaten gerçekleştirilebileceği için tamamlayıcı olarak sunulan kiralama sistemiyle de bunun yapılabilir olması gerekli görülmemiştir. Bkz. PERSHING, s. 175.

Sonuç olarak, uzayda kiralama sistemiyle desteklenmiş şekilde bir münhasır ekonomik bölge benzeri bir sistem oluşturulmasıyla hem uzay madenciliği faaliyetleri hem de uzaya yerleşim projelerinin gerçekleştirilmesi sağlanabilecektir. Münhasır ekonomik bölge benzeri sistem içerisindeki projelerin tamamı devletler öncülüğünde gerçekleştirilecek olsa da bunların devletin tabiiyetindeki özel şirketler aracılığıyla yapılması da bunun Dış Uzay Antlaşması'nın 6. maddesi uyarınca yine devletin sorumluluğunda olması sebebiyle mümkün olacaktır. O halde yukarıda belirtmiş olduğumuz Ay ve diğer gök cisimlerinde yerleşim bölgeleri kurmaya ilişkin projeler, özel şirketlerce veya devlet tarafından gerçekleştirilmeleri önemli olmaksızın mümkündür. Elbette bu projelerin kurulacak olan münhasır ekonomik bölge benzeri sistemin kurallarına uygun olarak düzenlenmeleri gerekmektedir. Milli iktisaba konu olmama ilkesi, uzay hukukunun en temel ilkesi niteliğindedir ve bu ilkenin kaldırılması diğer ilkelerin de uygulanamaz hale gelmesine yol açabilecektir. Zira bu ilkenin getirilme amacı, Dünya üzerindeki çatışmaların uzaya taşınmasını engellemektir. Bu durum dikkate alınarak uygulamaya konulacak olan münhasır ekonomik bölge benzeri bu sistem ise yukarıda açıklanmış olduğu gibi uzaya yönelik gerçekleştirilmesi planlanan projelerin tamamını gerçekleştirebilecek niteliği haizdir.

SONUÇ

Milli iktisaba konu olmama ilkesi, uzay hukukunun temel ilkesi olma niteliğini hâlâ korumaktadır. Keza bu ilkenin ortaya çıkma sebebi, uzayda barışçıl bir ortamın oluşmasını sağlamak ve Dünya üzerindeki çatışmaların buraya taşınmasının önüne geçmektir. Milli iktisaba konu olmama ilkesi aynı zamanda insanlığa tahsis, eşitlik ve barışçıl amaçlarla kullanım ilkeleri gibi uzay hukukuna ilişkin diğer temel ilkelerin de uygulanabilirliğinin sağlayıcısı konumundadır. Bu sebeple bu ilkenin değiştirilmesi veyahut kaldırılması gibi öneriler yerinde değildir. Ancak uzay hukuku kurallarının mevcut haliyle muhafaza edilmesi de gelişmekte olan uzay teknolojileriyle ve uzaya yerleşim planlarıyla birlikte değerlendirildiğinde pek çok sorunu beraberinde getirecektir. O halde yapılması gereken, milli iktisaba konu olmama ilkesine ve diğer temel ilkelere dokunulmaksızın bu gelişmeleri mümkün kılacak yeni bir sistem ortaya koymaktır.

Mars One ve SpaceX Mars projeleri, özel şirketler tarafından yapılmış ve Mars üzerinde insan kolonileri kurmayı planlayan projelerdir. Mars One projesi tek yönlü olarak kurgulanmışken SpaceX'in Mars projesi çift yönlüdür. Ancak her iki projenin de ortak yönü, bunların uzayda daimî insan yerleşimleri oluşturma amacını taşıyor olmalarıdır. Böyle bir amacın gerçekleştirilmesi, mülk edinmeye ilişkin hükümlerin oluşturulmasına ihtiyaç duymaktadır. Uzay teknolojilerinin günden güne ilerlemesi ve zamanla daha uzak mesafelere yolculuk edebilecek uzay araçlarının geliştirilebilmesiyle uzaya yerleşmeye ilişkin projeler bu sayılanlarla da sınırlı kalmayacaktır. Ancak mevcut hukuk ne uzay aktörleri ne de iktisap hükümleri bakımından bu tür projelerin gerçekleştirilmesine uygun değildir.

1967 Dış Uzay Antlaşması, 2. maddesinde milli iktisaba konu olmama ilkesini düzenlerken bu ilkeye ilişkin olarak yalnızca devletleri zikretmiş ve bu da ilkenin kimleri kapsadığına ilişkin bir tartışmaya yol açmıştır. Devletlerin büyük kısmı tarafından kabul edilmemiş olan 1979 Ay Anlaşması'nda, milli iktisaba konu olmama ilkesinin kimleri kapsadığını sayarken devletlerin yanında özel şirketler ve uluslararası örgütler gibi diğerlerinin de zikredilmiş olması, Dış Uzay Antlaşması'nın yalnızca devletlere ilişkin olduğu görüşüne örnek olarak sunulmuştur. Ancak buna karşılık olarak sunulan ve bizim

de katıldığımız görüşe göre aralarında 12 yıllık bir dönem olan bu iki antlaşma arasındaki bahsi geçen fark, dönemin şartları içerisinde incelenmelidir. 1967 yılında Dış Uzay Antlaşması'nın imzalandığı sırada yalnızca devletlerin uzaya çıkma kapasiteleri mevcut olduğundan, madde metninin bu şekilde kaleme alınmış olması daha akla yatkın bir durumdur. Kaldı ki 2. maddede açıkça belirtilmemiş olsa dahi 6. maddede özel şirketlerin uzaydaki tüm faaliyetlerinden, tabiiyetinde oldukları devletlerin sorumlu tutulması sebebiyle milli iktisaba konu olmama ilkesi de doğal olarak özel şirketler için de geçerli olacaktır. O halde Mars One ve SpaceX Mars Projesi gibi özel şirketlerce planlanan projeler de aslında devletlerin sorumluluğundadır ve bu da dolaylı olarak uzayın iktisabına yol açacaktır.

Dış Uzay Antlaşması'nın 2. maddesi metninin yalnızca devletleri kapsadığının kabulü halinde bile ortaya çeşitli sorunlar çıkmaktadır. İlk olarak, mülkiyet hakkından söz edebilmek için öncelikle bunun devlet gibi bu hakkı sağlayacak ve koruyacak bir üst otoritenin varlığından söz etmek gerekmektedir. Buna göre özel şirketlerin herhangi bir üst otoriteden (örneğin devletten) bağımsız olarak uzayda mülk edinmesi zaten mümkün değildir. Özel şirketler, uzayda yerleşim kurmak amacıyla bir bölgeyi “mülk edinmiş” olsalar bile bu kez de uzayda sürdürülebilir bir yaşamın kurulması günümüz için söz konusu olamayacağı için bir Dünya'ya (ve dolayısıyla devletlerine) bağımlılık durumu ortaya çıkacaktır. Bilim adamları, uzayda sürdürülebilir ve kendi kendine yeten yerleşim bölgeleri kurabilmenin uzun zaman alacağını söylemektedirler. Böyle yerleşim alanları kurulabilene dek, uzaydaki yerleşimcilerin solunacak hava dâhil tüm ihtiyaçları için Dünya'ya bağımlı olmaları söz konusu olacaktır. Bu da yine devletlerin dolaylı olarak uzayda hâkimiyet kurmaları anlamına gelmektedir.

Mevcut hukuki düzen, uzaya yerleşim planlarının gerçekleştirilmesi noktasında bu sorunlar dışında da birtakım engellerin oluşmasına yol açmaktadır. Bunların başında uzay hukukunun mevcut haliyle mülkiyet hakkını içermemekle birlikte dışlama hakkından yoksun olması gelmektedir. Dış Uzay Antlaşması'nın 1. ve 12. maddeleri uyarınca uzay araçları ve tesislerinin diğer devletlerin temsilcilerine her daim açık olması gerekmektedir. Bu şekilde bir düzenleme, yerleşim alanları fikri ile bağdaşır değildir. Bir yerleşim alanında, kişilerin kendi özel yaşam alanları da bulunacaktır ve bunların kişilerin

kendi rızası dışında başkalarınca ziyaret edilebilmesi özel yaşamla uyumlu değildir. O halde uzayda yerleşim alanlarının kurulabilmesi için öncelikle dışlama hakkını içerecek bir düzenlemeye gereksinim vardır.

Diğer bir husus ise Dış Uzay Antlaşması'nın 9. maddesi uyarınca devletlerin uzay faaliyetlerinin, diğer devletlerin faaliyetlerini engellemeyecek nitelikte olması gerekliliğidir. Uzayda bir yerleşim alanı kurulması halinde, buranın daimî olarak orada bulunacağı inancıyla kurulduğunu varsaymak gerekmektedir. Nitekim hatırlanacağı gibi Mars One projesi de planlarını tek yönlü olarak yapmış, SpaceX Mars Projesi de çift yönlü olarak planlanmış olmasına rağmen insanların daimî olarak Mars'ta bir yaşam alanının olmasını hedeflemiştir. Bu durumda yerleşim projeleri herhangi bir araştırma veya keşif projesinden ve hatta uzay madenciliği projelerinden uzun sürecektir. Orada buldukları süre boyunca (yani süresiz olacağı varsayılan bir zaman diliminde) bu yerleşim alanları doğal olarak yer bakımından diğer faaliyetleri engelleyecek bir nitelik de taşıyacaktır.

Yukarıda sayılan yerleşim projelerinin gerçekleştirilmesi sırasında karşılaşılabilecek sorunlar, günümüz uzay hukuku kuralları ile çözülememektedir. Sorunların temelinde ise milli iktisaba konu olmama ilkesinin olduğu görülmektedir. Zira bu ilke ile hem devlet egemenliğinin hem de mülkiyet edinilmesinin önüne geçilmekte ve mülkiyet hakkının bir parçası olan dışlama hakkı da haliyle oluşmamaktadır. Aynı durum, faaliyetlerin diğer faaliyetleri engellememesi noktasında da geçerlidir zira böyle bir durum da mülkiyetin söz konusu olması halinde ortaya çıkmayacaktır. O halde bu sorunların hepsinin milli iktisaba konu olmama ilkesinin yorumunu değiştirerek çözümlenmesinin mümkün olduğu söylenebilir.

Milli iktisaba konu olmama ilkesi, Dış Uzay Antlaşması'nın hazırlandığı sırada hem gök cisimlerinin yüzeyine hem de gök cisimlerindeki doğal materyallere etki edecek bir ilke olarak düşünülmüştür. Ancak teknolojik ilerlemeler ve uzay madenciliğinin başlayabileceği umuduyla ilkenin yorumu zamanla değişiklik göstermiş ve çıkarılmış materyaller ilkenin kapsamından çıkmıştır. Ancak VAHS m. 31'e göre, milli iktisaba konu olmama ilkesinin yorumunu yüzeyi de kapsayacak şekilde genişletmek, hükmün

uygulanamaz olması sonucunu doğuracaktır. O halde yorum yoluyla milli iktisaba konu olmama ilkesinin kapsamının daha da genişletilebilmesi mümkün değildir. Ayrıca hatırlatmak gerekir ki milli iktisaba konu olmama ilkesinin kaldırılması veya yüzeyde mülkiyete izin verecek ölçüde kapsamı daraltılarak yorumlanması da arzu edilmemektedir. Zira milli iktisaba konu olmama ilkesi, uzayın barışçıl ortamının sağlanması noktasında kilit bir rol üstlenmeye devam etmektedir. Buna karşılık, yine de uzayda mülkiyeti mümkün kılmak amacıyla ortaya pek çok öneri atılmıştır.

Uzayda mülkiyet edinmeyi sağlamak amacıyla ortaya atılan önerilerden incelemiş olduğumuz yarı bölgesel haklar önerisi, mevcut hukuki düzende bir değişiklik yapmaksızın yalnızca Dış Uzay Antlaşması'nın 8. madde hükmüne dayanarak uzayda mülkiyet benzeri hakların oluşturulabileceğini savunmaktadır. 8. maddeye göre, devletlerin uzaya göndermiş oldukları araçlar, tesisler ve personel üzerindeki yargı ve denetim hakları devam etmektedir. Yarı bölgesel haklar önerisine göre yargı ve denetim hakkı diğer devletlere bildirimde bulunma yoluyla devletlerin uzayda mülkiyet benzeri yetkiler tesis etmesini sağlayabilecektir. Ancak böyle bir hakkın Dış Uzay Antlaşması'nın 1. maddesindeki serbestçe kullanım hakkına aykırı olacağı ve aynı zamanda bu şekilde 8. maddeye dayanılarak oluşturulan hakların da 12. maddedeki diğer devletlerin geçiş serbestisinden muaf olmayacakları aşikârdır.

İncelenen diğer iki öneri arasından ilk keşfedenin hakkı ilkesinin uzaya uygulanması önerisi ise doğrudan milli iktisaba konu olmama ilkesine aykırılık teşkil etmekte ve uzayın iktisap edilmesine ilişkin bir öneri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu haliyle ilk keşfedenin hakkı ilkesinin uygulanması önerisi, kabul edilebilir değildir. İncelemiş olduğumuz son öneri olan uzayda bir kiralama sistemi oluşturulması önerisi ise temelde akla yatkın ancak yetersizdir. Pershing'in önceki uzay madenciliğinde kiralamaya ilişkin önerileri de dikkate alarak oluşturduğu bu sisteme göre, BMDHS'nin XI. Kısmı örnek alınarak bir Dış Uzay Otoritesi kurulacak ve bu otorite hiçbir devlete herhangi bir mülkiyet hakkı tanımaksızın materyallerin yahut yüzeyin kiralanmasını idare edecektir. Ancak görüldüğü gibi bu sistem, tüm düzenlemeleri kurulacak olan uzay otoritesine bırakmıştır ve bu haliyle yeterli değildir. Yine de BMDHS'nin düzenlemiş olduğu kurumlardan birinin dış uzaya aktarılması fikri, akla oldukça yatkındır. Zira hem açık

denizler hem de dış uzay herkesçe kullanılabilir ancak kimse tarafından iktisap edilemez bölgelerdir.

İncelemiş olduğumuz önerilerin de ışığında, kanımızca uzayda milli iktisaba konu olmama ilkesine dokunulmaksızın devletlere ve özel şirketlerle uluslararası örgütler gibi diğer kurumlara olabildiğince en geniş hakları tanıyacak olan sistem münhasır ekonomik bölge benzeri bir sistemdir. BMDHS'nin V. Kısmı'nda düzenlenen münhasır ekonomik bölgenin uzaya uygulanması fikri, aslında yeni değildir. Daha önce yakın uzayda bu şekilde bir bölgenin kurulması ve böylece denizden 17 km ila 100 km yükseklik arasının devletin hava ülkesi olmaktan çıkarılarak burada bir "münhasır kullanım alanı" oluşturulması fikri ortaya atılmıştı. Ancak kanımızca münhasır ekonomik bölge sistemi, yalnızca belirtilen bölgede yani yakın uzayda uygulanabilecek bir sistem değildir. Bunu dış uzayda da uygulamak mümkün olacaktır. Münhasır ekonomik bölgenin nereden başlayacağı hususunda ise en akla yatkın çözüm, bu bölgenin uzaya kurulan istasyonları merkez alarak belirlenmesidir. Böylece münhasır ekonomik bölge ancak uzaya ulaşılmasıyla birlikte kurulabilecek ve bu da münhasır ekonomik bölgenin oluşturulmasının diğer devletlerin keşif ve araştırma faaliyetlerinin önüne geçmesini önleyecektir.

Uzayda kurulacak olan münhasır ekonomik bölge benzeri bu sistem, BMDHS'deki hükümlerden ilham alınarak oluşturulacaktır ancak deniz hukukundan farklı olarak uzayda bu bölgeler, yerleşim alanları kurulması için de ilan edilebilecek ve bunlara ilişkin hükümler uzay ile uzay hukukunun kendine özgü nitelikleri de göz önünde bulundurularak oluşturulacaktır. Buna göre ancak belli bir büyüklüğe kadar bir alanda devletler, tesis kurup bunlar çevresinde güvenlik alanları oluşturabileceklerdir. Bu güvenlik alanları, tesisler üzerinde dışlama hakkının kullanılmasına yardımcı olacaklardır. Güvenlik alanlarının dışında diğer devletlerin geçiş serbestisi, keşif ve araştırma özgürlüğü mevcut olmaya devam edecek; diğer devletler yalnızca münhasır ekonomik bölge benzeri bölge içerisinde bulunan doğal kaynaklardan yararlanamayacaklardır.

Münhasır ekonomik bölge benzeri bir sistemin uzayda kurulabilmesinin en kolay yolu kanımca Ay Anlaşması'nı uygulanabilir hale getirmektir. Zira Ay Anlaşması hem milli iktisaba konu olmama ilkesinin kapsamını açıkça ifade etmekte hem de hâlihazırda münhasır ekonomik bölge benzeri bölgeyi işletebilecek bir uluslararası rejimin kurulmasını öngörmektedir. Bunun içinse en başta Ay Anlaşması'nın genel kabul görmeme sebebi olan insanlığın ortak malvarlığı ilkesinin belirsizliğinin çözülmesi yeterlidir. Büyük oranda insanlığın ortak malvarlığı ilkesiyle benzerlik gösteren insanlığa tahsis ilkesinin Dış Uzay Antlaşması'nın kabul edilmesini engellemediği de göz önünde bulundurulduğunda buradaki asıl engelin, bu ikisi arasındaki temel fark olan insanlığın ortak malvarlığı ilkesinin getirdiği hakkaniyete uygun paylaşım yükümlülüğü olduğu görülmektedir. O halde bu yükümlülüğün sınırlarının belirlenmesi, Ay Anlaşması'na ilişkin sorunları çözebilecektir. Burada kanaatimce insanlığın ortak malvarlığı ilkesini içeren bir başka antlaşma olan BMDHS'nin 82. maddesinin 2. fıkrasında ortaya koymuş olduğu % 1 – 7'lik oranları (yerleşim amaçlı oluşturulacak bölgeler için yarı oranda olacak şekilde) kullanmak yerinde olacaktır. Ayrıca uzay, ulaşımı zor bir bölge olduğu için bu oranlar kâr elde etmeye başladıktan itibaren bir sonraki yıl ve yerleşim bölgelerinde üçüncü yıldan itibaren uygulanmalıdır. Son olarak, münhasır ekonomik bölge benzeri bir bölgenin uzayda kurulabilmesi için buraya ulaşabilmek gerekeceğinden uzaydaki münhasır ekonomik bölge benzeri sistem, bir kiralama sistemiyle desteklenecektir. Bu kiralama sistemi, uluslararası rejim tarafından belirlenen alanlarda yalnızca uzay madenciliğine ilişkin olarak ve en fazla 20 yıl sürebilecek şekilde oluşturulacaktır. Böylece devletler, kiraladıkları bölgelerde özel şirketler veya diğer devletler aracılığıyla madencilik faaliyetleri gerçekleştirebileceklerdir.

Görüldüğü gibi münhasır ekonomik bölge benzeri bir sistem, uzayda mülkiyet elde edilmeksizin yerleşim yerlerinin kurulmasını ve madencilik vb. ticari faaliyetlerin gerçekleştirilmesini mümkün kılacaktır. Özel şirketler, devletlerinin uzayda oluşturdukları münhasır ekonomik bölge benzeri bölgeler içerisinde planlamış oldukları yerleşim projelerini gerçekleştirme imkânı bulmuş olacaklar ve yerleşimciler de özel yaşamları ihlal edilmeksizin tesisler üstündeki yaşam alanlarında vakit geçirebileceklerdir. Buna ek olarak, milli iktisaba konu olmama ilkesini destekleyen

araştırma ve keşif 6zg6rl6đ6, eşitlik ilkesi gibi diğer temel ilkeler de b6yle bir sistem içerisinde geçerliliklerini koruyabileceklerdir.

KAYNAKÇA

Kitap ve Makaleler

“Can We Make Mars Earth-like Through Terraforming?”,
<https://www.planetary.org/articles/can-we-make-mars-earth-like-through-terraforming>

“Mars Terraforming Not Possible Using Present-Day Technology”,
<https://www.nasa.gov/press-release/goddard/2018/mars-terraforming>

“NASA’s Curiosity Rover Team Confirms Ancient Lakes on Mars”,
<https://mars.nasa.gov/news/1865/nasas-curiosity-rover-team-confirms-ancient-lakes-on-mars/>

“National Sovereignty of Outer Space”, **Harvard Law Review**, 74 (6), 1961, ss. 1154 – 1175

“The Bogota Declaration”, **Journal of Space Law**, 6 (2), 1978, ss. 193 – 196

“The Geostationary Orbit: Legal, Technical and Political Issues Surrounding Its Use in World Telecommunications”, **Case Western Reserve Journal of International Law**, 16 (2), 1984, ss. 223 – 264

ABEYRATNE, Ruwantissa, **Regulation of Commercial Space Transport: The Astrocizing of ICAO**, Springer, Quebec, 2015

ANGELO, Joseph A., **Space Technology**, Greenwood Press, Amerika Birleşik Devletleri, 2003

BABCOCK, Hope M., “The Public Trust Doctrine, Outer Space, and the Global Commons: Time to Call Home ET”, **Syracuse Law Review**, 69 (2), 2019, ss. 191 – 262

- BAL, Ali, “Hava – Uzay Araçlarının (Aerospacecraft) Hukuki Rejimi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 15 (0), 2013, ss. 1465 – 1528
- BAL, Ali, **Uluslararası Hava Hukuku: Hava Sahasının Hukuki Rejimi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019
- BALANDIER, Georges / CUNNEEN, Joseph E., “The Fact of Colonialism: A Theoretical Approach”, **CrossCurrents**, 2 (4), 1952, ss. 10 – 31
- BARNES-BROWN, Alice (Ed.), **The Space Race**, Future Publishing, West Midlands, 2019
- BAYINDIR, Ümit Barış, **Milletlerarası Andlaşmaların Evrimsel Yorumlanması**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020
- BELL, Jim, **The Space Book**, Sterling Publishing, Revised & Updated Edition, New York, 2018
- BHATT, S., “Reflections on Space Law After Thirty-Two Years of Space Exploration and Emerging Trends for the 21st Century”, **Journal of the Indian Law Institute**, 31 (4), 1989, 448 – 455
- BOHINC, Erazem, **International Space Law: Legal Aspects of Exploiting Outer Space**, Yayımlanmamış Lisans Tezi, Slovenya, 2013
- BOZKURT, Hüseyin / POYRAZ, Yasin / ERDAL, Selcen, **Devletler Hukuku**, 10. Baskı, Legem Yayıncılık, Ankara, 2020
- BREARLEY, Andrew, “Mining the Moon: Owning the Night Sky?”, **Astropolitics**, 14 (1), 2006, ss. 43 – 67

- BRIDGE, Robert L., “International Law and Military Activities in Outer Space”, **Akron Law Review**, 13 (4), 1980, ss. 649 – 664
- BRUHNS, Sara / HAQQ-MISRA, Jacob, “A Pragmatic Approach to Sovereignty on Mars”, **Space Policy**, 38, 2016, ss. 57 – 63
- BUDERI, Charles L.O./ RICART, Luciana T., *The Iran-UAE Gulf Islands Dispute*, Brill-Nijhoff, Leiden, 2018
- BURGESS, Colin, **Shattered Dreams: The Lost and Cancelled Space Missions**, University of Nebraska Press, Amerika Birleşik Devletleri, 2019
- BUXTON, Carol R., “Property in Outer Space: The Common Heritage of Mankind Principle vs. The First in Time, First in Right, Rule of Property”, **Journal of Air Law and Commerce**, 69 (4), 2004, ss. 689 – 707
- CHENG, Bin, **Studies in International Space Law**, Clarendon Press Oxford, Reprinted, New York, 2004
- CHILDERS, Tim, “Elon Musk Says We Need to Live in Glass Domes Before We Can Terraform Mars”, <https://www.popularmechanics.com/space/moon-mars/a34738932/elon-musk-glass-domes-terraforming-mars/>
- CLAEYS, Gregory (Haz.), **Ütopya Edebiyatı**, (Çev. Zeynep Demirsü), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017
- COFFEY, Sarah, “Establishing a Legal Framework for Property Rights to Natural Resources in Outer Space”, **Case Western Reserve Journal of International Law**, 41 (1), 2009, ss. 119 – 148

- COHEN, Morris R., “Property and Sovereignty”, **Cornell Law Quarterly**, 13 (1), 1927 – 28, ss. 8 – 30
- COOPER, John Cobb, “International Control of Outer Space (Additional Remarks)/ Die Internationale Kontrolle des Weltraums (Ergänzende Bemerkungen)”, **Zeitschrift für Luft und Weltraumrecht – German Journal of Air and Space Law**, 10 (2), 1961, ss. 102 – 105
- COOPER, John Cobb, “Legal Problems of Upper Space”, **Journal of Air Law and Commerce**, 23 (3), 1956, ss. 308 – 316
- COOPER, Lawrence A., “Encouraging Space Exploration Through a New Application of Space Property Rights”, **Space Policy**, 19 (2), 2003, ss. 111 – 118
- COOPER, Nikhil D., “Circumventing Non-Appropriation: Law and Development of United States Space Commerce”, **Hastings Constitutional Law Quarterly**, 36 (3), 2009, ss. 457 – 482
- COLLIS, Christy, “Territories Beyond Possession? Antarctica and Outer Space”, **The Polar Journal**, 7 (2), 2017, ss. 287 – 302
- CSABAFI, Imre Anthony, *The Concept of State Jurisdiction in International Space Law*, Martinus Nijhoff, Lahey, 1971
- D’AGOSTINO, Ryan, “Elon Musk: The Popular Mechanics Interview”, <https://www.popularmechanics.com/space/moon-mars/a26513651/elon-musk-interview-spacex-mars/>
- DAVID, Michael / LEE, Ricky, “Twenty Years Later – The Moon Agreement and Its Legal Controversies”, **Australian International Law Journal**, 6, 1999, ss. 9 – 32.

- DE MAN, Philip, “The Exploitation of Asteroids and the Non-Appropriation Principle: Reflections on the Nature of Property Rights in Light of the US Space Resource Act of 2015, **Journal of Space Law**, 40 (1), 2015 – 2016, ss. 1 – 56
- DE MAN, Philip, “Rights over Areas vs Resources in Outer Space: What’s the Use of Orbital Slots”, **Journal of Space Law**, 38 (1), 2012, ss. 39 – 150
- DENK, B. Erdem, **Egemenliği Tartışmalı Adalar Sorunu: Karşılaştırmalı Bir Çalışma**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1999
- DIEDERIKS-VERSCHOOR, P. / GOMLEY, W. Paul, “Future Legal Status of Nongovernmental Entities in Outer Space: Private Individuals and Companies as Subjects and Beneficiaries of International Space Law”, **Journal of Space Law**, 5 (1,2), 1977, ss. 125 – 156
- DIEDERIKS-VERSCHOOR, I. H. Ph. / KOPAL, V., **An Introduction to Space Law**, 3rd Revised Edition, Wolters Kluwer, Hollanda, 2008
- DiMARIA, Stephen, “Starships and Enterprise: Private Spaceflight Companies’ Property Rights and the U.S. Commercial Space Launch Competitiveness Act, **St. John’s Law Review**, 90 (2), 2016, ss. 415 – 440
- DURAL, Mustafa / SARI, Suat, **Türk Özel Hukuku Cilt I: Temel Kavramlar ve Medeni Hukukun Başlangıç Hükümleri**, Filiz Kitabevi, 16. Baskı, İstanbul, 2021
- ERDEM, Merve, **Uzayın ve Uzay Faaliyetlerinin Hukuki Rejimi**, Savaş Yayınevi, Ankara, 2014
- ERDOĞMUŞ, Belgin, **Roma Eşya Hukuku**, Der Yayınları, 8. Basım, İstanbul, 2020

- ERLANK, Wian, “Rethinking Terra Nullius and Property Law in Space”, **Potchefstroom Electronic Law Journal**, 18 (7), 2015, ss. 2503 – 2524
- FILIATO, Anthony R., “The Commercial Space Launch Act: America’s Response to the Moon Treaty”, **Fordham International Law Journal**, 10 (4), 1987, ss. 763 – 781
- FOUST, Jeff, ”Mars One Company Goes Bankrupt”, <https://spacenews.com/mars-one-company-goes-bankrupt/>
- FROEHLICH, Annette, “Utilization – Consumption – Appropriation: Asteroid Mining is in the Pipeline”, **Zeitschrift für Luft- und Weltraumsrecht – German Journal of Air and Space Law**, 66 (2), 2017, ss. 268 – 281
- GANGALE, Thomas/ DUDLEY-ROWLEY, Marilyn, “To Build Bifrost: Developing Space Property Rights and Infrastructure, **American Institute of Aeronautics and Astronautics Working Paper**, 2005, <http://www.astrosociology.org/Library/PDF/Submissions/To%20Build%20Bifrost.pdf>
- GOEDHUIS, D., “An Evaluation of the Leading Principles of the Treaty on Outer Space of 27th January 1967”, **Netherlands International Law Review**, 15 (1), 1968, ss. 17 – 41
- GOEDHUIS, D., “Influence of the Conquest of Outer Space on National Sovereignty: Some Observations”, **Journal of Space Law**, 6 (1), 1978, ss. 37 – 46
- GORBIEL, Andrej, “The Legal Status of Geostationary Orbit: Some Remarks”, **Journal of Space Law**, 6 (2), 1978, ss. 171 – 178
- GOROVE, Stephen, “Freedom of Exploration and Use in the Outer Space Treaty: A Textual Analysis and Interpretation”, **Denver Journal of International Law and Policy**, 1, 1971, ss. 93 – 108

GOROVE, Stephen, “Interpreting Article II of the Outer Space Treaty”, **Fordham Law Review**, 37 (2), 1969, ss. 349 – 354

GUPTA, Biswanath / RATHORE, Ekta, “United Nations General Assembly Resolutions in the Formation of the Outer Space Treaty of 1967”, **Astropolitics**, 17 (2), 2019, ss. 77 – 88

HALEY, Andrew G., “Space Law and Metalaw – Jurisdiction Defined”, **Journal of Air Law and Commerce**, 24 (3), 1957, ss. 286 – 303

HALEY, Andrew G./ HEINRICH, Welf (Ed.), **First Colloquium on the Law of Outer Space The Hague 1958 Proceedings**, Springer-Verlag Wien, 1959

HALEY, Andrew G./ HEINRICH, Welf (Ed.), **Second Colloquium on the Law of Outer Space London 1959 Proceedings**, Springer-Verlag Wien, 1960

HALEY, Andrew G. / GRÖNFORS, Kurt, **XIth International Astronautical Congress (Third Colloquium on the Law of Outer Space) Stockholm 1960**, Springer-Verlag Berlin, 1961

HASKIN, Larry / WARREN, Paul, “Lunar Chemistry”, **Lunar Sourcebook** (Ed. HEIKEN, Grant H. / VANIMAN, David T. / FRENCH, Bevan M.), Cambridge University Press, New York, 1991, ss. 357 – 474, https://www.lpi.usra.edu/publications/books/lunar_sourcebook/pdf/FrontMatter.pdf

HASKINS, Caroline, “The Legal Battle to Colonize Mars”, <https://theoutline.com/post/3739/mars-colony-settlement-spacex-elon-musk-trump?zd=1&zi=powhxcrn>

HEINRICH, Welf, “Air Law and Space”, **Saint Louis University Law Journal**, 5 (1), 1958, ss. 11 – 69

- HERSHKOWITZ, Matthew B., “Deep Space (Treaty) Exploration: Reviving Today’s Obsolete Space Treaties”, **Michigan State International Law Review**, 28 (1), ss. 1 – 32
- HOBE, Stephen / CHEN, Kuan-Wei, “Legal Status of Outer Space and Celestial Bodies”, **Routledge Handbook of Space Law**, (Ed. JAKHU, Ram S. / DEMPSEY, Paul Stephen), Oxon / New York, 2017, ss. 25 – 41
- HOFFSTADT, Brian M., “Moving the Heavens: Lunar Mining and the Common Heritage of Mankind in the Moon Treaty”, **UCLA Law Review**, 42 (2), 1994, ss. 575 – 622.
- HOSENBALL, S. Neil / HARTMAN, Pierre M., “The Dilemmas of Outer Space Law”, **American Bar Association Journal**, 60 (3), 1974, ss. 298 – 303
- HUGHES, Timothy Robert/ ROSENBERG, Este, “Space Travel Law (and Politics): The Evolution of the Commercial Space Launch Amendments Act of 2004”, **Journal of Space Law**, 31 (1), 2005, ss. 1 – 80
- HYTREK, Matthew, “Property Rights in Current Space Law: A Hindrance to Space Exploration”, **Whittier Law Review**, 39 (1), 2018, ss. 90 – 114
- JAKHU, Ram, “Twenty Years of the Moon Agreement: Space Law Challenges for Returning to the Moon / Zwanzig Jahre Mondvertrag: Eine Neue Herausforderung für das Weltraumrecht / Vingt Annees de Traite sur la Lune: Une Nouvelle Tache por le droit Spatial”, **Zeitschrift für Luft- und Weltraumrecht - German Journal of Air and Space Law**, 54 (2), 2005, ss. 243 – 260
- JAKHU, Ram / BUZDUGAN, Maria, “Development of the Natural Resources of the Moon and Other Celestial Bodies: Economic and Legal Aspects”, **Astropolitics**, 6, 2008, ss. 201 – 250

- JANKOWITSCH, Peter, “The Background and History of Space Law”, **Handbook of Space Law** (Ed. VON DER DUNK, Frans / TRONCHETTI, Fabio), Edward Elgar Publishing, Birleşik Krallık, 2015, ss. 1 – 28
- JENNINGS, Robert / WATTS, Arthur, **Oppenheim’s International Law Volume I: Peace**, Longman London and New York, 9. Baskı, Bath, 1996
- JOHNSON, Nicholas L., **The Soviet Reach for the Moon**, Second Edition, Cosmos Books, 1995, <https://www.lpi.usra.edu/publications/books/sovietReach/index.pdf>.
- KARADENİZ ÇELEBİCAN, Özcan, “Çağdaş Mülkiyet Anlayışı Dolayısıyla Roma Mülkiyetinin Yeniden Değerlendirilmesi Zorunluluğu”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, 13 (3), 1986, ss. 157 – 184
- KAŞIKARA, Mustafa Serhat, **Devletlerin Uzay Faaliyetlerinden Doğan Sorumluluğu**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017
- KELLY, Robert, “Nemitz v. United States, a case of First Impression: Appropriation, Private Property Rights and Space Law before the Federal Courts of the United States”, **Journal of Space Law**, 30 (2), 2004, ss. 297 – 310
- KING, Matthew T., “Sovereignty’s Gray Area: The Delimitation of Air and Space in the Context of Aerospace Vehicles and the Use of Force”, **Journal of Air Law and Commerce**, 81 (3), 2016, ss. 377 – 500
- KOPAL, Vladimir, “Origins of Space Law and the Role of the United Nations”, **Outer Space in Society, Politics and Law** (Ed. BRÜNNER, Christian / SOUCEK, Alexander), Springer Wien New York, Almanya, 2011, ss. 221 – 233
- LARSON, Wiley J. / WERTZ, James R. (Ed.), **Space Mission Analysis and Design**, Third Edition, Microcosm Press, Kaliforniya, 2005

- LEE, Ricky J., **Law and Regulation of Commercial Mining of Minerals in Outer Space**, Springer, Sidney, 2012.
- LEE, Ricky J., “Review of Existing Legal Principles that Enable or Disable the Colonization of the Moon and Mars”, **56th International Astronautical Congress of the International Astronautical Federation, the International Academy of Astronautics, and the International Institute of Space Law**, Fukuoka / Japonya, 17 – 21 Ekim 2005
- LEIB, Karl, “State Sovereignty in Space: Current Models and Possible Futures” **Astropolitics**, 13 (1), 2015, ss. 1 – 24
- LEON, Amanda M., “Mining for Meaning: An Examination of the Legality of Property Rights in Space Resources”, **Virginia Law Review**, 104 (3), 2018, ss. 497 – 546
- LEVIN, Harvey, “The Political Economy of Orbit Spectrum Leasing”, **Michigan Yearbook of International Legal Studies**, 5, 1984, ss. 41 – 7
- LEWIN, Sarah, “#dearMoon: SpaceX’s First Passenger Flight Around the Moon Will Be an Epic Art Project”, <https://www.space.com/41857-dearmoon-spacex-epic-lunar-art-project.html>
- LIU, Hao / TRONCHETTI, Fabio, “Regulating Near-Space Activities: Using the Decedent of the Exclusive Economic Zone as a Model?”, **Ocean Development and International Law**, 50 (2,3), 2019, ss. 91 – 116
- LODGE, Michael W., “The Common Heritage of Mankind”, **International Journal of Marine and Coastal Law**, 27 (4), 2012, ss. 733 – 742
- LYALL, Francis/ LARSEN, Paul B., **Space Law: A Treatise**, Ashgate, Büyük Britanya, 2009.

- MANDL, Vladimir, **Das Weltraum-Recht: Ein Problem der Raumfahrt**, J. Bensheimer, Mannheim / Berlin / Leipzig, 1932, http://epizodsspace.airbase.ru/bibl/inostr-yazyki/nemets/mandl/Mandl_Das_Weltraum-Recht_1932.pdf.
- MARBOE, Irmgard (Ed.), **Small Satellites: Regulatory Challenges and Changes**, Brill Nijhoff, Leiden, 2016
- MATTE, Nicolas Mateesco, “Space Law”, **Encyclopedia of Public International Law 11: Law of the Sea, Air and Space**, (Ed. Rudolf DOLZER vd.), Elsevier Science Publishers, Amsterdam, 1989, ss. 303 – 308
- MAYER, Hannes, “A Short Chronology of Space Flight”, **Outer Space in Society, Politics and Law** (Ed. BRÜNNER, Christian / SOUCEK, Alexander), Springer Wien New York, Almanya, 2011, ss. 20 – 30
- MAVROEIDI, Eleni-Anna, “The Effectiveness and Applicability of the Moon Agreement in the Twenty-First Century: Will there be a future?”, **The Space Treaties at Crossroads**, (ed. Kyriakopoulos G.D., Manoli M.), Springer, Cham, 2019, ss. 35 – 48.
- MERAY, Seha L., **Uzay ve Milletlerarası Hukuk**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1964
- MILLER, Christopher C., “To The Moon & Beyond: The United States and the Future of International Space Law”, **Suffolk Transnational Law Review**, 35 (1), 2012, ss. 121 – 152
- MERAY, Seha, “Uzayda Devletlerin Çalışmalarını Yönetecek Ülkelere İlişkin Anlaşma”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 22 (1), 1967, ss. 33 – 53
- MUSK, Elon, “Making Humans a Multi-Planetary Species”, **New Space**, 5 (2), 2017, ss. 46 –

- NEGER, Thomas / WALTER, Edith, "Space Law – An Independent Branch of the Legal System", **Outer Space in Society, Politics and Law** (Ed. BRÜNNER, Christian / SOUCEK, Alexander), Springer Wien New York, Almanya, 2011, ss. 234 – 245
- NEWBURY, Sarah / COHEN, Samuel / GENTILE, Charles, "Evaluation of Earth's Helium Supply", <https://w3.pppl.gov/ppst/docs/newbury12.pdf>
- O'DONNELL, Ryan Hugh, "Staking a Claim in the Twenty-First Century: Real Property Rights on Extra-Terrestrial Bodies", **University of Dayton Law Review**, 32 (3), 2007, ss. 461 – 486
- ODUNTAN, Gbenga, "Aspects of the International Legal Regime concerning Privatization and Commercialization of Space Activities", **Georgetown Journal of International Affairs**, 17 (1), 2016, ss. 79 – 90
- ODUNTAN, Gbenga, **Sovereignty and Jurisdiction in Outer Space**, Routledge, Oxon / New York, 2012
- OGUNBANWO, Ogunsula O., **International Law and Outer Space Activities**, Martinus Nijheff, Lahey, 1975
- PALIOURAS, Zachos A., "The Non-Appropriation Principle: The Grundnorm of International Space Law", **Leiden Journal of International Law**, 27 (1), 2014, ss. 37 – 54
- PAPADOPOULOS, Loukia, "Mission to Mars: Four Projects Heading to the Red Planet in 2020 and Beyond", <https://interestingengineering.com/missions-to-mars-four-projects-heading-to-the-red-planet-in-2020-and-beyond>
- PAZARCI, Hüseyin, **Uluslararası Hukuk**, Turhan Kitabevi, 20. Baskı, Ankara, 2021

- PAZARCI, Hüseyin, **Uluslararası Hukuk Dersleri 2. Kitap**, Turhan Kitabevi, 11. Baskı, Ankara, 2017
- PERSHING, Abigail D., “Interpreting the Outer Space Treaty’s Non-Appropriation Principle: Customary International Law from 1967 to Today”, **Yale Journal of International Law**, 44 (1), 2019, ss. 149 – 178
- PETERSON, M. J., “The Use of Analogies in Developing Outer Space Law”, **International Organization**, 51 (2), 1997, ss. 245 – 274
- POP, Virgiliu, “Appropriation in Outer Space: The Relationship Between Land Ownership and Sovereignty on Celestial Bodies”, **Space Policy**, 16 (4), 2000, ss. 275 – 282
- POP, Virgiliu, **Who Owns the Moon?: The Extraterrestrial Aspects of Land and Mineral Resources Ownership**, Springer, 2009
- QUINN, Adam G., “The New Age of Space Law: The Outer Space Treaty and the Weaponization of Space”, **Minnesota Journal of International Law**, 6, 2008, ss.475 – 502
- RATT, David, **Space Elevators: A History**, LULU COM, 2017
- REINSTEIN, Ezra J., “Owning Outer Space”, **Northwestern Journal of International Law & Business**, 20 (1), 1999, ss. 59 – 98
- REYNOLDS, Glenn H. / MERGES, Robert P., **Outer Space: Problems of Law and Policy**, Westview Press, 2. Baskı, Colorado / Oxford, 1997
- RICE, Doyle, “NASA Says We Can’t Terraform Mars. Elon Musk Disagrees.”, <https://www.usatoday.com/story/tech/science/2018/08/01/mars-terraform-nasa-elon-musk/878404002/>

- ROWBO, Barbara J., “Air Space – Outer Space – The Geostationary Orbit and the Need for a Precise Definition of Outer Space”, **New York Law School Journal of International and Comparative Law**, 4 (1), 1982, ss. 115 – 130
- SACHDEVA, G. S., “Select Tenets of Space Law as Jus Cogen”, **Recent Developments in Space Law: Opportunities & Challenges** (Ed. VENKATA RAO, R. / GOPALKRISHNAN, V. / ABHIJEET, Kumar), Springer, Singapur, 2017, ss. 7 – 26
- SALTER, Alexander W. / LEESON, Peter T., “Celestial Anarchy: A Threat to Outer Space Commerce”, **Cato Journal**, 34 (3), 2014, ss. 581 – 596
- SATTLER, Rosanna, “Transporting a Legal System for Property Rights: From the Earth to the Stars”, **Chicago Journal of International Law**, 6 (1), 2005, ss. 23 – 44
- SELZ, Paul B., “Space Travel to the Moon and Kepler’s Dream”, **Proceedings of the Iowa Academy of Science**, 79 (1), 1972, ss. 47 – 48
- SCHICK, F. B., “Space Law and Communication Satellites”, **The Western Political Quarterly**, 16 (1), 1963, ss. 14 – 33
- SCHICK, F. B., “Space Law and Space Politics”, **International and Comparative Quarterly**, 10 (4), 1961, ss. 681 – 706
- SCHWETJE, F. Kenneth, “Protecting Space Assets: A Legal Analysis of Keep-Out Zones”, **Journal of Space Law**, 15 (2), 1987, ss. 131 – 146
- SEYİTOĞLU DANIŞMAN, Zeynep, **Uzay Hukukunda Devlet Egemenliği ve Mülkiyet**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019

- SHEETZ, Michael, “Elon Musk: ‘Highly Confident’ SpaceX Will Land Humans on Mars by 2026”, <https://www.cnbc.com/2020/12/01/elon-musk-highly-confident-spacex-will-land-humans-on-mars-by-2026.html>
- SİRMEN, Lale, **Eşya Hukuku**, Yetkin Yayınları, 9. Baskı, Ankara, 2021
- SITTENFELD, Linda R., “The Evolution of a New and Viable Concept of Sovereignty for Outer Space”, **Fordham International Law Journal**, 4 (1), 1980, ss. 199 – 212
- SLOUP, George Paul, “Outer Space Delimitation Proposals: Enlightened Jurisprudence or Celestial Breakdown – Some Implications for Private Enterprise”, **Houston Journal of International Law**, 2 (1), 1979, ss. 87 – 112
- SMITH, Milton L., “The Role of the ITU in the Development of Space Law”, **Annals of Air and Space Law**, 17, 1992, ss. 157 – 176
- SOLOMON, Lewis D., **The Privatization of Space Exploration: Business, Technology, Law and Policy**, Transaction Publishers, New Jersey, 2008
- SORGUCU, Ayhan, **Hava ve Uzay Hukuku**, Adalet Yayınevi, 4. Baskı, Ankara, 2018
- STEER, Cassandra, “Sources and Law-making Processes Relating to SpaceBi Activities”, **Routledge Handbook of Space Law**, (Ed. JAKHU, Ram S. / DEMPSEY, Paul Stephen), Oxon / New York, 2017, ss. 3 – 24
- STRAUBEL, Michael S., “The Commercial Space Launch Act: The Regulation of Private Space Transportation”, **Journal of Air Law and Commerce**, 52 (4), 1987, ss. 941 – 972
- SUNDAHL, Mark J., “Legal Status of Spacecraft”, **Routledge Handbook of Space Law**, (Ed. JAKHU, Ram S. / DEMPSEY, Paul Stephen), Oxon / New York, 2017, ss. 42 – 58

SUR, Melda, **Uluslararası Hukukun Esasları**, Beta Yayınları, 14. Baskı, İstanbul, 2020

SÜSSMANN HERRAN, Nicolas, “El Tratado de 1967: la Extension y Garantia del Mantenimiento de la Paz y la Seguridad Internacional en el Espacio”, **Revista de Derecho, Comunicaciones y Nuevas Tecnologías**, 10, 2013, ss. 2 – 28

ŞARBAK, Hilal Nur, **Uluslararası Hukukta Yorum ve Uluslararası Hukukun Ulusal Mahkemelerde Yorumlanması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018

TARLOCK, A. Dan, “Prior Appropriation: Rule, Principle, or Rhetoric”, **North Dakota Law Review**, 76 (4), 2000, ss. 881 – 910

THOMPSON, Jannat C., “Space for Rent: The International Telecommunications Union, Space Law, and Orbit/Spectrum Leasing”, **Journal of Air Law and Commerce** 62:1, 1996, ss. 279 – 314

TODD, Sarah, “Bill Nye Says It Wouldn’t be Fun to Live on Mars and He is Absolutely Right”, <https://qz.com/1470080/elon-musk-should-listen-to-bill-nye-and-give-up-on-colonizing-mars/>

TRONCHETTI, Fabio, **Fundamentals of Space Law and Policy**, Springer, 2013

TRONCHETTI, Fabio, **The Exploitation of Natural Resources of the Moon and Other Celestial Bodies**, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2009

TRONCHETTI, Fabio, “Legal Aspects of the Military Uses of Outer Space”, **Handbook of Space Law** (Ed. VON DER DUNK, Frans / TRONCHETTI, Fabio), Edward Elgar Publishing, Birleşik Krallık, 2015, ss. 331 – 381

TRONCHETTI, Fabio, “Legal Aspects of Space Resource Utilization”, **Handbook of Space Law** (Ed. VON DER DUNK, Frans / TRONCHETTI, Fabio), Edward Elgar Publishing, Birleşik Krallık, 2015, ss. 769 – 813

TRONCHETTI, Fabio, “The Non-Appropriation Principle Under Attack: Using Article II of the Outer Space Treaty in Its Defence”, **Proceedings 50th IISL Colloquium**, Hyderabad, 2007, ss. 526 – 536

VON DER DUNK, Frans, “Back in Bussiness? The Moon Agreement, Private Actors and Possible Commercial Exploitation of the Moon and its Natural Resources”, **Moon Proceedings Workshop Session 5**, McGill University, Kanada, 2006, ss. 244 – 316

VON DER DUNK, Frans, “International Space Law”, **Handbook of Space Law** (Ed. VON DER DUNK, Frans / TRONCHETTI, Fabio), Edward Elgar Publishing, Birleşik Krallık, 2015, ss. 29 – 126

VON DER DUNK, Frans, “The Moon Agreement and the Prospect of Commercial Exploitation of Lunar Resources”, **Annals of Air and Space Law**, 32, 2007, ss. 91 – 113

VON DER DUNK, Franz (Ed.), **National Space Legislation in Europe**, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2011

WALL, Mike, “A Base on Mars? It Could Happen by 2028, Elon Musk Says”,
<https://www.space.com/41935-mars-base-alpha-2028-elon-musk.html>

WALL, Mike, “Elon Musk Unveils Interplanetary Spaceship to Colonize Mars”,
<https://www.space.com/34210-elon-musk-unveils-spacex-mars-colony-ship.html>

WALL, Mike, “Mission to Mars: Here are All of the Red Planet Plans in the Works”,
<https://www.space.com/34365-mars-missions-by-nasa-spacex-and-more.html>

- WALL, Mike, “Now is the Time to Colonize Mars, Elon Musk Says”, <https://www.space.com/31388-elon-musk-colonize-mars-now.html>
- WALL, Mike, “SpaceX’s 1st Crewed Mars Mission Could Launch as early as 2024, Elon Musk Says”, <https://www.space.com/spacex-launch-astronauts-mars-2024>
- WALL, Mike, “Starship and Super Heavy: SpaceX’s Mars-Colonizing Transportation System”, <https://www.space.com/spacex-starship-super-heavy.html>
- WALTER, Edith, “The Privatisation and Commercialisation of Outer Space”, **Outer Space in Society, Politics and Law** (Ed. BRÜNNER, Christian / SOUCEK, Alexander), Springer Wien New York, Almany, 2011, ss. 493 – 518
- WASSER, Alan / JOBES, Douglas, “Space Settlements, Property Rights, and International Law: Could a Lunar Settlement Claim the Lunar Real Estate It Needs to Survive?”, **Journal of Air Law and Commerce**, 73 (1), 2008, ss. 37 – 78
- WEEKS, Edythe, **The Politics of Space Law in a Post Cold War Era: Understanding Regime Change**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Amerika Birleşik Devletleri, 2006
- WEITERING, Hanneke, “How SpaceX’s Starship Will Help Establish a Mars Base”, <https://www.space.com/spacex-starship-mars-transportation-plans.html>
- WESSEL, Brian, “The Rule of Law in Outer Space: The Effects of Treaties and Nonbinding Agreements on International Space Law”, **Hastings International and Comparative Law Review**, 35 (2), 2012, ss. 289 – 322
- WHITE, Mary Victoria, “The Common Heritage of Mankind: An Assessment”, **Case Western Reserve Journal of International Law** 14:3, 1982, ss. 509 – 542

- WHITE, Wayne N., “Real Property Rights in Outer Space”, Proceedings, **40th Colloquium on the Law of Outer Space**, American Institute of Aeronautics and Astronautics, 1998, https://www.spacefuture.com/archive/real_property_rights_in_outer_space.shtml.
- WHITE, Wayne N., “Implications of a Proposal for Real Property Rights in Outer Space”, 1999, <http://www.marshome.org/files2/White.pdf>.
- WILLIAMS, Jack H., “The Law of the Sea: Parallel for Space Law”, **Military Law Review**, 22, 1963, ss. 155 – 172
- WILLIAMS, Marcel F., “Leasing the Moon”, NEW POPYRUS, 2017, <http://newpapyrusmagazine.blogspot.com/2017/02/leasing-moon.html>
- WILLIAMS, Matt, “The Definitive Guide to Terraforming”, <https://www.universetoday.com/127311/guide-to-terraforming/>
- WILLIAMS, Matt, “The Future of Space Colonization – Terraforming or Space Habitats?”, <https://phys.org/news/2017-03-future-space-colonization-terraforming-habitats.html>
- WILSON, James R., “Regulation of the Outer Space Environment through International Accord: The 1979 Moon Treaty”, **Fordham Environmental Law Report**, 2 (2), 1991, ss. 173 – 193
- WRENCH, John G., “Non-Appropriation, No Problem: The Outer Space Treaty is Ready for Asteroid Mining”, **Case Western Reserve Journal of International Law**, 51, 2019, ss. 437 – 462
- XU, Fengna / SU, Jinyuan / MEHDI, Miqdad, “A Re-Examination of Fundamental Principles of International Space Law at the Dawn of Space Mining”, **Journal of Space Law**, 44 (1), 2020, ss. 1 – 43

ZHUKOV, G., “The Problem of Outer Space Law Qualifications”, Proceedings of the American Society of International Law at its Annual Meeting (1921 – 1969) Vol. 57, **Law and Conflict: Changing Patterns and Contemporary Challenges**, 1963, ss. 193 – 195

ZHUKOV, Gennady / KOLOSOV, Yuri, **International Space Law**, (İngilizceye Çev. Boris Belizky), stereotyped 2nd edition, Statut Publishing House, 2014, https://mgimo.ru/upload/2016/05/KOLOSOV_space_law_eng.pdf.

İnternet Kaynakları

1967 Dış Uzay Antlaşması, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/12732.pdf>

1979 Ay Anlaşması, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/06/20110611M1-9-1.pdf>

1984 Commercial Space Launch Act, <https://www.congress.gov/98/statute/STATUTE-98/STATUTE-98-Pg3055.pdf>

2004 Commercial Space Amendments Act, <https://www.congress.gov/108/bills/hr3752/BILLS-108hr3752rfs.pdf>

2015 U.S. Commercial Space Launch Competitiveness Act Section 402, <https://www.congress.gov/114/plaws/publ90/PLAW-114publ90.pdf>

Agreement Governing the Activities of States on the Moon and Other Celestial Bodies, <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/intromoon-agreement.html>

Agreement on the Rescue of Astronauts, the Return of Astronauts and the Return of Objects Launched into Outer Space,

<https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/introrescueagreement.html>

BM Genel Kurulu 1721 (XVI) sayılı kararı,

https://www.unoosa.org/pdf/gares/ARES_16_1721E.pdf

BM Genel Kurulu 1962 (XVIII) sayılı kararı,

https://www.unoosa.org/pdf/gares/ARES_18_1962E.pdf

BM Genel Kurulu 2749 (XXV) sayılı kararı,

https://digitallibrary.un.org/record/201718/files/A_RES_2749%28XXV%29-EN.pdf

Convention on International Liability for Damage Caused by Space Objects,

<https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/introliability-convention.html>

Convention on Registration of Objects Launched into Outer Space,

<https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/introregistration-convention.html>

Koloni, <https://sozluk.gov.tr/>

Mars & Beyond, <https://www.spacex.com/human-spaceflight/mars/index.html>

Member of the Committee on the Peaceful Uses of Outer Space,

<https://www.unoosa.org/oosa/en/members/index.html>

Prior Appropriation Doctrine,

https://www.law.cornell.edu/wex/prior_appropriation_doctrine#:~:text=In%20dealing%20with%20water%20rights,individual%20rights%20to%20the%20water.

R. G. 01.06.1968, S: 12913, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/12913.pdf>

R. G. 07.10.2006, S: 26312, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/10/20061007-5.htm>

R. G. 20.12.2006, S: 26382, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/12/20061220-1.htm>

R. G. 11.05.2006, S: 26165, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/05/20060511-1.htm>

R. G. 11.06.2011, S: 27961, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/06/20110611M1-9.htm>

Roadmap, <https://www.mars-one.com/mission/roadmap>

Space Colonization, https://www.nasa.gov/centers/hq/library/find/bibliographies/space_colonization

STATUS OF INTERNATIONAL AGREEMENTS RELATING TO ACTIVITIES IN OUTER SPACE AS AT 1 JANUARY 2021, https://www.unoosa.org/res/oosadoc/data/documents/2021/aac_105c_22021crp/aac_105c_22021crp_10_0_html/AC105_C2_2021_CRP10E.pdf

The Homestead Act, <https://history.house.gov/Historical-Highlights/1851-1900/The-Homestead-Act/>

The United Nations Convention on the Law of the Sea (A Historical Perspective) - Exclusive Economic Zone, https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/convention_historical_perspective.htm#Exclusive%20Economic%20Zone

United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982, Overview and Full Text,

https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/convention_overview_convention.html

<https://www.britannica.com/science/Constellation-program>

<https://www.britannica.com/technology/Earth-satellite>

<https://www.britannica.com/science/heliosphere>

<https://www.britannica.com/place/Kuiper-belt>

<https://www.britannica.com/science/Oort-cloud>

https://www.esa.int/Enabling_Support/Preparing_for_the_Future/Space_for_Earth/Energy/Helium-3_mining_on_the_lunar_surface

https://www.esa.int/Enabling_Support/Space_Transportation/Types_of_orbits#GEO

https://www.iau.org/static/resolutions/Resolution_GA26-5-6.pdf

<https://www.iislweb.org/website/docs/2010keynote.pdf>

<https://www.iop.org/resources/topic/archive/space/>

https://www.jaxa.jp/library/space_law/chapter_2/2-2-1-2_e.html

<https://lunarembassy.com/buying-land-on-the-moon-faq-lunar-embassy/>

<https://www.nasa.gov/feature/nasa-unveils-sustainable-campaign-to-return-to-moon-on-to-mars>

<https://www.nasa.gov/kepler/education/johannes>

https://www.nasa.gov/mission_pages/apollo/missions/apollo17.html

https://www.nasa.gov/news/media/trans/obama_ksc_trans.html

<https://www.nasa.gov/press-release/new-space-policy-directive-calls-for-human-expansion-across-solar-system>

<https://www.nasa.gov/specials/artemis/>

https://mars.nasa.gov/#red_planet/1

https://mars.nasa.gov/#red_planet/5

<https://www.planetary.org/get-involved/be-a-space-advocate/become-an-expert/cost-of-apollo-program.html>

<https://plato.stanford.edu/entries/colonialism/#Def>

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/05/20040504.htm#1>

<https://solarsystem.nasa.gov/resources/2232/where-is-the-edge-of-the-solar-system/>

<https://science.nasa.gov/heliophysics/focus-areas/heliosphere>

<https://sites.wustl.edu/meteoritesite/items/the-chemical-composition-of-lunar-soil/>

<https://www.space.com/16144-kuiper-belt-objects.html>

<https://spacenews.com/luxembourg-adopts-space-resources-law>

<https://supernova.eso.org/exhibition/0319/>

<https://www5.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6147.html>

<http://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/copuos/history.html>

www.unoosa.org/pdf/limited/c2/AC105_C2_L012E.pdf

http://unoosa.org/pdf/garecords/A_C1_SR1492E.pdf

http://unoosa.org/pdf/gadocs/A_6327E.pdf

https://www.unoosa.org/oosa/oosadoc/data/resolutions/1967/general_assembly_22nd_session/res_2345_xxii.html

EKLER

EK-I

Ay ve Diğer Gök Visimleri Dâhil, Uzayın Keşif ve Kullanılmasında Devletlerin Faaliyetlerini Yöneten İlkeler Hakkında Andlaşma

Bu Andlaşmaya Taraf Devletler,

İnsan'ın uzayı keşfi sonucunda insanlığa açılan geniş imkânlardan *ilham alarak*,

Uzayın barışçı amaçlarla keşfi ve kullanılmasındaki gelişmenin bütün insanlık için arzettiği ortak menfaati *takdir ederek*,

Uzayın keşif ve kullanılmasının, iktisadî ve bilimsel kalkınma dereceleri ne olursa olsun, bütün halkların menfaati için yürütülmesi gerektiğine *inanarak*,

Uzayın barışçı amaçlarla keşfi ve kullanılmasının bilimsel olduğu kadar hukukî veçheleri bahsinde geniş ölçüde milletlerarası işbirliğine katılmayı *arzulayarak*,

Böyle bir işbirliğinin karşılıklı anlayışın gelişmesine ve Devletler ve halklar arasındaki dostane ilişkilerin kuvvetlendirilmesine yardımcı olacağına *inanarak*,

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 13 Aralık 1963 tarihinde oybirliğiyle kabul edilmiş bulunan «Uzayın Keşif ve Kullanılmasında Devletlerin Faaliyetlerini Yöneten Hukukî İlkeler Demeci» başlıklı 1962 (XVIII) sayılı Kararı *hatırlayarak*,

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 17 Aralık 1963 tarihinde oybirliğiyle kabul edilmiş bulunan ve Devletleri, nükleer silâhlar veya diğer her çeşit kütleli tahrip silâhları taşıyan cisimleri dünya etrafında yörüngeye oturtmaktan veya bu gibi silâhları gök cisimlerine yerleştirmekten kaçınmaya çağıran 1884 (XVIII) sayılı Kararı *hatırlayarak*,

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun, barışa karşı her türlü tehdidi, barışın herhangi bir şekilde bozulmasını veya saldırı fiilini doğrudan doğruya veya dolayısıyla tahrik yahut teşvike matuf propagandayı takbih eden 3 Kasım 1947 tarihli ve 110 (II) sayılı Kararını *nazarı itibare alarak* ve adigeçen Kararın uzaya uygulanabileceği hususunu gözönünde tutarak,

Ay ve Diğer Gök Cisimleri dâhil, Uzayın Keşfi ve Kullanılmasında Devletlerin Faaliyetlerini Yöneten ilkeler hakkında bir Andlaşmanın Birleşmiş Milletler Yasasının amaç ve ilkelerinin gerçekleştirilmesine yardımcı olacağına *kani bulunarak*,

Aşağıdaki hususlar üzerinde anlaşmışlardır:

Madde I

Ay ve diğer gök cisimleri dâhil, uzayın keşfi ve kullanılması, iktisadî veya bilimsel kalkınma derecelerine bakılmaksızın, bütün ülkelerin hayır ve menfaatine yürütülmelidir; bu bütün insanlığa tahsis olunmuştur.

Ay ve diğer gök cisimleri dâhil, uzay, hiçbir ayırdedici muameleye tabi tutulmaksızın, eşitlik esasına ve Devletler hukukuna uygun olarak, bütün Devletlerin keşif ve kullanmasına açık olup, gök cisimlerinin bütün bölgelerine serbestçe girilebilir.

Ay ve diğer gök cisimleri dâhil, uzayda bilimsel araştırmalar serbestçe yapılır ve Devletler bu araştırmalarda milletlerarası işbirliğini kolaylaştırmak ve teşvik etmelidirler.

Madde II

Ay ve diğer gök cisimleri dâhil, uzay, egemenlik ilânı, kullanma ve işgal suretiyle veya diğer her hangi bir suretle millî iktisaba konu olamaz.

Madde III

Andlaşmaya Taraf Devletlerin ay ve diğer gök cisimleri dâhil, uzayın keşif ve kullanılması ile ilgili faaliyetleri, milletlerarası barış ve güvenliğin korunması ve milletlerarası işbirliği ve anlayışın teşviki amacıyla Birleşmiş Milletler Yasası da dâhil olmak üzere Devletler hukukuna uygun bir şekilde yürütülmelidir.

Madde IV

Andlaşmaya Taraf Devletler, nükleer silâhlar veya diğer çeşit kitlesel tahrip silâhları taşıyan cisimleri dünya etrafındaki bir yörüngeye oturtmamayı, bu gibi silâhları gök cisimlerine yerleştirmemeyi ve bu gibi silâhları diğer her hangi bir şekilde uzaya yerleştirmemeyi taahhüt ederler.

Andlaşmaya Taraf bütün Devletler Ay ve diğer gök cisimlerini münhasıran barışçı amaçlarla kullanacaklardır. Gök cisimleri üzerinde asker s ve tesisler kurulması ve tahkimat yapılması, her tip silhın denenmesi ve asker manevralar yapılması yasaktır. Asker personelin bilimsel araştırma veya diğer bir barışçı amaçla kullanılması yasaklanmıřtır⁵²⁷. Ay ve diğer gök cisimlerinin barışçı amaçlarla keşfi için gerekli her türlü teçhizat veya tesisin kullanılması da yasaklanmamıştır.

Madde V

Andlaşmaya Taraf Devletler uzay adamlarını insanlığın uzaydaki temsilcileri addedecekler ve onlara kaza, zaruret veya diğer bir Taraf Devlet ülkesine veya açık denize mecbur iniş halinde, mümkün olan her yardımı yapacaklardır. Bu kabil bir iniş yapan uzay adamları salimen ve sr'atle uzay gemilerinin tescil edilmiş olduğu Devlete iade edilmelidirler.

---

⁵²⁷ Antlaşmanın Türkçe evirisindeki "...yasaklanmıştır" ifadesi, orijinal İngilizce metinde "...shall not be prohibited" şeklinde geçmektedir. O halde bu ifadenin doğru çevirisi "...yasaklanmamıştır" şeklinde olmalıdır.

Bir taraf Devletin uzay adamları, uzay ve diğer gök cisimlerindeki faaliyetleri sırasında, diğer Taraf Devletler uzay adamlarına mümkün olan her yardımı yapacaklardır.

Andlaşmaya Taraf Devletler, Ay ve diğer gök cisimleri dâhil, uzayda keşfetikleri ve uzay adamlarının hayatı veya sağlığı için tehlike teşkil edebilecek her olaydan Andlaşmaya Taraf diğer Devletlere veya Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine derhal bilgi vereceklerdir.

Madde VI

Andlaşmaya Taraf Devletler, Ay ve diğer gök cisimleri dâhil, uzayda gerek Hükümet teşekkülleri, gerek Hükümetler - dışı teşekküller tarafından yürütülen millî faaliyetlerde ve millî faaliyetlerin işbu Andlaşmada yer alan hükümler uyarınca yürütülmesinde milletlerarası sorumluluk taşırlar. Hükümetler - dışı teşekküllerin Ay ve diğer gök cisimleri dâhil, uzaydaki faaliyetleri ilgili Devletin müsaadesine ve devamlı nezaretine tabi olmalıdır. Ay ve diğer gök cisimleri dâhil, uzaydaki faaliyetlerin bir milletlerarası teşkilât tarafından yürütülmesi halinde, işbu Andlaşma hükümlerine riayetle doğan sorumluluk milletlerarası teşkilât ile, söz konusu teşkilâta mensup bulunan bu Andlaşmaya Taraf Devletlere ait olacaktır.

Madde VII

Ay ve diğer gök cisimleri dâhil, uzaya bir cisim fırlatan veya fırlattıran her Taraf Devlet ve ülkesinden veya tesislerinden bir cisim fırlatılan her Taraf Devlet, Andlaşmaya taraf diğer bir devlete veya bu Devlete tabi gerçek veya tüzel kişilere karşı, sözkonusu cismin veya bu cisimi meydana getiren parçaların yeryüzünde, hava sahasında veya Ay ve diğer gök cisimleri dâhil, uzayda ika ettikleri zararlar için milletlerarası bakımdan sorumludur.

Madde VIII

Uzaya fırlatılan bir cisim tescil edilmiş bulunduğu Andlaşmaya Taraf bir Devlet, sözkonusu cisim ve bu cismin personeli üzerindeki yargı hakkı ve denetlemesini, bu cisim

uzayda veya bir gök cisminde bulunduğu sırada da muhafaza edecektir. Bir gök cismine indirilmiş veya bu cisme yerleştirilmiş bulunanlar da dâhil olmak üzere, uzaya fırlatılan cisimler ve bunları meydana getiren parçalar üzerindeki mülkiyet hakkı, bu cisimlerle bunların parçalarının uzayda veya diğer bir gök cisminde bulunmaları veya yeryüzüne geri dönmüş olmaları dolayısıyla haleldar olmayacaktır. Tescil edilmiş buldukları Andlaşmaya Taraf Devletin sınırları dışında bulunan bu gibi cisimler ile bunları meydana getiren parçalar bu Devlete iade olunacak ve bu Devlet, vaki talep üzerine, iadelerinden önce, sözkonusu cisimler ve bunları meydana getiren parçaların teşhisine yarayacak bilgileri vermekle mükellef olacaktır.

Madde IX

Andlaşmaya Taraf Devletler, Ay ve diğer gök cisimleri dâhil, uzayın keşfi ve kullanılmasında işbirliği ve karşılıklı yardımlaşma ilkelerine dayanacaklar ve Ay ve diğer gök cisimleri dâhil, uzaydaki bütün faaliyetlerini, Andlaşmaya Taraf diğer bütün Devletlerin mukabil menfaatlerini gereği veçhile dikkate almak suretiyle yürüteceklerdir. Andlaşmaya Taraf Devletler, Ay ve diğer gök cisimleri dâhil, uzayla ilgili inceleme ve keşiflerini, bunların zararlı bir şekilde kirlenmesini ve yer - dışı maddelerin sokulması sonucunda yeryüzü ortamında hâsıl olacak zararlı değişimleri önleyecek şekilde yürütecekler ve gerektiğinde, bu maksatla uygun tedbirler alacaklardır. Andlaşmaya Taraf bir Devlet, Ay ve diğer gök cisimleri dâhil, uzayda yürütülmesi kendisi veya tebaası tarafından tasarlanan bir faaliyet veya denemenin, Ay ve diğer gök cisimleri dâhil, uzayın barışçı amaçlarla keşfi ve kullanılması alanında diğer Taraf Devletlerin faaliyetlerini zararlı bir şekilde engelleyeceği hususunda inandırıcı sebeplere sahip bulunduğu takdirde, sözkonusu faaliyet veya denemeye girişmeden önce gerekli milletlerarası istişarelerde bulunacaktır. Andlaşmaya Taraf herhangi bir Devlet, Ay ve diğer gök cisimleri dâhil, uzayın barışçı amaçlarla keşfi ve kullanılması ile ilgili faaliyetlerinin diğer bir taraf Devletin, Ay ve diğer gök cisimleri dâhil, uzayda girişmeyi tasarladığı bir faaliyet veya deneme dolayısıyla zararlı bir şekilde engelleneceği hususunda inandırıcı bir sebebe sahip bulunduğu takdirde, sözkonusu faaliyet veya deneme konusu istişare talebinde bulunabilir.

Madde X

Andlaşmaya Taraf Devletler, bu Andlaşmanın amaçlarına uygun olarak, Ay ve diğer gök cisimleri dâhil, uzayın keşfi ve kullanılması konusunda milletlerarası işbirliğini teşvik etmek maksadiyle, bu Devletler tarafından fırlatılan uzay cisimlerinin uçuşunu müşahede için imkân verilmesi yolunda Andlaşmaya Taraf diğer Devletlerce yapılacak talepleri eşitlik esasına riayet etmek suretiyle inceleyeceklerdir.

Bu gibi müşahede imkânlarının mahiyeti ve bunlara hangi şartlar altında rıza gösterileceği hususu, ilgili Devletler arasında varılacak bir mutabakatla tespit olunacaktır.

Madde XI

Ay ve diğer gök cisimleri dâhil, uzayda faaliyet gösteren Andlaşmaya Taraf Devletler, uzayın barışçı amaçlarla keşfi ve kullanılması konusunda milletlerarası işbirliğini teşvik etmek maksadiyle, bu gibi faaliyetlerin mahiyeti, yürütülmesi, ifa edildikleri yerler ve sonuçlar hakkında Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine, halka ve milletlerarası bilim topluluğuna mümkün ve kabil olan bilgileri vermek hususunda mutabık kalmışlardır. Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Sekreteri, bu bilgileri alır almaz, derhal ve etkili bir şekilde dağıtmaya hazır olmalıdır.

Madde XII

Ay ve diğer gök cisimleri üzerinde bulunan bütün istasyonlar, tesisler, teçhizat ve uzay araçları, mütekabiliyet şartıyla, işbu Andlaşmaya Taraf diğer Devletlerin temsilcilerine açık olacaktır. Sözkonusu temsilciler, arzulanan istişarelerin yapılabilmesi maksadiyle ve ziyaret olunacak tesis mahallindeki emniyetin sağlanması ve normal faaliyetlerin aksatılmasının önlenmesini teminen azamî ölçüde tedbirler alınabilmesi için, yapmayı tasarladıkları her ziyareti önceden bildireceklerdir.

Madde XIII

İşbu Andlaşmanın hükümleri, Ay ve diğer gök cisimleri dâhil, uzayın keşif ve kullanılması alanında Andlaşmaya Taraf Devletlerce gerek Andlaşmaya Taraf bir Devlet tarafından münferiden gerek özellikle milletlerarası, hükümetlerarası teşkilâtlar çevresinde diğer Devletlerle ortaklaşa yürütülen faaliyetlere uygulanır. Ay ve diğer gök cisimleri dâhil uzayın keşif ve kullanılması amacı ile milletlerarası, hükümetlerarası teşkilâtların yürüttükleri faaliyetler münasebetiyle ortaya çıkan pratik meseleler Andlaşmaya Taraf Devletler ile ilgili milletlerarası teşkilât veya sözkonusu teşkilâtın üyesi bulunan işbu Andlaşmaya Taraf bir veya birçok Devlet arasında çözümlenecektir.

Madde XIV

1. İşbu Andlaşma bütün Devletlerin imzasına açıktır. Andlaşmayı, işbu maddenin 3'üncü fıkrası uyarınca yürürlüğe girmesinden önce imzalamamış bulunan her hangi bir Devlet her zaman Andlaşmaya katılabilecektir.
2. İşbu Andlaşma imzacı Devletlerin onayına tabi olacaktır. Onay ve katılma belgeleri, işbu metinde Saklayıcı Hükümetler olarak adlandırılan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği, Büyük Britanya ve Kuzey İrlânda Birleşik Krallığı ve Amerika Birleşik Devletleri Hükümetlerine tevdi olunacaktır.
3. İşbu Andlaşma, işbu Andlaşma hükümlerine göre Saklayıcı Hükümetler olarak adlandırılanlar da dâhil olmak üzere, beş Hükümetin onay belgelerini tevdi etmeleri halinde yürürlüğe girecektir.
4. İşbu Andlaşma, onay veya katılma belgelerini işbu Andlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonra tevdi eden Devletler bakımından, onay veya katılma belgelerinin tevdi tarihinde yürürlüğe girecektir.

5. Saklayıcı Hükümetler her imzanın tarihi, her onay veya katılma belgesinin tevdi tarihi, Andlaşmanın yürürlüğe giriş tarihi ve diğer her nevi tebligattan, işbu Andlaşmayı imzalayan veya ona katılan Devletlere derhal bilgi vereceklerdir.

6. İşbu Andlaşma, Saklayıcı Hükümetler tarafından Birleşmiş Milletler Yasasının 102'nci maddesi uyarınca tescil ettirilecektir.

Madde XV

Andlaşmaya Taraf herhangi bir Devlet, işbu Andlaşmaya değişiklikler teklif edebilir. Bu değişiklikler, bunları kabul eden Andlaşmaya Taraf her Devlet bakımından, Andlaşmaya Taraf Devletlerin çoğunluğunca kabul olunmaları üzerine ve bilâhara, Andlaşmaya Taraf diğer Devletlerin her biri bakımından, kabul edildikleri tarihte yürürlüğe gireceklerdir.

Madde XVI

Andlaşmaya Taraf her hangi bir Devlet, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girmesinden bir yıl sonra, Saklayıcı Hükümetlere yapacağı yazılı bir tebligat vasıtasıyla Andlaşmadan çekildiğini bildirebilir. Böyle bir çekilme bu tebligatın alınması tarihinden bir yıl sonra yürürlüğe girecektir.

Madde XVII

Çince, Fransızca, İngilizce, İspanyolca ve Rusça metinleri aynı derecede geçerli sayılacak işbu Andlaşma, Saklayıcı Hükümetlerin arşivlerine tevdi edilecektir. Andlaşmanın usulüne uygun şekilde onaylanmış örnekleri, Saklayıcı Hükümetler tarafından, Andlaşmayı imzalayan veya ona katılan Devletlerin Hükümetlerine gönderilecektir.

Yukarıdaki hususları tasdiklen, gereği şekilde yetkili kılınmış aşağıda adları yazılı kişiler işbu Andlaşmayı imzalamışlardır.

Bin dokuz yüz altmışyedi yılı Ocak ayı'nın 27 inci günü Londra, Moskova ve Vaşington şehirlerinde, 3 nüsha halinde düzenlenmiştir.

EK-II**Treaty On Principles Governing The Activities Of States in the
Exploration and Use of Outer Space, Including The Moon and Other
Celestial Bodies**

The States Parties to this Treaty,

Inspired by the great prospects opening up before mankind as a result of man's entry into outer space,

Recognizing the common interest of all mankind in the progress of the exploration and use of outer space for peaceful purposes,

Believing that the exploration and use of outer space should be carried on for the benefit of all peoples irrespective of the degree of their economic or scientific development,

Desiring to contribute to broad international co-operation in the scientific as well as the legal aspects of the exploration and use of outer space for peaceful purposes,

Believing that such co-operation will contribute to the development of mutual understanding and to the strengthening of friendly relations between States and peoples,

Recalling resolution 1962 (XVIII), entitled "Declaration of Legal Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space", which was adopted unanimously by the United Nations General Assembly on 13 December 1963,

Recalling resolution 1884 (XVIII), calling upon States to refrain from placing in orbit around the earth any objects carrying nuclear weapons or any other kinds of weapons of mass destruction or from installing such weapons on celestial bodies, which was adopted unanimously by the United Nations General Assembly on 17 October 1963,

Taking account of United Nations General Assembly resolution 110 (II) of 3 November 1947, which condemned propaganda designed or likely to provoke or encourage any threat to the peace, breach of the peace or act of aggression, and considering that the aforementioned resolution is applicable to outer space,

Convinced that a Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies, will further the purposes and principles of the Charter of the United Nations,

Have agreed on the following:

Article I

The exploration and use of outer space, including the moon and other celestial bodies, shall be carried out for the benefit and in the interests of all countries, irrespective of their degree of economic or scientific development, and shall be the province of all mankind.

Outer space, including the moon and other celestial bodies, shall be free for exploration and use by all States without discrimination of any kind, on a basis of equality and in accordance with international law, and there shall be free access to all areas of celestial bodies.

There shall be freedom of scientific investigation in outer space, including the moon and other celestial bodies, and States shall facilitate and encourage international co-operation in such investigation.

Article II

Outer space, including the moon and other celestial bodies, is not subject to national appropriation by claim of sovereignty, by means of use or occupation, or by any other means.

Article III

States Parties to the Treaty shall carry on activities in the exploration and use of outer space, including the moon and other celestial bodies, in accordance with international law, including the Charter of the United Nations, in the interest of maintaining international peace and security and promoting international co-operation and understanding.

Article IV

States Parties to the Treaty undertake not to place in orbit around the earth any objects carrying nuclear weapons or any other kinds of weapons of mass destruction, install such weapons on celestial bodies, or station such weapons in outer space in any other manner.

The moon and other celestial bodies shall be used by all States Parties to the Treaty exclusively for peaceful purposes. The establishment of military bases, installations and fortifications, the testing of any type of weapons and the conduct of military manoeuvres on celestial bodies shall be forbidden. The use of military personnel for scientific research or for any other peaceful purposes shall not be prohibited. The use of any equipment or facility necessary for peaceful exploration of the moon and other celestial bodies shall also not be prohibited.

Article V

States Parties to the Treaty shall regard astronauts as envoys of mankind in outer space and shall render to them all possible assistance in the event of accident, distress, or emergency landing on the territory of another State Party or on the high seas. When astronauts make such a landing, they shall be safely and promptly returned to the State of registry of their space vehicle.

In carrying on activities in outer space and on celestial bodies, the astronauts of one State Party shall render all possible assistance to the astronauts of other States Parties.

States Parties to the Treaty shall immediately inform the other States Parties to the Treaty or the Secretary-General of the United Nations of any phenomena they discover in outer space, including the moon and other celestial bodies, which could constitute a danger to the life or health of astronauts.

Article VI

States Parties to the Treaty shall bear international responsibility for national activities in outer space, including the moon and other celestial bodies, whether such activities are carried on by governmental agencies or by non-governmental entities, and for assuring that national activities are carried out in conformity with the provisions set forth in the present Treaty. The activities of non-governmental entities in outer space, including the moon and other celestial bodies, shall require authorization and continuing supervision by the appropriate State Party to the Treaty. When activities are carried on in outer space, including the moon and other celestial bodies, by an international organization, responsibility for compliance with this Treaty shall be borne both by the international organization and by the States Parties to the Treaty participating in such organization.

Article VII

Each State Party to the Treaty that launches or procures the launching of an object into outer space, including the moon and other celestial bodies, and each State Party from whose territory or facility an object is launched, is internationally liable for damage to another State Party to the Treaty or to its natural or juridical persons by such object or its component parts on the Earth, in air or in outer space, including the moon and other celestial bodies.

Article VIII

A State Party to the Treaty on whose registry an object launched into outer space is carried shall retain jurisdiction and control over such object, and over any personnel thereof, while in outer space or on a celestial body. Ownership of objects launched into outer

space, including objects landed or constructed on a celestial body, and of their component parts, is not affected by their presence in outer space or on a celestial body or by their return to the Earth. Such objects or component parts found beyond the limits of the State Party to the Treaty on whose registry they are carried shall be returned to that State Party, which shall, upon request, furnish identifying data prior to their return.

Article IX

In the exploration and use of outer space, including the moon and other celestial bodies, States Parties to the Treaty shall be guided by the principle of co-operation and mutual assistance and shall conduct all their activities in outer space, including the moon and other celestial bodies, with due regard to the corresponding interests of all other States Parties to the Treaty. States Parties to the Treaty shall pursue studies of outer space, including the moon and other celestial bodies, and conduct exploration of them so as to avoid their harmful contamination and also adverse changes in the environment of the Earth resulting from the introduction of extraterrestrial matter and, where necessary, shall adopt appropriate measures for this purpose. If a State Party to the Treaty has reason to believe that an activity or experiment planned by it or its nationals in outer space, including the moon and other celestial bodies, would cause potentially harmful interference with activities of other States Parties in the peaceful exploration and use of outer space, including the moon and other celestial bodies, it shall undertake appropriate international consultations before proceeding with any such activity or experiment. A State Party to the Treaty which has reason to believe that an activity or experiment planned by another State Party in outer space, including the moon and other celestial bodies, would cause potentially harmful interference with activities in the peaceful exploration and use of outer space, including the moon and other celestial bodies, may request consultation concerning the activity or experiment.

Article X

In order to promote international co-operation in the exploration and use of outer space, including the moon and other celestial bodies, in conformity with the purposes of this

Treaty, the States Parties to the Treaty shall consider on a basis of equality any requests by other States Parties to the Treaty to be afforded an opportunity to observe the flight of space objects launched by those States. The nature of such an opportunity for observation and the conditions under which it could be afforded shall be determined by agreement between the States concerned.

Article XI

In order to promote international co-operation in the peaceful exploration and use of outer space, States Parties to the Treaty conducting activities in outer space, including the moon and other celestial bodies, agree to inform the Secretary-General of the United Nations as well as the public and the international scientific community, to the greatest extent feasible and practicable, of the nature, conduct, locations and results of such activities. On receiving the said information, the Secretary-General of the United Nations should be prepared to disseminate it immediately and effectively.

Article XII

All stations, installations, equipment and space vehicles on the moon and other celestial bodies shall be open to representatives of other States Parties to the Treaty on a basis of reciprocity. Such representatives shall give reasonable advance notice of a projected visit, in order that appropriate consultations may be held and that maximum precautions may be taken to assure safety and to avoid interference with normal operations in the facility to be visited.

Article XIII

The provisions of this Treaty shall apply to the activities of States Parties to the Treaty in the exploration and use of outer space, including the moon and other celestial bodies, whether such activities are carried on by a single State Party to the Treaty or jointly with other States, including cases where they are carried on within the framework of international intergovernmental organizations.

Any practical questions arising in connection with activities carried on by international intergovernmental organizations in the exploration and use of outer space, including the moon and other celestial bodies, shall be resolved by the States Parties to the Treaty either with the appropriate international organization or with one or more States members of that international organization, which are Parties to this Treaty.

Article XIV

1. This Treaty shall be open to all States for signature. Any State which does not sign this Treaty before its entry into force in accordance with paragraph 3 of this article may accede to it at anytime.
2. This Treaty shall be subject to ratification by signatory States. Instruments of ratification and instruments of accession shall be deposited with the Governments of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, the Union of Soviet Socialist Republics and the United States of America, which are hereby designated the Depositary Governments.
3. This Treaty shall enter into force upon the deposit of instruments of ratification by five Governments including the Governments designated as Depositary Governments under this Treaty.
4. For States whose instruments of ratification or accession are deposited subsequent to the entry into force of this Treaty, it shall enter into force on the date of the deposit of their instruments of ratification or accession.
5. The Depositary Governments shall promptly inform all signatory and acceding States of the date of each signature, the date of deposit of each instrument of ratification of and accession to this Treaty, the date of its entry into force and other notices.

6. This Treaty shall be registered by the Depositary Governments pursuant to Article 102 of the Charter of the United Nations.

Article XV

Any State Party to the Treaty may propose amendments to this Treaty. Amendments shall enter into force for each State Party to the Treaty accepting the amendments upon their acceptance by a majority of the States Parties to the Treaty and thereafter for each remaining State Party to the Treaty on the date of acceptance by it.

Article XVI

Any State Party to the Treaty may give notice of its withdrawal from the Treaty one year after its entry into force by written notification to the Depositary Governments. Such withdrawal shall take effect one year from the date of receipt of this notification.

Article XVII

This Treaty, of which the English, Russian, French, Spanish and Chinese texts are equally authentic, shall be deposited in the archives of the Depositary Governments. Duly certified copies of this Treaty shall be transmitted by the Depositary Governments to the Governments of the signatory and acceding States.

IN WITNESS WHEREOF the undersigned, duly authorized, have signed this Treaty.

DONE in triplicate, at the cities of London, Moscow and Washington, the twenty-seventh day of January, one thousand nine hundred and sixty-seven.

EK-III

Devletlerin Ay'da ve Diğer Gök Cisimlerindeki Faaliyetlerini Düzenleyen Anlaşma

Bu Anlaşma'ya Taraf Devletler,

Devletlerin Ay ve diğer gök cisimlerinin keşfi ve kullanımı yolundaki başarılarını *kaydederek,*

Dünya'nın doğal bir uydusu olarak Ay'ın, uzayın keşfinde önemli bir rolü olduğunu *kabul ederek,*

Ay'ın ve diğer gök cisimlerinin keşfi ve kullanımında Devletler arasındaki işbirliğinin eşitlik temelinde gelişimini *desteklemeye kararlı olarak,*

Ay'ın uluslararası bir çatışma alanı olmasını önlemeyi *arzu ederek,*

Ay'ın ve diğer gök cisimlerinin doğal kaynaklarının kullanılmasından doğabilecek yararları *akılda tutarak,*

Ay ve Diğer Gök Cisimleri Dâhil, Uzayın Keşfi ve Kullanılmasında Devletlerin Faaliyetlerini Yöneten İlkeler Hakkında Anlaşma'yı, Astronotların Kurtarılması, Astronotların ve Uzaya Fırlatılmış Olan Araçların Geri Verilmeleri Hakkında Anlaşma'yı, Uzay Cisimlerinin Verdiği Hasardan Dolayı Uluslararası Sorumluluk Hakkında Sözleşme'yi ve Uzaya Gönderilen Cisimlerin Tescili Sözleşmesi'ni *anımsayarak,*

Bu uluslararası belgelerdeki hükümlerin, uzayın keşfi ve kullanılmasında gelecekte gerçekleştirilecek ilerlemeleri dikkate almak suretiyle, Ay ve diğer gök cisimlerine ilişkin hususlarda, somut biçimde uygulanması ve geliştirilmesi zorunluluğunu *göz önünde tutarak,*

Aşağıdaki hususlar üzerinde anlaşmışlardır:

Madde 1

1- Bu Anlaşma'nın Ay ile ilgili hükümleri, Dünya hariç; güneş sistemi içindeki bütün diğer gök cisimleri için de, bu gök cisimlerinden herhangi biri için özel yasal kurallar yürürlüğe girmedikçe, geçerli olacaktır.

2- Bu Anlaşma'nın amaçları doğrultusunda Ay hakkında yapılan atıflar; Ay'a gidiş için izlenen yollar ve onun etrafındaki diğer yörüngeleri de içerir.

3- Bu Anlaşma, yerötesinden dünya yüzüne doğal yollardan ulaşan yerötesi maddelere uygulanmaz.

Madde 2

Ay üzerinde keşif ve kullanma faaliyetleri dâhil bütün faaliyetler, diğer Taraf Devletlerin çıkarları gerektiği biçimde dikkate alınmak suretiyle, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasındaki çıkarlara uygun olarak ve uluslararası işbirliği ve karşılıklı anlayışı desteklemek amacıyla, 24 Ekim 1970'te Genel Kurul tarafından kabul edilmiş olan Birleşmiş Milletler Şartı Uyarınca Devletler Arasında işbirliği ve Dostane İlişkiler Hakkında Uluslararası Hukuk İlişkilerine Dair Bildiriyi hesaba katarak ve uluslararası hukuk, özellikle Birleşmiş Milletler Şartı uyarınca yürütülür.

Madde 3

1- Ay, bütün Taraf Devletlerce yalnızca barışçı amaçlarla kullanılacaktır.

2- Ay üzerinde herhangi bir tehdit, güç kullanımı veya diğer bir düşmanca hareket veya düşmanca hareket tehdidi yasaklanmıştır. Benzer şekilde Ay'dan böyle bir hareketi gerçekleştirmek için yararlanmak veya Dünya'ya, Ay'a, uzay araçlarına, bu araçların

personeline veya insan yapısı uzay cisimlerine ilişkin olarak benzer hareketler için kullanma tehdidinde bulunmak da yasaklanmıştır.

3- Taraf Devletler, Ay etrafında bir yörüngeye veya Ay yönünde veya etrafında diğer bir yola, nükleer silah veya diğer her tür kitle imha silahı taşıyan hiçbir araç koyamazlar, Ay toprakları içinde veya yüzeyine böyle silahlar yerleştiremezler veya kullanamazlar.

4- Ay üzerinde askeri üsler ve tesisler kurmak ve tahkimat yapmak, her tür silah denemeleri ve askeri manevralar yapmak yasaklanmıştır. Bilimsel araştırma amaçlarıyla veya diğer her türlü barışçı amaçla askeri personel kullanılması yasaklanmamıştır. Ay'ın barışçı amaçlı keşfi ve kullanımı için gerekli her türlü donatım veya tesisatın kullanılması da yasaklanmamıştır.

Madde 4

1- Ay'ın keşfi ve kullanımı bütün insanlığa ait faaliyet alanı olacak ve ekonomik veya bilimsel gelişme düzeyleri ne olursa olsun, bütün ülkelerin iyiliği ve yararı için yürütülecektir. Mevcut ve gelecek kuşakların çıkarlarına olduğu kadar, BM Şartı'na uygun şekilde ekonomik ve sosyal gelişme koşullarını ve daha yüksek yaşam standartlarını destekleme ihtiyaçlarına gerekli dikkat gösterilecektir.

2- Taraf Devletler, Ay'ın keşfi ve kullanımı ile ilgili etkinliklerde işbirliği ve ortak yardımlaşma ilkesi ile hareket edeceklerdir. İşbu Anlaşma'nın uygulanmasında uluslararası işbirliği; mümkün olan en geniş ölçüde çok taraflı veya iki taraflı olarak ya da uluslararası hükümetlerarası teşkilatlar aracılığıyla yapılır.

Madde 5

1- Taraf Devletler Ay'ın keşfi ve kullanılmasına ilişkin faaliyetlerini, mümkün ve uygulanabilir olduğu ölçüde, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne, dünya bilim çevrelerine ve kamuya bildireceklerdir. Ay'a yapılan her seyahatin takvimi, amaçları, cereyan edeceği yerler, yörüngelerin parametreleri ve süresine ilişkin bilgiler, seyahatin

başlamısından sonra mümkün olduğu kadar kısa zamanda ve bilimsel sonuçlar dâhil seyahatin neticeleri hakkındaki bilgileri de seyahat son bulur bulmaz bildirilecektir. Bu seyahatin altmış günden fazla sürmesi halinde, her türlü bilimsel sonuç hakkındakiler dâhil, seyahatin cereyanına ilişkin bilgiler, her otuz günde bir dönemsel olarak verilir. Seyahatin altı aydan fazla sürmesi halinde, sonradan sadece bu bilgilere kayda değer eklemeler varsa bildirilir.

2- Bir Taraf Devlet, diğer bir Taraf Devletin, Ay'ın aynı bölgesinde, Ay etrafında aynı yörengeye veya Ay yönünde veya etrafında aynı hareket yollarında aynı zamanda faaliyetler yürütmeyi planlamış bulunduğunu öğrendiği takdirde, kendi faaliyetlerinin planını ve takvimini derhal diğer Devlet'e haber verir.

3- Taraf Devletler, işbu Anlaşma uyarınca gerçekleştirdikleri faaliyetlerde Ay dâhil Uzay'da gözlemlemiş ve saptamış buldukları insan sağlığını ve hayatını tehdit edici bulguları ve aynı şekilde her türlü yaşam belirtisini Genel Sekretere, uluslararası bilim çevrelerinde ve kamuya bildirir.

Madde 6

1- Ay'da, bütün Taraf Devletler için, herhangi bir ayrıma tabi olmadan; eşitlik temelinde ve uluslararası hukukla uyum halinde, bilimsel araştırmalar yapma özgürlüğü olacaktır.

2- Bilimsel araştırmaları yürütmede ve bu Anlaşmanın hükümlerini geliştirmede, Taraf Devletler Ay'da maden ve diğer cisimlerden örnekler toplamak ve almak hakkına sahip olacaklardır. Bu örnekler, bunların toplanmasını sağlayan Devletlerin uhdesinde kalacaktır ve bilimsel amaçlarla kullanılabilir. Taraf Devletler, bu örneklerin diğer ilgi gösteren taraf devletlerce ve uluslararası bilimsel toplulukça bilimsel araştırmalar için kullanılmasına olanak vermeyi göz önünde bulunduracaktır. Taraf Devletler, bilimsel araştırmalar sırasında Ay'ın madenlerinden ve diğer cisimlerinden bu araştırmaları desteklemek amacıyla uygun miktarlarda kullanabilirler.

3- Taraf Devletler, mümkün ve uygulanabilir olduğu ölçüde; Ay'a yolculuklar sırasında veya orada bulunan tesislerde bilimsel ve diğer personelin değişiminin arzu edilir olduğu konusunda anlaşmışlardır.

Madde 7

1- Taraf Devletler, Ay'ı keşif ve kullanma faaliyetlerinde buldukları sırada, oradaki ortamda mevcut dengenin, bu ortamı zararlı değişimlere maruz bırakacak şekilde yabancı maddeler getirilmesi veya başka bir yolla bozulmasını önlemek amacıyla önlemler alırlar. Taraf Devletler dünya dışı maddeler getirilmesi suretiyle veya başka bir yolla yerkürede çevrenin her türlü bozulmasını önlemek amacıyla da önlemler alırlar.

2- Taraf Devletler, bu maddenin 1. paragrafı uyarınca aldıkları önlemlerden Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ni haberdar ederler ve mümkün olan en geniş ölçüde, Ay'a radyoaktif maddeler yerleştirilmesine ve bu yerleştirmenin amacına ilişkin planlarını, önceden kendisine bildirirler.

3- Taraf Devletler, bilimsel bakımdan özel ilgi çeken Ay bölgeleri konusunda, bu bölgelerin diğer Taraf Devletlerin haklarına hanel getirmeksizin, Birleşmiş Milletler'in yetkili birimleri ile danışmak suretiyle, haklarında özel koruma anlaşmaları yapılması uygun olan uluslararası bilimsel ayrılmış bölgeler olarak belirlenmeleri için, diğer Taraf Devletlere ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne bilgi verirler.

Madde 8

1- Taraf Devletler, bu Anlaşma hükümleri saklı kalmak üzere, yüzeyinin veya yüzey altının hangi noktasında olursa olsun, Ay'ın keşfi ve kullanılması faaliyetlerini gerçekleştirebilirler.

2- Bu amaçla Taraf Devletler özellikle:

a) Uzay Araçlarını Ay'a indirebilirler ve Ay'dan fırlatabilirler;

b) Ay'ın yüzeyinin veya yüzey altının hangi noktasına olursa olsun personellerini, uzay, taşıtlarını, malzemelerini, istasyonlarını, tesislerini ve donatılarını yerleştirebilirler.

Personel, uzay taşıtları, malzeme, istasyonlar, tesisler ve donatılar Ay'ın yüzeyinde veya yüzey altında serbestçe hareket edebilir veya hareket ettirilebilir.

3- Bu maddenin 1. ve 2. paragrafları uyarınca Taraf Devletlerin Ay üzerinde yürüttükleri faaliyetler, diğer Taraf Devletlerce yürütülen faaliyetleri engellemeyecektir. Bunların bir engellemeye neden olmaları halinde ilgili Taraf Devletler, bu Anlaşma'nın 15. maddesinin 2. ve 3. paragrafları uyarınca, danışmalarda bulunurlar.

Madde 9

1- Taraf Devletler, Ay'da insanlı veya insansız istasyonlar kurabilirler. Bir istasyon kuran Taraf Devlet sadece istasyonun gereksinimlerini karşılamak için gerekli yüzeyi kullanacak ve söz konusu istasyonun yerleşim durumundan ve amaçlarından, derhal Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ni haberdar edecektir. Aynı şekilde, her sene, bu istasyonun kullanılmaya devam edip etmediğini ve amaçlarının değişip değişmediğini de Genel Sekreter'e bildirecektir.

2- İstasyonlar, bu Anlaşma hükümleri veya Ay ve Diğer Gök Cisimleri Dâhil, Uzayın Keşfi ve Kullanılmasında Devletlerin Faaliyetlerini Yöneten İlkeler Hakkında Anlaşma'nın 1. maddesi uyarınca, Ay üzerinde faaliyetlerde bulunan diğer Taraf Devletlerin personel, taşıt ve malzemesinin, Ay'ın her tarafına serbest girişlerini engellemeyecek tarzda kurulacaktır.

Madde 10

1- Taraf Devletler, Ay'da bulunan kimselerin hayat ve sağlıklarını korumak için, uygulanabilir bütün önlemleri alırlar. Bu amaçla Ay'da bulunan herkesi, Ay ve Diğer Gök Cisimleri Dâhil, Uzayın Keşfi ve Kullanılması'nda Devletlerin Faaliyetlerini Yöneten

İlkeler Hakkında Anlaşma'nın 5. maddesi kapsamında bir Astronot ve Astronotların Kurtarılması, Astronotların ve Uzaya Fırlatılmış Olan Araçların Geri Verilmeleri Hakkında Anlaşma kapsamında da Uzay Aracı Mürettebatından sayarlar.

2- Taraf Devletler, Ay'da tehlike içinde bulunan kimseleri istasyonlarına, yapılarına, taşıtlarına ve diğer tesislerine kabul ederler.

Madde 11

1- Ay ve onun doğal kaynakları, bu Anlaşma'nın konuya ilişkin hükümlerinde; özellikle bu maddenin 5. paragrafında ifadesini bulan, insanlığın ortak malvarlığını oluştururlar.

2- Ay, kullanma, işgal, egemenlik ilanı veya diğer başka bir yolla hiçbir şekilde ulusal edinim konusu olamaz.

3- Ay'ın yüzeyi ve toprak altı⁵²⁸, hükümetlerarası olan veya olmayan uluslararası teşkilatların, ulusal teşkilatların, Devletlerin veya gerçek kişilerin⁵²⁹ mülkiyetinde olamaz. Ay'ın yüzeyi ile bağlantılı yapılar dâhil yüzeyine veya yüzeyi altına uzay personeli veya taşıtları, malzemesi, istasyonları, tesisleri veya donatımı yerleştirilmiş olması, Ay'ın yüzeyinin veya toprak altının bir kısmı üzerinde⁵³⁰, mülkiyet hakkı yaratmaz. Bu hükümler, bu maddenin 5. paragrafında öngörülen uluslararası rejime halel getirmez.

4- Taraf Devletler, uluslararası hukuk ve bu Anlaşma hükümleri uyarınca; hiçbir ayırım gözetilmeksizin ve eşitlik esasına göre, Ay'ı keşfetmek ve kullanmak hakkına sahiptirler.

⁵²⁸ Ay Anlaşması'nın orijinal İngilizce metninde burada ayrıca “...nor any part thereof or natural resources in place” ifadesi yer almaktadır. Buna göre çevirinin doğru olması için buraya ayrıca “veyahut herhangi bir kısmı ile çıkarılmamış doğal kaynakları” ibaresi eklenmelidir.

⁵²⁹ Buradakilerin de “hükümetlerarası veya hükümet-dışı uluslararası teşkilatların, kamu ya da özel hukuk tüzel kişileri ile gerçek kişilerin” şeklinde sayılması maddeyi daha açık kılacaktır.

⁵³⁰ Buradaki “Ay'ın yüzeyinin veya toprak altının bir kısmı üzerinde” ifadesinin de “Ay'ın yüzeyinin veya toprak altının veya (Ay'ın) herhangi bir kısmının üzerinde” şeklinde düzeltilmesi gerekmektedir.

5- Bu Anlaşma'ya Taraf Devletler, Ay'ın doğal kaynaklarının işletilmesi mümkün hale gelir gelmez⁵³¹; söz konusu işletmeyi düzenleyen, uygun usuller dâhil, uluslararası bir rejim kurmayı üstlenirler. Bu hüküm, bu Anlaşma'nın 18. maddesi uyarınca uygulanır.

6- Bu maddenin 5. paragrafında öngörülmüş olan uluslararası rejimin kurulmasını kolaylaştırmak amacıyla Taraf Devletler, mümkün ve uygulanabilir olduğu ölçüde, Ay üzerinde keşfedebildikleri bütün doğal kaynaklardan, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ni, uluslararası bilim çevrelerini ve kamuyu haberdar ederler.

7- Söz konusu uluslararası rejimin başlıca amaçları şunlardır:

- a) Ay'ın doğal kaynaklarının, düzenli ve güvenli bir şekilde geliştirilmesini sağlamak;
- b) Bu kaynakların rasyonel bir şekilde idare edilmelerini sağlamak;
- c) Bu kaynakların kullanım imkânlarını geliştirmek;
- d) Bu kaynaklardan sağlanan faydaların, Taraf Devletler arasında, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimlerine ve çıkarlarına ve Ay'ın keşfine, doğrudan doğruya veya dolaylı katkıda bulunan ülkelerin gayretlerine özel bir dikkat sarf etmek suretiyle, hakkaniyete uygun paylaşılmasını gözetmek.

8- Ay'ın doğal kaynaklarına ilişkin bütün faaliyetler; bu maddenin 7. paragrafında beyan olunan amaçlar ile bu Anlaşma'nın 6. maddesinin 2. paragrafı hükmü ile bağdaşabilecek şekilde yürütülür.

---

⁵³¹ Metnin İngilizcesinde burada “...about to become feasible” ifadesi kullanılmıştır. Bu sebeple doğru çevirisi de “...olasılığı mümkün hale gelir gelmez” şeklinde olacaktır.

Madde 12

1- Taraf Devletler, Ay üzerinde bulunan personeli, uzay taşıtları, malzemesi, istasyonları, tesisleri ve donatımı üzerindeki yetkilerini ve denetimlerini muhafaza ederler. Söz konusu, araçlara, malzemenin, istasyonların ve donatımın Ay üzerinde bulunmaları, bunlar üzerindeki mülkiyet haklarını değiştirmez.

2- Astronotların Kurtarılması, Astronotların ve Uzaya Fırlatılmış Olan Araçların Geri Verilmeleri Hakkında Anlaşmanın 5. maddesi hükümleri; bulunmaları gereken yerlerden başka yerlerde bulunan taşıtlara, tesislere ve malzemeye de uygulanır.

3- İnsan hayatını tehlikeye düşüren acil hallerde Taraf Devletler; Ay üzerinde bulunan ve başka Devletlere ait olan malzemeyi, taşıtları, tesisleri, donatımı ve kaynakları kullanabilirler. Bu durumda, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri veya ilgili Taraf Devlete derhal haber verilir.

Madde 13

Kendisi tarafından fırlatılmamış olan bir Uzay Aracının veya böyle bir Aracı oluşturan parçaların, bir arıza sonucu Ay'a düştüğünü, zorunlu veya beklenilmeyen bir iniş yaptığını belirleyen her Taraf Devlet, bundan, fırlatmayı yapan Taraf Devleti ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ni derhal haberdar eder.

Madde 14

1- Bu Anlaşma'ya Taraf Devletlerin, ister hükümet organları tarafından, ister hükümete ait olmayan birimler tarafından yapılmış olsun; Ay'daki ulusal faaliyetlerinden dolayı uluslararası sorumlulukları olacak ve bu devletler söz konusu faaliyetlerin bu Anlaşma'da beyan edilen hükümlere uygun olarak yapılmasını gözeticeklerdir. Taraf Devletler, yargı yetkileri altında bulunan hükümet dışı birimlerin Ay'daki faaliyetlerinin, kendi yetki ve sürekli gözetimleri altında yürütülmesini sağlayacaklardır.

2- Taraf Devletler, Ay ve Diğer Gök Cisimleri Dâhil, Uzayın Keşif ve Kullanılmasında Devletlerin Faaliyetlerini Yöneten İlkeler Hakkında Anlaşma hükümlerine ve Uzay Cisimlerinin Verdiği Hasardan Dolayı Uluslararası Sorumluluk Hakkında Sözleşme hükümlerine ilave olarak, Ay üzerinde meydana gelen zararlar halinde sorumluluğa ilişkin ayrıntılı anlaşmaların, Ay üzerindeki faaliyetlerin daha yaygın hale gelmesi sonucunda gerekli hale gelebileceğini kabul ederler. Söz konusu anlaşmalar, bu Anlaşma'nın 18. maddesinde yazılı usul uyarınca hazırlanacaktır.

Madde 15

1- Her Taraf Devlet, diğer Taraf Devletlerin Ay'ın keşfi ve kullanılmasına ilişkin faaliyetlerinin bu Anlaşma hükümlerine uygunluğundan emin olma hakkına sahiptir. Bu amaçla, Ay üzerinde bulunan bütün uzay taşıtları, malzemesi, istasyonları, tesisleri ve donatımı bu Anlaşma'ya Taraf diğer Devletlere açık olacaktır. Taraf Devletler, tasarlanmış bütün ziyaretlerini, istenilen danışmaların yapılabilmesi ve ziyaret edilecek tesislerin buldukları yerlerde normal işlemlerin engellenmesini önlemek ve güvenliği sağlamak amacıyla önceden bildirirler. Bu maddenin uygulanmasında, bir Taraf Devlet, bizzat kendi adına veya diğer bir Taraf Devletin tam veya kısmi yardımı ile veya Birleşmiş Milletler Şartı uyarınca ve bu çerçevede uygun olan uluslararası usullere göre hareket edebilir.

2- Bir Devletin bu Anlaşma gereğince kendisine düşen yükümlülükleri yerine getirmediği veya bu Anlaşmadan doğan haklarının diğer bir Devletçe haleldar edildiği hususunda, inandırıcı nedenleri olan her Taraf Devlet, bu diğer Taraf Devlet ile danışmalar yapılmasını talep edebilir. Böyle bir danışma talebini alan Taraf Devlet, gecikmeksizin, söz konusu danışmalara başlayacaktır. Talep eden diğer her Taraf Devletin de aynı şekilde, bu danışmalara katılma hakkı vardır. Bu danışmalara katılan Taraf Devletlerden her biri; uzlaşmazlığa kabul edilebilir karşılıklı bir çözüm arayacak ve bütün Taraf Devletlerin haklarını ve çıkarlarını göz önünde tutacaktır. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri danışmaların sonuçlarından haberdar edilecek ve almış olduğu bilgileri bütün diğer ilgili Taraf Devletlere iletilecektir.

3- Danışmaların, bütün Taraf Devletlerin haklarını ve çıkarlarını göz önünde tutan ve kabul edilebilir karşılıklı bir çözümle sonuçlanmaması halinde, ilgili Taraflar, uyuşmazlığın koşullarına ve mahiyetine uygun diğer barışçı yollar ile bu uyuşmazlığın çözümü için gerekli bütün tedbirleri alırlar. Danışmalara başlanması hususunda güçlükler çıkması veya danışmaların kabul edilebilir karşılıklı bir çözüm ile sonuçlanmaması halinde, bir Taraf Devlet uyuşmazlığın çözümü amacıyla, ilgili diğer hiçbir Taraf Devletin rızası olmaksızın, Genel Sekreter'in yardımını talep edebilir, ilgili bir diğer Taraf Devlet ile diplomatik ilişkileri bulunmayan bir Taraf Devlet, söz konusu danışmalarda, tercihinin göre, gerek bizzat kendisi, gerek diğer bir Taraf Devlet veya Genel Sekreter aracılığıyla yer alabilir.

Madde 16

17. ila 21. maddeler hariç olmak üzere, bu Anlaşmada Devletlere yapılan atıflar, uzay faaliyetlerinde bulunan her uluslararası hükümetlerarası teşkilata, bu teşkilatın bu Anlaşma'dan doğan hak ve yükümlülükleri kabul ettiğini bildirmesi ve teşkilata üye devletlerin çoğunluğunun bu Anlaşma'ya ve Ay ve Diğer Gök Cisimleri Dâhil, Uzayın Keşif ve Kullanılmasında Devletlerin Faaliyetlerini Yöneten ilkeler Hakkında Anlaşma'ya taraf olması kaydıyla uygulanır. Böyle bir teşkilata üye ve bu Anlaşma'ya Taraf olan Devletler; teşkilatın bu madde hükümleri uyarınca bir bildirim yapmasını temin amacıyla her türlü uygun tedbirleri alırlar.

Madde 17

Bu Anlaşma'ya Taraf her Devlet, Anlaşma'da değişiklik yapılmasını önerebilir. Bu değişiklikler, bunları kabul eden Anlaşma'ya Taraf her devlet bakımından, Anlaşma'ya taraf olan devletlerin çoğunluğunca kabul edildikleri tarihte; daha sonra Anlaşma'ya Taraf diğer Devletler'in her biri bakımından da kabul edildikleri tarihte yürürlüğe girer.

Madde 18

Bu Anlaşma'nın yürürlüğe girmesinden on yıl sonra, Anlaşma'nın, geçen zaman içindeki uygulaması dikkate alınarak, Anlaşma'da değişiklik yapılmasının gerekli olup olmadığını incelemek amacıyla, Anlaşma'nın gözden geçirilmesi hususu, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun geçici gündemine alınacaktır. Bununla birlikte, bu Anlaşma'nın yürürlüğe girmesinden beş yıl sonra, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Anlaşma'nın saklayıcısı olarak, Anlaşma'ya taraf Devletlerin üçte birinin talebi ve çoğunluğunun kabulü ile Anlaşma'yı gözden geçirmek için Taraf Devletler Konferansı toplayacaktır. Gözden Geçirme Konferansı; aynı zamanda, 11. maddenin 5. paragrafındaki hükümlerin uygulanması konusunu da, sözü geçen maddenin 1. paragrafında öngörülmüş olan ilkeye dayanarak ve özellikle ilgili bütün teknik gelişmeleri göz önünde tutarak inceler.

Madde 19

1- Bu Anlaşma, New York'ta Birleşmiş Milletler Merkezi'nde bütün Devletlerin imzasına açık olacaktır.

2- Bu Anlaşma, imzalayan Devletlerin onayına tabidir. Bu Anlaşma'yı, bu maddenin 3. fıkrası uyarınca yürürlüğe girmesinden önce imzalamamış olan her Devlet, her zaman ona katılabilir. Onay veya katılım belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi edilir.

3- Bu Anlaşma, beşinci onay belgesinin tevdi edilmesini izleyen otuzuncu gün yürürlüğe girer.

4- Onay veya katılım belgelerini bu Anlaşma'nın yürürlüğe girmesinden sonra tevdi eden her Devlet için bu Anlaşma; söz konusu belgelerin tevdi tarihlerini izleyen otuzuncu gün yürürlüğe girer.

5- Genel Sekreter, bu Anlaşma'yı imzalamış veya ona katılmış bulunan bütün Devletleri; her imza tarihinden, her onay veya katılım belgesinin tevdi tarihinden, bu Anlaşma'nın yürürlüğe giriş tarihinden ve diğer her türlü bildirimden, derhal haberdar eder.

Madde 20

Bu Anlaşma'ya Taraf her Devlet, Anlaşma'nın yürürlüğe girmesinden bir yıl sonra; Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne yapacağı yazılı bildirim ile Anlaşma'dan çekildiğini bildirebilir. Böyle bir çekilme, tebligatın alındığı tarihten bir yıl sonra yürürlüğe girer.

Madde 21

1- Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri aynı şekilde geçerli olan bu Anlaşma'nın aslı; onaylanmış örneklerini imzacı ve katılımcı bütün Devletlere gönderecek olan Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nce saklanacaktır.

2- Yukarıdaki hususları tasdiken, Hükümetleri tarafından usulüne uygun şekilde yetkili kılınmış, aşağıda imzası bulunan kişiler; 18 Aralık 1979'da New York'ta imzaya açılmış olan işbu Anlaşma'yı imzalamışlardır.

EK-IV**Agreement Governing The Activities Of States On The Moon And Other Celestial Bodies**

The States Parties to this Agreement,

Noting the achievements of States in the exploration and use of the moon and other celestial bodies,

Recognizing that the moon, as a natural satellite of the earth, has an important role to play in the exploration of outer space,

Determined to promote on the basis of equality the further development of co-operation among States in the exploration and use of the moon and other celestial bodies,

Desiring to prevent the moon from becoming an area of international conflict,

Bearing in mind the benefits which may be derived from the exploitation of the natural resources of the moon and other celestial bodies,

Recalling the Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies, the Agreement on the Rescue of Astronauts, the Return of Astronauts and the Return of Objects Launched into Outer Space, the Convention on International Liability for Damage Caused by Space Objects, and the Convention on Registration of Objects Launched into Outer Space,

Taking into account the need to define and develop the provisions of these international instruments in relation to the moon and other celestial bodies, having regard to further progress in the exploration and use of outer space,

Have agreed on the following:

Article 1

1. The provisions of this Agreement relating to the moon shall also apply to other celestial bodies within the solar system, other than the earth, except in so far as specific legal norms enter into force with respect to any of these celestial bodies.
2. For the purposes of this Agreement reference to the moon shall include orbits around or other trajectories to or around it.
3. This Agreement does not apply to extraterrestrial materials which reach the surface of the earth by natural means.

Article 2

All activities on the moon, including its exploration and use, shall be carried out in accordance with international law, in particular the Charter of the United Nations, and taking into account the Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations, adopted by the General Assembly on 24 October 1970, in the interest of maintaining international peace and security and promoting international co-operation and mutual understanding, and with due regard to the corresponding interests of all other States Parties.

Article 3

1. The moon shall be used by all States Parties exclusively for peaceful purposes.
2. Any threat or use of force or any other hostile act or threat of hostile act on the moon is prohibited. It is likewise prohibited to use the moon in order to commit any such act or

to engage in any such threat in relation to the earth, the moon, spacecraft, the personnel of spacecraft or man- made space objects.

3. States Parties shall not place in orbit around or other trajectory to or around the moon objects carrying nuclear weapons or any other kinds of weapons of mass destruction or place or use such weapons on or in the moon.

4. The establishment of military bases, installations and fortifications, the testing of any type of weapons and the conduct of military man uvres on the moon shall be forbidden. The use of military personnel for scientific research or for any other peaceful purposes shall not be prohibited. The use of any equipment or facility necessary for peaceful exploration and use of the moon shall also not be prohibited.

Article 4

1. The exploration and use of the moon shall be the province of all mankind and shall be carried out for the benefit and in the interests of all countries, irrespective of their degree of economic or scientific development. Due regard shall be paid to the interests of present and future generations as well as to the need to promote higher standards of living and conditions of economic and social progress and development in accordance with the Charter of the United Nations.

2. States Parties shall be guided by the principle of co-operation and mutual assistance in all their activities concerning the exploration and use of the moon. International co-operation in pursuance of this Agreement should be as wide as possible and may take place on a multilateral basis, on a bilateral basis or through international intergovernmental organizations.

Article 5

1. States Parties shall inform the Secretary-General of the United Nations as well as the public and the international scientific community, to the greatest extent feasible and practicable, of their activities concerned with the exploration and use of the moon. Information on the time, purposes, locations, orbital parameters and duration shall be given in respect of each mission to the moon as soon as possible after launching, while information on the results of each mission, including scientific results, shall be furnished upon completion of the mission. In the case of a mission lasting more than sixty days, information on conduct of the mission, including any scientific results, shall be given periodically, at thirty-day intervals. For missions lasting more than six months, only significant additions to such information need be reported thereafter.

2. If a State Party becomes aware that another State Party plans to operate simultaneously in the same area of or in the same orbit around or trajectory to or around the moon, it shall promptly inform the other State of the timing of and plans for its own operations.

3. In carrying out activities under this Agreement, States Parties shall promptly inform the Secretary-General, as well as the public and the international scientific community, of any phenomena they discover in outer space, including the moon, which could endanger human life or health, as well as of any indication of organic life.

Article 6

1. There shall be freedom of scientific investigation on the moon by all States Parties without discrimination of any kind, on the basis of equality and in accordance with international law.

2. In carrying out scientific investigations and in furtherance of the provisions of this Agreement, the States Parties shall have the right to collect on and remove from the moon samples of its mineral and other substances. Such samples shall remain at the disposal of those States Parties which caused them to be collected and may be used by them for

scientific purposes. States Parties shall have regard to the desirability of making a portion of such samples available to other interested States Parties and the international scientific community for scientific investigation. States Parties may in the course of scientific investigations also use mineral and other substances of the moon in quantities appropriate for the support of their missions.

3. States Parties agree on the desirability of exchanging scientific and other personnel on expeditions to or installations on the moon to the greatest extent feasible and practicable.

Article 7

1. In exploring and using the moon, States Parties shall take measures to prevent the disruption of the existing balance of its environment, whether by introducing adverse changes in that environment, by its harmful contamination through the introduction of extra-environmental matter or otherwise. States Parties shall also take measures to avoid harmfully affecting the environment of the earth through the introduction of extraterrestrial matter or otherwise.

2. States Parties shall inform the Secretary-General of the United Nations of the measures being adopted by them in accordance with paragraph 1 of this article and shall also, to the maximum extent feasible, notify him in advance of all placements by them of radio-active materials on the moon and of the purposes of such placements.

3. States Parties shall report to other States Parties and to the Secretary-General concerning areas of the moon having special scientific interest in order that, without prejudice to the rights of other States Parties, consideration may be given to the designation of such areas as international scientific preserves for which special protective arrangements are to be agreed upon in consultation with the competent bodies of the United Nations.

Article 8

1. States Parties may pursue their activities in the exploration and use of the moon anywhere on or below its surface, subject to the provisions of this Agreement.

2. For these purposes States Parties may, in particular:

(a) Land their space objects on the moon and launch them from the moon;

(b) Place their personnel, space vehicles, equipment, facilities, stations and installations anywhere on or below the surface of the moon.

Personnel, space vehicles, equipment, facilities, stations and installations may move or be moved freely over or below the surface of the moon.

3. Activities of States Parties in accordance with paragraphs 1 and 2 of this article shall not interfere with the activities of other States Parties on the moon. Where such interference may occur, the States Parties concerned shall undertake consultations in accordance with article 15, paragraphs 2 and 3, of this Agreement.

Article 9

1. States Parties may establish manned and unmanned stations on the moon. A State Party establishing a station shall use only that area which is required for the needs of the station and shall immediately inform the Secretary-General of the United Nations of the location and purposes of that station. Subsequently, at annual intervals that State shall likewise inform the Secretary-General whether the station continues in use and whether its purposes have changed.

2. Stations shall be installed in such a manner that they do not impede the free access to all areas of the moon of personnel, vehicles and equipment of other States Parties

conducting activities on the moon in accordance with the provisions of this Agreement or of article I of the Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies.

Article 10

1. States Parties shall adopt all practicable measures to safeguard the life and health of persons on the moon. For this purpose they shall regard any person on the moon as an astronaut within the meaning of article V of the Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies and as part of the personnel of a spacecraft within the meaning of the Agreement on the Rescue of Astronauts, the Return of Astronauts and the Return of Objects Launched into Outer Space.

2. States Parties shall offer shelter in their stations, installations, vehicles and other facilities to persons in distress on the moon.

Article 11

1. The moon and its natural resources are the common heritage of mankind, which finds its expression in the provisions of this Agreement, in particular in paragraph 5 of this article.

2. The moon is not subject to national appropriation by any claim of sovereignty, by means of use or occupation, or by any other means.

3. Neither the surface nor the subsurface of the moon, nor any part thereof or natural resources in place, shall become property of any State, international intergovernmental or non-governmental organization, national organization or non-governmental entity or of any natural person. The placement of personnel, space vehicles, equipment, facilities, stations and installations on or below the surface of the moon, including structures connected with its surface or subsurface, shall not create a right of ownership over the

surface or the subsurface of the moon or any areas thereof. The foregoing provisions are without prejudice to the international regime referred to in paragraph 5 of this article.

4. States Parties have the right to exploration and use of the moon without discrimination of any kind, on the basis of equality and in accordance with international law and the terms of this Agreement.

5. States Parties to this Agreement hereby undertake to establish an international regime, including appropriate procedures, to govern the exploitation of the natural resources of the moon as such exploitation is about to become feasible. This provision shall be implemented in accordance with article 18 of this Agreement.

6. In order to facilitate the establishment of the international regime referred to in paragraph 5 of this article, States Parties shall inform the Secretary-General of the United Nations as well as the public and the international scientific community, to the greatest extent feasible and practicable, of any natural resources they may discover on the moon.

7. The main purposes of the international regime to be established shall include:

(a) The orderly and safe development of the natural resources of the moon;

(b) The rational management of those resources;

(c) The expansion of opportunities in the use of those resources;

(d) An equitable sharing by all States Parties in the benefits derived from those resources, whereby the interests and needs of the developing countries, as well as the efforts of those countries which have contributed either directly or indirectly to the exploration of the moon, shall be given special consideration.

8. All the activities with respect to the natural resources of the moon shall be carried out in a manner compatible with the purposes specified in paragraph 7 of this article and the provisions of article 6, paragraph 2, of this Agreement.

Article 12

1. States Parties shall retain jurisdiction and control over their personnel, vehicles, equipment, facilities, stations and installations on the moon. The ownership of space vehicles, equipment, facilities, stations and installations shall not be affected by their presence on the moon.

2. Vehicles, installations and equipment or their component parts found in places other than their intended location shall be dealt with in accordance with article 5 of the Agreement on the Rescue of Astronauts, the Return of Astronauts and the Return of Objects Launched into Outer Space.

3. In the event of an emergency involving a threat to human life, States Parties may use the equipment, vehicles, installations, facilities or supplies of other States Parties on the moon. Prompt notification of such use shall be made to the Secretary-General of the United Nations or the State Party concerned.

Article 13

A State Party which learns of the crash landing, forced landing or other unintended landing on the moon of a space object, or its component parts, that were not launched by it, shall promptly inform the launching State Party and the Secretary-General of the United Nations.

Article 14

1. States Parties to this Agreement shall bear international responsibility for national activities on the moon, whether such activities are carried on by governmental agencies

or by non- governmental entities, and for assuring that national activities are carried out in conformity with the provisions set forth in this Agreement. States Parties shall ensure that non-governmental entities under their jurisdiction shall engage in activities on the moon only under the authority and continuing supervision of the appropriate State Party.

2. States Parties recognize that detailed arrangements concerning liability for damage caused on the moon, in addition to the provisions of the Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies and the Convention on International Liability for Damage Caused by Space Objects, may become necessary as a result of more extensive activities on the moon. Any such arrangements shall be elaborated in accordance with the procedure provided for in article 18 of this Agreement.

Article 15

1. Each State Party may assure itself that the activities of other States Parties in the exploration and use of the moon are compatible with the provisions of this Agreement. To this end, all space vehicles, equipment, facilities, stations and installations on the moon shall be open to other States Parties. Such States Parties shall give reasonable advance notice of a projected visit, in order that appropriate consultations may be held and that maximum precautions may be taken to assure safety and to avoid interference with normal operations in the facility to be visited. In pursuance of this article, any State Party may act on its own behalf or with the full or partial assistance of any other State Party or through appropriate international procedures within the framework of the United Nations and in accordance with the Charter.

2. A State Party which has reason to believe that another State Party is not fulfilling the obligations incumbent upon it pursuant to this Agreement or that another State Party is interfering with the rights which the former State has under this Agreement may request consultations with that State Party. A State Party receiving such a request shall enter into such consultations without delay. Any other State Party which requests to do so shall be entitled to take part in the consultations. Each State Party participating in such

consultations shall seek a mutually acceptable resolution of any controversy and shall bear in mind the rights and interests of all States Parties. The Secretary-General of the United Nations shall be informed of the results of the consultations and shall transmit the information received to all States Parties concerned.

3. If the consultations do not lead to a mutually acceptable settlement which has due regard for the rights and interests of all States Parties, the parties concerned shall take all measures to settle the dispute by other peaceful means of their choice appropriate to the circumstances and the nature of the dispute. If difficulties arise in connection with the opening of consultations or if consultations do not lead to a mutually acceptable settlement, any State Party may seek the assistance of the Secretary-General, without seeking the consent of any other State Party concerned, in order to resolve the controversy. A State Party which does not maintain diplomatic relations with another State Party concerned shall participate in such consultations, at its choice, either itself or through another State Party or the Secretary-General as intermediary.

Article 16

With the exception of articles 17 to 21, references in this Agreement to States shall be deemed to apply to any international intergovernmental organization which conducts space activities if the organization declares its acceptance of the rights and obligations provided for in this Agreement and if a majority of the States members of the organization are States Parties to this Agreement and to the Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies. States members of any such organization which are States Parties to this Agreement shall take all appropriate steps to ensure that the organization makes a declaration in accordance with the foregoing.

Article 17

Any State Party to this Agreement may propose amendments to the Agreement. Amendments shall enter into force for each State Party to the Agreement accepting the

amendments upon their acceptance by a majority of the States Parties to the Agreement and thereafter for each remaining State Party to the Agreement on the date of acceptance by it.

Article 18

Ten years after the entry into force of this Agreement, the question of the review of the Agreement shall be included in the provisional agenda of the General Assembly of the United Nations in order to consider, in the light of past application of the Agreement, whether it requires revision. However, at any time after the Agreement has been in force for five years, the Secretary-General of the United Nations, as depository, shall, at the request of one third of the States Parties to the Agreement and with the concurrence of the majority of the States Parties, convene a conference of the States Parties to review this Agreement. A review conference shall also consider the question of the implementation of the provisions of article 11, paragraph 5, on the basis of the principle referred to in paragraph 1 of that article and taking into account in particular any relevant technological developments.

Article 19

1. This Agreement shall be open for signature by all States at United Nations Headquarters in New York.
2. This Agreement shall be subject to ratification by signatory States. Any State which does not sign this Agreement before its entry into force in accordance with paragraph 3 of this article may accede to it at any time. Instruments of ratification or accession shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations.
3. This Agreement shall enter into force on the thirtieth day following the date of deposit of the fifth instrument of ratification.

4. For each State depositing its instrument of ratification or accession after the entry into force of this Agreement, it shall enter into force on the thirtieth day following the date of deposit of any such instrument.

5. The Secretary-General shall promptly inform all signatory and acceding States of the date of each signature, the date of deposit of each instrument of ratification or accession to this Agreement, the date of its entry into force and other notices.

Article 20

Any State Party to this Agreement may give notice of its withdrawal from the Agreement one year after its entry into force by written notification to the Secretary-General of the United Nations. Such withdrawal shall take effect one year from the date of receipt of this notification.

Article 21

The original of this Agreement, of which the Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish texts are equally authentic, shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations, who shall send certified copies thereof to all signatory and acceding States.

IN WITNESS WHEREOF the undersigned, being duly authorized thereto by their respective Governments, have signed this Agreement, opened for signature at New York on 18 December 1979.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 15/02/2022

Tez Başlığı : Uzay Hukukunda Milli İktisaba Konu Olmama İlkesinin Yeniden Değerlendirilmesi

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 115 sayfalık kısmına ilişkin, 24/11/2021 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 15'tir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç
- 4- Alıntılar dâhil
- 5- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

15/02/2022

Adı Soyadı: Ayten Selin DOĞAN
Öğrenci No: N18135333
Anabilim Dalı: Kamu Hukuku
Programı: Kamu Hukuku - Tezli Yüksek Lisans

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

_____
Dr. Bahadır Bumin ÖZARSLAN

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 15/02/2022

Tez Başlığı: Uzay Hukukunda Mili İktisaba Konu Olmama İlkesinin Yeniden Değerlendirilmesi

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

15/02/2022

Adı Soyadı: Ayten Selin DOĞAN

Öğrenci No: N18135333

Anabilim Dalı: Kamu Hukuku

Programı: Kamu Hukuku - Tezli Yüksek Lisans

Statüsü: Yüksek Lisans Doktora Bütünleşik Doktora

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

_____
Dr. Bahadır Bumin ÖZARSLAN

Detaylı Bilgi: <http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr>

Telefon: 0-312-2976860

Faks: 0-3122992147

E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr